

**T.C.
MERSİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER
ANABİLİM DALI**

**POLONYA'DA HUKUK VE ADALET PARTİSİ
İKTİDARININ ÜLKEDEKİ İNSAN HAKLARI
STANDARTLARINA ETKİSİ**

Yüksek Lisans Tezi

**Hazırlayan
Eda KURT**

**Danışman
Doç. Dr. Buğra SARI**

ARALIK-2023, MERSİN

**T.C.
MERSİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER
ANABİLİM DALI**

**POLONYA'DA HUKUK VE ADALET PARTİSİ İKTİDARININ
ÜLKEDEKİ İNSAN HAKLARI STANDARTLARINA ETKİSİ**

Yüksek Lisans Tezi

**Hazırlayan
Eda KURT
ORCID No: 0000-0002-0142-9138**

**Danışman
Doç. Dr. Buğra SARI
ORCID No: 0000-0001-6428-1292**

ARALIK-2023, MERSİN

ONAY

Eda KURT tarafından Doç. Dr. Buğra SARI danışmanlığında hazırlanan “Polonya’da Hukuk ve Adalet Partisi İktidarının Ülkedeki İnsan Hakları Standardına Etkisi” başlıklı çalışma aşağıda imzaları bulunan jüri üyeleri tarafından,

- ☐ Oy birliği ile Oy çokluğu ile
☐ Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Görevi	Unvanı, Adı ve SOYADI	İmza
Başkan	Dr. Öğr. Üyesi Metin ÇELİK	
Üye	Doç. Dr. Buğra SARI	
Üye	Dr. Öğr. Üyesi Yakup Şahin	
		

Yukarıdaki Jüri kararı T.C. Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu’nun

.....tarih ve sayılı kararıyla onaylanmıştır.

Prof. Dr. Yusuf Gürhan TOPÇU
Sosyal Bilimler Enstitü Müdürü

Bu tezde kullanılan özgün bilgiler, şekil, tablo ve fotoğraflardan kaynak göstermeden alıntı yapmak 5846sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu hükümlerine tabidir.

ETİK BEYAN

Mersin Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliğinde belirtilen kurallara uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada,

- Tez içindeki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlâk kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda ilgili eserlere bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu,
- Atıfta bulunduğum eserlerin tümünü kaynak olarak kullandığımı,
- Kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı,
- Bu tezin herhangi bir bölümünü Mersin Üniversitesi veya başka bir üniversitede başka bir tez çalışması olarak sunmadığımı,
- Tezin tüm telif haklarını Mersin Üniversitesi'ne devrettiğimi

beyan ederim.

ETHICAL DECLARATION

This thesis is prepared in accordance with the rules specified in Mersin University Graduate Education Regulation and I declare to comply with the following conditions:

- I have obtained all the information and the documents of the thesis in accordance with the academic rules.
- I presented all the visual, auditory and written informations and results in accordance with scientific ethics.
- I refer in accordance with the norms of scientific works about the case of exploitation of others' works.
- I used all of the referred works as the references.
- I did not do any tampering in the used data.
- I did not present any part of this thesis as an another thesis at Mersin University or another university.
- I transfer all copyrights of this thesis to Mersin University.

29 Aralık 2023

Eda KURT

ÖZET

POLONYA’DA HUKUK VE ADALET PARTİSİ İKTİDARININ ÜLKEDEKİ İNSAN HAKLARI STANDARTLARINA ETKİSİ

Bu araştırma, Polonya'daki insan hakları standartlarının gerilemesini ve bu gerilemenin altındayatan süreçleri, özellikle Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve BM Siyasi ve Medeni Haklar Uluslararası Sözleşmesi kapsamında tanımlanan hak ihlalleri bağlamında, uluslararası kamu kuruluşları ve uluslararası gözlemcileri raporlarına dayalı olarak analiz etmektedir. İnsan hakları literatüründe, hak ihlallerinin kategorizasyonuna yönelik geniş bir çalışma yelpazesi bulunmakla birlikte, bu ihlallerin uluslararası tanınmış insan hakları kuruluşlarının raporları üzerinden detaylı bir inceleme ihtiyacı belirlenmiştir. Bu çalışma, 2004-2023 yılları arasında Polonya'da meydana gelen insan hakları ihlallerini, belge inceleme yöntemi ile derinlemesine analiz etmeyi hedeflemektedir. Araştırma, 2004- 2015 yılları arasındaki Polonya'nın Avrupa Birliği'ne üyelik sürecinde insan hakları alanında gösterdiği ilerlemeleri ve 2015'te Hukuk ve Adalet Partisi'nin (PiS) iktidara gelmesiyle birlikte, özellikle Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve BM Siyasi ve Medeni Haklar Uluslararası Sözleşmesi çerçevesinde tanımlanan haklar bağlamında yaşanan gerilemeleri incelemektedir. Bu doğrultuda çalışma, Polonya'daki insan hakları durumuna kapsamlı bir bakış sunarak, bu alandaki akademik ve politik tartışmalara katkı sağlamayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: İnsan Hakları, İnsan Hakları İhlalleri, Hukuk ve Adalet Partisi, Polonya.

Danışman: Doç. Dr. Buğra SARI, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Mersin Üniversitesi, Mersin.

ABSTRACT

THE IMPACT OF THE LAW AND JUSTICE PARTY'S RULE ON HUMAN RIGHTS STANDARDS IN POLAND

This research analyzes the regression of human rights standards in Poland and the underlying processes, particularly in the context of rights violations as defined by the European Convention on Human Rights and the International Covenant on Civil and Political Rights. It is based on reports from international public institutions and international observatories. Despite a broad spectrum of academic work on the categorization of human rights violations, there is a recognized need for a detailed examination of these violations through reports from internationally recognized human rights organizations. This study aims to conduct an in-depth analysis of human rights violations in Poland between 2004-2023, using document review methodology. The research examines the progress in human rights during Poland's EU accession process between 2004-2015 and the subsequent regression in the context of rights defined by the European Convention on Human Rights and the International Covenant on Civil and Political Rights following the rise to power of the Law and Justice Party (PiS) in 2015. In this vein, the study aims to provide a comprehensive overview of the human rights situation in Poland, contributing to the academic and political discussions in this field.

Keywords: Human Rights, Human Rights Violations, Law and Justice Party, Poland

Advisor: Assoc. Prof. Dr. Buğra SARI, Department of International Relations, University of Mersin, Mersin.

TEŞEKKÜR

Bu tez çalışmasının tamamlanmasında emeği geçen herkese içtenlikle teşekkür etmek isterim. Öncelikle, tez danışmanım Sayın Doç. Dr. Buğra Sarı'ya, bu süreçte bana gösterdiği sabır, bilgi birikimi ve değerli yönlendirmeleri için minnettarım. Rehberliğiniz, bu akademik yolculuğumda benim için paha biçilemez bir ışık oldu. Aileme, sonsuz sevgi ve desteği için teşekkür ederim. Her adımda beni motive eden, inancını ve güvenini esirgemeyen ailem, bu çalışmanın en büyük ilham kaynağıdır. Sizlerin varlığı, her zorluğun üstesinden gelmeme yardımcı oldu.

Polonya'daki Erasmus maceram sırasında bana kılavuzluk eden Prof. Dr. Katarzyna Dośpiał-Borysiak, Prof. Dr. Jacek Regina-Zacharski ve Prof. Dr. Michał Klonowski'ye derin bir şükran borçluyum. Sadece akademik bilginin ötesinde, bana sunduğunuz zengin tecrübeler ve anlayış, bu tez çalışmamın temel taşlarını oluşturdu. Fiziksel mesafelerin aşıldığı bu süreçte, kişisel ve akademik gelişimimde yanımda olmanız, bilgime ve vizyona katkıda bulunmanız, yabancı bir ülkede geçirdiğim zamanı değerli kıldı. Sizlerin desteği, bu tez yolculuğumda bana ilham ve güç verdi.

Son olarak, bu tezin her aşamasında yanımda olan herkese, desteklerini esirgemeyen arkadaşlarıma ve çalışma arkadaşlarıma şükranlarımı sunarım. Bu yolculuk, sizlerin varlığıyla daha anlamlı ve başarılı oldu.

Teşekkürlerimle,

İÇİNDEKİLER

ONAY	ii
ETİK BEYAN	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
TEŞEKKÜR	vi
İÇİNDEKİLER	vii
ŞEKİLLER DİZİNİ	x
GRAFİKLER DİZİNİ	xi
KISALTMALAR ve SİMGELER	xii
GİRİŞ	1
Araştırmanın Problem İfadesi	2
Araştırmanın Amacı ve Kapsamı	3
Araştırmanın Soruları	3
Araştırmanın Hipotezleri	4
Araştırmanın Metodolojisi	4
Araştırmanın Değişkenleri	6
Araştırmanın Önemi	6
Araştırmanın Sınırlılıkları	7
Araştırmanın Bölüm İçerikleri	7
BÖLÜM 1: İNSAN HAKLARININ ULUSLARARASI ALANDA DENETLENMESİ VE İZLENMESİ	8
1. İnsan Hakları Kavramı	8
1.2. Avrupa’da İnsan Hakları Sistemi	8
1.3. İnsan Haklarının Tarihçesi	11
1.3.1. İngiltere’deki Gelişmeler	13
1.3.1.1. Magna Carta Libertatum	13
1.3.1.2. Haklar Dilekçesi	14
1.3.1.3. Haklar Beyannamesi	14
1.3.2.1. Haklar Beyannamesi	15
1.3.2.2. Bağımsızlık Beyannamesi	16
1.3.3. Fransa’daki Gelişmeler	16
1.3.4. 20. Yüzyıl ve Sonrası Gelişmeleri	17
1.4. İnsan Haklarının Önemi	20
1.5. İnsan Haklarının Ulusal Olarak İncelenmesi	22
1.6. İnsan Hakları Sisteminin Uluslararası Olarak İncelenmesi	24
1.6.1. BM Sisteminde İnsan Hakları	24
1.6.2. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi	26
1.6.3. Uluslararası İnsan Hakları Manzumesi	27
1.7. Avrupa Birliği’nde İnsan Hakları Sistemi	28
1.7.1. Maastricht Antlaşması ve İnsan Hakları Süreci	30
1.7.2. Nice Antlaşması ve İnsan Hakları Süreci	32
1.7.3. Lizbon Antlaşması ve İnsan Hakları Süreci	32
1.8. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi	34
1.9. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi	35
1.10. Avrupa Sosyal Şartı	36
1.11. Kopenhag Kriterleri	37
1.12. Temel Haklar Şartı	37
BÖLÜM 2: POLONYA’NIN İNSAN HAKLARI STANDARDININ ORTAYA KONULMASINDA ELE ALINAN ULUSLARARASI KAMU KURULUŞLARI VE GÖZLEMEVLERİ	38
2.1. Uluslararası Kamu Kuruluşları	38
2.1.1. Birleşmiş Milletler	40
2.1.2. Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi	41

2.1.3. Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komitesi	41
2.1.4. BM İnsan Hakları Konseyi	43
2.1.4.1. Evrensel Periyodik İnceleme Mekanizması	44
2.1.5. Avrupa Parlamentosu	45
2.1.6. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi	47
2.2. Uluslararası Sivil Toplum Kuruluşları ve İnsan Hakları	49
2.2.1. Uluslararası Af Örgütü	50
2.2.2. Özgürlük Evi	51
2.2.3. İnsan Hakları İzleme Örgütü	53
2.2.4. Helsinki İnsan Hakları Vakfı	54
BÖLÜM:3 POLONYA'DA İNSAN HAKLARI EVRİMİ: GÜNCEL ANALİZLER VE	
ULUSLARARASI GÖZLEM RAPORLARI ÜZERİNDEN DEĞERLENDİRME	56
3.1. Polonya'da İnsan Hakları Sürecinin Gelişimi	56
3.2.2004 Dönemi Öncesi	60
3.3.2004-2015 Dönemi	61
3.4.2015-2023 Dönemi	64
3.5. Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komitesi (CCPR)	66
3.5.1. Düşünce özgürlüğü, ifade özgürlüğü, toplumsal ve siyasi katılma hakları, yaşam hakkı, işkenceye karşı koruma, adil yargılanma hakkı	66
3.5.2. Eşitlik ve Ayrımcılık Yasağı	67
3.5.3. Kadın Hakları	68
3.6. Evrensel Periyodik İnceleme (Upr) Raporları	69
3.6.1. Göçmen ve sığınmacılara yönelik koruma ve erişim hakkı	69
3.6.2. İşkence ve kötü muamele yasağı, ırk ayrımcılığının önlenmesi, engellilerin hakları ve eşit muamele	69
3.6.3. İfade özgürlüğü, düşünce, vicdan ve din özgürlüğü, cinsiyet eşitliği, çocuk hakları ve kamu ve siyasi hayata katılım hakları	70
3.7. Avrupa Parlamentosu Raporları	71
3.7.1. Medya Özgürlüğü	71
3.7.2. Kadın Hakları	72
3.7.3. Hukukunun Üstünlüğü	73
3.8. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Raporları	74
3.8.1. Adil Yargılanma Hakkı	74
3.8.2. İşkence ve Kötü Muameleye Karşı Koruma Hakkı	75
3.8.3. Özgürlük ve güvenlik hakkı	75
3.9. Uluslararası Af Örgütü Raporları	76
3.9.1. Mülteci Hakları	76
3.9.2. Özel ve Aile Hayatına Saygı Hakkı	78
3.9.3. Ekonomik Haklar	79
3.9.4. Ayrımcılık Yasağı	79
3.9.5. İfade ve toplanma özgürlüğü	80
3.9.6. Hukukun Üstünlüğü ve Yargı Bağımsızlığı	81
3.10. İnsan Hakları İzleme Örgütü Raporları	82
3.10.1. Yargı Bağımsızlığı	83
3.10.2. Medya Bağımsızlığı	83
3.10.3. Göçmen Hakları	84
3.11. Özgürlük Evi Raporları	85
3.11.1. Siyasal Haklar	85
3.11.2. Yargı Bağımsızlığı	86
3.11.3. Toplanma Özgürlüğü	87
3.11.4. İfade Özgürlüğü	88
3.11.5. Medya Bağımsızlığı	88
3.12. Helsinki İnsan Hakları Vakfı Raporları	89
3.12.1. Yargı Bağımsızlığı	89
3.12.2. Sığınma Hakkı ve Hukuk Yolu Hakkı	90

3.12.3. Medya Bağımsızlığı	91
BÖLÜM 4: PİS İKTİDARI SONRASI DEĞİŞEN İNSAN HAKLARI STANDARDININ NEDENLERİ	92
4.1. Göçmen Krizi	92
4.2. Ekonomik Kriz	97
4.3. Covid-19 Uygulamaları	100
4.1. Terörle Mücadele Uygulamaları	102
SONUÇ	106
KAYNAKLAR	110
BENZERLİK RAPORU ÖZET SAYFASI	124
ÖZGEÇMİŞ	125

ŞEKİLLER DİZİNİ

	Sayfa
Şekil 1.1: Uluslararası Kamu Kuruluşlarının İnsan Haklarına Katkı Sağlama Stratejileri	39

GRAFİKLER DİZİNİ

	Sayfa
Grafik 3.1: Polonya'nın Demokrasi Skorları 2010-2020	63
Grafik 3.2: Polonya'nın Genel Hukukun Üstünlüğü Puanları, 2015-2023	65
Grafik 4.1: PiS İktidarının Politikalarının Etkileri	99
Grafik 4.2: Covid-19 Kısıtlamalarının Polonya'daki İnsan	101

KISALTMALAR ve SİMGELER

Kısaltma/Simge	Tanım
ABAD	Avrupa Birliği Adalet Divanı
AGİT	Avrupa Güvenlik ve İş Birliği Teşkilatı
AI	Uluslararası Af Örgütü
AİHM	Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AİHS	Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
BM	Birleşmiş Milletler
CCPR	İnsan Hakları Komitesi
EC	Avrupa Komisyonu
EP	Avrupa Parlamentosu
FH	Özgürlük Evi
HRW	İnsan Hakları İzleme Örgütü
PİS	Hukuk ve Adalet Partisi
ROL	Hukukun Üstünlüğü
TK	Polonya Anayasa Mahkemesi
UPR	BM Evrensel Periyodik İncelemesi

GİRİŞ

İnsan hakları, insanın var oluşunun temel bir parçası olarak kabul edilir ve bu haklar, özgürlük ve güvenlik ilkeleri üzerine inşa edilmiştir. Evrensel, devredilemez ve dış müdahalelere kapalı olan bu hakların korunması, insanlık değerlerinin temel bir göstergesi olarak kabul edilir. Bu haklar, adaletin sağlanması, toplumsal barış ve güvenliğin temeli, sosyal ve ekonomik kalkınma, demokratik değerlerin güçlendirilmesi, kültürel çeşitlilik ve toleransın desteklenmesi ve uluslararası hukuk ve düzenin sürdürülmesi gibi hayati öneme sahip unsurları içerir. İnsan haklarının korunması ve teşviki, bireylerin eşit ve adil bir şekilde muamele görmesini, haksızlıklara ve ayrımcılığa karşı korunmalarını sağlar ve bireylerin hem kendi potansiyellerini gerçekleştirmelerine hem de toplumların barış içinde ve refah içerisinde gelişmelerine olanak tanır. Bu nedenle, insan haklarının evrensel olarak korunması ve geliştirilmesi, sadece bireyler için değil, aynı zamanda daha adil, barışçıl ve gelişmiş bir toplum ve uluslararası topluluk için de esastır.

Polonya'da insan hakları, ülkenin demokratik, sosyal ve ekonomik gelişiminin temelini oluşturmakta hem ulusal hem de uluslararası alanda derin etkilere sahiptir. Polonya, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve BM Siyasi ve Medeni Haklar Uluslararası Sözleşmesi gibi uluslararası insan hakları belgelerine taraf olarak, bu hakların korunması ve teşviki konusunda taahhütte bulunmuştur. Bu bağlamda, insan haklarının korunması, Polonya'nın demokratik değerlere olan bağlılığını ve uluslararası yükümlülüklerini yerine getirme kapasitesini göstermektedir. İnsan haklarının korunması, ifade özgürlüğü, adil yargılanma hakkı ve azınlık hakları gibi temel özgürlüklerin güvence altına alınmasını sağlar, bu da toplumsal barış, istikrar ve çeşitlilik açısından hayati öneme sahiptir. Polonya'da insan haklarının etkin bir şekilde korunması ve geliştirilmesi, toplumun her kesimini kapsayan adil ve kapsayıcı bir gelişim için temel bir ön koşuldur ve uluslararası toplumda ülkenin saygınlığının ve etkinliğinin artmasına katkı sağlar. Bu nedenle, Polonya'da insan haklarına yönelik durumun sıkı bir şekilde izlenmesi ve değerlendirilmesi hem ulusal hem de uluslararası düzeyde demokrasi, barış ve refahın sürdürülebilirliği açısından kritik bir öneme sahiptir. Bu çalışma, çağdaş Polonya'da insan hakları standartlarının düşüşüne odaklanmaktadır.

Araştırmanın temel amacı, Polonya'da son yıllarda gözlemlenen insan hakları standartlarının gerilemesinin nedenlerini ve bu sürecin altında yatan dinamikleri analiz etmektir. Özellikle, Hukuk ve AdaletPartisi'nin (PiS) iktidara yükselişi ve bu yükselişin Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve BM Siyasi ve Medeni Haklar Uluslararası Sözleşmesi kapsamında tanımlanan hak ihlalleriyle ilişkisi üzerine odaklanılacaktır. Bu araştırma, Polonya'daki insan hakları durumunun sadece yerel siyasi dinamiklerle sınırlı olmadığını, aynı zamanda geniş kapsamlı sosyo-ekonomik ve uluslararası faktörlerin etkileşimiyle şekillendiğini ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Araştırmanın soruları, Polonya'da insan hakları standartlarının düşüşüne ilişkin kritik soruları ele almakta ve PiS partisinin politikalarının insan hakları üzerindeki etkilerini, sosyo-ekonomik koşulların ve uluslararası etkileşimlerin insan hakları durumu üzerindeki etkisini ve yasal ve yargısal değişikliklerin insan hakları standartları üzerindeki etkilerini sorgulamaktadır. Bu sorular, belge inceleme yöntemi ve nitel analiz teknikleri kullanılarak derinlemesine incelenecektir. Araştırma Polonya'daki insan hakları durumunun gerilemesini çok yönlü ve kapsamlı bir perspektiften ele almak üzere tasarlanmıştır. Merkezi hipotez, PiS hükümeti iktidara geldikten sonra insan hakları alanında önemli bir gerileme meydana geldiği yönündedir. Bu doğrultuda, Polonya'daki insan hakları durumunun gerilemesinin, tek bir faktörden ziyade, bir dizi içsel ve dışsal faktörün etkileşimi sonucunda meydana gelen karmaşık bir süreç olduğunu öngörmektedir.

Bu çalışma, Polonya'da insan hakları standartlarının gerilemesinin süreçlerini derinlemesine inceleyerek, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve BM Siyasi ve Medeni Haklar Uluslararası Sözleşmesi kapsamında gerçekleşen hak ihlallerini, uluslararası kamu kuruluşları ve gözlemcileri tarafından hazırlanan raporlara dayanarak detaylı bir şekilde ele almayı hedeflemektedir. Bu analiz, Polonya'daki insan hakları durumunun kapsamlı bir analizini sunarak, bu alandaki mevcut anlayışı genişletmeyi hedeflemektedir. Araştırma, Polonya'nın insan haklarına yönelik yaklaşımının genel olarak Avrupa ve küresel düzeyde insan hakları rejimine nasıl katkıda bulunduğunu veya bu rejimi nasıl zorladığını da değerlendirecektir. Bu bağlamda, çalışma hem teorik katkılar sunacak hem de Polonya örneği üzerinden bu tür politik değişimlerinin insan hakları üzerindeki etkilerini anlamaya yönelik pratik bir rehber sağlayacaktır. Ayrıca, bu çalışma, insan hakları alanında mevcut literatürde genellikle göz ardı edilen bir açıdan PiS partisinin yükselişini mümkün kılan faktörler ve iktidara geldikten sonra uygulanan politikaların insan hakları üzerindeki etkilerini ele almaktadır. Bu bütüncül perspektif, Polonya'daki insan hakları durumunun daha derinlemesine anlaşılmasına ve bu alandaki akademik tartışmalara yeni bir boyut kazandırmaktadır. Polonya örneği üzerinden sağ politik değişimlerin insan hakları üzerindeki etkilerini detaylı bir biçimde sorgulayarak, bu alanda daha geniş bir anlayışın geliştirilmesine katkı sağlamaktadır. Hem teorik hem de pratik açıdan, bu çalışma, insan hakları konusunda politika yapıcılar, akademisyenler ve insan hakları savunucuları için önemli bir rehber oluşturmaktadır. Bu açıdan bakıldığında, tez, hem akademik literatüre önemli bir katkı sunmakta hem de insan hakları politikalarının geliştirilmesi sürecinde kritik bir referans noktası oluşturmaktadır.

Araştırmanın Problem İfadesi

Bu çalışmanın temel problemi, çağdaş Polonya'da insan hakları standartlarının neden düştüğünü ve bu düşüşün ardında yatan süreçleri ve dinamikleri anlamak ve analiz etmektir.

Araştırma, Polonya'daki güncel insan hakları durumunun kritik bir analizini sunmayı amaçlamaktadır. Özellikle, Hukuk ve Adalet Partisi (PiS) iktidarının yükselişi ve bu dönemin insan hakları ihlalleriyle olan ilişkisinin, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve BM Siyasi ve Medeni Haklar Uluslararası Sözleşmesi çerçevesinde derinlemesine incelenmesi çalışmanın merkezinde yer almaktadır. Mevcut literatürün PiS'in insan hakları ihlallerine odaklanması dikkate alınarak, bu araştırma, partinin yükselişini mümkün kılan sosyo-politik ve ekonomik faktörlerin yanı sıra, iktidara geldikten sonra uyguladığı politikaların insan hakları üzerindeki etkilerini de kapsamlı bir bakış açısıyla ele almayı hedeflemektedir.

Araştırmanın bu geniş kapsamlı yaklaşımı, uluslararası gözlemleri ve kamu kuruluşlarının raporlarından elde edilen verileri kullanarak, Polonya'daki bu değişim süreçlerinin analiz edilmesini içermektedir. Bu analitik çerçeve, Polonya'da insan hakları alanında yaşanan gerilemelerin sadece yerel politik dinamiklerle sınırlı olmadığını, aynı zamanda geniş kapsamlı sosyo-ekonomik ve uluslararası etkileşimlerle de şekillendiğini göstermektedir. Araştırma, bu çerçevede Polonya'da insan hakları standartlarının düşüşünün nedenlerini ve bu düşüşün altında yatan dinamikleri detaylı bir şekilde inceleyerek, insan hakları alanındaki mevcut anlayışı genişletmeyi ve derinleştirmeyi hedeflemektedir. Bu kapsamlı analiz, Polonya örneği üzerinden insan hakları ihlallerinin nedenlerini ve etkilerini anlamak için önemli bir akademik katkı sağlayacak ve insan hakları konusunda politika yapıcılar ve savunucular için değerli bir kaynak oluşturacaktır.

Araştırmanın Amacı ve Kapsamı

Bu çalışma, Polonya'da insan hakları standartlarının gerilemesinin süreçlerini derinlemesine incelemeyi amaçlamaktadır. Özellikle, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve BM Siyasi ve Medeni Haklar Uluslararası Sözleşmesi kapsamında gerçekleşen hak ihlallerini, uluslararası kamu kuruluşları ve gözlemleri tarafından hazırlanan raporlara dayanarak detaylı bir şekilde ele almayı hedeflemektedir. Mevcut literatürde sıklıkla ele alınan, PiS partisinin insan hakları ihlallerine odaklanan çalışmaların ötesine geçerek, bu çalışma sağ partinin yükselişine zemin hazırlayan faktörler ile bu partinin iktidara geldikten sonraki insan hakları standartlarının düşüşüne katkıda bulunan unsurları kapsamlı bir şekilde ele alacaktır. Polonya özelinde gerçekleştirilecek bu analiz, sağ partinin yükselişi ve insan hakları standartlarının düşüşü arasındaki ilişkileri detaylı bir biçimde sorgulayarak, bu alanda genel bir anlayışın geliştirilmesine katkı sağlamayı hedeflemektedir. Bu bağlamda, çalışma hem teorik katkılar sunacak hem de Polonya örneği üzerinden bu tür politik değişimlerin insan hakları üzerindeki etkilerini anlamaya yönelik pratik bir rehber sağlayacaktır.

Araştırmanın Soruları

Çalışmada Polonya'da insan hakları standartlarının düşüşüne ilişkin kritik sorular ele alınmaktadır. Ana araştırma sorusu, Polonya'da son yıllarda insan hakları standartlarında yaşanan düşüşün ana nedenleri nelerdir? şeklinde belirlenmiştir. Bu genel soru, daha ayrıntılı alt sorulara bölünmüştür: PİS partisinin iktidara yükselişi ve politikalarının insan hakları üzerindeki etkileri nelerdir? Sosyo-ekonomik koşullar ve uluslararası etkileşimlerin insan hakları durumu üzerindeki etkisi nedir? ve son olarak yasal ve yargısal değişikliklerin insan hakları standartları üzerindeki etkisi ne şekildedir? Bu soru, hukuki ve yargısal reformların insan hakları üzerindeki doğrudan ve dolaylı etkilerini incelemeyi amaçlamaktadır. Araştırma, bu soruları yanıtlayarak, Polonya'daki insan hakları durumunun kapsamlı bir analizini sunmayı ve bu alandaki mevcut anlayışı genişletmeyi hedeflemektedir. Her soru, belge inceleme yöntemi ve nitel analiz teknikleri kullanılarak derinlemesine incelenmiş ve bu yaklaşım, konunun çok boyutlu ve derinlemesine anlaşılmasını sağlamıştır.

Araştırmanın Hipotezleri

Bu araştırmanın hipotezleri, Polonya'daki insan hakları durumunun gerilemesini çok yönlü ve kapsamlı bir perspektiften ele almak üzere tasarlanmıştır. Merkezi hipotez, Polonya'daki Hukuk ve Adalet Partisi (PiS) hükümeti iktidara geldikten sonra insan hakları alanında önemli bir gerileme meydana geldiği yönündedir. Bu, hükümetin uyguladığı politikaların ve yasal düzenlemelerin, temel özgürlükler ve demokratik normlar üzerinde olumsuz etkiler yarattığını göstermektedir. Bu ana hipotezin yanı sıra, sosyo-ekonomik değişimlerin ve uluslararası politik dinamiklerin insan hakları normları üzerinde belirleyici bir etkiye sahip olduğu varsayımı da araştırmada yer almaktadır. Ayrıca, yargısal ve yasal reformların insan hakları üzerindeki etkileri, özellikle ifade özgürlüğü, yargı bağımsızlığı ve sivil toplum kuruluşları üzerindeki baskılar bağlamında incelenmektedir. Bu hipotezler, Polonya'daki insan hakları durumunun gerilemesinin, tek bir faktörden ziyade, bir dizi içsel ve dışsal faktörün etkileşimi sonucunda meydana gelen karmaşık bir süreç olduğunu öngörmektedir. Araştırma, bu hipotezlerin test edilmesi yoluyla, Polonya'daki insan hakları durumunun derinlemesine anlaşılmasına ve bu alanda daha geniş bir teorik çerçevenin geliştirilmesine katkı sağlamayı hedeflemektedir.

Araştırmanın Metodolojisi

Polonya'daki insan hakları standardının gerilemesini derinlemesine incelemek için kapsamlı bir belge inceleme metodolojisini benimsemiştir. Bu metodoloji, politik, sosyal ve ekonomik faktörlerin insan hakları üzerindeki etkisini kapsamlı bir şekilde analiz etmek amacıyla, uluslararası kamu kuruluşları, insan hakları gözlemcileri, sivil toplum örgütleri ve akademik kurumlar tarafından hazırlanan çeşitli raporları, resmi hükümet belgelerini, yasama kayıtlarını ve medya

içeriklerini içeren geniş bir ikincil veri seti kullanılmıştır. Bu veri seti, politik değişimler, sosyo-ekonomik koşullar ve uluslararası etkileşimler gibi farklı boyutlardan elde edilen bilgileri içermekte olup, Polonya'daki insan hakları durumunun ve bu durumun altında yatan nedenlerin derinlemesine analizini sağlamaktadır. Uluslararası kamu kuruluşları ve gözlemevlerinin kullanımının tercih edilmesinin temel sebebi, bu kuruluşların sağladığı tarafsız ve objektif bir perspektifi temsil etmesidir. Bu tür kuruluşlar, genellikle ulusal politik etkileşimlerden uzak, geniş kapsamlı ve çok yönlü bir bakış açısı sunma kapasitesine sahiptir. Uluslararası kamu kuruluşları ve gözlemevleri, bağımsız araştırmalar yaparak ve çeşitli ülkelerdeki insan hakları durumları hakkında kapsamlı raporlar hazırlayarak, yerel veya bölgesel önyargılardan arındırılmış bilgiler sunmaktadırlar. Bu kuruluşların raporları, çeşitli hükümet ve siyasi yapıların etkisinden bağımsız olarak hazırlandığı için, analiz ve değerlendirmelerde yüksek derecede güvenilirlik ve geçerlilik sunmaktadır. Polonya'daki insan hakları durumunun incelenmesi bağlamında, bu uluslararası kuruluşların raporları, yerel kaynaklardan elde edilen bilgileri tamamlayıcı nitelikte olup, daha geniş bir perspektif ve derinlemesine bir anlayış sağlamaktadır. Bu yaklaşım, araştırmanın objektifliğini artırmakta olup, çalışmanın kapsamını genişletirken, aynı zamanda araştırmanın sonuçlarının uluslararası alanda daha geniş bir kabul görmesini sağlamaktadır. Uluslararası kuruluşlar ve gözlemevi raporları, Polonya'daki insan hakları durumunun değerlendirilmesinde önemli bir kaynak olup, bu raporlar araştırmanın temelini oluşturmakta ve çalışmanın güvenilirliğine katkıda bulunmaktadır.

Metodoloji kapsamında yapılan analiz, nitel içerik analizi ve tematik analiz tekniklerini kullanarak, belgelenmiş olayları, politikaları ve ifadeleri detaylı bir şekilde incelemektedir. Bu süreçte, insan hakları ihlallerinin arka planında yatan politik kararlar, yasal düzenlemeler, ekonomik politikalar ve toplumsal değişimler gibi faktörler ele alınmakta ve bunların insan hakları üzerindeki etkileri aydınlatılmaktadır. Araştırmanın metodolojisi, kaynakların seçiminde belirlenen kriterlere göre titizlikle hareket etmeyi, verilerin toplanmasında ve analizinde sistematik ve objektif bir yaklaşım benimsemeyi gerektirmektedir. Bu yaklaşım, verilerin güvenilirliğini ve geçerliliğini artırırken, elde edilen bulguların kapsamlı ve objektif bir değerlendirilmesini sağlamaktadır.

Ayrıca, bu metodoloji, Polonya'daki insan hakları durumunun tarihsel ve güncel perspektiflerini bütünleştirerek, insan hakları ihlallerinin ve demokratik gerilemenin altında yatan nedenleri daha geniş bir

bağlamda ele almayı mümkün kılmaktadır. Bu, araştırmanın, insan hakları ve demokrasi alanındaki mevcut anlayışı geliştirmesi, politika yapıcılar ve uluslararası toplum için stratejik öneriler sunması ve ilgili akademik ve politik tartışmalara derinlemesine katkıda bulunması açısından önemlidir. Bu şekilde, araştırma, Polonya'daki insan hakları durumunun ve bu durumun getirdiği zorlukların kapsamlı bir şekilde anlaşılmasına ve bu alandaki bilgi birikiminin zenginleştirilmesine katkı

sağlamayı hedeflemektedir.

Araştırmanın Değişkenleri

Çalışmanın odak noktasında, Polonya'daki insan hakları standartlarının düşüşü (bağımlı değişken) ve bu düşüşü etkileyen faktörler (bağımsız değişkenler) yer almaktadır. İnsan hakları standartları, ifade özgürlüğü, yargı bağımsızlığı, azınlık hakları ve sivil toplum üzerindeki baskılar gibi çeşitli göstergelerle değerlendirilirken; politik değişimler, PİS partisinin iktidara yükselişi ve yürüttüğü politikalar, sosyo-ekonomik faktörler (ekonomik büyüme, işsizlik oranları, eğitim düzeyi) ve Polonya'nın uluslararası etkileşimleri (AB politikaları ve uluslararası ilişkiler) bu düşüşü etkileyen ana değişkenler olarak ele alınmaktadır. Ara değişkenler olarak, medya ve kamuoyunun tutumları ile yasal ve yargısal değişimler de bu süreçteki rolü ile incelenmektedir. Bu değişkenlerin hepsi, Polonya'daki insan hakları durumunun zaman içindeki değişimini anlamak için kritik öneme sahiptir ve araştırmanın bu değişkenleri kapsamlı bir şekilde analiz etmesi beklenmektedir.

Araştırmanın Önemi

Bu araştırma, Polonya'da insan hakları normlarının gerilemesi ve bu gerilemenin arkasındaki siyasi süreçleri kapsamlı bir şekilde ele alarak hem teorik hem de uygulamalı boyutlarda önemli bir akademik katkısınmayı amaçlamaktadır. İnsan hakları ihlallerinin ve siyasi değişimlerin ayrıntılı incelemesi, demokrasi ve hukukun üstünlüğü gibi temel değerlerin korunmasının ve geliştirilmesinin önemini vurgular. Bu çalışma, Polonya'da yaşanan politik dönüşümlerin insan hakları üzerindeki etkilerini derinlemesine analiz ederek, bualandaki mevcut literatüre kapsamlı bir katkıda bulunmayı hedeflemektedir. Araştırma sonuçları, politika yapıcılar ve uluslararası kurumlar için stratejik yönlendirmeler sunarken, aynı zamanda insan hakları ihlallerinin önlenmesi ve demokratik değerlerin korunması için pratik stratejiler geliştirmede de rehberlik edecektir.

Polonya özelinde gerçekleştirilecek bu derinlemesine analiz, insan hakları ve demokrasi konularında uluslararası ilişkiler ve hukuk alanlarında yeni tartışmaları teşvik ederken, bu konularda genel toplumsal farkındalığı artırmaya katkıda bulunacaktır. Araştırma, demokratik değerlere ve insan haklarına yönelik toplumsal desteği ve savunuculuğu güçlendirecek, böylece hem bölgesel hem de küresel bağlamda insan hakları ve demokrasinin geleceği üzerine önemli bir diyalog başlatmayı amaçlamaktadır. Bu çalışma, insan hakları ve demokrasinin korunması ve geliştirilmesine yönelik stratejilerin oluşturulmasında önemli bir dönüm noktası teşkil ederken, ilgili alanlarda derinlemesine bilgi sağlayarak akademik ve politik tartışmalaraderinlik kazandıracaktır. Araştırma, Polonya'nın mevcut politik manzarasında ve uluslararası bağlamda insan hakları ve demokrasiyi etkileyen faktörleri analiz ederek, bu faktörlerin karmaşık etkileşimlerini ve bunların insan hakları üzerindeki sonuçlarını açığa çıkaracaktır. Bu süreç, Polonya'nın Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve diğer uluslararası insan hakları yükümlülükleri bağlamındaki durumunu da

değerlendirecek, böylece Polonya'nın bu yükümlülükleri nasıl yerine getirdiği ve bu süreçte yaşanan siyasi ve sosyal

değişimlerin bu yükümlülükler üzerindeki etkileri hakkında kritik bir perspektif sunacaktır. Bu kapsamlı analiz, aynı zamanda, insan hakları ve demokrasinin korunması ve geliştirilmesine yönelik uluslararası politikaların ve stratejilerin şekillendirilmesinde önemli bir temel oluşturacaktır. Bu bağlamda, araştırma, insan hakları ve demokrasi alanlarındaki mevcut anlayışları geliştirirken, aynı zamanda bu alanlardaki politika ve uygulama süreçlerine katkıda bulunacak ve daha geniş bir toplumsal ve politik diyalogun yolunuaçacaktır.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmanın sınırlılıkları, metodolojik yaklaşımı ve veri kaynaklarının doğasıyla ilişkilidir. Belge inceleme yöntemi, analizin mevcut ve erişilebilir belgelere dayanması gerektiğinden, bu belgelerin kapsamı ve derinliği çalışmanın kapsamını belirlemektedir. Bu durum, araştırmanın bazı öznel bakış açılarını ve perspektifleri içermesine yol açabilir, özellikle hükümet kaynakları ve medya raporları gibi belirli kaynaklardikkate alındığında. Ayrıca, ikincil veri analizi, veri toplama sürecinde doğrudan etkileşim eksikliğinden kaynaklanan bazı bağlamsal anlayışların ve inceliklerin kaçırılmasına neden olabilir. Polonya özelinde odaklanılan bu çalışma, bulguların diğer ülke bağlamlarına uygulanabilirliğini sınırlayabilir, böylece araştırmanın genellenebilirliği belirli bir kontekstle sınırlı kalmaktadır. Son olarak, politik ve sosyal alanlardaki hızlı değişiklikler, araştırmanın sonuçlarının zaman içindeki geçerliliğini etkileyebilir, bu nedenle bulguların döneme özgü koşullar çerçevesinde yorumlanması gerekmektedir. Bu sınırlılıklar, araştırmanın sonuçlarının yorumlanmasında önemli bir rol oynamaktadır ve bulguların genel geçerliği üzerindeki etkileri dikkatle değerlendirilmelidir.

Araştırmanın Bölüm İçerikleri

Tezin birinci bölümünde "İnsan Haklarının Uluslararası Alanda Denetlenmesi ve İzlenmesi," başlığı altında insan haklarının evrensel prensiplerini ve bu kavramın tarihsel evrimini inceleyerek başlamaktadır. İkinci bölümde, "Polonya'nın İnsan Hakları Standardının Ortaya Konulmasında Ele Alınan Uluslararası Kamu Kuruluşları ve Gözlemevleri" başlığı altında, Polonya'nın insan hakları performansını değerlendiren çeşitli uluslararası kurumlar ve gözlemevlerinin rolleri ve katkıları analiz edilmektedir. Üçüncü bölümde, "Polonya'da Uluslararası Örgütler ve Gözlemevi Raporlarına Göre Gerileme Yaşanan İnsan Haklarının Ortaya Konulması," Polonya'da insan hakları alanında gözlemlenen gerilemeleri ve bu duruma dair uluslararası raporların bulgularını ele almaktadır. Tezin son bölümünde, "PiS İktidarı Sonrası Değişen İnsan Hakları Standardının Nedenleri" başlığı altında, Hukuk ve Adalet Partisi'nin iktidarı altında

Polonya'da insan hakları alanında yaşanan değişimlerin arkasındaki nedenler ve bu değişimlerin ulusal ve uluslararası bağlamda etkileri kapsamlı bir şekilde incelenmektedir. Bu bölüm yapısı, Polonya'da insan hakları konusundayazanan gelişmeleri derinlemesine anlamak ve değerlendirmek için bir çerçeve sunmaktadır.

BÖLÜM 1: İNSAN HAKLARININ ULUSLARARASI ALANDA DENETLENMESİ VE İZLENMESİ

1. İnsan Hakları Kavramı

İnsan hakları fikri, bireyin temel ve doğal haklarını güvence altına alarak devletin sınırlanması fikrine hizmet eder. Dolayısıyla insan hakları iddiasının, bireylerin devlete karşı politik bir iddiası olduğusöylenebilir. Eşitlik ilkesine dayanan insan hakları fikri, dini, etnik ve siyasi farklılıkları ne olursa olsun hiç kimsenin ayrımcılığa uğramaması gerektiğini belirtmektedir. Bu anlayışın hukuk devleti ile ilişkisini de gözlemlendiği gibi, insan haklarına dayanmayan bir devlet “hukuk devleti” değildir (Giritli ve Güngör,2002: 9-13). Dolayısıyla insan hakları, dini, etnik, felsefi vb. Farklılıklarına rağmen, her insanın sırf insanolduğu için değer taşıdığını ve haklarının, başta siyasi otorite olmak üzere, dışarıdan herhangi bir müdahalenin mümkün olmadığını belirten bir görüş olarak tanımlanabilir (Dalacoura,1998: 6).

İnsan hakları, insanların insan oldukları için sahip oldukları haklardır. Özünde özgürlük ve güvenlik olan bu haklar olmaksızın ortaya çıkan bir düzen, bir insanlık düzeni değildir. Bu haklar devredilemez ve herhangi bir rolle tanımlanamaz şeklinde nitelendirilmektedir. (Dalacoura, 1998: 6).

İnsan haklarını diğer haklardan ayırt edebilmek için, insan haklarının yaygın olarak kabul edilen bazı ilkeleri vardır. Bunların temelleri evrensellik, devredilemezlik ve bölünmezliktir. Bu, insan haklarının dünyadaki herkese ait olduğu ve bunların insanlardan alınamayacağı anlamına gelir. İnsan Hakları EvrenselBeyannamesi'nin 1. Maddesinde “Bütün insanlar hür, haysiyet ve haklar bakımından eşit doğarlar”ın altı çizilmektedir. Ayrıca hakların eşit şekilde korunmasını sağlamak için bu hakların hükümet tarafından sağlanması gerekmektedir (OHCHR, 2021).

1.2. Avrupa’da İnsan Hakları Sistemi

Avrupa Rönesans’ı olarak bilinen 14. ila 16. yüzyıllarda insanlara verilen değer artmıştır. Bunun başlıca sebebi yeniden doğuş anlamına gelen Rönesans, başta matbaa ve pusula olmak üzere birçok alandainsan yaşamına yenilikler katmıştır. Matbaa ve pusula gibi önemli değerlerin keşfedilmesi sonucunda insanlar hem bilgiyi büyütüp yayma olanağına hem de denizasırlı ülkeleri keşfetme fırsatına sahip olmuşlardır. Bu dönem aynı zamanda büyük coğrafi keşiflerin de yolunu açmıştır. Yeni yerlerin keşfiyle birlikte yeni topluluklar ve kültürlerle tanışma olanağı bulan

insanlar, birbirleriyle etkileşime girerek bu doğrultuda birbirlerinden yeni şeyler öğrenmelerine katkıda bulunmuşlardır (Arnold, 1995: 13-20).

Rönesans dönemi, insanı ve onun değerlerini merkeze alan bir düşünce dönemi olmuştur. Tanrı merkezli yaklaşım, özellikle 16. yüzyılda Reform hareketlerinin başlaması ile birlikte etkisini kaybetmiştir. Alman keşişler, ilahiyatçılar ve Profesör Martin Luther tarafından başlatılan reform hareketi, 16. ve 17. yüzyıllarda katı dini öğretilerde büyük atılımlara yol açmıştır (Hankins, 2006: 139-142).

18. yüzyılda Avrupa'da Aydınlanma Hareketi insana farklı değerler katmıştır. Bu dönemin amacı, insanın dünyadaki, toplumdaki ve aile içindeki durumunu ve değerini ifade etmek için insan düşüncelerini kullanmaktır. Aydınlanma ile birlikte yeni bilimsel bilgilerin ortaya çıktığı da görülmüştür. Buradaki temelamaç, insan aklının ortaya koyduğu bilgi ve birikimle dünyaya, doğaya, topluma ve aileye hâkim olmak ve onları yönetmektir. Böylece 18. yüzyılda Avrupa'da gerçekleşen Aydınlanma önemli gelişmeleri de beraberinde getirmiştir (Outram, 2007: 67-72).

Bilgi ve deneyim arttıkça yeni buluşlar ortaya çıkmaya devam etmiştir. Bunun bir örneği, buhar makinesinin ortaya çıkışıdır. Ulaşım tekne ve trenle sağlanmaktadır. İnsanların yaşam standardı giderek kolaylaşmıştır. Bu buluşlar ve yenilikler Sanayi Devrimi'nin gerçekleşmesine yol açmıştır. İnsanlar rahatlama ve konfor içinde yaşama fırsatı bulurken, bazıları iktidarın ekonomik ve politik mekanizmalarında ustalaşmıştır. Bu durumla karşı karşıya kalan diğerleri ise hak ve özgürlüklerini korumak için iktidara karşı kendilerini savunmaya başlamışlardır. Krallıkların, soyluların ve feodal beylerin kanunlarına aykırı hareket edenler, hukuki kanunları çıkarmak için çabalamışlardır (Temin, 1997: 74-81). İnsanın doğuştan hakkı dile getirilmeye başlanmış ve bu iddia çok sayıda insan tarafından desteklenmiştir. Bu durum karşısında yönetimler, hakkın ikinci bir kişiye devredilemeyeceğini ve yetkili makam tarafından kötüye kullanılamayacağını savunmuşlardır. Bu çabalar önemli sonuçlar vermiş ve Aydınlanma Çağı, insan hakları fikirlerinin yayılmasını başarıyla sağlamıştır (Outram, 2007: 120-126). Düşünürler, Aydınlanmanın gelişimine önemli katkılarda bulunmuşlardır. Bu düşünürlerden biri, insan hakları savunucusu Fransız düşünür Jean-Jacques Rousseau'dur. Rousseau'nun insan hakları çalışması çok önemlidir. Ona göre insan doğa durumunda özgür ve eşittir. Ancak toplumsal hayatın oluşmasıyla birlikte insanlar hem özgürlüklerini hem de eşitliklerini kaybetmişlerdir. Yani insanlar bir sözleşme sonucunda uluslar inşa etmişlerdir. Ancak devlet ile toplum arasındaki sözleşme her zaman sözlü ve yazılı olmamıştır. Aslında Rousseau'ya göre devletin insan haklarını koruma ve geliştirme görevi vardır. Özellikle insanın doğuştan hakkı olan yaşama hakkının en önemli hak olduğunu ve devletin bunu en iyi şekilde korumakla yükümlü olduğu görüşünü savunmuştur. Rousseau, devlet ve toplum arasındaki bu bilgi tabanını toplum sözleşmesi olarak

adlandırmıştır. Sözleşme sistemi Avrupa ve Amerika'da insan hakları düşüncesinin gelişmesine büyük katkılar sağlamıştır (Rousseau, 2018: 13-18).

Toplum Sözleşmesi etkisini 1776 yılında gerçekleşen *Virginia İnsan Hakları Bildirisi* ile göstermiştir. "*Bütün insanlar eşit, özgür ve bağımsız doğarlar*" şeklinde belirtilen açıklamada, insanların doğuştan kendilerine verilen bazı haklara sahip oldukları belirtilmiştir. "*Siyasi bir topluluk oluşturduktan sonra, hiçbir anlaşmayla gelecek nesilleri bu haklardan vazgeçmeye zorlayamazlar. Bunlar, yaşam ve özgürlük haklarını ve mülk sahibi olma ve sahip olma ve mutluluk ve güvenlik arama ve elde etme fırsatlarını içerir.*" Bildiride yer alan bu madde, Amerikalılar için önemli bir dönüm noktası olmuştur. Sözleşme etkisini Amerika Birleşik Devletleri'nden sonra Avrupa'da da hissettirmiştir (Hunter, 1917: 276-279).

26 Ağustos 1789'da gerçekleşen Fransız İhtilali, insan hakları düşüncesinin her zaman önemli bir parçası olmuştur. Devrimin bir sonucu olarak Fransa, İnsan ve Yurttaş Hakları Beyannamesi'ni yayınlamıştır. 1789'da yayınlanan bu belge, Aydınlanma döneminde insan hakları düşüncesindeki önemlileşmelerin özeti olduğu belirtilebilir. Üstelik beyanname sadece Fransa ve Avrupa'da değil, zamanla kıtadışı bölgelerde de etki yaratmıştır (Burke, 2016: 63-67).

Fransız İhtilali ile modern dönem başlamıştır. Modern zamanlarda ortaya çıkan bu fikirler, insanların düşünce, sağlık, eğitim, yaşam, özel hayatın gizliliği, dini inanç ve vicdan hürriyeti, seçme ve seçilme hakkı gibi temel haklar ile ilgilidir. Örneğin, özellikle 20. yüzyılda daha da resmi hale gelen Birleşmiş Milletler 'in kurulması önemli hakların geliştirilmesini kolaylaştırmıştır. Çünkü Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından yayınlanan İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi tüm dünya ülkelerinde etkisini büyük ölçüde hissettirmiştir (Hazar, 2015: 83-86).

20. yüzyılda insan hakları yeni bir görünüm kazanmış ve bireysellikten topluluk bilincine doğru evrilmiştir. 19. yüzyılda bireylerin hakları devlet tarafından korunurken 20. yüzyılda bu korumanın tüm bireyleri kapsamadığı anlaşılmıştır. Bazı kişi ve grupların haklarının diğerlerinden daha fazla korunuyor olması insan haklarını baltalamış ve kısa vadede olumsuz etkiler yarattığı gözlemlenmiştir. Eşitsizliği ve adaletsizliği beraberinde getiren bu pasif politika, kısa sürede bireysel yapıdan toplumsal yapıya evrilen bu süreci beraberinde getirmiştir (Akyeşilmen, 2008: 189-195).

Ancak 20. yüzyılda meydana gelen dünya savaşları insan haklarının gerçekleşmesini büyük ölçüde engellemiştir. Dünya savaşlarında çok sayıda insan ölmüş, öte yandan, zorla yerinden edilmiş insanların varlığı insan haklarını daha da baltalamıştır. Birçok şehir yıkılmış, tarihi kalıntıların yok edildiğine dair resimler ortaya çıkmıştır. Böyle bir ortamda insan haklarının bireysellik ve toplumsallıktan çıkıp evrensel bir kavram haline gelmesi büyük bir devrimdir. Ayrıca İkinci Dünya Savaşı'ndan önce, insan hakları yasal olarak yalnızca uluslar arasında

işlemiştir. Ülkelerin içişlerine müdahale söz konusu değildir. Yani devletlerin vatandaşlarına yaptığı haksızlıklar karşısında insan hakları sistemi işlevsiz kalmıştır. Böyle birdurumda, insan hakları temelinde müdahale fikri, devletlerin iç işlerine müdahale algısı yaratmış olurdu (Akyeşilmen ve Şen, 2008: 51-54).

II. Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle birlikte, dünya barışını ve güvenliğini sağlamak için 1945'te bir Birleşmiş Milletler antlaşması imzalanmıştır. Antlaşma ile evrensellik ve küreselleşme yolunda önemlibir adım atılmıştır. Üç yıl sonra, 10 Aralık 1948'de İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin kabul edilmesiyle insan hakları küresel ölçekte önemli bir gelişme haline gelmiştir. 30 madde ile başlayan bildirge, insan haklarının korunması ve gözetilmesi adına insanlık tarihinde yeni bir dönemin başlangıcına işaret etmekteydi. Bildirgede vurgulanan en önemli nokta, tüm dünya halkları için geçerli olmasıdır. İnsanların statüsü ve toplumu ne olursa olsun tüm insanlara hitaben ilan edilen bir belge niteliğinde olması insanlık tarihinde önemli bir sürecin başlangıcını oluşturmuştur (Saraiva, 2012: 85-87).

1.3. İnsan Haklarının Tarihçesi

Modern liberal insan hakları kavramına bakıldığında, başlangıç noktası Stoacılık olarak tanımlanabilir (Danchin, t.y.). Stoacı felsefe, her insanın belirli bir grubun parçası olduğu için değil, rasyonel kapasitesi nedeniyle bazı haklara sahip olduğuna atıfta bulunarak doğa yasalarının temelini oluşturur.

Aslında doğal hakların temeli Stoacı felsefeye dayansa da insan haklarının bugünkü anlamıyla ilk formüle edildiği dönem 16. ve 17. yüzyıllar olarak tanımlanabilir. Rönesans ve Reform' un etkileriyle kişi, siyasal ve toplumsal yapıyı yeniden şekillendirmek için biçimlendirici bir güç kazanmıştır (Danchin, t.y.). İnsan hakları kavramının arka planına bakıldığında, bireysel haklara atıfta bulunan ilk yazılı belgenin Urgakina hakları olduğu düşünülebilir (Tosun, t.y.). Bu yazılı yasalarla Sümer Kralı Urgakina, köleliğe son vermiş ve yolsuzluktan kaynaklanan kötü yönetime son vermeye çalışmıştır. Diğer belge ise Babil kralı tarafından ortaya çıkarılan Antik Babil'in Hammurabi kurallarıdır. Bu haklar, bireysel hakların keyfi ihlallerini korumayı savunmaktadır (Tosun, t.y.). Ayrıca Antik Yunan'da Aristoteles, özel mülkiyet ve demokratik katılım gibi modern insan haklarında önemli rol oynayan bir dizi haktan söz etmektedir. Ona göre haklar bir devletle kurulur çünkü özgürlük ancak onları koruyacak hakların olması halinde sağlanabilir (Human Rights Theories, t.y.). Diğer önemli yazılı kaynaklar ise Magna Carta Libertatum olarak adlandırılan İngiltere'de ortaya çıkmıştır. Bu belge insan hakları için çok önemlidir. Magna Carta (1215), halka daha fazla hak vermek yerine, İngiliz Kralının hükmünü bir bakıma kısıtlamıştır. Ancak Büyük Özgürlükler Bildirgesi olarak adlandırılan Magna Carta, özgürlüğü tesis eden modern demokrasideki önemi nedeniyle günümüze kadar önemini

sürdürmektedir (Demirdelen, 2014).

İnsan haklarının kapsamının genişletilmesine ilişkin diğer bazı belgeler, örneğin Haklar Bildirgesi (1628) İngiltere'de ortaya çıkmıştır. Bu belge aynı zamanda insan haklarının evriminde bir dönüm noktası olarak algılanabilir. Bu belge İngiliz Parlamentosu tarafından Kral I. Charles'ın haklarını kısıtlamak amacıyla oluşturulmuştur. Keyfi tutuklamalara, hapis cezalarına ve eşitsizliklere karşı bir tepki olarak algılanabilir (UHR, 2021).

İnsan hakları konusunda 16. yüzyılda John Locke ile başlayan doktrin mücadelesi, 18. yüzyılda Amerikan ve Fransız İnsan Hakları Beyannamesi ile sonuçlanmıştır. Bu insan hakları beyannameleri, bireysel hak ve özgürlüklerin kilometre taşlarıdır. Locke'a göre, Sosyal Sözleşme, devlet ile halk arasındaki olası sorunların özüdür. Ancak Locke' un anlayışında, devletin Sözleşme'yi ihlal etmesi durumunda halkın haklarını geri alma olanağına sahip olduğunu ifade etmektedir (Çalık, 2017: 48). Ayrıca 18. yüzyıldaki aydınlanma, insanın daha iyi toplumlar oluşturma yeteneğine odaklanarak insan haklarının gelişmesinin ana tetikleyicisi olmuştur (Çalık, 2017: 48). Bu yüzyılda Virginia Haklar Bildirgesi Haziran 1776'da Virginia'da ortaya çıkan girişimlerden biridir (Langlois, 2013: 13). Vatandaşların haklarını korumak için hükümete karşı bir tür isyandır. Nitekim bu bildiriden üç hafta sonra, 4 Temmuz 1776'da Amerikan Bağımsızlık Bildirgesi yayınlanmıştır. Bu Bildirge iki noktaya odaklanmıştır: Bireysel haklar ve devrim hakkı (UHR, 2021).

ABD, 1791'de Amerika Birleşik Devletleri Anayasası'nda yapılan bir değişiklik ile Haklar Bildirgesi'ni anayasallaştırdı (Haklar Bildirgesi, 1791). Böylece ifade özgürlüğü, din özgürlüğü, ikamet dokunulmazlığı ve adil yargılanma gibi haklar güvence altına alınmıştır.

17. yüzyılda İngiliz katkıları ve 18. yüzyılda Amerikan katkıları 18. yüzyılın sonunda Fransız devrimini etkilemiş ve tetiklemiştir. 1789'da İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi oluşturuldu. Bu bildirge, tüm yurttaşların özgürlük, mülkiyet, güvenlik ve zulme karşı direnme hakları bakımından güvence altına alındığını belirtmektedir (UHR, 2021). Bu hakların yanı sıra güvenlik ve zulme karşı direnme de bu bildirmede bahsedilen diğer hususlardır (Ishay, 2004: 82). Ayrıca özgürlüğün tanımını da bu bildirmede yer almaktadır.

Bu tür beyannamelerin temel özelliği bireysel olmalarıdır. Bu beyannameler, bireyi toplumdan bağımsız bir varlık olarak değerlendirerek ve devletin bireyin yaşamına müdahalesini kısıtlayarak bireyselliğe özel bir önem vermiştir. Bununla birlikte, insan hakları Batı'da esas olarak erkekler için gelişmişti; kadınlar, sömürgeleştirilmiş insanlar, azınlıklar ve yoksul işçiler ileri insan hakları kategorisinin dışında tutulmaktaydı. Ancak 19. yüzyıldan sonra bu kişiler haklardan yararlanmaya başlamışlardır (Marks, 2016: 7). Fransa ve İngiltere bu dönemde köleliği kaldırmıştır. 1848 yılında 300 kişi tarafından kadının sosyal, medeni ve dini durum ve haklarına odaklanan

Seneca Falls Bildirgesi kabul edilmiş ve bu kadın hakları hareketi için önem kazanmıştır (Ishay, 2004: 162). Bunu takiben 1864'teki Birinci Cenevre Sözleşmesi ve 1868'deki İkinci Cenevre Sözleşmesi, çağdaş uluslararası insancıl hukukun kurucu metinleri olarak tanımlanmıştır (Ishay, 2004: 40).

1.3.1. İngiltere'deki Gelişmeler

Modern Çağ'da insan hakları gelişiminin ilk adımları İngiltere'de ortaya çıktığı söylenebilir. İnsan hakları alanında ilk tohumların ise 13. yüzyılda Magna Carta ile atıldığını söylemek mümkündür. Magna Carta ile kralın birtakım yetkilerinin kısıtlanması insan haklarının olumlu yönde gelişme göstermesini sağlayan bir belge niteliğindedir. Değişen dünya düzeni ve insan hakları koşulları, İngiltere'de farklı coğrafi alanlara yansıyan gelişmelere yol açmıştır (Erdoğan, 2016: 128-129).

Kıta Avrupası'nın aksine, İngiltere'nin siyasi kültürü ilk temelde gelenek ve göreneklerine sıkı sıkıya bağlıydı. İngilizlerin siyasi sosyal ve gelenekçiliği, kurumlarını güçlü kılmıştır. 15 Haziran 1215'te İngiltere Kralı John, İngiliz soyluları ile Magna Carta'yı imzalayarak, hükümdarın yetkilerini ilk kez sınırlamıştır (Yurttaşer, 2017: 229-230). Magna Carta'nın en önemli özelliği, bireysel özgürlük ve insan hakları ilkelerinin hukuki ve siyasi düzende somutlaşmasını ve şekillenmesini sağlayan ilk temel belge olmasıdır. (İlal, 2011: 210).

Magna Carta of Liberty olarak bilinen 1215 tarihli büyük berat, insan hakları tarihinde özel bir yere sahiptir. İngiliz kralı ile soylular arasındaki güç çatışması bu belgenin ortaya çıkmasının temelini oluşturuyor. Bu çatışma sırasında soylular tarafından hazırlanan ve 1215 yılında Kral John tarafından kabul edilen Magna Carta, kralın keyfi yönetimini ve mutlak otoritesini sınırlayan kuralların ilki olarak kabul edilmiş ve bireylere belirli haklar verilmesi ve haklarının korunması gerektiğini öngörmüştür (Gemalmaz, 2003: 26-27).

Bununla birlikte, getirdiği tüm yeniliklere rağmen, Britanya'nın ilk anayasal belgesi sayılan bu belgeyi bir insan hakları belgesi olarak tanımlamak abartılı olacaktır. Nitekim içerdiği 63 madde incelendiğinde bunların büyük bir kısmının İngiltere Kilisesi'ne tanınan imtiyazlar, Londra Şehri'ne tanınan imtiyazlar, feodal beylere ve tüccarlara tanınan hak ve yetkiler olduğu gözlemlenebilir. Bu bağlamda Magna Carta'yı, o dönemde örf ve âdet olan feodal ağaların müdahalesiyle değiştirilen ve yeniden düzenlenen feodal hukukun bir kanunlaştırması olarak tanımlamak daha doğru bir ifade olacaktır (Wiseman, 1966: 455).

1.3.1.1. Magna Carta Libertatum

1215 yılında yazılan Magna Carta, en eski insan hakları belgelerinden biridir. Bu anlaşma ile İngiltere'de krallık kanunlarının keyfi olarak uygulanmasına son verildi. Batı dünyasında

halkın haklarını korumaya yönelik hak ve güvenceler sınırlı olmakla birlikte 1215 yılında hazırlanan Magna Carta'da yer almıştır. 63 maddeden oluşmaktadır. Bu hükmün dokuzu hürriyete ilişkin olup, kişilerin can ve mal emniyetine sahip olmasını şart koşmaktadır (Saraç, 2011). Halkın canı ve malı kralın keyfi müdahalesinden korunur. Adil yargılanma hakkı, Özgürlükler Magna Carta'sında başlamış ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nde yer bularak günümüze kadar gelişerek devam etmiştir (Kaşıkara, 2009: 234).

Magna Carta'nın insan hakları açısından asıl önemi, öngördüğü şartlara değil, çığır açmış ve sonraki gelişmelerin temelini atmış olmasıdır. Nitekim aynı anlayışla çıkarılan 17. yüzyıl İngiliz hukuku, siyasi iktidara karşı kazanılan hak ve özgürlüklerin kapsamını daha da genişletmiştir (Çağırın, 2020:8).

20. yüzyıla gelindiğinde, İkinci Dünya Savaşı sırasında, nasyonal sosyalist ve faşist rejimlerin ortaya çıkması ve bunların yıkıcı ve insan dışı davranışları, insan hakları konusunun hem ulusal hem de uluslararası düzeyde önemini artırmıştır. Bu anlayış, bireysel hakların dokunulmazlığını vurgulayarak insan hakları konusunda uluslararası korumanın gerekliliği fikrini öne çıkarmıştır (Çağırın, 2020:8).

1.3.1.2. Haklar Dilekçesi

İlgili yasalar arasında 1628 tarihli Hak Dilekçesi 'nin sonraki dönemi etkileyen ilk yasa olduğu söylenebilir. Haklar Bildirgesi, İngiliz Parlamentosu tarafından Kral I. Charles'ın vergi ödeme hakkını sınırlamak için kabul edilen bir karardır. Karar, kralın başta soylular olmak üzere vergi mükelleflerinin rızası olmadan yeni vergiler koymasının veya mevcut vergi oranlarını artırmasının yasa dışı olduğunu vurgulamıştır. Bu konudaki keyfi kararlara karşı çıkan ve vergilerini ödemeyenlere karşı hapis, sürgün, mal müsadere gibi zorlayıcı tedbirler uygulamasının hukuka aykırı olduğu iddia edilmiştir. Haklar Dilekçesi, vergilendirmeyi meclisin yetkisine sokmak ve kişilerin haksız yere keyfi eylemler nedeniyle hapsedilmesini yasaklamak gibi önemli anayasal ilkeleri kurumsallaştırmıştır (Gemalmaz, 2003: 66).

1.3.1.3. Haklar Beyannamesi

İngiltere'deki insan hakları anlamında en zengin belge olarak tanımlanabilecek bir diğer belge ise 1689 yılında doğan Haklar Beyannamesi'dir. 1688 Şanlı Devrim ile daha önce kabul edilen Haklar Bildirgesi kaosu önlemek için yeterli olmadığı için Parlamente'nin gücü daha belirgin hale gelmeye başlamıştır. Devrim sayesinde 1689 tarihli Haklar Bildirgesi kabul edilmiş ve otorite artık egemen hükümdardan alınarak anayasal hale getirmek için Parlamente'ye teslim etmiştir (Kama, 2016:168). Hazırlanma amacı, parlamento'yu kralla eşit kılmak değil, parlamento'yu kralla karşı karşıya daha güçlü hale getirmektir. Bu belge, kralın yetkilerine yeni

sınırlar getirmiş, parlamentoya yeni yetkiler vererek vatandaşlara yeni kişisel özgürlük alanı tanımıştır (Mosca, 1948: 52).

Haklar Bildirgesi'nin I. Maddesi, Parlamente'nun onayı olmadan kralın yasaları erteleme veya askıya alması yasaktır. Bir başka önemli madde de ise, kralın da kanuna uyması gerektiğini, kanunla bağlı olduğunu, muaf olmadığının açıkça belirtilmiş olmasıdır. Böylece kralın yetkileri sınırlandırılmıştır (Çağırın, 2020: 9). Haklar Beyannamesi ile kralın kanunları kaldıramayacağını, askere alma ve vergilendirmenin ancak Parlamento onayı ile yapılabileceğini, tutuklamaların yasal işlemler sonucunda yapılacağını belirtilmiştir. İngiltere'de hükümdar güç kaybetmekle kalmadı, 1701'de imzalanan Act of Parliament ile yargıçların görevleri güvence altına alınmış ve kral, Parlamento'nun onayı olmadan ülkeyi terk etmesi yasaklanmıştır (Erkul, 2015: 146).

1.3.2. Amerika Birleşik Devletleri Gelişmeleri

Amerika Birleşik Devletleri'nin kuruluşu, insan hakları tarihinde önemli bir dönüm noktasıdır. Düşünce sistemlerinin yayılması 1700'lerin sonlarına denk gelmiştir (Çüçen, 2013: 39). Amerika Birleşik Devletleri'ndeki siyasi, sosyal ve tarihi gelişmeler insan hakları açısından büyük önem taşımaktadır. Amerika Birleşik Devletleri, sömürgecilğe karşı çıkan, bağımsızlık için çabalayan ve kendi kaderini halkın kendisinin belirlemesi ilkesini benimseyen bir ülkedir. Amerika'nın Britanya'nın ağır vergilendirmesine ve sömürüsüne karşı savaşı, yönetici gücün keyfilğine ve baskısına karşı ve bireyin hakları için verdiği mücadeleye de yansımıştır. Bu mücadele ruhu, ilk hürriyet kanunlarından, Anayasa'nın yazılmasına ve milletin oluşumuna temel oluşturan belgelere kadar kendini göstermiştir. Amerika Birleşik Devletleri'nde ortaya çıkan gelişmeler Haklar Beyannamesi, Bağımsızlık Beyannamesi ve 1787 Anayasası olmak üzere üç ana bölümden oluşmaktadır (Birecikli, 2011: 86).

1.3.2.1. Haklar Beyannamesi

İngilizler kolonilerinin haklarını ihlal etme konusunda ileri giderek vergileri artırmıştır. Koloni üzerinde artan baskı sebebiyle Büyük Britanya ile sömürgeleri arasında büyük sorunlar ve çatışmalar yaratmıştır. Silahlı çatışmalar, boykotlar ve direnişler Batı'da büyük yankı uyandırmıştır. Tüm bunlardan dolayı Virginia, Virginia Haklar Bildirgesi'ni kabul etti (Böcükli, 2019: 28). Bu beyanname 12 Haziran 1776'da onaylanarak Virginia Anayasası'na eklenmiş ve Bağımsızlık Bildirgesi'ne ve sonraki diğer kanunlara model olmuştur. Doğal hukuk anlayışına dayalı olarak hazırlanan bu meşhur beyannamede: 1. maddeye göre, " Maddeye göre, her birey doğuştan eşit ve özgürdür ve toplumsal bir varlık olarak, gelecek kuşaklar tarafından elden çıkarılamayacak temel doğal haklara sahiptir. Bu haklar; yaşama, özgürlüğe, mülkiyet sahibi

olma, mutluluğu arayıp bulma ve güvenlik içinde yaşama haklarını içerir”. Bu açıklama ile bireysel hakların varlığının kabulü ve korunması yolunda önemli bir adım atılmıştır. 4 Temmuz 1776 Bağımsızlık Beyannamesinin kapsamı Virginia'nınkinden daha dar olmakla birlikte, ilke olarak insan haklarını vurgulaması dolayısıyla büyük önem arz etmektedir (Eroğlu, 2005: 22).

1.3.2.2. Bağımsızlık Beyannamesi

İkinci belge, 4 Temmuz 1776 tarihli Bağımsızlık Beyannamesidir. Bağımsızlık Beyannamesi'nin insan hakları konularını Virginia İnsan Hakları Beyannamesi'nden daha dar bir şekilde ele aldığına dikkat edilmelidir. Bağımsızlık Bildirgesi insan haklarına ilkesel bir temelde vurgu yapmaktadır. Bütün insanlar eşit doğarlar; yaşama hakkı, hürriyet hakkı, mutluluk hakkı gibi devredilemez haklara sahiptirler; ülkenin ve hükümetin kurulma sebebi bu hakları korumaktır, aksi takdirde insanlar yönetimi değiştirme haklarını kullanabilmektedirler (Çağırın, 2020: 10).

1.3.3. Fransa'daki Gelişmeler

İngiltere'de, Fransa'da meydana gelen bir ihtilal sonucu, kralın yetkilerinin bazı kanunlarla sınırlandırılması ve zamanında ilerleme sağlanması çabaları patlak verdi. İnsan hakları alanında önemli gelişmelerin önünü açacak olan bu devrim, o dönemde Fransa'da yaşanan ekonomik, siyasi ve toplumsal olayların sonucuydu. Fransız halkının tabakalaşması sonucu eşitsizlik, yoksulluk, yolsuzluk ve sınıf farklılıklarının da etkisiyle oluşumunu tamamlamıştır (Erkan, 2008:2-4).

O zamanlar Fransa, ciddi savaş hasarı, aşırı tüketim ve finansal bozulma nedeniyle ekonomik bir bunalımla karşı karşıyaydı. Monarşinin eşitsiz gücü, halk arasındaki hızlı ekonomik ve sınıfsal bölünmeler, Aydınlanma düşünürlerinin ve akımlarının etkisi, Fransa'yı kaosa sürükledi (Bilhan, 1981: 222). Yol boyunca meydana gelen olaylar sonucunda 1789'da Fransız İhtilali patlak verdi. İngiltere ve Amerika Birleşik Devletleri'nden sonra, dönemin baskın Fransız anlayışı olan doğal hukuk ve Amerikan belgelerinden esinlenerek İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi'ni yayınladı. Ağustos 1789'da Fransız Ulusal Meclisi, "Tanrı'nın huzurunda ve korunmasında" 17 metinden oluşan bir listenin ortaya çıktığını resmen duyurdu.

1789 yılında yayınlanan bu manifesto içerik olarak ulusal bir metin olmakla birlikte sadece Fransız vatandaşlarını değil tüm insanlığı kapsayabileceği için evrenseldir (Civelek, 2011: 2). Tüm insanların eşit ve özgür doğduğunu ve böyle yaşaması gerektiğini söyleyen Bildirge'nin içeriğine bakıyoruz ve siyasi iktidarın amacı doğal hakları korumaktır. Bildirge'nin 2. maddesinde bu haklar “özgürlük, mülkiyet, güvenlik ve zulme karşı direnme” şeklinde ifade edilmektedir (Arslan, 2018: 24).

Üçüncüsü, Bildirge'nin 3. maddesinde, egemenliğin kaynağının devletten geldiği ve hiçbir komitenin veya bireyin, devletin açıkça belirtmediği herhangi bir yetkiyi kullanamayacağı iddia edilmektedir. Beyannamenin devam eden maddelerinde hukukun önemi vurgulanmakta, 5. maddesinde kanunun ancak toplumu tehlikeye atan ve toplumu tehlikeye atan şeyleri yasaklayabileceği, 6. maddesinde ise tüm vatandaşların dikkate alınacağı vurgulanmaktadır. Statü, konum veya rütbe ne olursa olsun. 9 ila 10 ve 11. maddeler "masumiyet karinesine" atıfta bulunurken, 7. ve 8. maddeler de kanunla öngörülmemiş durumlar dışında keyfi olmayan ceza, yani hukuka aykırı ceza olmaması ilkesini içerir. " Ve insanlar dini veya diğer görüşlerinden dolayı rahatsız edilemezler. 17. madde ayrıca düşünce, çevre ve mülkiyet haklarına da atıfta bulunur (Çeçen, 1999: 30).

1789 Fransız Bildirgesi, insan haklarının gelişmesine büyük bir ivme kazandırmıştır. Devlet yapılarının bozulmasını kutsal insan haklarının ihmal edilmesine, korunmamasına ve unutulmasına bağlamak, insan haklarını gözetmeyen ülkelerin halk devrimlerine maruz kalacağını da göstermektedir. İçeriği itibarıyla daha önceki devlet metinlerinden bir farklılık getirmese de istismarcı monarşiyi sorgulayarak, onu devirerek ve yerine millet egemenliğini getirerek bir kırılma noktasını ortaya koymaktadır (Karaosmanoğlu, 2012: 86).

Fransız Deklarasyonu ve ondan önceki Anglo-Amerikan belgeleri Fransız manifestosuyla karşılaştırıldığında, Batı Avrupa'da etki alanlarının mükemmelleşmesine ve ulus-devletlerin gelişmesine yol açtı. Diğer belgelerde olduğu gibi, Fransız manifestosunun yerel özellikleri baskındır. Çünkü her ülkenin kendine has sosyal ve siyasi sorunları ve aynı zamanda çözümleri vardır. Ancak Fransız Bildirgesi'nin "kadın, erkek, siyah, beyaz, ırk" ayrımı yapmadan tüm insanlıktan bahsetmesi onu diğer belgelerden ayırmaktadır (Şahin, 2020: 10).

1.3.4. 20.Yüzyıl ve Sonrası Gelişmeleri

İkinci Dünya Savaşı'nın sonuna kadar insan hakları konusu, devletlerin iç hukuku referans alınarak iç ve ulusal bir sorun olarak değerlendirilmiştir. 1940'lara kadar uluslararası arenada yegâne aktör ulus- devletlerdi, bu nedenle başka hiçbir devletin veya herhangi bir uluslararası örgütün bireyler ve devlet arasındaki ilişkilere müdahale etme hakkı yoktu. Herhangi bir uluslararası otorite altında bir kişi için adalet talep etmek, içişlerine müdahale olarak kabul edildi.

Dönemin ABD Başkanı Franklin D. Roosevelt, 06 Ocak 1941 tarihli konuşmasında, insan haklarının sağlanmasının ulus-devletin temel sorumluluğu olduğunu belirtmiştir. "Dört Özgürlük" adlı konuşmasında, bireylerin dört önemli özgürlüğüne odaklanmıştır: ifade özgürlüğü, ibadet özgürlüğü, yokluktan özgürlük ve korkudan özgürlük (Roosevelt, 1941).

Konuşmasında demokrasi, eşitlik, özgürlük ve kişisel güvenliğin faydalarını anlatmıştır. Roosevelt'in bu konuşması kendi döneminde popülerlik kazanmış ve ardından Büyük Britanya

Başbakanı Winston Churchill'in 14 Ağustos 1941 tarihli Atlantik Tüzüğü izlemiştir. Bu tüzük, Birleşmiş Milletler' in kuruluşunun habercisi olması nedeniyle önemlidir.

İnsan hakları açısından, soğuk savaş dönemi bir paradokstur. Bu dönem sadece süper güçlerin anti- insancıl müdahalelerini içermekle kalmamış, aynı zamanda insan haklarının uluslararası ilişkilerde önemli bir konu haline geldiği bir dönem olmuştur. İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesinin ardından Nazi Almanyası'nın yaptığı katliamlara uluslararası bir tepki verilmemesi, uluslararası arenada önemli değişiklikleri beraberinde getirmiştir. Bu atmosferde Birleşmiş Milletler (BM), insan haklarının uluslararası düzeyde tanınması ve korunması konusunda çok önemli bir adım atmıştır. İnsan haklarının korunması, kuruluşundan bu yana BM'nin temel amaçlarından biri olarak kabul edilmiştir. Özellikle İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin (İHEB) 10 Aralık 1948'de Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından kabul edilmesi, bireylerin hak ve özgürlüklerinin güvence altına alınması için devletlerin tek bir platformda toplanmasını sağlamıştır (BM, 1948). Bu bildirge, bireylerin ekonomik ve sosyal haklarına vurgu yaparak insan haklarının evrenselliğinin altını çizmiş ve dünya çapında diğer insan hakları yasalarının ve anlaşmalarının oluşturulmasında önemli bir rol oynamıştır.

Bu bildirgenin önsözü ve 1. Maddesi, tüm insanların doğuştan sahip olduğu haklara vurgu yapmaktadır (BM, 1948).

“İnsan haklarının hiçe sayılması ve hor görülmesi, insanlığın vicdanını çileden çıkaran barbarca eylemlere yol açmış ve insanların konuşma ve inanç özgürlüğüne sahip olacağı, korku ve yoksulluktan uzak bir dünyanın ortaya çıkması en büyük arzu” olarak ilan edilmiştir

Bu Bildiri ile tarihte ilk kez farklı devletler insan haklarını geliştirmek için BM çatısı altında toplanmıştır. Ayrıca bu hakların birçoğunun demokratik ülkelerde hala anayasal kanunların bir parçası olduğu söylenebilir (UHR, 2021). Ancak, bu bildirgede zorunlu araçların ve bir tür kontrol mekanizmasının bulunmaması nedeniyle, BM İkiz Sözleşmeler (Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi- ICCPR ve Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi-ICESCR adı verilen daha kapsamlı ve zorunlu anlaşmalar üzerinde çalışılmıştır. Üzerinde 12 yıl çalışıldıktan sonra, bu İkiz Sözleşmeler 1966'da kabul edilmiş ve 1976'da yürürlüğe girmiştir. İHEB ile birlikte bu BM İkiz Sözleşmeleri, Uluslararası İnsan Hakları Beyannamesi'ne atıfta bulunmaktadır.

Tüm bu gelişmeler içerisinde, insan haklarının günümüzde artık ulusal ve içsel bir mesele olmaktan çıkıp, esasen uluslararası bir mesele olduğu söylenebilir. Ayrıca ulus-devletlerin rolünün yanı sıra insan hakları konusunda sivil toplum kuruluşlarının önemi de artmıştır. Uluslararası Af Örgütü 1961'de kurulmuş; İnsan Hakları İzleme Örgütü ve Uluslararası İnsan Hakları Avukatlar Komitesi, Soğuk Savaş sırasında insan haklarının aktif destekçileri olmuşlardır

(Miller, 2001: 56).

Soğuk savaşın sona ermesinden sonra ideolojik rekabet ve iki kutupluluk sona ermiştir. Bu dönem Körfez Savaşı sırasında ABD Başkanı G.W Bush tarafından yeni bir dünya düzeni olarak adlandırılmaktadır (Miller, 2001: 56). Bu dönem, köklerini liberal demokrasi ve serbest piyasadan alan farklı bir dönem olarak değerlendirilebilir. Ulus devletler hâlâ güçlüydüler ama yenedünya düzeninde küreselleşen sermaye akımlarını kontrol edecek durumda değillerdi. Ulus devletlerin uluslararası alanda insan haklarını tetiklemek yerine ulusal meselelerine öncelik vermeye devam etmeleri nedeniyle artan karşılıklı bağımlılığın ve gücün karakterinin insan haklarının ilerlemesini etkilediği söylenebilir. Özellikle Soğuk Savaş'ın sona ermesinin ardından Irak'ın Kuveyt'i işgali, Körfez savaşı, Azerbaycan-Ermenistan çatışması, Çeçen-Rus savaşı, Afganistan, Ruanda ve Somali iç savaşları gibi iç savaşların ve devletler arasındaki savaşların sayısı artmıştır. Bu deneyimler insan hakları bilincini ve duyarlılığını artırmıştır. Bunun yanı sıra sivil toplum kuruluşlarının (STK) katkılarıyla insan haklarının yaygınlaşması, insan haklarında yeni dönemin önünü açmıştır (Ganaie, 2016: 2). Ayrıca artan küreselleşme, insanlar ve milletler arasındaki etkileşimleri geliştirerek hayatın tüm alanlarını etkilemiştir. İnsanlar bir yerde dünyanın diğer tarafında yaşanan zulmün farkına varmışlardır. Medyanın artan rolü, her insanı dünyadaki her sorundan haberdar etmiştir. Küreselleşmenin etkileriyle birlikte fikirler ve bilgiler tüm bölgelere kolayca yayılmaktadır. Bu durum insanların temel haklarının farkında olma yeteneklerini artırmıştır. Bunun yanında küreselleşme, uluslararası sistemde devletlerin artık tek aktör olmadığı bir süreçtir. Sivil toplum kuruluşları, hükümetler arası kuruluşlar (IGO'lar) ve küresel şirketler uluslararası ortamda etkin aktörler olarak yer almıştır (Baumann ve Stengel, 2014: 490). Bu nedenle, küreselleşen çağda insan hakları üzerindeki etkileri göz ardı edilemez. Hükümetlerin eylemlerini izleme ve üzerlerindeki kamuoyu baskısını artırma kapasitelerine sahiptirler (Bernstorff, 2007: 18-19). IGO'lar olarak Afrika Birliği (AU), Avrupa Konseyi (COE), Amerikan Devletleri Örgütü (OAS) ve Birleşmiş Milletler (BM); Uluslararası Af Örgütü (AI), Uluslararası Kızılhaç Komitesi (ICRC) ve İnsan Hakları İzleme Örgütü (HRW), STK'lar olarak günümüz dünyasındaki diğer aktörlerin örneklerinden bazılarıdır.

İnsan hakları; insanların içinde bulundukları tehlikelerden doğan özgürlük arayışı ve insanların onurlu insanlar olarak özgürce yaşama arzusudur. İnsan hakları konularına tarih ve ideoloji açısından bakıldığında, bu hakların insan onuruna uygun adil bir düzen arayışı olduğu açıkça görülmektedir. İnsanlar toplumdaki özgürlük alanlarını ve devletle ilişkilerini genişletmek için var gücüyle çalışmaktadırlar. Ancak bu çaba insan haklarının korunması için tek başına yeterli olmayıp, kişilerin devletten ve toplumdan gelecek keyfi güç ve tehditlerden kurumsallaşmış ve hukuken bağlayıcı bir şekilde korunmasını da gerektirmektedir.

1.4. İnsan Haklarının Önemi

İnsanlık, İlk Çağ'dan beri adalet kavramını ve insan olmanın ne olduğu üzerinde sorgulama yapmaktadır. Yüzyıllarca süren acılara ve işkencelere tanık olduktan sonra insanlar, sırf insan oldukları için, insanlık onurunun korunmasını sağlamak için belirli haklara sahip olmaları gerektiğini fark etmişler ve 20. yüzyılın en önemli kazanımlarından biri insan hakları düşüncesi olmuştur (Birinci, 2009: 123).

Bir insan hakkı, manevi bir hak olmakla birlikte, herhangi bir manevi haktan farklıdır; bu, onun diğer tüm manevi haklara üstünlüğü ile kendini göstermektedir. İnsan haklarının üstünlüğü, uygulamada bu hakların altında yatan iddiaların diğer tüm hak ve iddialardan öncelikli olduğu anlamına gelir. Bu üstünlüğün temelinde insan haklarını korumanın temel değerinin en yüksek ahlaki değer olması yatmaktadır. Bu değer insanın kendi değeridir (Demir, 2018: 2).

İnsan hakları, fikri alanda öne sürülen ve daha sonra anayasal belge ve beyannamelerde, anayasalarda, iç hukukta ve uluslararası sözleşmelerde ortaya çıkan ve korunması gerektiğine dair ortak bir inanca dayanan bir değerler bütünüdür. İnsan hakları, devletin gücünü sınırlayarak, bireyleri devlete karşı belirli hak ve yetkilerle özne haline getirerek, bireylerin nesneleşmesini engellemeyi amaçlamaktadır (Birinci, 2009: 123).

İnsan haklarının etkin bir şekilde korunmasını sağlamak için temel hakların sadece tanımlanmasının yeterli olmadığını, bu hakların ulusal ve uluslararası düzeyde temel kurallarla güvence altına alınmasının da önemli olduğunu sayısız araştırma ve tarihsel deneyim göstermiştir. İnsan hakları, her bireyin doğuştan kazandığı temel hak ve özgürlükler olarak tanımlanır ve bu haklar, kişinin ırkı, dini, dili ya da cinsiyeti ne olursa olsun herkese eşit bir şekilde sağlanır. İnsan hakları kavramı, herkesin bu haklara eşit bir biçimde erişimini garanti altına alır. Bunun yanı sıra, insan hakları terimi ideal bir düzeni temsil eder. Bu terim, gerçekte olan durumları değil, ideal olarak var olması gereken durumları yansıtmak için kullanılır (Birinci, 2009: 123).

İnsan hakları, tüm insanların özgür, hak ve onur bakımından eşit doğdukları anlayışına dayanır. İnsan hakları, her bireye bağımsız seçimler yapma ve kapasite geliştirme özgürlüğü sağlar. Bu özgürlükler, başkalarının haklarına saygı gösterme ve onları ihlal etmeme görevi ile dengelenmektedir. Yani birçok hakkın yanı sıra bir de sorumluluk ifadesi ağır basmaktadır. İnsan hakları tarihi, kaydedilen tarih boyunca dini, kültürel, felsefi ve hukuki gelişmeler göstererek binlerce yılı kapsar. Birçok eski metin, din ve felsefe insan haklarıyla ilgili kavramlar içermektedir (Bozkurt, 2006).

Genel olarak insan hakları siyasi meşruiyetin bir ölçüsüdür; hükümetler ve uygulamaları insan haklarını koruma sınırları içinde meşrudur. Herhangi bir siyasi topluluk veya devlet, ancak

bu hakları tanırsa ve bunları ihlal etmeye çalışmazsa meşruiyet iddiasında bulunabilir (Donnelly, 1995: 25). İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nde ifade edildiği gibi, *“insan hakları tüm halkların ve ulusların başarısının ölçüldüğü (tek) standarttır. Ancak bir o kadar da önemlisi, vatandaşları bu standartlara ulaşmak için harekete geçmeleri ve çaba göstermeleri için yetkilendirir”* (Akıllıoğlu, 1995: 95).

İnsan haklarının korunması birkaç açıdan önemlidir. Birincisi, insan haklarını korumanın ahlaki açıdan önemi şu şekilde açıklanabilir; insan hakları, insan onuruna ve haysiyetine saygının doğrudan bir doğal sonucu olduğuna göre, insan haklarının toplumsal ve siyasal varlığının birinci ilkesi olmasında ısrar etmekten daha doğal bir durum yoktur. Ancak insan haklarına dayalı bir toplumsal ve siyasal sistem, insanların kendini gerçekleştirmesi ve kapsamlı gelişimi için uygun bir ortam sağlayabilir (Güldoğan, 2009: 10).

Modern devlet, doğası gereği, toplumdaki herhangi bir birey veya grubun ulaşamayacağı ve rakipsiz bir güç yoğunlaşmasıdır. İktidar her zaman suiistimale açıktır ve bu en çok ve kesinlikle rakipsiz üstünlük durumlarında olan bir durumdur. Ayrıca modern devletin görevlerini düzen ve adaleti sağlamakla sınırlı tutmayıp, sivil yaşam alanını düzenleme iddiasında bulunması, doğal olarak insanların özgürlük alanına müdahale etme potansiyelini artırmaktadır. İnsan haklarının korunması, sadece bireysel özgürlük alanını genişletmek değil, aynı zamanda devletle ilişkilerinde uğrayabilecekleri haksızlıkların köklerini kurutmak ve bu haksızlıkların yol açtığı maddi ve manevi zararları ortadan kaldırmak demektir (Güldoğan, 2009: 10). Öte yandan insan haklarının korunması, iç barışın ve dünya barışının temelidir. Çünkü hem toplumlar içinde hem de uluslararası alanda barışı sağlayan en büyük değer, insan haklarının temelini oluşturan özgürlüktür. Özgürlük, kişinin kendisini fiziksel ve ruhsal olarak yaratmanın araçlarını bulmasını ve geliştirmesini mümkün kılar (Güldoğan, 2009: 10).

İnsan haklarının ihlal edilmemesi yanında, bunların korunması ve gerçekleştirilmesini sağlamak da devletin asli yükümlülüklerindendir (Erdoğan, 2013: 119). Dar anlamda devletin insan haklarını koruması, bu hakları ihlal etmemek ve yetki alanındaki kişi ve grupların bu hakları ihlal etmesine izin vermemektir (Human Rights, 2006: 30). İnsan haklarının içerdiği her insan hakkı, devletin üç yükümlülüğünü yerine getirmesini gerektirir: bunlardan ilki, devlet organlarının ve görevlilerinin insan haklarını ihlal etmemelerini gerektiren "saygı ödevi"dir. Devletin ihlal etmemesini gerektiren "koruma görevi, üçüncüsü ise failleri cezalandırmak ve nihayetinde hakların tam olarak gerçekleştirilmesini ve etkililiğini gerçekleştirmek amacı güden "uygulama zorunluluğu" dur (Akandji-Kombe, 2008: 5).

Günümüzde insan hakları, tüm halkların ve tüm ulusların başarısının ölçüsü olarak görülmektedir. Uluslararası ilişkilerde, insan haklarının korunması kapsamında hükümetler ve

eylemleri meşru kabul edilmektedir. Günümüz modern çağında hem bireysel hem de toplu olarak insan haklarının en ağır şekilde ihlal edildiği bir gerçek olmakla birlikte, bir diğer nokta da insan haklarının hukukla yönetilen demokratik bir devletin ruhu olarak nitelendirilmesidir (Demir, 2018: 8).

1.5. İnsan Haklarının Ulusal Olarak İncelenmesi

Literatürde, Ulusal İnsan Hakları Kurumları'nın (NHRI) yükselişi, uluslararası insan hakları normlarını yerel alana entegre eden küresel bir "demokratikleşme dalgası" ile açıklanmaktadır (Cardenas, 2001: 9). Aslında, insan hakları 1990'ların ortalarında demokratik siyasi sistemlerin temel bir bileşeni olarak kabul edilmiştir. Bu gelişme, insan hakları bilincinin yayılmasında ve bir insan hakları kültürü yaratılmasında hızlandırıcı bir rol oynayan yeni kurumsal yapılara olan ihtiyacı vurgulamaktadır (Kjærum, 2003: 5).

Soğuk Savaş sonrası dönemde ulusal insan hakları kurumlarının yaygınlığı da "normatif bir değişime" işaret etmektedir. Bu tür kurumsal yapıların oluşturulması, uluslararası insan hakları normlarının uygulanması veya yerel yapılarda kurumsallaştırılması, bir 'devlet meşruiyeti ölçüsü' olarak kabul edilmeye başlanmıştır. Ancak ne insan haklarının ne de ulusal insan hakları kurumlarının ulusal egemenliğin yerini alamayacağı veya alternatif güç merkezleri olarak hizmet edemeyeceği belirtilmiştir.

Aslında insan hakları kavramı ve ulusal insan hakları kurumları, özellikle Soğuk Savaş sonrası dünyada devletin egemen meşruiyetini ve otoritesini güçlendirmektedir (Cardenas, 2009: 38). Soğuk savaş sonrası dönemde özellikle Paris İlkeleri (1993) ve Viyana Deklarasyonu ve Eylem Programı (1993) ulusal insan hakları kurumlarının kurulmasında ve gelişmesinde temel rol oynamıştır. Birleşmiş Milletler bünyesinde düzenlenen uluslararası bir çalıştayın ürünü olan Paris İlkeleri, ulusal insan hakları kurumlarını tanımlayan yetkili uluslararası "standartlar" veya "asgari gereklilikler dizisidir". Bu kriterler; çeşitli ve temsili, iyi finanse edilmiş, özerk ve yetkilendirilmiş kurumlara ihtiyaç duyar. Viyana Bildirgesi ve Eylem Programı, ulusal kurumların insan haklarının korunması ve geliştirilmesindeki önemli ve yapıcı rolü; bunları "kamu makamlarına danışmanlık hizmetleri, insan hakları alanının güçlendirilmesi, bilinçlendirme ve eğitim" olarak sıralamaktadır (Viyana Deklarasyonu ve Eylem Programı, 1993).

Tüm bu dinamiklere rağmen, Soğuk Savaş sonrası dönemde ulusal insan hakları kurumlarının çoğalması geçmişten mutlak bir kopuş olarak tanımlanamaz. Bunun nedeni, ulusal insan hakları kurumlarının başlangıçta BM'nin kurulmasından kısa bir süre sonra (1945) BM İnsan Hakları Komisyonu'nun yerel muadilleri olarak tasarlanmış olmalarıdır. 1960'larda Birleşmiş Milletler, insan haklarını ulusal düzeyde koruma ve geliştirme potansiyellerini

vurgulayarak ulusal insan hakları kurumlarını aktif olarak desteklemeye başlamıştır. (Cardenas, 2009: 29).

Ulusal insan hakları kurumları, uluslararası insan hakları hukukunun uygulanmasında giderek daha önemli bir rol oynamaktadır. Avrupa Konseyi gibi çok gelişmiş insan hakları koruma sistemlerine sahip bir kurumda bile, ulusal kurumların yeniden yapılandırılması ve/veya güçlendirilmesi için güçlü bir kamu talebi mevcuttur (Renshaw vd., 2011: 167). Aslında Avrupa Komisyonu, 1990'larda ulusal insan hakları mekanizmalarının kurulmasını ve bunların AB kurumlarıyla iş birliğini teşvik eden ilk kuruluştur. AB Temel Haklar Ajansı (FRA), Avrupa Komisyonu ve Avrupa Güvenlik ve İş Birliği Teşkilatı (AGİT), özellikle Avrupa bağlamında, ulusal hakların daha fazla bütünleşmesini teşvik ederek bu kurumsal yapıyı geliştirmek için yıllardır çalışmaktadırlar. İnsan hakları kurumlarını, insan haklarını uygulamaya yönelik yerel ve bölgesel çabalara dönüştürmüşlerdir (Lacatus, 2018: 5).

Son otuz yılda, ulusal insan hakları kurumları dünyanın her bölgesinde ve farklı siyasi sistemlere sahip ülkelerde yaygın hale gelmiştir. Bugün “128” NHRI, Global Alliance of NHRIs tarafından akredite edilmiştir (GANHRI, 2021: 1-13). Ancak Sonia Cardenas'ın 2000'li yılların başında yaptığı araştırma, yerel insan hakları kurumlarını saymazsak, dünya çapında yaklaşık 300-500 NHRI olduğunu göstermiştir (Cardenas, 2001: 9).

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği'ne (UNHCHR) göre, dünya çapındaki ulusal insan hakları kurumları artık "ulusal insan hakları koruma sistemlerinin kalbinde" önemli kurumsal oyuncular. NHRI'ler birçok yönden farklılık gösterse de, bu kurumsal yapıların temel amacı insan haklarının korunması ve geliştirilmesine odaklanmaktır. Bu amaç çerçevesinde ilgili kurumsal yapıların kolaylaştırıcı sorumlulukları; İnsan hakları eğitimi ve öğretimidir. Koruma ve geliştirmenin görevi ise insan hakları şikâyetlerini incelemek, hükümet ve hükümet dışı aktörlerle istişare etmek ve uluslararası aktörlerle iş birliğini geliştirmektir. Tüm bu yeterlilik alanlarında, NHRI'ler uluslararası insan hakları normlarının uygulanmasının ayrılmaz bir parçası gibi görünmektedir (Wolman, 2013: 445).

Ulusal insan hakları kurumları, kamu makamlarının ulusal ve uluslararası insan hakları standartlarına uyumunu geliştirmeye odaklanırken, aynı zamanda özel sektörde insan haklarının korunması ve geliştirilmesine giderek daha fazla dâhil olmaktadır. Ancak, insan hakları alanlarında faaliyet gösteren sistematik olarak yapılandırılmış NHRI'lerin “iyi uygulama” örnekleri yoktur. Bu, ilgili kurumsal yapıların etkinliğinin değerlendirilmesi hakkında genel sonuçlar çıkarmayı zorlaştırmaktadır. Ulusal insan hakları kurumlarının kurumsal yetkileri, 2010'larda özel sektör kurumsal aktörleri tarafından gerçekleştirilen hak ihlallerini içerecek şekilde genişlemeye başlamıştır. Nitekim bu kurumsal yapılar, BM İnsan Hakları Konseyi

tarafından onaylanan İş Dünyası ve İnsan Haklarına İlişkin Kılavuz İlkeler (UNGP) benzer şekilde, iş ve insan hakları alanında yeni uluslararası normların geliştirilmesinde aktif bir rol oynamıştır. Ulusal insan hakları kurumları, UNGP'lerin uygulanmasını iyileştirmede ve özel sektör kurumsal aktörlerini insan hakları ihlallerinden sorumlu tutmada önemli aktörler olarak geniş çapta kabul görmektedir (Wolfsteller, 2021: 43).

Sonuç olarak, ulusal insan hakları kurumlarının yaygınlığı modern insan hakları tarihinde yeni bir sayfa açmıştır. Bu kurumsal yapılar; ulusal insan hakları kurumlarının oluşturulması, ülkenin kurumsal yapılarının güçlendirilmesi ve böylece uluslararası normların kendi siyasi sistemine uyarlanması sağlanması gibi yenilikçi stratejiler uygulayarak insan hakları normlarına uyumun sağlanmasında önemli bir oyuncudur (Cardenas, 2001: 55).

1.6. İnsan Hakları Sisteminin Uluslararası Olarak İncelenmesi

İnsan haklarının öznesi bireydir. Birey olmak, hukukun insana yüklediği bir niteliktir. Birey kavramı hem gerçek kişileri hem de tüzel kişileri içerir. İnsan hakları hukukunu oluşturmak için yukarıda belirtilen tarihsel süreçte insana atıfta bulunmaktadır. İkinci Dünya Savaşı, insanlığın başına gelen en büyük felaketlerden biri olarak kabul edilmektedir. İnsan hakları yasaları, gelecek nesilleri benzer durumlardan korumak için Avrupa genelinde başarılı olmaya başlamıştır. Yeni dönemin anayasasında yer almaya başlayan insan hakları kavramı pozitif hukuka girmiştir. Orta Çağ'da Hristiyanlığın etkisinde kalan tabiat hukuku yeniden değer kazanmaya başlamıştır. Bu dönemde Rönesans ile birlikte gelişen hümanist hareket, bireysel ilerlemeyi teşvik etmiştir (Doğan, 2005).

Hümanizm kavramı ile, yönetmek yerine bireyleri koruyan ve onlara hizmet eden devlet tipi, insan haklarının gelişebileceği ortamı yaratacağı belirtilmektedir. Yeni dönemde feodal üretim tarzının parçalanması ve kapitalist üretici güçlerin gelişmesiyle birlikte burjuvazi, bugün "klasik hak ve özgürlükler" olarak bildiğimiz biçimde ortaya çıkmıştır. Burjuvazi için geleneksel, politik ve yasal toplumsal örgütlenme yeterli değildir. Sorunun özü, yeni bir toplumsal yapı oluşturmak için iktidarın ele geçirilmesiydi. Öte yandan, siyasi iktidarın ele geçirilmesinin meşrulaştırılması, özgürlük ve eşitlik kavramlarına güvenmeyi gerekli kılmıştır (Doğan, 2005).

1.6.1. BM Sisteminde İnsan Hakları

20. yüzyıldan itibaren bu dönemin en belirgin özelliği, insan haklarının en çok konuşulduğu ve tartışıldığı dönem olması yönüyle önem arz etmektedir. Almanya'nın 2. Dünya Savaşı ve sonrasındaki insanlık suçları, Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) Hiroşima ve Nagazaki'ye atom bombası atarak yüzbinlerce insanı ölümü ile sonuçlan olayları ve diğer yandan Sovyetler Birliği olayları. Sosyalist Cumhuriyetler (SSCB) I. ve II. Binlerce insanı öldüren dünya

savaşları sırasında ve sonrasında Kafkasya ve Orta Asya'daki barbarca faaliyetleri, sürgünleri gibi pek çok olay insanları korku, kin ve nefret gibi düşüncelere sürüklemiştir. Bu gelişmeleri önlemek için İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Yalta Konferansı'nın kararı Birleşmiş Milletler' in kuruluşunun temelini atmıştır (Ishay, 2008: 41-46).

26 Haziran 1945'te, dünyanın önde gelen devletleri, Birleşmiş Milletler 'in temellerini atmak üzere San Francisco'da bir araya gelmişlerdir. Resmi olarak 24 Ekim 1945'te kurulan Birleşmiş Milletler, altında farklı dalları barındıran bir yapıya sahiptir. Bu yapı içerisinde Genel Kurul, Güvenlik Konseyi, Ekonomik ve Sosyal Konsey, Vesayet Konseyi, Uluslararası Adalet Divanı ve Genel Sekreterlik gibi çeşitli organlar bulunmaktadır. (Kan, 2018: 49-56).

Buna göre Birleşmiş Milletler tarafından düzenlenen ilk toplantıda insan haklarının korunması için bir komisyon kurulmasına karar verilmiştir. Bu amaçla bir İnsan Hakları Komisyonu kurulmuştur. Komisyonun çalışmaları tamamlandıktan sonra Birleşmiş Milletler Genel Kurulu 10 Aralık 1948'de İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'ni yayınlamıştır. Öte yandan, Birleşmiş Milletlerin amaçları bakımından antlaşmanın I. Maddesinin 3. paragrafı dikkate alındığında, şu ifadelerin yer aldığı görülmektedir: *ekonomik, sosyal, entelektüel ve insani uluslararası davaların çözümü ve saygı ırkı, cinsiyeti, dili veya dini ne olursa olsun her bireyin insan hakları ve temel özgürlükleri için*. Bu bildiri ve madde insan haklarına verilen önemin başlangıcını oluşturmaktadır (Aybay, 2006: 11-13).

Ayrıca Birleşmiş Milletler sisteminin önemli kuruluşlarından biri olan UNESCO, 16 Kasım 1945'te İngiltere'nin başkenti Londra'da kabul ettiği önsözde insan onuru, eşitlik ve insanın önemine değinmiştir. Öte yandan, Birleşmiş Milletler Tüzüğü'nün 68. Maddesi, Ekonomik ve Sosyal Konsey'e insan haklarının geliştirilmesi için komiteler kurma yetkisi vermektedir. Bu çerçevede, Konsey ilk toplantısını 10 Aralık 1946'da yapmıştır. Toplantı, Birleşmiş Milletler' in ilk işlevsel komisyonu olan İnsan Hakları Komisyonu'nun kurulmasına karar vermiştir. İnsan haklarının uluslararası alanda korunması ve teşviki için ana BM mekanizması olarak tasarlanan Komisyon, o zamana kadar Ekonomik ve Sosyal Konsey'in talebi üzerine insan haklarıyla ilgili tüm konuları gözden geçirmiş ve tavsiyelerde bulunmuştur. Bu bağlamda BM İnsan Hakları Komisyonu'nun kurulması önemli bir konuyu gündeme getirmektedir (Kocaoğlu, 2007: 111).

BM İnsan Hakları Komisyonu'nun oluşturulması, insan haklarını ihlal eden ülkelere herhangi bir yaptırım uygulamamıştır. Başka bir deyişle, 1947 ile 1967 yılları arasında komite, yalnızca ülkelere çeşitli insan hakları konularında anlaşmalar hazırlamaları veya insan haklarını geliştirmeleri için yardım etmekteydi. Ancak insan haklarını ihlal eden ülkeler hakkında herhangi bir soruşturma veya kınama görevi üstlenmemekteydi. Komisyon, yıllar içinde Devletin egemenliğini korumaya yönelik faaliyetlerinin kapsamını genişletememiş, bunun yerine

kapsamını daraltmıştır. 1967'den 2006'ya kadar İnsan Hakları Komisyonu daha aktif hale gelmiştir. Faaliyetine rağmen insan hakları ihlallerine karşı yeterli önlemi almadığı da gözlemlenmiştir. Bunun en güzel örneği Arap Baharının etkisiyle ortaya çıkan Suriye iç savaşıdır (Mertus, 2005: 60-62).

Bu gelişmeler ışığında BM İnsan Hakları Komisyonu'nun önemli eleştirilere maruz kaldığı görülmektedir. En önemli eleştiri ise komite üyelik yapısının oluşturulmasıyla ilgilidir. Çünkü sicili bile çok temiz olmadığı iddia edilen seçim kurulu üyelerinin insan hakları, hatta komisyon başkanlığına atanmaları büyük oranda eleştirilere yol açmıştır. Bir diğer eleştiri de Komisyonun insan hakları konusunda yapıcı olmaması konusudur. Başka bir deyişle, insan hakları sicili temiz olmayan ülkelerin Komisyona seçilmek istemelerinin temel nedeni, bu tür eleştirilerden kaçınmak ve kendilerini savunmak olduğu vurgulanmaktadır. Bu durum insan hakları ihlalleriyle mücadele için yetersiz ve sağlıklı bir ortam oluşmasının nedeni olarak belirtilmektedir (UN, 2018:3).

1.6.2. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi

İnsan haklarının uluslararası korunması fikri aslında yirminci yüzyılın başlarında tartışılmaya başlanmıştır. Milletler Cemiyeti'nin kurulması bu açıdan bir fırsat olsa da iyi değerlendirilmemiş, insan hakları cemiyetin hedeflerinde yer almamıştır. İki savaş arası dönemde, bir avuç, STK ve insan hakları aktivisti, insan haklarının uluslararası alanda korunması için çalışmaya devam etmiştir. Dünya çapında büyük siyasi ve ekonomik çalkantıların yaşandığı bu geçiş döneminde, uluslararası hukuk kurum ve kuruluşlarının insan haklarını savunması ve bu konudaki faaliyetleri daha sonraki gelişmelerde önemli ölçüde etkili olmuştur (Birinci, 2017: 78).

Özellikle Amerika'nın savaşa girmesi bu anlamda dönüm noktası olmuştur. Savaş sırasında ABD hükümetinin yoğun halk kampanyalarının merkezinde insan hakları yer almış, ABD, savaşa katılma nedenini insan hakları ve özgürlüğünün savunulmasına bağlamıştır. Hareket hem Amerika hem de dünya kamuoyunda güçlü bir desteğe sahip olmuştur. Bu süreç, insan haklarının savaş sonrası BM örgütü Ekonomik ve Sosyal Konsey'in ana hedeflerinden biri haline gelmesini sağlamıştır (Birinci, 2017: 78).

Birleşmiş Milletler Şartı'nın 68. maddesi uyarınca Ekonomik ve Sosyal Konsey'e "*insan haklarını geliştirmek*" amacıyla bir komisyon kurma yetkisi veren İnsan Hakları Komisyonu, 29 Nisan 1946'da İnsan Hakları Yasası'nı hazırlamak üzere toplanmıştır. 10 Aralık 1948'de müzakere edilmiş, süreç İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin ilanı ile sonuçlanmıştır. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi taslak metninin yazım ve yayımlanma süreci, kapsamının geniş olması nedeniyle bu çalışmanın devamı niteliğinde olan ikinci bir çalışmanın konusu olarak ele alınmıştır (Birinci, 2017: 78).

Bildirge, insanın bireysel kişiliğini koruma hak ve özgürlüklerini içermektedir. Yaşama hakkı, kişi güvenliği, kölelik ve işkence yasağına ilişkin hükümler içermesi yönüyle önem arz etmektedir. Tüm insanların kanun önünde eşit olduğu düşüncesinden hareketle, özel hayatın ve mülkiyetin dokunulmazlığı hakkı, düşünce ve inanç hakkı da Bildirge'de temel haklar arasında yer almaktadır. İnsan haklarının evrenselliği ilkesi çerçevesinde, tüm insanlar her zaman ve her yerde Bildirge'de yer alan tüm haklardan yararlanabileceklerdir (Çüçen, 2011: 41).

Bildirge'nin insan haklarının korunmasından sorumlu ulusal ve uluslararası kurumları giderek daha fazla bağlayan normatif bir referans olarak kendini gösterdiği söylenebilir. Bu bildirge, birçok uluslararası sözleşmenin temelini oluşturmakta ve ana bölgesel sözleşmelerde yer almayan uyumsuzluklara uygulanacak hukuk kuralları açısından geçerli olmasıyla bu yönünü destekler niteliktedir. Örneğin, Uluslararası Adalet Divanı bu açıklamaya atıfta bulunmuş, birçok anayasanın önsözleri, Bildirge 'ye bağlılığı ifade etmiştir. İspanya ve Romanya gibi bazı anayasalar, bildirgeyi doğrudan anayasa metnine dâhil etmiştir (Kaboğlu, 2002: 200).

1.6.3. Uluslararası İnsan Hakları Manzumesi

Uluslararası İnsan Hakları Manzumesi, insan haklarının evrensel olarak tanınması ve korunmasında kritik bir rol oynayan temel belgeler topluluğudur. Bu manzume, Evrensel İnsan Hakları Beyannamesi, Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi ve Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi'nden oluşur. Her biri, insan haklarının farklı yönlerini ele almakla birlikte, insan haklarının evrensel standartlarını belirleyen bir çerçeve sunmaktadır.

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin (İHEB) kabulünün ardından, devletlere yönelik somut hukuki sorumluluklar ve temel hakların ihlal edilmesi durumunda denetlenecek bir mekanizmanın kurulması ihtiyacı doğmuştur (Kalabalık, 2009: 70). Bu kapsamda, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, İHEB'i oluşturan İnsan Hakları Komisyonu'na, tüm devletlerin üzerinde uzlaşabileceği ve temel hakları açık bir şekilde ifade eden bir insan hakları sözleşmesi hazırlama görevi vermiştir. İlk taslak, Soğuk Savaş'ın etkisiyle yaşanan Doğu ve Batı arasındaki fikir ayrılıkları nedeniyle reddedilmiş, bu süreç iki ayrı sözleşmenin hazırlanması kararıyla devam etmiştir. Bu sözleşmeler, uzun tartışmalar ve müzakereler sonucunda hazırlanarak kabul edilmiştir (Bozkurt, 2003: 62).

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun yürüttüğü uzun ve kapsamlı bir sürecin sonucunda, Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi (MSHS) ve Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi (ESKHS) 16 Aralık 1966'da 2200 A (XXI) sayılı kararla kabul edilmiştir. Bu belgeler, belirli bir devlet katılımı sağlandıktan sonra yürürlüğe girmiş ve "İkiz Sözleşmeler" olarak anılmaya başlanmıştır. Bu sözleşmeler, İHEB'in temel ilkelerine dayanarak, uluslararası insan hakları hukukunun daha da gelişmesine katkı sağlamıştır (Doğan, 2013: 143). İkiz Sözleşmeler,

Evrensel İnsan Hakları Beyannamesi'ne (İHEB) dayanarak, bu belgede kabul edilen temel fikirlerle uyumlu bir şekilde temel hak ve özgürlükleri daha ayrıntılı bir biçimde ele almıştır. Bu sözleşmeler, bireylerin doğuştan sahip olduğu onurun ve eşit ve vazgeçilmez haklarının tanınmasının, dünya çapında özgürlük, adalet ve barışın temelini oluşturduğunu vurgulamaktadır. İkiz Sözleşmeler, İHEB'de yer alan bazı hakları içermemekle birlikte, doğal kaynakların kullanımı ve halkların kendi kaderlerini tayin etme hakkı gibi İHEB'de yer almayan bazı önemli hakları da kapsamaktadır. Bu sözleşmeler, insan haklarının uluslararası barış ve güvenliğin sağlanmasında oynadığı rolü güçlendirmektedir (Döner, 2003: 41).

Kişisel ve Siyasal Haklar Sözleşmesi, resmi adıyla Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi (MSHS), 1966 yılında kabul edilen ve uluslararası hukuk çerçevesinde bireylerin temel medeni ve siyasi haklarını tanımlayan ve koruyan bir anlaşmadır. Bu sözleşme, ifade özgürlüğü, düşünce ve din özgürlüğü, barışçıl toplanma ve dernek kurma hakkı gibi temel özgürlükleri kapsar. Ayrıca, adil yargılanma hakkı, keyfi tutuklamaya karşı koruma ve işkenceye maruz kalma hakkı gibi temel hukuki güvenceleri de içermektedir. MSHS, bireylerin siyasi ve medeni haklarının korunmasında ve teşvik edilmesinde devletlere önemli sorumluluklar yüklemektedir. Bu sözleşme, devletlerin sözleşme hükümlerine uygun hareket etmelerini sağlamak ve bireylerin bu haklardan tam olarak yararlanabilmeleri için gerekli yasal ve idari düzenlemeleri yapmalarını gerektirmektedir. Bu çerçevede, MSHS modern insan hakları hukukunun temel taşlarından biri olarak kabul edilmekte ve dünya genelinde medeni ve siyasi hakların korunmasında kritik bir rol oynamaktadır (Smith, 2007: 41).

İnsan Hakları Manzumesi, bu iki temel bileşen ile birlikte, bireylerin yaşam kalitesinin iyileştirilmesi ve temel insan haklarının korunması konusunda kritik bir öneme sahip olup, insan haklarının evrensel olarak tanınmasını ve uygulanmasını sağlayan temel belgeler olarak kabul edilmektedir. Bu sözleşmeler, devletlerin bu haklara saygı göstermelerini, korumalarını ve teşvik etmelerini hedefleyerek, evrensel insan hakları standartlarının oluşturulmasına ve sürdürülmesine katkıda bulunur. Bu çerçevede, KSHS ve ESKHS modern dünyada insan haklarının korunması ve geliştirilmesi konusunda önemli bir role sahiptir ve uluslararası hukuk çerçevesinde insan haklarına ilişkin temel referans noktalarıdır (OHCHR, 2023).

1.7. Avrupa Birliği'nde İnsan Hakları Sistemi

AB'nin İnsan Hakları Politikası İnsan hakları politikasının iç ve dış boyutları aynı madalyonun iki yüzü olarak kabul edilebilir. Diğer bir deyişle, insan hakları politikalarının dış boyutu iç kurumlar aracılığıyla uygulanmaktadır. Uygulamalar ile iç ve dış politikalar arasındaki tutarlılık, insan haklarının evrensel ve bölünmez karakterini yansıtmaktadır (Alston ve Weiler 1998:664), (Brandtner ve Rosas, 1998), (Avrupa Birliği Dış Eylem, 2016). Bu nedenle, AB'nin

uluslararası arenadaki rolü arttıkça, dış ilişkiler açısından insan hakları konularında tutarlı bir yaklaşıma olan ihtiyaç kaçınılmaz hale gelmektedir (Alston ve Weiler, 1998: 671).

AB, insan haklarını korumak için kendine ait bir dizi belge oluşturmuştur. Ayrıca Birlik, insan hakları rejimini geliştirirken ve uygularken “Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi” (AİHS) gibi diğer Avrupa yasal düzenlemelerine atıfta bulunmaktadır. Örneğin, AB vatandaşlarının temel haklarını koruyan ana belge olan 2000 yılında kabul edilen ve 2009 yılından bu yana Lizbon Antlaşması ile bağlayıcı olan “AB Temel Haklar Şartı” AİHS ile tutarlıdır. Bu nedenle, azınlıklara ilişkin belirli Avrupa Konseyi Sözleşmelerinin kabulü, ülkelerin AB'ye katılımı için bir ön koşul olarak kabul edilmiştir. Bu nedenle, AB insan hakları mekanizması daha geniş bir insan hakları sisteminin bir parçasıdır (Avrupa Parlamentosu, 2016).

AB, insan haklarının korunması için somut bir yasal temele sahiptir. Kurucu Antlaşmalar, çeşitli açılardan “insan haklarına” atıfta bulunur. Avrupa Birliği Antlaşması'nın 2. ve 3. maddelerinde “insan hakları” sırasıyla AB değerlerinden biri ve korunması gereken hedef olarak belirtilmektedir. Aynı Antlaşma'nın 6. Maddesi, AB'nin dış ilişkiler de dâhil olmak üzere uygulamalarında referans noktaları olarak “Temel Haklar Bildirgesi” ve “Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesini” belirtmektedir. Avrupa Birliği Antlaşması'nın 21. Maddesi, AB'nin dış ilişkilerinde uygulanacak “insan haklarına” ilişkin genel ilkeleri ortaya koymaktadır. Ayrıca, AB kurumlarına insan hakları hukukunun kabul edilmesi ve uygulanmasında çeşitli roller verilmiştir (Avrupa Parlamentosu, 2016).

AB'de insan hakları konularından sorumlu kurumlardan biri olarak 2007 yılında kurulan “Temel Haklar Ajansı” (FRA), AB genelinde temel hakların korunmasına yardımcı olmakta ve diğer uluslararası kuruluşlar, üye devletler ve sivil toplumla birlikte çalışmaktadır. Bağımsız bir kurum olarak FRA, anketler ve araştırmalar yürüterek, belgeler üretir ve ilgili sivil toplum kuruluşlarıyla yakın bağlantılar kurmaktadır (Avrupa Birliği Temel Haklar Ajansı, 2016).

AB, insan haklarını, hukukun üstünlüğünü ve demokrasiyi “geniş ve bütünsel”, başka bir deyişle “kalın/özlü” bir şekilde tanımlamaktadır (Häusler ve Timmer 2015: 232). Aslında bu yaklaşım oldukça tartışmalıdır. Bazı eleştirmenlere göre bu belirsizlik bazı sorunlara yol açabilir. Wetzel ve Orbie, bu kavramları AB'nin demokrasinin teşviki ile ilgili olarak analiz etmekte ve AB'nin demokrasi ve insan hakları arasındaki ilişkiyi kavramsallaştırması ve netleştirmesi gerektiği sonucuna varmaktadır (Wetzel ve Orbie, 2012). Bu netlik eksikliğine rağmen, AB bu kavramlara büyük önem atfetmekte ve AB değerlerinden biri olan “insan hakları” hem üye ülkelere hem de adaylara uygulanan çeşitli mekanizmalarla korunmaktadır. Koruma mekanizmalarından biri de Avrupa Birliği Antlaşması'nın 7. maddesinde öngörülen yaptırım mekanizmasıdır. Bu mekanizma, bir AB üye devletinin değerlere saygı göstermemesi durumunda

bazı hakların askıya alınması da dâhil olmak üzere yaptırımların uygulanmasını gerektirmektedir (European Parliament, 2016:2).

1.7.1. Maastricht Antlaşması ve İnsan Hakları Süreci

1992 yılında imzalanan ve 1993 yılında yürürlüğe giren Avrupa Birliği Antlaşması olarak da bilinen Maastricht Antlaşması, insan hakları alanında büyük bir atılım olmuştur. Bu antlaşma ile artık Avrupa'da sendikaların sadece ekonomik birlikler değil, aynı zamanda siyasi birlikler haline gelmesi için bir adım atılmış, komünalden 'birlik'e geçilmiştir. Maastricht Antlaşması 200 madde ve birçok ek protokol içeriyordu ve federal sistemde geçerli olan yeni maddeler getirmiştir. Ayrıca kurucu antlaşmayı çeşitli değişikliklerle güncelleyerek, işleyen tek konfederasyonu netleştirmiştir. AB'nin Maastricht Antlaşması ile geliştirilen en önemli aktörleri arasında uluslararası kurumlar ve yerel halkların destek ve özlemlerini sisteme taşıyan bölgesel örgütlere organik olarak bağlı kurumlar yer almaktadır (Canbolat, 2001: 59). Amaç, insanların taleplerinin uluslararası kuruluşlara daha hızlı iletilmesi ve çözüm bulunması için çalışmaların başlatılmasıdır.

1 Ocak 1993 tarihinde üye devletler tarafından onaylanarak yürürlüğe giren Maastricht Sözleşmesi, insan hakları alanında önemli bir adımdır. Antlaşmanın önsözünde taraflar "demokrasiye ve insan haklarına, temel özgürlüklere ve hukukun üstünlüğüne olan bağlılıklarını yeniden teyit etmektedirler" AB Üye Devletleri ile ilgili ana madde F maddesidir. Bu maddeye göre:

1. Birlik, demokratik ilkeler üstüne kurulu olan üye devletlerin ulusal kimliklerine saygı göstermek zorundadır.
2. Birlik, 4 Kasım 1950 tarihinde Roma'da imzalanan Avrupa Birliği İnsan Hakları Sözleşmesi ile garanti altına alındığı ve Topluluk hukukunun genel ilkeleri şeklinde üye devletlerin ortak anayasal geleneklerinden kaynaklandığı hâli ile temel haklara saygı gösterir (Türkmen, 2003:147).

Maastricht Antlaşması yeni bir vatandaşlık kavramı getirdi. Demokratik katılımın en sembolik duyarlılığını temsil eden bu kavram, AB vatandaşlarına hareket özgürlüğü ve sosyal yardım açısından diğer Üye Devletlere kıyasla yeni haklar kazandırmıştır. Yerel düzeyde ve Avrupa düzeyinde demokratik katılım için yeni fırsatlar yaratılmıştır. Bu haklar, Avrupa vatandaşı oldukları için yalnızca AB üyesi devletlerden gelen kişilere verilmiştir (Chalmers, 2010: 26).

Avrupa yurttaşlığı kavramının getirdiği en önemli yeniliklerden biri oy hakkı ve seçme hakkı ile ilgilidir. AB vatandaşları, demokratik katılım ve hizmete en yakın yerel seçimlerde oy kullanma hakkına sahiptir. Bir başka deyişle Birlik vatandaşı olan bir kişi seçim günü ikamet

ettiği ülkenin vatandaşlığına sahip olmasa bile o ülkenin şartlarını sağlaması halinde o ülkede seçilme hakkına sahiptir. Fransa'da sadece yurttaşlara seçme ve seçilme hakkı veren bir anayasa vardı. Federal vatandaşlığın getirilmesiyle birlikte, bu konuyu 25 Haziran 1992 tarihli bir anayasal kuralla düzenlemiştir (Gruber, 2005: 6).

AB vatandaşlığı, Avrupa'da birlik oluşturmaya yönelik önemli adımlardan biridir. AB vatandaşlığı kavramının kısa vadede başarılı olmasını beklemek doğru bir yaklaşım değildir. Çünkü Avrupa Birliği bugün bile henüz oluşum sürecini tamamlamamış büyük bir güçtür. Genişlemiş bir AB'nin hangi siyasi, sosyal ve kültürel yapılara sahip olacağı belirsizdir. Avrupa bilincinin ortaya çıkması için zamana ihtiyaç vardır. Avrupalı kimliklerin oluşumu söz konusu olduğunda, genişlemenin farklılıkların yanı sıra kültürel, siyasi ve sosyal farklılıkları da artırarak olumsuz bir etkisi olması muhtemeldir. AB vatandaşlığı kavramının başarısı için gerekli olan Avrupalı kimliği, uzun vadede ulaşılabilir bir olgudur. Birliğin güçlü ve zayıf üyeleri arasındaki farklılıklar ve dengesizlikler nedeniyle, ayrıcalıklı bir bileşen içeren vatandaşlık kavramı daha ayrıcalıklı olabilir (Altınbaş, 2009: 103).

Maastricht Antlaşması'nın J1 maddesinde insan haklarına saygı, AB'nin dış politika hedeflerinden biri olarak sıralanmıştır. AB için, insan haklarını güçlendirmenin değeri bu hüküm aracılığıyla kurumsal olarak tanınmıştır. Sadece birlik değil, insan haklarının dünyanın her bölgesinde geliştirilmesi hedeflerden biri olarak sıralanıyor. Bu madde aracılığıyla insan haklarının evrenselliği vurgulanmaktadır. İnsan hakları sayesinde AB dış politikada aktif rol oynayabilir. İnsan hakları ihlallerinin yaşandığı bölgelerde inisiyatif almak ve hiçbir ayırım gözetmeden etkili bir şekilde önlemek, insan hakları ihlallerinin yaşandığı bölgelerde yaşayanların prestijini artıracak ve koalisyonun dünya çapında bağımsız bir otorite olma yolundaki adımlarını daha da sağlamlaştıracaktır. (Aydın, 2014: 469).

olarak kabul edilmiştir. Bu hüküm sayesinde, konsey ırkçılık gibi konularda politikalar yayınlatabilmiş, AIHS'de yer almayan bazı haklar tanınmıştır (Ata, 2013: 28).

Kişilerin serbest dolaşımı, yerleşim ve vize hakları, iltica ve göçmenlik hakları düzenlenmiş ve özgürlük ve adalet alanında AB politikasına entegre edilmiştir. AB vatandaşlarına Avrupa Parlamentosu, Konsey ve Komisyonun belgelerine erişim hakları, kişisel verilere ilişkin işlemlerin korunması ve bu tür verilerin serbest dolaşımına ilişkin düzenlemeler yapılmıştır. Amsterdam anlaşması, ırk ve etnik köken, din veya inanç, engellilik, yaş veya cinsel yönelim dâhil olmak üzere milliyet ve cinsiyet konularında ayrımcılık yasağını genişletmiştir. Amsterdam Antlaşması öncesinde insan haklarının korunmasına ilişkin ulusal veya uluslararası hiçbir belgede engellilik, yaş ve cinsel yönelim yer almamaktaydı (Türkmen, 2003: 159).

Antlaşma kapsamında, Avrupa Birliği'nin, 4 Kasım 1950 tarihinde Roma'da imzalanan

Avrupa İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına İlişkin Sözleşme 'ye (AİHS) uygun olarak, üye devletlerin demokratik geleneklerine dayanan temel özgürlüklere saygı göstermesi gerektiği hükme bağlanmıştır. Ayrıca, yapılan bir diğer önemli düzenleme ile, AİHS'ye aykırı davranan ve zaman içinde bu eğilimi artıran üye devletlerin oy haklarının, teklif üzerine diğer üye devletlerin üçte birinin oybirliğiyle askıya alınabileceği belirtilmiştir (Atalar, 2013: 71).

Amsterdam Antlaşması, Maastricht Antlaşmasına nazaran insan hakları alanında daha ileri düzeylerde kararlar içermektedir. Bu, insan hakları kavramının durağan değil, dinamik doğasından kaynaklanmaktadır. Aynı zamanda Maastricht Antlaşması'ndan farklı olarak, Amsterdam Antlaşması bir dizi insan hakları ilkesi içermektedir. Ayrıca temel insan hakları daha ayrıntılı olarak ele alınmaktadır (Turhan, 2017: 470).

1.7.2. Nice Antlaşması ve İnsan Hakları Süreci

Nice Antlaşması 2001 yılında imzalanmış ve 2003 yılında yürürlüğe girmiştir. Bu Antlaşma, Birliğin Doğu Avrupa'ya yayılmasından önce işlevsel ve etkili işleyişini sağlamak için kurumsal yapısı ve işleyişi ile ilgili kuralları getirmiştir (Turhan, 2017: 470).

Amsterdam ve Nice Antlaşmalarının getirdiği değişikliklerle AB, esnek bir Avrupa yaklaşımını benimsemiştir. Esneklik ilkesi kapsamında üye devletler istemedikleri sistemlere katılmama hakkına sahiptir. Örneğin, esneklik ilkesi kapsamında İngiltere ve İrlanda'nın, vize, göçmenlik ve sığınma gibi insan haklarına ilişkin Protokol 3 ve AB Antlaşması hükümlerine ilişkin Konsey kararlarına ve düzenlemelerine katılmaması ve tabi olmaması kabul edilmektedir. Ancak esneklikten yararlanan üye devletler her an bu karar ve düzenlemelere yeniden katılabilirler (Aydın, 2008: 119).

Muhtemelen, esneklik kavramı, AB'nin bu uyumlaştırma ve bütünleşme hedefine ters düşen bir unsur taşımaktadır. Çünkü AB üyesi ülkeler çıkarlarına aykırı düzenlemelere gitmezlerse bloğun etkinliğini gölgeleme riskiyle karşı karşıya kalırlar. Hatta ittifakı dağılmanın eşiğine getirebilir. Bu nedenle Avrupa Birliği'nde uyum arayışındaki esneklik kavramının Birliğe ulaşma açısından olumsuz bir durum olduğu söylenebilir (Turhan, 2017: 471).

Nice Antlaşması'nda bağlayıcı olarak kabul edilmesi beklenen Haklar Bildirgesi, tüm üye devletlerin anlaşamaması nedeniyle antlaşmanın bir parçası olamamıştır. İnsan hakları alanında önemli bir belge olan Temel Haklar Şartı'nın tüm üye devletler tarafından kabul edilmemesi ve tavizlerin ileri bir tarihe bırakılması, değer verilen AB içinde çıkar çatışmalarının olabileceğini düşündürmektedir. Ancak Avrupa'nın birlik arayışında çıkar çatışması değil, çıkar birliği ön planda olmalıdır (Turhan, 2017: 471).

1.7.3. Lizbon Antlaşması ve İnsan Hakları Süreci

AB üye ülkeleri arasında 13 Aralık 2007'de imzalanan ve 1 Aralık 2009'da resmen yürürlüğe giren Lizbon Antlaşması ile AB'nin gelişimi yeni bir sürece girmiştir. Lizbon Antlaşması bir anlamda 2004 ve 2007 yıllarında yeni üyelerin eklenmesiyle üye sayısı artan Avrupa Birliği'nin karşı karşıya olduğu sorunları çözmeyi amaçlayan bir antlaşmadır. AB Üye Devletleri tarafından 25 Ekim 2004 tarihinde imzalanan AB Anayasası bunun somut bir örneğidir. 2005 yılında Fransa ve Hollanda'da yayınlanan anayasa taslağının AB'ye yönelik entegrasyon sürecini sağlayacağına inanılıyor. Referandumun olumsuz sonucu nedeniyle yürürlüğe giremedi. AB'yi küresel ölçekte güçlendirmeyi hedefleyen AB anayasasından istenilen sonuca ulaşamamaktadır (Güneş, 2008: 740).

Lizbon Antlaşması, Anayasa Antlaşması'nın temelini oluşturan anayasal yaklaşımı terk etmiştir. Ancak özümsemiği yeniliklerden vazgeçmemiştir. Antlaşma, içerik ve kurum açısından, yakın gelecekte yapılabilecek anayasa ve antlaşmaların sınırlarından yararlanmıştır. Yakın gelecekte daha sert önlemlerin alınacağı varsayımı da göz ardı edilmemiştir (Arsava, 2009:1458).

Lizbon Antlaşması ile birlikte Avrupa Birliği Adalet Divanının yargı yetkisini genişletme imkânı bulmuştur. Avrupa Birliği Adalet Divanı'na prensip olarak özgürlük, güvenlik ve adalet konuları ile alakalı AB mevzuatının geçerliliğine ilişkin olarak genel yargısal inceleme ve yorumlama imkânı atfetmektedir (Yakut, 2010: 63).

Lizbon Antlaşması temel haklar alanında iki önemli yenilik getirmiştir. Birincisi Temel Haklar Şartı'nın bağlayıcı olması, ikincisi ise AB'nin AİHS'ye taraf olmasıdır. Bu mekanizmalar aracılığıyla özel hayatın gizliliğinin korunmasına yönelik güçlü bir hukuki altyapı oluşturulmuştur. Temel hakların korunmasına yönelik bu garanti mekanizmaları, AİHS'ye taraf olmayan üçüncü ülkelerle iş birliği yapıldığında etkilidir. Özel hayatın gizliliğine ilişkin kısıtlamalar ve kişisel verilerin kullanımına ilişkin kurallar, bu kuralların etkin bir şekilde işlemesi ile kişi hak ve özgürlüklerinin korunması arasındaki dengeyi sağlamaya yönelik olarak belirli bir noktaya kadar gidecektir (Yakut, 2010: 78).

Lizbon Antlaşması'nın yürürlüğe girmesiyle Temel Haklar Şartı'nın bağlayıcı hale gelerek, AB ilk kez yazılı bir temel haklar kataloğuna sahip olmuştur. AB anayasasının aksine, Lizbon Antlaşması, antlaşma metninde temel haklar beyannamesi içermemektedir. Ancak, AB Antlaşması'nın 6(1) Maddesi uyarınca yasal olarak bağlayıcı olacaktır. AB Antlaşması'nın 6(1) maddesi, Temel Haklar Şartı'nın hukuken bir antlaşmaya eşdeğer olduğunu açıkça belirtmektedir ve işlemlerin AB organları tarafından yasal olarak denetlenmesi için standart norm olarak kabul edilmektedir (Kaygısız, 2012: 102).

1992 Maastricht Antlaşması ile başlayan derinleşme sürecinin insan haklarına iki alanda katkısı olduğu gözlemlenebilir. Bunlardan biri vatandaşların hakları ve onunla birlikte vatandaş

olmayanların haklarıdır. Bu bağlamda, Temel Haklar Şartı önemli bir rol oynamıştır. Ancak üçüncü ülke vatandaşlarının bir üye devlette yasal mevcudiyeti bile olması gereken koruma düzeyini sağlamamıştır. İkinci konu özgürlük, güvenlik ve adalet alanında kurulan çerçevede Göçmenlerin ve sığınmacıların statüsü ve hakları ile ilişkilidir.

1.8. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, 4 Kasım 1950 tarihli İnsan Hakları Beyannamesi'nde yer alan hakları toplu olarak güvence altına almak için Avrupa Konseyi üyeleri tarafından kabul edilen metindir. Avrupa Konseyi'nin bu anlamdaki ilk hamlesi, 3 Eylül 1953'te yürürlüğe giren İnsan Hakları ve Özgürlüklerinin Korunmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi'dir. AİHS, 59 madde ve ek protokolden oluşmaktadır (Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, 2023).

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin (AİHS) birinci bölümünde temel hak ve özgürlüklere atıfta bulunmaktadır. Sözleşmenin tarafları, yetkileri dâhilindeki herkesin bu hak ve özgürlüklerden yararlanabilmesini sağlamaktadırlar. AİHS'nin ikinci bölümünde, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin yapısı ve yetkileri ile ilgili bölümler yer almaktadır. Üçüncü bölümde çeşitli hükümler yer verilirken, ayrıca birçok hak ve özgürlük farklı tarihlerde kabul edilen protokollerle AİHS'nin ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir (Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, 2023).

Sözleşmenin temel metninde düzenlenen hak ve özgürlükler aşağıdaki gibidir (Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, 2010).

1. Yaşam hakkı (madde 2)
2. İşkence yasağı (madde 3)
3. Kölelik ve zorla çalıştırma yasağı (madde 4)
4. Özgürlük ve güvenlik hakkı (madde 5)
5. Adil yargılanma hakkı (madde 6)
6. Kanunsuz ceza olmaz ilkesi (madde 7)
7. Özel ve aile hayatına saygı hakkı (madde 8)
8. Düşünce, vicdan ve din özgürlüğü (madde 9)
9. İfade özgürlüğü (madde 10)
10. Toplantı ve dernek kurma özgürlüğü (madde 11)
11. Evlenme hakkı (madde 12)
12. Etkili başvuru hakkı (madde 13)
13. Ayrımcılık yasağı (madde 14)

AİHS 15. maddesi ile olağanüstü hallerde yükümlülüklerin askıya alınması düzenlenmiş ve bu durumlarda dahi yaşam hakkı (m.2), işkence yasağı (m.3), Kölelik yasağı (m.4/1) ve

kanunsuz suç ve ceza olmaz (m.7) ilkelerinin askıya alınamayacağı belirtilmektedir (Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, 2023).

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, demokratik bir rejimin devamı için gereken asgari hak ve özgürlüklerin sağlanması ve insan hakları listesinin zaman içinde genişletilmesi açısından önemlidir. AİHS ekonomik, sosyal ve kültürel haklardan ziyade sivil ve politik hakların korunmasına özen göstermiştir (Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, 2021). Türkiye 18 Mayıs 1954 tarihinde sözleşmeyi onaylayarak 28 Ocak 1987’de bireysel başvuru hakkını tanımıştır. 28 Ocak 1990 tarihinde ise Mahkemenin zorunlu yargı yetkisini tanımıştır. AİHS, Avrupa Konseyi üyesi 47 devlet tarafından onaylanmıştır (Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, 2021).

1.9. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Avrupa Konseyi'nin yargı organıdır. Avrupa Komisyonu, 10 Avrupa ülkesinin birleşmesinden oluşmuştur. Türkiye ve Yunanistan, 1949'da komiteye kurucu üye olarak katılmıştır. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi 1950'de imzalanmıştır (MFA, 2021). Sözleşme büyük ölçüde konseyin kuruluş amacını yansıtmaktadır. Sözleşmenin yürürlüğe girmesiyle birlikte bazı hak ve özgürlükler güvence altına alınmış, bazı davranış ve eylemler yasaklanmıştır. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, sözleşme ile tanınan insan haklarının sözleşmeye taraf devletler tarafından uygulanıp uygulanmadığını denetlemek üzere bir denetleyici kurum olarak kurulmuştur (Bıçak, 2000: 48). Devlet, Sözleşme ‘ye taraftır ve insan haklarının korunmasından ve uygulanmasından sorumludur. Olası insan hakları ihlallerinde mahkemelerde sanık statüsündedir. Mahkemenin işlevi, Sözleşme ‘de tanınan hak ve özgürlükleri korumaktır. Mahkeme, Sözleşme’ de ve ek protokollerinde belirtilen hakları inceleyerek ihlal olup olmadığına karar vermekle yükümlüdür.

AİHM, 11 Nolu AİHS Protokolü'ne uygun olarak kurulmuş ve faaliyetlerine protokolün yürürlük tarihi olan 1 Kasım 1998'de başlamıştır (RG, 1997-23025). Mahkeme, taraf sayısı kadar hâkimden oluşur ve hâkimlerin görev süresi dokuz yıldır (Bıçak, 2000: 51-52). Yargıçlar kendi adlarına Mahkeme'de görev yaparlar ve seçildikleri ülkeyi temsil etmezler, görev süreleri boyunca bağımsızlık ve tarafsızlıklarına aykırı herhangi bir sorumluluk üstlenemezler (AİHM, m. 21/2-3). Mahkemenin bir başkanı ve iki başkan yardımcısı vardır (AİHM İç Tüzüğü, m.8). Mahkemelerin yargısal işlevleri için hiyerarşik bir yapı oluşturulmuştur. Mahkeme bünyesinde oluşturulan Büyük Daire, Mahkeme Başkanı, başkan yardımcıları ve bölüm başkanlarından oluşan 17 asıl 3 yedek üyesi bulunan bir yapılanma söz konusudur. Dairenin diğer üyeleri iç tüzüğün 24. maddesine göre belirlenmektedir. Mahkeme için önemli olan diğer yapı ise bölümlerdir.

Mahkeme, Mahkeme genel kurulu tarafından kurulan en az 4 bölümden oluşmaktadır (AİHM İç Tüzüğü, m.25). Mahkemedeki her hâkim bir bölümün üyesidir (AİHM İç Tüzüğü,

m.25/2). Bölümlerin içinden ise 7 hâkimli daireler oluşturulmaktadır. Bu dairede bölüm başkanı ve her bir dava için ilgili sözleşmeci devletin hâkiminin yer alması gerekmektedir. Diğer üyeler rotasyon usulüyle görev yapmaktadırlar (AİHM İç Tüzüğü, m.26/1). Ayrıca bölümlerin içinden üç hâkimli komiteler oluşturulmaktadır. Kaç komite kurulacağına Bölüm Başkanının fikri alındıktan sonra, Mahkeme Başkanı karar vermektedir. Yapılan bireysel başvurular, üç kişilik komite tarafından incelenmekte “kabul edilemez” bulunursa başvurular burada kesin olarak sonuçlandırılmaktadır. Komiteler genellikle Mahkemenin yerleşik içtihatları söz konusu olduğunda karar vermektedir. Komitelere ek olarak, tek hâkim kurumu 14 nolu ek protokol ile getirilmiştir. Tek hâkimlerin görevi, “açıkça kabul edilemez” ve “açıkça temeli olmayan” şeklindeki başvurular hakkında karar vermektir. Tek bir hâkim veya komite tarafından onaylanan başvurular, bölümlerin oluşturmuş olduğu dairelerin önüne gelmektedir. Asıl davalar burada görülür. 17 üyeden oluşan Büyük Daire, belirli davaları doğrudan inceleyebildiği gibi, alt dairelerde verilen kararların temyiz mercii olarak da hareket edebilmektedir. Büyük Dairenin kararları kesindir (Turan, 2016: 3334).

1.10. Avrupa Sosyal Şartı

1965 yılında yürürlüğe giren Avrupa Sosyal Şartı'nın hazırlık sürecinin iki ana yönü olduğu söylenebilir. Avrupa Konseyi üye devletlerinden parlamenterlerinin oluşturduğu danışma meclisi, 1953- 1956 Sosyal Şartı'nın ilk aşamasının hazırlıklarına öncülük etti. 1956'dan 1961'e kadar olan ikinci dönemde, üye devletlerin dışişleri bakanlarından oluşan Bakanlar Kurulu ön plandaydı. İlk aşama yaklaşımında geniş, idealist bir fikir geliştirilirken, ikinci aşamada kısıtlayıcı, pragmatik bir fikir ele alınmıştır. Her iki döneme ait yöntemler dikkate alındığında toplumsal sözleşme uzlaşma sonucu ortaya çıkan bir belge olarak görülmektedir (Gülmez, 1991, 92).

Sosyal Şartı'nın, Avrupa Konseyi'nin Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin ekonomik ve sosyal anlamda eşdeğeri olması amaçlanmıştır. Ancak, 1990'ların ortalarına kadar, Sosyal Şart büyük ölçüde AİHM'nin gölgesinde kalmıştır. Bunun birkaç nedeni vardır. İlk olarak bilgilendirici olmasına rağmen, Şart'a uyumu izlemekle görevli Bağımsız Uzmanlar Komitesi tarafından kabul edilen sonuçlar nispeten belirsiz kalmıştır. Diğer bir neden ise komite esas olarak hükümet komitesine ve Avrupa Konseyi bakanlar komitesine bağlıdır. Bu durum ne tamamen hukuki ne de tamamen siyasi olan bir denetim mekanizması oluşturmaktadır. Sistem, bireysel veya toplu şikâyetleri dikkate almamış ve yalnızca Şart'ın uygulanmasına ilişkin taraf Devletlerin hazırlayıp sunması gereken raporlara dayanmıştır (De Schutter,2010: 8).

Sosyal Şart, AB'nin bir birlik olarak henüz taraf olmadığı bir Avrupa Konseyi anlaşmasıdır. Şart, Avrupa Birliği'nde bir yasal gelişme kaynağı olmuştur. Ancak Şart hiçbir

zaman Avrupa Sosyal Topluluğunun gelişimi için ana araç olmamıştır. Tüzüğe yapılan atıflar nadirdir. Avrupa Topluluğu, temel sosyal hakları desteklemek için Şart'ı ana yasal aracı olarak kabul etme konusunda uzun süre tereddüt etmiştir. Bu tereddüt devamlılığını sürdürmektedir. Avrupa Topluluğu'nun inşası, ekonomik ve sosyal alanlarda daha iyi bir denge sağlamalıdır. AB mevzuatı ve politikasının geliştirilmesinde Şart'ın daha fazla dikkate alınması bu dengenin sağlanmasına yardımcı olacaktır (De Schutter,2010: 88).

1.11.Kopenhag Kriterleri

AB'nin kurucu anlaşmasının 2. maddesinde belirtilen değerler, daha önce kabul edilen ve kamuoyunda “Kopenhag Kriterleri” olarak bilinen ilkelerle büyük ölçüde örtüşmektedir. AB tarafından üye adaylığı sürecinde, üye adayı devlet veya devletlerden aranan koşullar, 22.06.1993 tarihinde yapılan AB Konseyi Kopenhag Zirvesi'nde, üye devletlerin devlet veya hükümet başkanları tarafından genel olarak benimsenmiştir. Kopenhag Kriterleri olarak da bilinen bu koşullar, genel anlamda siyasi, ekonomik ve hukuki olmak üzere üç kategori şeklinde nitelendirilmektedir (Arat, 2001: 11). Kopenhag zirvesinde AB'ye üye olmak isteyen aday devletlerin aşağıdaki kriterlere sahip olması gerektiği konusunda mutabakata varılmıştır:

- Demokrasiyi, hukukun üstünlüğünü, insan haklarını, azınlıklara saygıyı ve korumayı garanti eden kurumların istikrarı;
- AB içindeki rekabetçi piyasa güçleri ile rekabet etme yeteneğinin yanı sıra işleyen bir piyasa ekonomisinin varlığı;
- Birliğin siyasi, ekonomik ve parasal amaçlarının kabulü dâhil üyelik yükümlülüklerinin yerine getirilmesi;
- Aday üye Devletin AB için mali ve kurumsal sorunlara yol açmayacağına karar verilmiş olması. Bu anlamda aday üye Devlet, Kopenhag kriterlerine uygun olarak kendi ulusal mevzuatında gerekli değişiklikleri yapmalıdır. Teorik anlamda, aday Üye Devletler tarafından yapılacak uyarlamalar yeterli görülmeyebilir. Bu doğrultuda uygulayıcıların eğitilmesi de, uyum çalışmalarının bir parçası olarak görülmelidir (Arat, 2001: 14).

1.12.Temel Haklar Şartı

Avrupa Parlamentosu'nun 1989 ve 1994'teki iki bağımsız girişiminin başarısızlıkla sonuçlanmasının ardından Avrupa Adalet Divanı, AT Antlaşması'nda gerekli değişiklikler yapılmadan Topluluğun AİHS'ye katılmasının imkânsız olduğunu ve gerekli uzlaşmaya varılabileceğini ilan etti. Haziran 1999'daki Köln zirvesinde, üye devletler arasında bir fikir birliği yoktur. Bu doğrultuda Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı'nın formülasyonu gündeme alınmıştır

(Metin, 2002: 61).

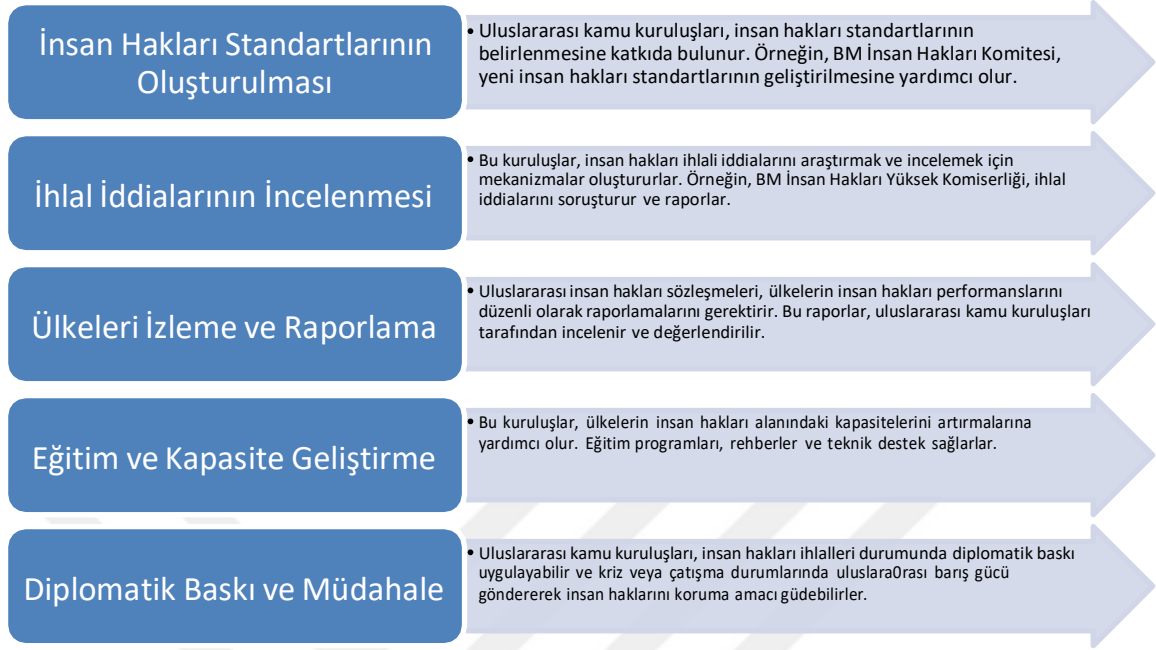
Temel Haklar Şartı, 17 Aralık 2000 tarihinde ilan edilmiş, Konsey, Komisyonlar ve Parlamento başkanları tarafından imzalanmıştır. Şart, AB üye devletlerinin ortak değer ve ilkelerini bünyesinde barındıran bir metindir ve hâlihazırda siyasi bir deklarasyon niteliğindedir. Şartın yasal olarak bağlayıcı olup olmadığına 2004 yılında devlet veya hükümet başkanları toplantısında karar verilmiştir. Ancak Şart, Avrupa Parlamentosu, Konsey ve Komisyon tarafından imzalandığı için kurumlar arası ortak bir metindir. Bu haliyle Şart, metni imzalayan kurumlar için bağlayıcıdır. Komisyonun da belirttiği gibi, bu kurumlar artık eylemlerinde Temel Haklar Bildirgesi'ni göz ardı edemeyeceklerdir. Öte yandan, Şart'ın Avrupa Adalet Divanı'nı bağlamamakla birlikte divana ilham kaynağı olduğu söylenebilir (Metin, 2002: 61).

Temel Haklar Şartı, Avrupa Birliği'nin yasal değerlerini yazılı olarak belirlemektedir. Bu değerler, iki aday ülkenin AB'ye katılması ve AB'nin üçüncü ülkelere yönelik insan hakları politikasının zorunlu temelini oluşturmaktadır. Başka bir deyişle, Temel Haklar Şartı'nın Birliğin genişlemesi ve dış politika üzerinde etkileri olacaktır. Temel Haklar Şartı, Avrupa Birliği çerçevesinde atılan adımların demokratik ve ahlaki meşruiyetini sağlayan önemli bir belgedir. Ayrıca, Şart temel hakları sistematize ettiğinden, bireylerin haklarını tanıması ve onaylaması daha kolay olmakta ve bunun sonucunda temel hakların korunma düzeyi artmaktadır. Son olarak, Temel Haklar Şartı, AB için bir anayasaya doğru önemli bir adımdır (Metin, 2002: 61).

BÖLÜM 2: POLONYA'NIN İNSAN HAKLARI STANDARDININ ORTAYA KONULMASINDA ELE ALINAN ULUSLARARASI KAMU KURULUŞLARI VE GÖZLEMEVLERİ

2.1. Uluslararası Kamu Kuruluşları

Uluslararası kamu kuruluşları ve insan hakları arasındaki ilişki, küresel düzeyde insan haklarının korunması, teşvik edilmesi ve geliştirilmesi amacıyla önemli bir rol oynar. Bu ilişki, çeşitli uluslararası kuruluşlar ve anlaşmalar aracılığıyla şekillenir. Uluslararası kamu kuruluşları, insan haklarının evrensel, bölgesel ve yerel düzeyde korunması için çok önemli bir rol oynarlar. Bu kuruluşlar, ülkeler arasında iş birliği ve diyalogu teşvik ederek, insan haklarına saygı ve uyumun artırılmasına katkıda bulunurlar. Ayrıca, insan hakları ihlallerine karşı uluslararası topluluğun duyarlılığını artırır ve mağdurlara destek sağlarlar (Çatal, 2018: 80).

Şekil 1: Uluslararası Kamu Kuruluşlarının İnsan Haklarına Katkı Sağlama Stratejileri

Kaynak:(OHCHR, 2023)

Uluslararası örgüt; dünya ülkeleri düzeyinde faaliyet gösteren, ticari amacı olmayan, birden fazla ülkeyi ilgilendiren ancak ulusal nitelik taşımayan çeşitli kuruluşları ifade eder. Bu tanıma göre, uluslararası kuruluşlar, hükümetler arası uluslararası kuruluşları (kuruluşları) ve hükümet dışı uluslararası kuruluşları (kuruluşları) içerir. Ancak genellikle dar anlamda kullanılmaya eğilimlidir, "uluslararası örgüt" denilince sadece "uluslararası hükümet kuruluşu" olarak anlaşılır (Aktürk ve Güran, 1999:1). Bunlar devletler arasında kurulur ve uluslararası hukuk kurallarına göre yönetilir. Öte yandan, uluslararası derneklerden oluşan "uluslararası sivil toplum kuruluşları", farklı milliyetlere sahip özel veya resmi kişiler tarafından kurulan ve uluslararası düzeyde faaliyet gösteren, ancak herhangi bir devletlerarası anlaşmanın konusunu oluşturmayan ve uluslararası hukuka tabi kuruluşlardır. Uluslararası kuruluşlar, soyut idealleri değil, üyelerinin görece ekonomik ve politik gücünü göstermek için tasarlanmıştır. Böylece sağladıkları imkân ve güçler sayesinde ulusal ilişkiler ve uluslararası ilişkiler üzerinde doğrudan ve dolaylı etkiye bulunurlar (Aktürk ve Güran, 1999:1).

Uluslararası bir örgütün bir bireyin temel hak ve özgürlüklerini ihlal ettiğine dair iddiaları soruşturmak için bir adli veya soruşturma kurumu ararken, en iyi kurum uluslararası bir insan hakları organizasyonudur. Görevi, anlaşmanın taraflarının anlaşma hükümlerini uygulayıp uygulamadıklarını veya anlaşmanın ihlal edilip edilmediğini izlemek olan, bir anlaşma ile kurulmuş bölgesel ve uluslararası bir kuruluş. Örneğin, bölgesel kontrol mekanizmalarını kuran Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Amerikan İnsan Hakları Sözleşmesi ve uluslararası siyasi

kontrol mekanizmalarını oluşturan 1966 Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi. Ancak, bu kuruluşların yargı yetkisi antlaşmalara dayalıdır. Bir antlaşmanın tarafı üzerinde yargı yetkisinin kullanılması, o tarafın antlaşmanın eki olan yargılama protokolünü kabul etmesine bağlıdır. Başka bir deyişle, uluslararası insan hakları örgütleri taraf Devletlerin dava açmasına izin vermektedir. İlgili Devlet, Yargılama Antlaşması Protokolüne taraf olmalıdır.

Uluslararası örgüte karşı ihlal davası açılabilmesi için uluslararası örgütün antlaşmaya taraf olması gerekir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, uluslararası kuruluşların insan hakları ihlallerine ilişkin davaları reddetti. Benzer şekilde, BM İnsan Hakları Komitesi, uluslararası bir örgütün şikayetini, 1966 Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'ni ihlal ettiği gerekçesiyle reddetmiştir.

2.1.1. Birleşmiş Milletler

Birleşmiş Milletler (BM), insan haklarına uluslararası düzeyde katkıda bulunarak, bu hakların korunması, teşviki ve geliştirilmesi amacıyla çeşitli önemli rol ve sorumluluklar üstlenir. BM, 1948'de kabul edilen Evrensel İnsan Hakları Bildirgesi gibi temel belgelerle insan haklarının evrenselliğini vurgular ve üye ülkeleri bu ilkeleri benimsemeye teşvik eder. Ayrıca, İnsan Hakları Komisyonu gibi kurumlar aracılığıyla insan hakları ihlallerini izler, ülkelerin insan haklarına uyum sağlamalarını teşvik eder ve ihlallerle ilgilenir (UDHR, 2023). BM ayrıca çeşitli insan hakları sözleşmelerini kabul eder ve bu sözleşmeler aracılığıyla ülkeleri belirli insan haklarına saygı göstermeye ve bu hakları korumaya zorlar. İnsan haklarına yönelik eğitim programları düzenlemek, barışı ve güvenliği teşvik etmek ve gelişmekte olan ülkeler için teknik yardım sağlamak gibi faaliyetlerle BM, insan haklarının küresel düzeyde korunmasına ve teşvik edilmesine katkıda bulunur (UDHR, 2023).

Birleşmiş Milletler (BM) bünyesindeki iki önemli insan hakları organı olan BM İnsan Hakları Komitesi ve BM İnsan Hakları Konseyi, farklı ama birbirini tamamlayan roller üstlenir ve BM'nin insan hakları çalışmalarını destekler. BM İnsan Hakları Komitesi, BM üyesi ülkelerin İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi ve Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi hükümlerine uyumlarını izler. Üye devletler, periyodik olarak raporlar sunarak kendi insan hakları performanslarını değerlendirmelerine olanak tanır. Komite, bu raporları inceler, ülkelerin insan hakları ihlallerini ve ilerlemelerini gözden geçirir ve önerilerde bulunur (OCHR, 2023). BM İnsan Hakları Konseyi ise daha geniş bir perspektifle hareket eder. 2006 yılında kurulan Konsey, insan haklarını geliştirmek ve korumak için dünya genelinde koordinasyon sağlar. Üye devletlerin seçtiği 47 üyeden oluşur ve çeşitli insan hakları konularında çözüm üretmeye çalışır. İnsan Hakları Komitesi, raporlama ve değerlendirme süreçlerinde Konsey'e bilgi sağlar ve bazı durumlarda öneriler sunar. Bu iki organ, BM sistemi içinde insan haklarına odaklanan önemli

bileşenlerdir ve insan hakları alanında uluslararası iş birliğini teşvik ederler. Birbirlerini tamamlayan bu organlar, BM'nin insan haklarına yönelik taahhütlerini yerine getirme çabalarını destekler ve insan hakları ihlalleriyle mücadelede önemli roller oynarlar (OCHR, 2023).

2.1.2. Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi

Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi (MSHS), bir giriş bölümü, altı ana bölüm ve toplam 53 maddeden oluşmaktadır. Sözleşmenin ilk bölümü, bütün halkların kendi kaderini tayin etme hakkını ve doğal kaynaklardan özgürce yararlanma haklarını düzenlemektedir. Sözleşmenin ikinci bölümünde ise, devletlerin bu sözleşme kapsamında güvence altına alınan hak ve özgürlüklere ilişkin temel yükümlülükleri belirlenmiştir. Bu bölüm, ırk, dil, cinsiyet, din, siyasal veya diğer görüşler, ulusal ve sosyal köken, doğum veya diğer statüler temelinde ayrımcılık yapmaksızın, devletlerin kendi sınırları içindeki bireylere bu hakları sağlama ve koruma yükümlülüklerini vurgulamaktadır (Tawakuli, 2020: 91).

Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nin (MSHS) üçüncü bölümü, Evrensel İnsan Hakları Bildirgesi'nde tanımlanan medeni ve siyasi hakları genişletmektedir. Bu bölüm, yaşam hakkı, işkence yasağı, kölelik yasağı, kişisel özgürlük ve güvenlik hakkı gibi temel hakları kapsamaktadır. Ayrıca, adil yargılanma hakkı, özel hayatın gizliliği, düşünce, vicdan ve din özgürlüğü, ifade özgürlüğü, toplanma ve örgütlenme özgürlüğü gibi hakları da içermektedir. Dördüncü bölümde, İnsan Hakları Komitesi'nin kuruluşu ve işleyişi düzenlenirken, beşinci bölümde, sözleşmenin yorumlanmasına ilişkin ilkeleri, altıncı bölüm ise onay ve yürürlüğe giriş şartlarını belirlemektedir (Gemalmaz, 2006: 65-66).

Bu metin, İkinci Dünya Savaşı sonrası insan haklarına dair uluslararası sözleşmelerde ele alınan, ancak bazı belgelerde yer almayan kendi kaderini tayin hakkının önemini vurgulamaktadır. Metin, bu hakkın İkiz Sözleşmelerin her ikisinin de ilk maddesinde düzenlendiğini ve bu hakkın, diğer insan haklarından farklı olarak, onların var olabilmesi için temel bir ön koşul olduğunu belirtmektedir. Ayrıca, devletlerin bu hakkın ekonomik çıkarlarla çeliştiği ve insan haklarının gerçekleşmesi için kritik öneme sahip olduğu yönünde farklı görüşlere sahip olduklarına değinmektedir. Bu hak, halkların siyasal, ekonomik, sosyal ve kültürel gelişimini özgürce belirlemelerine imkân tanımaktadır (James, 2007: 191).

2.1.3. Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komitesi

BM İnsan Hakları Komitesi (İHK) Birleşmiş Milletler 'in bir organıdır ve 1966 yılında kabul edilen Sivil ve Siyasi Haklar Uluslararası Sözleşme (CCPR) kapsamında insan haklarına ilişkin taahhütlerin uygulanmasını izlemek ve denetlemekle görevli bağımsız bir uzman organıdır. Komite, 18 üye uzmandan oluşur ve bu uzmanlar, insan hakları alanında tanınmış kişilerdir.

Komite üyeleri, taraflar tarafından seçilir ve beş yıl süreyle görev yapmaktadırlar (OHCHR, 2023).

BM İHK'nin temel görevleri şunlardır:

- ✓ Taraflar, CCPR'ye taraf olduklarında düzenli olarak insan hakları durumlarını değerlendiren raporlar sunmak zorundadır. BM İHK, bu raporları detaylı bir şekilde inceler ve ülkelerin insan haklarına yönelik taahhütlerini nasıl yerine getirdiğini değerlendirir.
- ✓ BM İHK, bazı ülkelerin insan hakları durumunu özel olarak inceleyebilir. Bu incelemeler, özellikle ciddi ve sistematik insan hakları ihlalleri iddiaları söz konusu olduğunda yapılır.
- ✓ Komite, CCPR'nin hükümlerini ve uygulanmasını açıklayan genel yorumlar yayınlar. Bu yorumlar, taraflara insan haklarına ilişkin taahhütlerini nasıl yerine getirebilecekleri konusunda rehberlik sağlar.
- ✓ Taraflar veya kişiler, BM İHK'ye doğrudan insan hakları ihlali iddiaları sunabilirler. Komite, bu iddiaları inceleyebilir ve sonuçlarını açıklayabilir.
- ✓ BM İHK, insan hakları konusunda farkındalığı artırmak amacıyla eğitim faaliyetleri yürütür ve insan haklarına ilişkin bilgi sağlar. (UN TREATY BODIES, 2023).

BM İHK'nin çalışmaları, tarafların insan haklarına yönelik taahhütlerini yerine getirmelerini teşvik etmek, insan hakları ihlallerini izlemek ve düzeltmek, uluslararası insan hakları standartlarını geliştirmek ve insan haklarının korunmasını sağlamak için kritik bir role sahiptir. Bu nedenle, BM İHK'nin faaliyetleri, uluslararası insan hakları alanında önemli bir etkiye sahiptir (UN TREATY BODIES, 2023).

CCPR (Sivil ve Siyasi Haklar Uluslararası Sözleşmesi), 1966 yılında Birleşmiş Milletler (BM) tarafından kabul edilen ve katılımcı ülkelerin (tarafların) sivil ve siyasi hakları koruma taahhüdünü içeren önemli bir uluslararası insan hakları sözleşmesidir. Bu sözleşme, üye ülkelerin bu hakları korumaları ve teşvik etmeleri gerektiğini belirler. Taraflar, bu hakların korunmasına yönelik ilerlemeleri izlemek amacıyla düzenli olarak rapor sunmakla yükümlüdürler. CCPR değerlendirme raporları, her katılımcı ülkenin insan hakları performansını yakından inceleyen ve izleyen belgelerdir. Bu raporlar, genellikle beş yıllık periyotlarla sunulur ve bir ülkenin içinde bulunduğu insan hakları durumunu, ilerlemeleri, sorunları ve karşılaştığı zorlukları ele alır (UN Treaty Body Database, 2023).

Bu değerlendirme süreci genellikle aşağıdaki adımları içerir (UN ODS, 2023).

- 1. İlk Rapor:** Bir ülke tarafından CCPR'ye ilk kez taraf olduğunda sunulan rapordur. Bu rapor, ülkenin mevcut insan hakları durumunu ve mevzuatını açıklar.

- 2. İkinci ve Daha Sonraki Raporlar:** İlk rapordan sonra, ülkeler daha sonraki raporları belirli aralıklarla (genellikle beş yılda bir) sunarlar. Bu raporlar, önceki raporların uygulanmasına yönelik ilerlemeleri, insan hakları ihlallerini ve yeni yasal düzenlemeleri içermektedir.
- 3. İnsan Hakları Komitesi Gözden Geçirme:** Raporlar, BM İnsan Hakları Komitesi tarafından incelenir. Bu komite bağımsız bir uzman grubudur ve tarafların raporlarını detaylı bir şekilde gözden geçirir. Ayrıca, tarafların sunduğu bilgileri doğrulamak için ek bilgiler talep edebilir.
- 4. Sonuç Raporları:** İnsan Hakları Komitesi, her ülke için sonuç raporları hazırlar. Bu raporlar, ülkenin insan hakları durumunu ve uyumunu değerlendirir ve öneriler içerir. Bu öneriler, insan hakları ihlallerini giderme veya iyileştirme yollarını içerebilir.

Sonuç raporları, sözleşmeye taraf ülkelerin insan hakları durumunu izlemek ve iyileştirmek için önemli bir araçtır. Bu raporlar aynı zamanda uluslararası topluluğa, bir ülkenin insan haklarına yönelik taahhütlerini nasıl yerine getirdiği konusunda bilgi sağlamaktadır (UN ODS, 2023). CCPR değerlendirme raporları, bir ülkenin insan haklarına yönelik taahhütlerini yerine getirme sürecini izlemek ve iyileştirmek için kullanılan önemli belgelerdir ve bu süreç, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komitesi tarafından denetlenir. Bu raporlar, uluslararası insan hakları standartlarını teşvik etmek ve insan haklarının korunmasını sağlamak amacıyla büyük öneme sahiptir (UN ODS, 2023).

2.1.4. BM İnsan Hakları Konseyi

Uluslararası kamuoyu tarafından insan hakları alanında artan öneminin farkına varılmasıyla birlikte, Birleşmiş Milletler (BM) bünyesinde insan hakları alanında yapısal bir değişiklik kaçınılmaz hale gelmiştir. Bu değişiklik, BM İnsan Hakları Komisyonu'nun yerine İnsan Hakları Konseyi'nin kurulmasıyla gerçekleşmiştir. 15 Mart 2006 tarihli A/60/251 sayılı BM Genel Kurulu kararıyla bu önemli değişiklik kabul edilmiştir. İnsan Hakları Komisyonu, BM Ekonomik ve Sosyal Konseyi'ne (ECOSOC) bağlı bir organdı. Ancak, Komisyonun zaman içinde siyasi çıkarlar ve siyasal görüşlerin etkisi altında siyasallaşması nedeniyle, uluslararası toplumun insan haklarına olan güveni sarsılmıştır. Bu bağlamda, BM Genel Kurulu, İnsan Hakları Komisyonu'nun yerine daha etkili ve bağımsız bir mekanizma olan İnsan Hakları Konseyi'ni kurma kararı almıştır (UNGA, 2006: 1).

İnsan Hakları Konseyi, BM Genel Kurulu'na bağlı olarak faaliyet göstermektedir ve bu nedenle Genel Kurul'un denetimi altında bulunmaktadır. Kararın birinci maddesine göre, Genel Kurul, Konsey'in statüsünü her beş yılda bir gözden geçirmektedir. Ayrıca, on altıncı madde gereği Konsey, kurulduktan beş yıl sonra işlevlerini ve işleyişini değerlendirmekte ve Genel Kurul'a rapor sunmaktadır. İnsan Hakları Konseyi'nin ana amacı, BM bünyesindeki insan hakları mekanizmalarını güçlendirmek ve medeni, siyasi, sosyal, ekonomik ve kültürel haklar da dahil

olmak üzere tüm insanların insan haklarından yararlanmasını sağlamaktır. Ayrıca, Konsey, uluslararası toplumu insan hakları konusunda bir araya getirerek uluslararası insan hakları sisteminde merkezi bir rol oynamaktadır (UNGA, 2006: 2).

Konsey, 47 üye devletten oluşmaktadır ve üyeler Genel Kurul tarafından gizli oy usulüyle doğrudan seçilirler. Üyelerin coğrafi dağılımında adil bir denge gözetilir, bu da Konsey üyeliği için büyük bir siyasi destek gerektiği anlamına gelir. Üyeler üç yıl boyunca görev yaparlar ve iki ardışık dönem üst üste görev yapmama kuralı uygulanır. Bu kural, üyeliklerin dönüşümlü olmasını ve belirli ülkelerin sürekli olarak Konsey üyeliği kazanmasını önlemeyi amaçlar. Ayrıca, sistematik insan hakları ihlalleri yapan ülkelerin üyelikleri, Genel Kurul'un üçte iki çoğunlukla alacağı bir kararla askıya alınabilir (UNGA, 2006: 2).

İnsan Hakları Konseyi, insan hakları ihlallerini izler, ele alır ve önerilerde bulunur. Ayrıca, insan hakları eğitimi ve bilincinin artırılması, yeni insan hakları standartlarının geliştirilmesi ve insan haklarına ilişkin taahhütlerin takip edilmesi gibi bir dizi görevi yerine getirir. Konsey, sivil toplum örgütleri, ülkeler, bölgesel kuruluşlar ve uluslararası örgütlerle iş birliği yaparak insan hakları alanında etkili bir koordinasyon sağlar. BM İnsan Hakları Komisyonu'nun yerini alan İnsan Hakları Konseyi, insan hakları alanında daha etkili ve güçlü bir mekanizma olarak uluslararası toplumu bir araya getirir ve insan haklarının korunması ve teşviki için önemli bir rol oynamaktadır.

2.1.4.1. Evrensel Periyodik İnceleme Mekanizması

Evrensel Periyodik İnceleme (UPR), Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Konseyi tarafından 2006 yılında kurulan önemli bir inceleme sürecidir. Temel amacı, tüm Birleşmiş Milletler Üye Devletlerinin insan hakları kayıtlarının düzenli olarak gözden geçirilmesini ve değerlendirilmesini sağlamaktır. UPR, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Konseyi tarafından gözetilen ve yürütülen bir süreçtir ve tüm BM ülkelerine, insan haklarına yönelik taahhütlerini yerine getirme ve iyileştirme fırsatı sunar (UHRI, 2023).

UPR, üç ana aşamadan oluşmaktadır. (OHCHR, 2023).

1. **Devlet Raporu Aşaması:** Her inceleme altındaki ülke, kendi hazırladığı "Devlet Raporu" ile başlar. Bu rapor, ülkenin insan hakları durumunu ayrıntılı bir şekilde ele alır ve bu alandaki taahhütlerini değerlendirir. Devlet, bu raporu kendi içinde hazırlar ve sunar.

2. **BM Özet Raporu Aşaması:** İkinci aşama, BM İnsan Hakları Yüksek Komiserliği tarafından hazırlanan "BM Özet Raporu" ile devam eder. Bu rapor, incelenen ülkenin insan hakları kayıtlarını inceleyen BM organlarının raporlarını içerir. Ayrıca, bağımsız insan hakları uzmanları ve diğer BM kuruluşları tarafından sağlanan bilgileri de içerir.

3. **Paydaş Özet Raporu Aşaması:** Üçüncü aşama, "Paydaş Özet Raporu"nu içerir.

Bu rapor, ulusal insan hakları kurumları, sivil toplum örgütleri ve diğer paydaşlar tarafından sağlanan ek bilgileri içerir. Bu paydaşlar, inceleme sürecine katkıda bulunur ve insan hakları ihlalleri veya iyileştirme önerileri hakkında bilgi sunarlar.

UPR Çalışma Grubu oturumunda, incelenen ülke, kendi ulusal raporunu sunar ve diğer BM Üye Devletleri tarafından sorularla karşı karşıya kalır. Bu oturumlar etkileşimli bir diyaloga karakterizedir ve diğer ülkeler, incelenen ülkeye insan hakları alanındaki sorunlar ve öneriler hakkında sorular sorarlar. İnceleme altındaki ülke, bu sorulara yanıt verme ve insan haklarını iyileştirme taahhütlerinde bulunma fırsatına sahiptir (UNICEF, 2023).

UPR Çalışma Grubu tarafından hazırlanan "Sonuç Raporu," tavsiyeleri ve incelenen ülkenin yanıtlarını içerir. Bu rapor, İnsan Hakları Konseyi tarafından kabul edilmelidir. İncelenen ülke, kabul ettiği tavsiyeleri uygulamakla yükümlüdür ve bu sürecin izlenmesi ve değerlendirilmesi devam eder. UPR, BM ülkelerinin insan haklarına yönelik taahhütlerini yerine getirme ve uluslararası insan hakları standartlarını benimseme konusundaki ilerlemelerini takip etmek için önemli bir araçtır. Bu mekanizma, insan haklarına saygı ve koruma konusundaki taahhütleri teşvik eder ve dünya genelinde insan hakları standartlarının iyileştirilmesine katkıda bulunmaktadır (UNICEF, 2023).

2.1.5. Avrupa Parlamentosu

Avrupa Parlamentosu'nun temeli, 1952 yılında AKÇT ile birlikte oluşturulan ve 78 üyesi bulunan Karma Parlamento'dur. Meclis daha sonra 1957 Roma Antlaşması ile kurulan AET ve AAET dâhil olmak üzere üç toplumu temsil eden "Avrupa Parlamenter Meclisi" adı altında bir danışma organı olarak faaliyet göstermiştir (Aras, 2017: 2). Parlamento ismi 1962'de "Avrupa Parlamentosu" olarak değiştirilmiştir. İlk birkaç yılda, ulusal parlamentolar tarafından atanan Avrupa Parlamentosu temsilcileri, üye devletler tarafından yapılan ilk doğrudan parlamento seçimleri ile birlikte 1979 yılında görevlerine atanmışlardır. Parlamento ilk yıllarda sınırlı yetkilere sahip olsa da bu süreçten sonra artan yetkilerle birlikte parlamento danışma organı olarak yasama sürecine katılmıştır (Karahan, 2020: 63).

Avrupa Tek Senedi ile Avrupa Parlamentosu'nun yetkileri önemli ölçüde artırılmıştır. Yeni üye ülkelerin AB'ye katılması için parlamento onayının gerekliliği söz konusu olmuştur. Daha sonra Maastricht Antlaşması ile karar alma açısından ortak yasama süreci başlatılmıştır. Yasama yetkisi Bakanlar Kurulu ile eşit bir şekilde paylaşılmıştır. Parlamenteoya yasama sürecini askıya alma yetkisi verilmiştir (Ultan, 2017: 203). 1999 yılında Maastricht'ten sonra Amsterdam Antlaşması'nın yürürlüğe girmesiyle birlikte parlamento komisyonlarının başkanlarının atanması parlamento onayına tabi tutulmuştur. Avrupa Parlamentosu seçimlerinin sonuçları dikkate alınarak, Komisyon başkanlığı için bir aday Avrupa Parlamentosu tarafından önerilip onaylandıktan sonra göreve

başlamaktadır. Parlamento istişare usulü kapsamında AB vatandaşlığı, tarım, vizeler, iltica, göç, ekonomi politikası vb. birçok alanda yetkileri artırılmıştır (Ultan, 2017: 203).

Son aşamada, Lizbon Antlaşması parlamentonun statüsünü güçlendiren önemli bir antlaşmadır. Parlamente'ya yasama, bütçe ve yürütme gözetim süreçlerinde önemli yetkiler vermiştir (European Parliament, 2023). Getirilen önemli bir değişiklik, "sıradan" ve "özel" olarak adlandırılan karar prosedürüdür. Olağan yasama usulü, AB karar alma sürecinde ana karar alma mekanizması haline gelmiştir (Ultan, 2017: 208). Bu yaklaşım, Komisyon tarafından aksi belirtilmedikçe, Avrupa Komisyonu'nun tavsiyesi üzerine çalışan Avrupa Parlamentosu tarafından benimsenmiştir. Olağan yasama prosedürü kapsamında, Avrupa Parlamentosu yasa yapma, AB bütçesini onaylama/veto etme/değiştirme, komite başkanlarını atama ve uluslararası anlaşmaları imzalama veya veto etme konusunda Konsey ile eşit haklara sahip olmuştur (European Parliament, 2023). Ayrıca, göçmenlik ve iltica ve yapısal fonlar gibi konularda olağan yasama prosedürleri geçerlidir. Diğer bir karar verme yöntemi, istişare prosedürleri ve onay prosedürlerini içeren özel prosedürlerdir. Kabul/ret/görüş değişiklikleri komite tarafından hazırlanan tavsiyeler doğrultusunda Kurula bildirilir. Danışma süreci bağlayıcı değildir. Onay süreci, üçüncü taraflarla imzalanan anlaşmaları kabul etmek için kullanılır. Anlaşmaya göre, parlamentonun yasama yetkileri 40'tan fazla alana genişletilmiştir. Ekonomik yönetim, göç, enerji, ulaşım, özgürlük, güvenlik gibi çeşitli alanları kapsar (European Parliament, 2023). AP'nin kendisinin yasa yapma yetkisi yoktur, ancak parlamento onayı olmadan yasama sürecinde ilerleme sağlamak zordur. Konsey ve Avrupa Parlamentosu'nun desteği, yeni AB yasalarının veya bütçelerinin uygulanması için çok önemlidir. AB, bütçe harcamaları konusunda nispeten sert bir duruş sergilemektedir (Karahana, 2020: 64).

Avrupa Parlamentosu, Avrupa Birliği'nin izleme, bütçeleme, yasama ve istişare konularında etkili organdır. Birlik bütçesinin ve kanunlarının oluşturulmasına rehberlik eder. Bütçenin hazırlanması ve onaylanmasıyla başlayan sınırlı yasama yetkilerinin, Avrupa Parlamentosu'nun 1970'lerin başından bu yana edindiği şey olduğuna dikkat edilmelidir. Ayrıca, 1975 yılında Parlamento'nun bütçe yetkileri genişletilmiş, genel yasama sürecinde de yeni yetkiler kazanmıştır. 1979'da Avrupa Parlamentosu'na yapılan doğrudan seçimler, 1987 Avrupa Tek Senedi için bir dönüm noktası olmuştur ve Parlamento'nun gücü ve etki alanı genişlemeye devam etmiştir. Örneğin Parlamento, yasama yetkisini 1989'da kullanarak Komisyon'a, Bakanlar Kurulu'nun kendi talebi üzerine kabul ettiği AB araç egzo 'yasa'nın' taslağını revize etme yetkisi vermiştir (Canbolat, 2002:156).

Avrupa Parlamentosu delegeleri, beş yıllık dönemler için tek bir genel oyla seçilirler ve siyasi görüşlerine göre gruplar oluştururlar. Bu uluslar üstü gruplar veya Avrupa partileri, onları seçen ve gönderen ülkeleri değil, AB halkını temsil etmektedir. Avrupa Parlamentosu'nun toplam

yirmi komitesi (büroları) Genel Kurul çalışmalarını hazırlar. Bunlar parlamentodaki tüm grupların katılımıyla oluşturulmuştur. Bazı önemli olanlar aşağıdaki şekilde sıralanabilir (Canbolat, 2002:158).

Siyasal Komite, güvenlik, silahsızlanma ve insan hakları alt komitelerini barındırırken, ayrıca tarım, balıkçılık ve kırsal kesimin gelişimine odaklanan bir komite bulunmaktadır. Dış ekonomik ilişkilerle ilgilenen bir komite de mevcuttur. Çevre, halk sağlığı ve tüketici korunması konularında çalışan bir komite, istihdam, iş piyasası ve sosyal meseleleri ele alan bir komite, kalkınma ve iş birliği üzerine odaklanan bir komite, bütçe denetimi yapmakla görevli bir komite ve gençlik, kültür, eğitim, medya ve spor alanlarını inceleyen bir komite yer almaktadır. Parlamento, ayrıca gerektiğinde bir soruşturma komisyonu kurma yetkisine sahiptir (Sarıaslan, 2007: 17).

Avrupa Parlamentosu Strazburg, Lüksemburg ve Brüksel'de çalışır. Genel kurul toplantısı Strasbourg'da yapılırken, komite ve parti gruplarının toplantıları diğer AB kurumları gibi genellikle Brüksel'de yapılmaktadır (Dinan, 1994: 268).

Avrupa Parlamentosu, AB vatandaşlarının sesi olarak tanınmakta ve kendisini Avrupa bütünleşmesinin dinamosu olarak görmektedir. Bu nedenle üye devletlerin sınırlarındaki kontrollerin kaldırılması, iç pazarın dengesinin sağlanması, işsizliğin önlenmesi ve Birlik düzeyinde dengeli büyümenin sağlanması gibi daha genel ve Avrupa merkezli faaliyetler arar. Bu nedenle Avrupa Parlamentosu, özellikle diğer kurumlarla karşılaştırıldığında, siyasi ve ekonomik bütünleşmenin en etkili unsuru olarak değerlendirilmektedir (Sarıaslan, 2007: 17).

Avrupa Parlamentosu, Konsey'in önemli kararlarını onaylama ve üyeleri atama ve görevden alma yetkisine sahiptir. Birlik vatandaşlarından gelen şikâyetleri takip etmek ve komisyonlara ve meclisler e yazılı ve sözlü sorular sormak, bir diğer önemli yetki alanıdır (Canbolat, 2002:158).

2.1.6. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi

AIHM, 1959 yılında kuruldu ve 1960 yılında Strasbourg, Fransa'da faaliyete geçti. Mahkeme, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne (AİHS) taraf olan devletler tarafından kurulmuştur. AİHS, 1950 yılında imzaya açılmış ve Avrupa'daki temel insan haklarını ve özgürlüklerini güvence altına almayı amaçlayan bir uluslararası sözleşmedir. AIHM, AİHS'nin denetlenmesi ve uygulanmasından sorumlu olan bağımsız bir yargı organıdır. AIHM, AİHS kapsamındaki insan hakları ihlallerini ele alır. Bireyler, gruplar veya devletler, AİHS'ye taraf olan diğer devletler aleyhine insan hakları ihlali iddiasıyla AIHM'ye başvurabilirler (Muratoğlu, 2016: 30). Mahkeme, başvuruları inceleyerek insan hakları ihlali varsa devletleri bu ihlalleri gidermeye veya tazminat ödemeye mahkûm edebilir. AIHM'nin kararları bağlayıcıdır ve devletler tarafından uygulanmalıdır. AIHM'nin kararları, Avrupa'da insan haklarının korunması ve ihlallerinin ele alınmasında önemli bir etki yaratmıştır. Mahkeme, devletlerin iç hukuk sistemlerinin yanı sıra ulusal yargı sistemlerini

de denetler. Bu nedenle, AİHM'nin kararları ulusal yargı sistemlerinin tarafsızlık ve etkinlik açısından gözden geçirilmesine katkı sağlar (Muratoğlu, 2016: 30). AİHM'nin kararları ayrıca uluslararası insan hakları hukukunun gelişmesine de katkı sağlar. Mahkeme, AİHS'nin yorumlanması ve uygulanmasıyla ilgili önemli içtihatlar oluşturur. Bu içtihatlar, diğer ülkelerin ve uluslararası insan hakları topluluğunun insan hakları ihlalleriyle mücadelede referans olarak kullanabileceği önemli kaynaklar sunar. (Donald and Leach, 2016). Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve insan hakları ilişkisi, Avrupa'da insan haklarının korunması ve ihlallerinin ele alınması için kritik bir rol oynar. Mahkeme, AİHS'nin etkin bir şekilde uygulanmasını sağlar ve insan haklarının korunmasına katkıda bulunur. AİHM'nin kararları hem ulusal yargı sistemlerini denetler hem de uluslararası insan hakları hukukunun gelişmesine katkı sağlar. Bu nedenle, AİHM'nin çalışmaları, Avrupa'da ve dünya genelinde insan haklarının ilerlemesine katkıda bulunur (Donald and Leach, 2016).

İnsan hakları, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AIHM) gibi uluslararası mekanizmalar aracılığıyla bir dizi şekilde katkıda bulunur. Bu katkılar hukuki bağlamda şu şekilde özetlenebilir:

- AIHM, insan hakları ihlallerini ele alarak bireylerin bu haklarına olan erişimini korur. Mahkeme, devletlerin insan haklarına saygı göstermelerini sağlar ve ihlalleri denetler. Bu, bireylerin haklarının korunmasına katkıda bulunur.
- AIHM, bireylerin adil bir yargı sürecine sahip olma hakkını korur. Mahkeme, ulusal yargı sistemlerinin adil ve bağımsız olmasını teşvik eder ve bu sayede hukuki güvence sağlar.
- AİHM'nin kararları, uluslararası insan hakları hukukunun gelişimine katkı sağlar. Mahkeme, AİHS'nin yorumlanması ve uygulanmasıyla ilgili önemli içtihatlar oluşturur. Bu içtihatlar, diğer ülkelerin ve uluslararası insan hakları topluluğunun insan hakları ihlalleriyle mücadelede referans olarak kullanabileceği önemli kaynaklar sunar.
- AIHM, devletlerin insan hakları ihlalleri karşısında sorumluluğunu artırır. Mahkeme, devletleri bu ihlalleri gidermeye veya tazminat ödemeye mahkûm edebilir. Bu da devletlerin insan haklarına saygı gösterme zorunluluğunu vurgular.
- AİHM'nin kararları, devletler arasında iş birliğini teşvik eder. Mahkeme, devletlerin insan haklarına uygun olarak hareket etmelerini teşvik eder ve bu sayede uluslararası normların oluşturulmasına katkı sağlar.
- AİHM'nin kararları, insan hakları hakkında kamuoyunu bilinçlendirir. Bu kararlar, insan hakları ihlallerinin kamuoyunda tartışılmasına ve bilinçlenmesine katkıda bulunur.

- AIHM, yargı bağımsızlığı ve tarafsızlığının korunmasına katkı sağlar. Mahkeme, devletlerin yargı sistemlerini denetler ve bu ilkelere uygunluğu teşvik eder.
- AIHM'nin kararları bağlayıcıdır ve devletler tarafından uygulanmalıdır. Bu, insan hakları ihlallerinin giderilmesini ve tazminat ödenmesini sağlar (İNHAK, 2019).

Bu yönlerden AIHM, insan haklarına saygıyı teşvik eder, hakların korunmasını sağlar ve uluslararası insan hakları normlarının gelişimine katkıda bulunur. Bu nedenle, mahkemenin çalışmaları, Avrupa ve dünya genelinde insan haklarının ilerlemesine önemli bir katkı sağlamaktadır (İNHAK, 2019).

2.2. Uluslararası Sivil Toplum Kuruluşları ve İnsan Hakları

Sivil toplum alanı, toplumda sivil toplum aktörlerinin bulunduğu alandır. İkinci Dünya Savaşı'nın hemen ardından uluslararası arenada faaliyet göstermeye başlayan STK'lar ve özellikle uluslararası kuruluşlar, bu dönemin en önemli siyasi gelişmelerinin kapsamına girmektedir (Habermas, 2000: 57) Devletin insan haklarının korunmasına ve tüm vatandaşlara ayırım yapılmaksızın aynı hak ve özgürlüklerin tanınmasına müdahale etmediği veya müdahale etmek istemediği durumlarda, halkla yakın temas halinde olan bir sivil toplumun varlığı büyük önem taşımaktadır (Vanhove, 2022: 25).

Freedom House'un 2008 Dünyada Özgürlük Raporu'na göre, dünyadaki 193 bağımsız ülkeden 72'si demokratik olmayan rejimler tarafından yönetilmektedir (Freedom House, 2008). Demokrasi eksikliğinin sonuçlarından biri de kitlesel insan hakları ihlalidir. Demokratik hesap verebilirliğin ve hukukun üstünlüğünün yokluğunda, devletlerin ağır insan hakları ihlallerinin sorumluluğundan kaçabildiği gözlemlenmektedir. Bu nedenle demokratikleşme ve insan haklarının geliştirilmesi sürecinde uluslararası kuruluşların rolü büyük önem arz etmektedir (Pudington, 2008).

İnsan hakları STK'larının amacı, insan haklarının korunmasını ve geliştirilmesini sağlamaktır. Bunu da kamuoyu oluşturarak yapabilirler. Hemen hemen tüm STK'lar, hedefledikleri değerler üzerinden kamuoyu oluşturmayı amaçlar. STK'lar amaçlarına ve sahip oldukları güce göre çok farklı yöntemler kullanarak siyasi karar alıcıları etkilemeye çalışırlar (Arı, 2004: 148). Ülkenin mevcut siyasi yapısı, hedefleri ve güçleri kadar STK'ların kullandığı yöntemler de önemlidir. Örneğin, İngiltere'nin üniter yapısında, klasik parlamenter sistem, STK'ların yürütme organına, özellikle de kabine üyelerine odaklanmasına izin veren yürütme organının hâkimiyeti ile karakterize edilmiştir. Amerika Birleşik Devletleri'nde katı kuvvetler ayrılığı nedeniyle, yasama ve yürütme arasında dengeli bir güç dağılımı, STK'ların yasama ve yürütmeye ayrı ayrı odaklanmasını zorunlu kılmaktadır (Arı, 2004: 148).

Öte yandan insan hakları alanında çalışan sivil toplum kuruluşları, insan hakları konusunda farkındalık yaratmak ve insan hakları ihlallerini ortadan kaldırmak için kamuoyu oluşturmaktadır.

STK'lar medyayı, bireylerin maruz kaldığı insan hakları ihlallerini önlemek ve insan haklarının etkin bir şekilde korunması için yasama organları üzerinde baskı uygulamak için kullanır. Bugün ilgili STK'lara bildirilen hak tüm ihlalleri STK'lar tarafından gündeme alınıp yakından takip edilmektedir (Tögel, 2015: 18).

2.2.1. Uluslararası Af Örgütü,

1961 yılı mayıs ayında, Londra'da bir avukat olan Peter Benenson, Portekiz'de Antonio de Oliveira Salazar'ın yönetimi altında, "özgürlük" adına toast yaptıkları için yedi yıl hapse mahkûm edilen iki üniversite öğrencisinin durumunu öğrenince, Uluslararası Af Örgütü'nü kurma fikriyle harekete geçmiştir. Bu olay, örgütün kuruluşuna ilham kaynağı olmuştur (Soble ve Wiseberg, 1974: 16). Bu haberden hareketle, insan hakları alanında aktif olarak uzun zamandır çalışmış olduğu belirtilen Benenson'ın Observer gazetesine yazdığı Unutulmuş Mahkûmlar makalesi ile devletlerin temel çelişkisini şöyle vurgulamıştır: "Bir yanda devletlerin insan hakları evrensel bildirgesine resmi bağlılıkları, diğer yandan yine büyük sayıda devletin bizzat korumaları beklenen hak ve özgürlükleri her gün hiçe saymaları" (Leaud, 1994: 15).

Soğuk Savaş'ın en zor döneminde kurulan Uluslararası Af Örgütü, belirli kurallar çerçevesinde uluslararası katılım yoluyla uluslararası bir örgüt olmaya çalışmış ve uluslararası sistem içinde belirli bir kongre veya grubun sözcüsü olmak istememektedir. Tarafsızlığı korumak için tüm üyeler veya gönüllü aktivistler kendi ülkelerindeki ihlallere ilişkin araştırma yapmamışlar ve Uluslararası Af Örgütü adına faaliyetlere/çalışmalara katılmamışlardır. Ayrıca diğer merkezlerde yapılan çalışmalardan da sorumlu değildirler. Örgüt, ihlal olduğuna inandığı alanlarda incelemeler yapmış, yerel insan hakları savunucuları ve resmi makamlarla görüşerek konu hakkında net bilgiye sahip olduğunda kamuoyunu harekete geçirme eyleminde bulunmuşlardır (Cicioğlu,2008). Uluslararası Af Örgütü, kendini insan hakları ihlallerini korumaya, bunlara saygı duymaya ve önlemeye adanmış, 216 ülke ve bölgede faaliyet gösteren ve 7 milyondan fazla destekçisi olan bir insan hakları örgütü olarak çalışan küresel bir harekettir. Örgüt, küresel olarak güçlü kamuoyu baskısı altında önemli adımlar atmayı başarmış ve çalışmalarına en çok bireysel destekçilerinden gelen bağışlar yardımcı olmuştur. Ayrıca Uluslararası Af Örgütü, hükümetlerden, siyasi ideolojilerden ve dini inançlardan bağımsız çalıştığını ve demokratik yapılara sahip olduğunu belirtmektedir (AI,2023).

1969'da Ekonomik ve Sosyal Konsey, Uluslararası Af Örgütü'ne Danışmanlık Statüsü vererek Birleşmiş Milletler 'de temsil hakkı kazanmıştır. Uluslararası Af Örgütü, uluslararası insan hakları normlarını geliştirmek için 1970'lerde başlatılan bir kampanyanın sonucu olarak 1973'te bu konuyu dikkate almıştır. Genel Kurul, BM İnsan Hakları Komisyonu'nu görevlendirmiş ve ondan

bir sözleşme hazırlamasını istemiştir (Abdulahakimoğulları ve Kedikli, 2006: 71). Uluslararası Af Örgütü, STK girişimi ve önerileri ile İsveç tarafından hazırlanan ve 1984 yılında yürürlüğe giren taslak metin hakkında çekincelerini dile getiren Avrupa ülkelerini ikna etmiştir. Uluslararası Af Örgütü, metnin uygulamada etkili olmadığı gerekçesiyle 2000 yılında yeni bir kampanya başlatmış ve 2002 yılında ek bir anlaşma ile eksiklikleri telafi etmiştir (Başlar, 2005: 100-101). Gelirinin yüzde 90'ından fazlasını bireysel ve bağımsız bireysel bağışlardan sağlayan Uluslararası Af Örgütü, herhangi bir hükümetten, siyasi ideolojiden, ekonomik çıkardan ve dini inançtan bağımsız kalmayı başardığını belirtmektedir. Uluslararası Af Örgütü, gelirinin çok küçük bir kısmını Uluslararası Yönetim Kurulu tarafından belirlenen ilkelere göre kabul ettiği kurumsal bağışlardan elde etmektedir. Ayrıca kuruluşun tüm şubelerinin gelir ve giderleri ile uluslararası sekreteryaya her yıl bağımsız bir finans şirketi tarafından denetlenmekte ve şeffaflık ilkesine uygun olarak kamuya açıklanmaktadır (AI, 2023).

Uluslararası Af Örgütü, çeşitli bölgelerindeki insan hakları ihlalleri ve gelişmeler hakkında raporlar hazırlamaktadır. Cezasızlık, LGBTİ, ifade ve toplanma özgürlüğü, mülteci hakları, iltica hakları, kadına yönelik şiddet, ölüm cezası, işkence ve kötü muamele konularında da çeşitli çalışmalar ve raporlar sunmaktadır (AI, 2023). Uluslararası Af Örgütü, STK'ların sahip olması gereken bazı koşulları (açıklık, şeffaflık, kâr amacı gütmeme vb.) şart koşmasına rağmen eleştirilmiştir. Uluslararası Af Örgütü, bu eleştirileri göz önünde bulundurarak 2005 yılında yayınladığı uluslararası raporunda örgütün genel sekreteri Khan'ı günümüzün Amerikan gulaglarına benzetmiştir. Hemen Washington Post, Uluslararası Af Örgütü'nün son zamanlarda dünyadaki diktatörlük rejimlerinden ziyade Amerika Birleşik Devletleri'ni suçlama eğiliminde olduğunu ve bunun anti-demokratik rejimlere karşı insan haklarını savunan ABD hükümetinin başına geldiğini bildirmiştir (Washington Post, 2005).

2.2.2. Özgürlük Evi

1941'de New York'ta kurulan Freedom House, kendini dünya barışını ve demokrasiyi geliştirmeye adanmış iki partili bir sivil toplum kuruluşudur. İlk liderler arasında First Lady Eleanor Roosevelt (fahri başkan) ve 1940 Cumhuriyetçi başkan adayı Wendell Wilkie vardı. Örgüt aslen II. Dünya Savaşı sırasında Amerika Birleşik Devletleri'nin izolasyonuna karşı mücadele etmek için kurulmuş ve Amerika Birleşik Devletleri'nin müdahaleye zorlanmasında rol oynamıştır. Nazizmle savaşmak için kurulan Freedom House, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Transatlantik Ortaklığı destekleyerek ve McCarthyiliğe şiddetle karşı çıkarak rolünü genişletmiştir (Activist Facts, 2023). 1947'de Freedom House, New York Valisi Thomas E. Dewey'i "ırk, renk veya ikamet yeri ayrımı olmaksızın tüm nitelikli öğrencileri kabul edecek" bir devlet üniversitesi kurmaya çağırmıştır. Bu,

Freedom House'un sivil haklar hareketindeki rolünün başlangıcı olmuştur (Activist Facts, 2023).

Başlangıçta, Freedom House'un misyonu, güçlü bir güç olan izolasyonla mücadele etmektir. O zamanlar, Nazi tankları kıtayı ele geçirip, toplama kampları dolmaya başlarken bile, Amerikan vatandaşlarının yüzde 90'ı Avrupa savaşlarına katılmaya karşı çıkmaktaydı. Freedom House liderleri, Hitler'in Amerikan güvenliği ve değerleri için ciddi bir tehdit oluşturduğuna inanıyorlardı. Freedom House, Amerikan liderliğinin savaş sonrası dünyayı demokrasinin istisna değil norm olduğu bir ülkeye dönüştürmek için kritik öneme sahip olduğunu belirtmektedir. Savaştan sonra Freedom House, uluslararası barışın, insan haklarının ve iş birliğinin geliştirilmesi için kritik kurumların oluşturulmasını desteklemiştir. Freedom House, Marshall Planı'nı, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'ni ve Atlantik İttifakı'nı desteklemiştir (Freedom House, 2023).

1978'den beri "Dünyada Özgürlük" adlı küresel bir anket yayınlayan Freedom House, 1980'den bu yana ülkelerdeki basın özgürlüğünü ölçen "Basın Özgürlüğü" endeksini oluşturmuştur. Endeks, yazılı, görsel ve internet medyasının özgürce ve baskı korkusu olmadan haber yapma yeteneğini ve trafiği etkileyen stres faktörlerinin varlığını değerlendirerek dünya çapında basın özgürlüğüne ilişkin bilgileri izleyen bir savunma aracıdır (Schneider, 2014: 13). Endeks, her takvim yılındaki etkinlikleri analiz eder ve toplam 197 ülke ve bölgeyi kapsar. Örgüt, bu raporların yanı sıra bir de "Basın Özgürlüğü Atlası" yayınlamaktadır. Bu harita, ülkelerin serbestlik derecelerine göre çizildiği bir tablo sunduğu için endeksin en ünlü bileşeni haline gelmiştir. Freedom House'a göre, araştırmanın sonuçları dünya çapında hükümetler, uluslararası kuruluşlar, akademisyenler, aktivistler ve haber kuruluşları tarafından yaygın olarak kullanılmaktadır (Schneider, 2014: 13).

Freedom House Basın Özgürlüğü Endeksi, dünyada en çok kullanılan ve bilinen veridir ve aynı zamanda uluslararası düzeyde düzenli olarak yayınlanan en eski dizin olması nedeniyle medya özgürlüğü konusunda en uzun zaman çizelgesine sahiptir. Aslında 30 yılı aşkın bir süredir dünyadaki önemli olayları gözlemlemek ve analiz etmek, ülkelerin yıllar içinde yaşadığı gelişmeleri takip etmek ve aynı zaman diliminde farklı ülkeler arasında karşılaştırmalar yapmak için önemli bir araçtır (Schneider, 2014: 15). Freedom House, önemli gelişme gösteren ülkelerin infografikleri, önemli ilerleme ve gerileme yaşayan ülkelerin dağılımını gösteren çizelgeler ve ek Rapor gibi önemli bilgi araçlarının yanı sıra dünyadaki tüm büyük ülkeleri kapsayan en kapsamlı basın özgürlüğü endeksidir (Schneider, 2014: 15).

Özgür basın, demokrasinin temel bir parçası olsa da dünyanın her yerinde aynı şeyi ifade etmemektedir. Batı Avrupa demokrasileri içinde ve hatta Batı Avrupa ile Amerika Birleşik Devletleri arasında bile basın özgürlüğü algılarında farklılıklar vardır. Ancak basın özgürlüğü bir şekilde sistemik olduğundan ve ancak uluslararası karşılaştırmalarla değerlendirilebildiğinden,

küresel olarak kullanılması gereken bir ölçüye ihtiyaç vardır. Bu bakımdan dünya çapında yayınlanan basın özgürlüğü raporları özellikle önemlidir (Holtz, 2004: 25). Dünyada medya özgürlüğünü destekleyen ve medya özgürlüğü ihlallerini gözlemleyen başta STK'lar olmak üzere birçok kuruluş var. Bu bağlamda, çeşitli ülkelerde ifade özgürlüğünün durumuna ilişkin bir rapor hazırlanmış ve ülkelerin özgürlükler açısından sıralandığı bir tablo sunulmuştur. Bu kuruluşların çoğu ulusal düzeyde olmakla birlikte, bazıları uluslararası düzeyde derlenen endeksler aracılığıyla daha geniş kitlelere ulaşmaktadır (Brogi ve Parcu, 2018).

2.2.3. İnsan Hakları İzleme Örgütü

İnsan hakları İzleme Örgütü, II. Dünya Savaşı'nda yok edilen insan onurunu geri getirmek amacıyla oluşturulan STK'lardan biridir. Özellikle hâlihazırda ABD'den mali destek alan Uluslararası Af Örgütü'nün varlığı, böyle bir kurumun desteklenmesi konusundaki tartışmaları alevlendirmiştir (Nell, 2012: 204). İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün kurulduğu yer olan Helsinki şehri bu sivil toplum kuruluşunun ismini aldığı yer olmuş ve daha sonra adını Human Rights Watch olarak değiştirmiştir. İsim değişikliği, Soğuk Savaş sonrası dünyadaki siyasi olaylardan kaynaklanmıştır. Bunların başlıcaları 1979 İran Devrimi, 1979 Sovyetlerin Afganistan'ı işgali, Polonya'da Stalinizm'i yok eden 1980 İşçi Partisi olayı (Heyns ve Bialecki, 1991: 352) ve Jimmy Carter'ın ABD insan hakları reformlarını reddetmesiydi (Forsythe, 2017: 34). Bugün, bağımsız bir STK olarak, İnsan Hakları İzleme Örgütü, hükümetler dışındaki tüzel kişiler ve dünya çapında çeşitli kurumlar tarafından desteklenmektedir (Watson, 2004:442). İnsan Hakları İzleme Örgütü dünyada insan haklarını araştıran ve savunan önemli bir sivil toplum kuruluşu haline gelmiştir (Brody vd., 2001). Örgüt aynı zamanda Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nin insan hakları maddelerinin uygulanıp uygulanmadığı konusu üzerinde durmaktadır. Özellikle görevi demokrasiyi korumak olan Batı dünyasıyla ilişkilere ve bütünleşmeye dikkat çekmektedir. Bu bağlamda, Avrupa Birliği tarafından belirlenen insan hakları ve demokrasiye ilişkin Kopenhag standartlarına uyulmasına önem vermektedir (Gülmez, 2017: 29).

İnsan Hakları İzleme Örgütü, katliam, soykırım, hükümetin medyayı ele geçirmesi ve aktivistlerin ve siyasi muhaliflerin asılsız tutuklamaları konuları üzerine odaklanmıştır. Ayrıca kadınlar, LGBT kişiler ve engelliler dâhil olmak üzere ayrımcılığa maruz kalabilecek kişilerin hakları ile de ilgilenebilmek için çalışmalarını genişletmiştir (HRW, 2023).

İnsan Hakları İzleme Örgütünün Genel amaçları aşağıdaki gibi sıralanabilir (Einsiedel, 2020:2).

- Araştırma, belgeleme ve medya çalışmaları aracılığıyla faaliyetlerini duyurarak faillerden hesap sorma

- Yerel bir iletişim ağı ve ilgili aktörlerle iletişim kurmak
- Güçlü bir yasal odaklanmaya sahip olmak.
- Kuruluş için genel olarak beklenen sonuç: İnsan hakları ihlallerini sona erdirmek
- Belirli bir bağlamda insan hakları açısından olumlu bir değişim elde etmek

İnsan hakları gözlemcileri tarafından yayınlanan raporlar, insan hakları, otoriterlik ve demokrasi bilim adamları için bir bilgi kaynağıdır. Çünkü gazetecilerin tutuklanması, özgür bir basın ve muhalefetin özgürce yapıcı eleştirisi her hükümet için gereklidir (Einsiedel, 2020:2).

2.2.4. Helsinki İnsan Hakları Vakfı

Polonya Helsinki İnsan Hakları Vakfı (HFHR), 1989 yılında kurulmuş, ülke ve bölgedeki insan hakları konularına odaklanan bir sivil toplum kuruluşudur. Polonya Helsinki İnsan Hakları Vakfı 1989 yılında kurulmuştur ve merkezi Varşova'dadır. Vakıf, beş üyeli bir Yönetim Kurulu'ndan ve yedi üyeli bir Vakıf Konseyi tarafından denetlenmektedir (HFHR, 2023). Helsinki İnsan Hakları Vakfı 1989 yılında kurulmuş ve 14 Ağustos 2001 tarihinde Ulusal Mahkeme Siciline tescil edilmiştir. Şu anda, Helsinki İnsan Hakları Vakfı, Avrupa'da insan hakları alanında en deneyimli ve profesyonel olarak çalışan aktif STK'lardan biridir. Vakıf, 2007'den beri Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal Konseyi (ECOSOC) nezdinde danışmanlık statüsüne sahiptir. HFHR, misyonu çerçevesinde çeşitli projeler yürütmektedir (HFHR, 2023).

Helsinki İnsan Hakları Vakfı, stratejik öneme sahip idari ve mahkeme davalarına katılır veya bunları başlatır. Program, bu prosedürleri uygulayarak, insan haklarının korunmasıyla özel olarak ilgili belirli yasal konulara ilişkin mevcut yasal uygulamaları veya düzenlemeleri değiştiren kararlar almayı amaçlamaktadır (Liberties, 2023).

Polonya'da ifade özgürlüğünün korunmasına yönelik standartları ve bu standartların ihlal edildiği durumları izlemektedir. Programın uzmanları, ifade özgürlüğü ile ilgili davalarda hukuki görüş, analiz ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne şikâyetler hazırlamaktadır. Buna ek olarak, uzmanlar Polonya medyasında durumu ele alarak gazeteciler için cezai ve yasal prosedürler ve kamuya açık bilgilere erişimle ilgili sorunlar hakkında haberler yapmışlardır (Liberties, 2023).

Helsinki İnsan Hakları Vakfı, insan haklarının korunması için Avrupa standartlarını belirleme ve insan hakları alanındaki uluslararası kuruluşların faaliyetlerini koordine etme rolünü güçlendirmeyi amaçlamaktadır. Hem AB hem de Avrupa Komisyonu, Avrupa'da insan haklarını etkileyen bir dizi yasama girişiminde bulunmuş ve tavsiyeler geliştirmiştir (Liberties, 2023).

Sonuç olarak, Helsinki İnsan Hakları Vakfı, insan haklarına saygı gösterilmesini aktif olarak

talep eden birçok girişimi koordine etmek için otuz yıllık deneyiminden yararlanmaktadır. Fiili olaylara müdahale ederek, kanuni hükümleri ve uygulamayı fiilen etkileyebilecek uygulama davalarına müdahale eder, mevzuat taslakları üzerinde görüş oluşturur ve insan haklarını gözetecek şekilde mevcut mevzuatta değişiklik önerilerinde bulunur (HFHR, 2023). Ayrıca savunuculuk ile birlikte uluslararası kuruluşlar için raporlar hazırlar ve diğer ülkelerin temsilcileriyle insan haklarına saygıyı açıklamak için toplantılar düzenlemektedirler. Bilgilendirme materyallerinin geliştirilmesi, toplantıların düzenlenmesi ve diğer STK'lar ile takım çalışmasının daha etkin bir şekilde gerçekleştirilmesi yoluyla kamusal tartışmanın şekillenmesinde büyük bir etkiye sahip olduğu gözlemlenmiştir (HFHR, 2023). Uluslararası sözleşmeler ve anayasalarla güvence altına alınan bireysel hakların gerçek anlamda korunması ve saygı gösterilmesi için faaliyetlerini yürütürler. Amaç, bireysel ve toplumsal haklarımıza saygı duyulan ve yasaların insan onuruna saygılı bir şekilde yapıldığı bir yerde yaşama kavramına dünya çapındaki insan hakları hareketlerinin ve toplumlarının desteğini güçlendirmektir (HFHR, 2023).

Uluslararası kamu kuruluşları ve uluslararası sivil toplum kuruluşları, insan hakları konusunda küresel düzeyde etkili bir rol oynamaktadır. Bu kuruluşlar, insan hakları standartlarının oluşturulmasına, ihlallerin izlenmesine, ülkelerin insan haklarına uygun politikalar geliştirmesine ve sivil toplumun katılımını teşvik etmeye yönelik çeşitli faaliyetlerde bulunurlar (Rittberger ve Zangl, 2006: 8). Özellikle Birleşmiş Milletler ve Avrupa Konseyi gibi uluslararası örgütler, insan haklarının korunması ve teşvik edilmesi amacıyla uluslararası sözleşmelerin oluşturulmasında ve yorumlanmasında önemli bir rol oynarlar. Bu kuruluşlar ayrıca ülkelerin insan hakları performansını izler, raporlar ve bu konuda diplomatik baskı oluşturabilirler. Uluslararası sivil toplum kuruluşları ise insan hakları ihlallerini belgelemek, farkındalık yaratmak ve bireylerin haklarını savunmak gibi önemli roller üstlenirler. Sonuç olarak, uluslararası kamu kuruluşları ve sivil toplum kuruluşları, insan haklarına yönelik uluslararası çabaların ayrılmaz bir parçasıdır ve bu alandaki ilerlemeyi desteklemek için önemli bir araç sunarlar (HRW,ty).

Uluslararası kamu kuruluşları ve sivil toplum kuruluşları, insan hakları alanında önemli bir etki yaratma potansiyeline sahiptir. Bu kuruluşlar, insan hakları ihlallerini ve sorunlarını nesnel bir şekilde belgeleyerek uluslararası topluluğun dikkatine sunarlar. Bu raporlar, ilk olarak insan hakları ihlallerini ve sorunlarını tespit etmeye yardımcı olur. İkincisi, bu raporlar, uluslararası toplumun bu sorunlarla ilgili bilinçlenmesini ve bu konularda bir tepki oluşturulmasını sağlar. Üçüncü olarak, bu raporlar, uluslararası diplomasi ve hukukun bir parçası olarak kullanılabilirler, bu da insan hakları ihlallerinin sonuçlarını inceleme ve sorumluları hesap verebilir kılma açısından kritik öneme sahiptir. Sonuç olarak, uluslararası kamu kuruluşlarının ve sivil toplum kuruluşlarının insan hakları alanındaki raporları, insan haklarının korunması ve teşvik edilmesi için çok yönlü ve güçlü bir araç

olarak hizmet ederler (HRW, ty).

BÖLÜM:3 POLONYA'DA İNSAN HAKLARI EVRİMİ: GÜNCEL ANALİZLER VE ULUSLARARASI GÖZLEM RAPORLARI ÜZERİNDEN DEĞERLENDİRME

3.1. Polonya’da İnsan Hakları Sürecinin Gelişimi

Polonya’da, yönetsel anlamda uzun bir süre katı otoriter ve bürokrasinin hâkim olduğu bir Sovyet sistemi uygulanmıştır. Komünist sistemden ayrıldıktan sonra özellikle 1990'lardan sonra yönünü ve temel değerlerini Avrupa'ya çevirmiştir (Doğan ve Uğur, 2017: 30)

1990'lardan bu yana Polonya, idari sisteminde önemli reformları başarıyla gerçekleştirdi. Polonya, Avrupa Birliği'ne üye olmak için Avrupa Birliği'nin liberalleşme ve demokratikleşme, özelleştirme ve çoğulculuk gibi temel değerlerini siyasi alanda uygulayan kurumsal bir çerçeve oluşturmak için yola çıkmıştır. Bu sayede, Soğuk Savaş döneminde Polonya'ya hâkim olan komünist yönetim tarzından uzaklaşarak, çok düzeyli yönetim modelleri, ulusal hükümet ve uluslararası hukuk sistemi mekanizmalarından oluşan kapsamlı bir yaklaşım benimsenmiştir (Doğan ve Uğur, 2017: 32)

İnsan hakları, tarihin en öne çıkan kavramlarından biri olarak sürekli değişmekte, gelişmekte ve üzerinde çok farklı hükümler getirilmektedir. Uluslararası kuruluşlar arasında Avrupa Birliği, insan haklarının geliştirilmesi için ana kurumlardan biridir (Canşen, 2005). Özellikle 2. Dünya Savaşı'ndan sonra birlik fikrinin hâkim olduğu Avrupa'da ekonomik nedenler en önde gelen konulardan biridir. Bu süreçte ittifakın gelişimi insan hakları kavramına dayanmaktadır. Kurucu antlaşmalar da dâhil olmak üzere birçok sözleşmede, insan haklarını destekleyen insan hakları koruma ve geliştirme maddeleri bulunmaktadır (Canşen, 2005).

Polonya'nın AB ile ilk resmi teması, 1980'lerin sonunda komünist lider Mieczysław Rakowski tarafından AB ile ticari iş birliği sözleşmesi ile kurulmuştur (Canşen, 2005). Polonya, 1993 yılında ülke Avrupa Birliği'ne katılmaya uygun olduğu belirtilmiş, 1994 yılında ise resmi olarak adaylık başvurusunda bulunmuştur (Steves, 2001: 342-349). Polonya, AB'nin ekonomik, siyasi, sosyal ve yasal koordinasyonunu sağlamak için gerekli reformları başlatmak, uygulamak ve kontrol etmek amacıyla 1996 yılında Avrupa Entegrasyon Konseyi'ni kurmuştur (Steves, 2001: 342-349).

1999'da hükümet, yerel yönetimin gücünü ve etkinliğini artırmak için büyük bir reform gerçekleştirmiş ve 2001'de ülkenin idari ve yargı kapasitesini geliştirmek için ortak bir eylem planı geliştirmiştir. Programın amacı, Polonya'nın yeterli koşulları sağlaması ve genişleyen birliğin görevlerini daha iyi yerine getirebilmesi için katılım tarihinde belirli hedef bölgelerde idari ve adli

yardım sağlamak olarak belirlenmiştir. (COM, 2002: 18-21). AB Komisyonu'nun 2001 yılı düzenli raporunda yargının bağımsızlığına da dikkat çekilmiştir (COM, 2002: 18-21).

Avrupa Komisyonu, Polonya'nın 2002'deki ilerlemesine ilişkin raporunda, ülkenin siyasi kurumlarının, 1997 anayasası tarafından güvence altına alınmış şekilde, uzun süredir işlediğini kaydetmiştir. Son seçimden sonra Devlet Seçim Komisyonu kurulmuştur. Siyasi partiler aldıkları oy oranında bütçeden pay almaya başlamış, parlamentodaki temsilciler mal beyanında bulunarak bu beyanları internette yayınlamış ve parlamentoya girmeyen vekillere yaptırımlar uygulanmıştır (COM, 2002: 19).

Polonya, 2002 yılında Yurttaşların Yolsuzluğa Karşı Haklarına İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesini imzalamıştır, uluslararası ticari işlemlerde rüşveti izleme ve önleme konusunda OECD yaklaşımına katılmıştır ve Avrupa Konseyi Rüşvetle Mücadele Ülkeler Grubunun (GRECO) bir üyesidir. Yolsuzluğu önlemek için 2002-2004 yılları arasında Mali Bilgiler Genel Müdürlüğü oluşturulmuş bu doğrultuda kurum gerçek veya tüzel kişilerin 10.000 Euro'yu aşan mali işlemlerine ilişkin bilgileri toplama, işleme ve değiştirme yetkisine sahiptir (COM, 2002: 22-24). Birleşmiş Milletler Uluslararası Suça Karşı Sözleşme 'ye imza atan Polonya, 1999 ile 2002 yılları arasında ek kaynaklar sağlayarak ve yetkililerin yetkilerini kötüye kullanma ve insan kaçakçılığına ilişkin hükümler oluşturarak cezaevi sistemindeki sorunları ortadan kaldırmaya çalışmıştır (COM, 2002: 26).

Avrupa Birliği ve NATO'nun desteğiyle, Polonya'nın siyasi reform sürecinin tamamlanması sadece 15 yıl sürmüştür (Emerson ve Noutcheva, 2004: 25-26). Bu durum insan hakları ve demokrasi alanında çalışmalarını sürdüren uluslararası sivil toplum kuruluşlarının raporlarında da görünür hale gelmiştir. Freedom House'un siyasi özgürlük ve medeni hakları değerlendiren ve ülkenin özgürlük derecelerini bölen 2006 tarihli raporuna göre, Polonya'yı özgür olarak tanımlamıştır (Freedom House, 2006). 1990'dan sonra demokrasiye geçen Polonya'nın Freedom House özgürlük puanının yüksek olması, bir ülkede demokrasinin oluşmasının ülkede faaliyet gösteren kurumların etkinliğine bağlı olduğunu gösterir niteliktedir. Freedom House gibi kurumlar dünya demokratik görüşüne bağlı olmasalar da dünya görüşünü etkilemede önemli bir rol oynayabilirler. Bu tür uluslararası STK'ların raporları, Avrupa kamuoyunu ve dünya kamuoyunu güçlü bir şekilde etkilemektedir (Emerson ve Noutcheva, 2004: 25-26).

Son 30 yılda, Polonya demokratik anlamda değişikliğe uğramıştır. Sovyet etki alanındaki komünist bir devletten kendi kendini yöneten, müreffeh bir demokrasiye ve başarılı bir AB üye devletine dönüşmüştür. Buna karşılık 2015'ten bu yana, Polonya hızla ters yönde ilerliyor gibi görüldüğü belirtilmektedir. 2015 yılında Hukuk ve Adalet Partisi (Prawo i Sprawiedliwość, PiS)

cumhurbaşkanlığı ve parlamento seçimlerini yalnızca küçük bir oy farkıyla kazanmıştır. Bu zafer, Polonya'nın yakın tarihinde bir dönüm noktası olarak nitelendirilmektedir (Kinowska, 2021: 2).

Hukuk ve Adalet Partisi (PiS) hükümeti, hukuk reformları ve mülteci politikaları gibi konularda etkin bir karar alma rolü üstlenmektedir. Bu kararlar, insan haklarına doğrudan etki etmektedir. Uluslararası kuruluşlar, Polonya'nın insan hakları politikalarını denetleyerek uluslararası normlara uyumunu sorgulamaktadır (Kinowska, 2021: 2). Sivil toplum örgütleri ve aktivist grupları, insan hakları ihlallerine karşı çıkarak kamuoyu farkındalığını artırmaktadır ve politika değişimine katkıda bulunmaktadır. Mülteciler, insan hakları ihlallerinin mağdurlarıdır ve yaşadıkları zorluklar uluslararası toplumun dikkatini çekerek politika değişikliklerini tetikleyebilir. Yargı sistemi, yargı bağımsızlığına ve hukukun üstünlüğüne yönelik tepkilerle önemli bir rol oynamaktadır (Kinowska, 2021: 2).

PiS hükümeti döneminde çeşitli sorunlara konu olmuştur. Bunlardan en belirgin olanı yargı bağımsızlığının sorgulanır hale gelmiş olmasıdır. PiS hükümeti iktidara geldikten sonra Polonya yargısının bağımsızlığı tartışmalı bir konu haline gelmiştir. Yeni hükümet Anayasa Mahkemesi Başkanı görevden almıştır (Włodarczak, 2018). Mahkemeler, eylemlerin yasaya uyumu izleyerek Polonya'nın anayasal eylemlerinden kaynaklanan sorunları çözmeye çalışmakla görevlidir. Bu mekanizma özellikle hukukun üstünlüğünü ölçmede Polonya açısından önemli bir kuruluş olarak nitelendirilmektedir. Bu doğrultuda PiS Hükümeti, hâkimleri değiştirerek ve anayasaya aykırı bir şekilde hareket etmiş ve yeni hâkimler atayarak mahkemenin demokratik yapısına müdahale ettiği yönünde eleştiriler almıştır (Włodarczak, 2018). PiS hükümetinin tartışmalı bir diğer eylemi de ifade ve medya özgürlüğüne müdahalesi olarak nitelendirilmektedir. Medya demokrasinin önemli bir aracıdır. PiS hükümetinin medyayı kontrol etmeye ve ifade özgürlüğünü sınırlamaya yönelik hareket ettiğine dair eleştiriler almaktadır. Bu durumun temel nedeni medya sektörü için yeni mevzuat oluşturmaları ve bu yasalar çerçevesinde medya sektöründeki bazı kanalların yöneticilerini değiştirmeleri ve çok sayıda gazeteciyi işten çıkarmaları, karar alma sürecinde yer alan Ulusal Yayın Komisyonuna kendi üst düzey yöneticilerini atamaları gibi örneklerle açıklanmaktadır. (Matthes vd., 2018: 19).

PiS Hükümetinin politikaları, özellikle hukukun üstünlüğü konusu ve azınlıklara yönelik ayrımcılıkla ilgili olanlar, oldukça tartışmalı bir konu haline gelmiştir (EU Directive, 2018). AB, Polonya'da yargının bağımsızlığı ve hukukun üstünlüğü ile azınlıkların hakları konusundaki endişelerini dile getirmektedir (EU Directive, 2018). Bu uyarılar, son beş yıldır Polonya makamları tarafından "Polonya'nın egemenliğine saygısızlık" ve "Polonya'nın içişlerine asılsız müdahale" olarak tanımlanmaktadır. Avrupa Parlamentosu, Nisan 2019'da AB finansmanının kabulünü

demokratik standartların sürdürülmesiyle ilişkilendiren bir yönerge yayınlamıştır. Bu yönergeye göre AB fonları hukukun üstünlüğü şartına bağlanmıştır (EU Directive, 2018).

Yargısal gözetim mekanizmalarının eksikliği, demokratik bir devlet yapısında insan haklarının korunmasının temel taşlarından birini oluşturur ve bu eksiklik, temel haklar ve özgürlüklerin savunulmasındaki bütünlüğü zedeleyebilir (Bodnar, 2018: 661). Polonya'da yaşanan politik dönüşüm, siyasal aktörlerin anayasal kurumları nasıl etkileyebileceklerine dair kritik bir vaka incelemesi sunmaktadır. "Budapeşte'yi Varşova'ya taşıma" siyasi söylemi, Anayasa Mahkemesinin işlevsizleştirilmesi ve yasama erkinin merkezileşmesi gibi unsurlarla kısmen gerçekleştirilmiş, bu da anayasal denetim mekanizmalarının ve yargı bağımsızlığının kısıtlanmasına olanak tanımıştır (Bodnar, 2018: 661).

Polonya'daki siyasi çoğunluğun, mevcut Anayasa'nın sağladığı korumaları aşma kapasitesi, anayasal demokrasilerde yasamanın rolü ve sınırları üzerine yeni bir tartışma başlatmıştır. Hukuksal çevreler tarafından geniş çapta desteklenmesine rağmen, Anayasa'nın demokratik kurumları, popüler desteğe sahip siyasi bir çoğunluğun varlığında tek başına koruyamayacağı ortaya çıkmıştır. Hukuk devletinin temel ilkeleri sorgulanırken, vatandaşların tepkisi, anayasal ilkelerle olan ilişkilerinin yeniden değerlendirilmesi şeklinde ortaya çıkmıştır (Bodnar, 2018: 662).

Ulusal ve uluslararası gösteriler, eleştiriler ve protestolar, yasal değişikliklerin benimsenmesi sürecini etkilemiş olsa da iç koruma mekanizmalarının kırılabilirliği, 'kontrol ve dengeler' sisteminin hukuki kültür ve farkındalığının kritik önemini vurgulamaktadır (Bodnar, 2018: 662). Anayasa hukukçuları ve siyasal teorisyenler, hukukun üstünlüğü ve demokratik kurumların korunması için gerekli olan hukuki ve politik garanti sistemlerinin karmaşıklığını analiz ederken, Polonya deneyimi, hukuki normlar ile politik pratikler arasındaki etkileşimi gözler önüne sermektedir (Bodnar, 2018: 662).

Yakın gelecekteki yerel yönetim seçimleri, merkezi hükümetin etki alanının dışında kalan yönetim birimlerinde demokratik sürecin muhafaza edilebileceği potansiyeli taşımaktadır. Bu, hükümet dışı aktörler için stratejik bir öneme sahip olup, yerel yönetimlerin iktidar partisinden bağımsız olarak var olma kapasitesini sorgulamaktadır (Sińczuch vd., 2021).

AB, Polonya'daki hukuk sistemi üzerindeki artan siyasi etkiden ve yargının bağımsızlığına müdahale edilmesinden duyduğu endişeyi dile getirmiştir (Zgut, 2021: 13). Bu durum, Polonya'da yargı organlarının politik iktidarın etkisi altına girmesi ve hukukun siyasi amaçlar için kullanılmasına dair endişelere yol açmıştır. Özellikle Anayasa Mahkemesi'ne yapılan atamalar ve yargı bağımsızlığına müdahale eden yasal düzenlemeler bu endişeleri artırmıştır (Kinowska, 2021:1) Ayrıca, Polonya'daki azınlıkların hakları konusu da büyük bir tartışma yaratmıştır. Özellikle

LGBT+ topluluğuna yönelik ayrımcı politikalar ve nefret söylemi, uluslararası insan hakları kuruluşlarının ve AB'nin dikkatini çekmiştir. Bu politikalar, azınlıkların eşit haklardan yararlanmasını engelleyebilir ve toplumsal dışlanmaya yol açabilir (Markowski, 2017: 5). Bu doğrultuda, Polonya'da hukukun üstünlüğü ve azınlıkların hakları konusundaki bu endişeler, ülkenin AB ile ilişkilerini ve uluslararası arenada itibarını etkileyen önemli bir mesele haline gelmiştir. Bu konudaki tartışmaların çözüme kavuşturulması, Polonya'nın iç politikalarının yanı sıra AB ile ilişkilerinin de seyrini belirleyebilir (EU Directive, 2018).

3.2.2004 Dönemi Öncesi

Polonya, Orta ve Doğu Avrupa bölgesinde demokrasiye doğru önemli bir geçiş yapmış ve ekonomisini planlı bir yapıdan piyasa ekonomisine dönüştürmüş bir ülke olarak dikkat çekmektedir. Bu dönüşüm, bölgedeki diğer ülkeler için de bir örnek teşkil etmiştir. Özellikle 1989 yılında ekonomik iyileşmelere rağmen, Lech Wałęsa'nın cumhurbaşkanlığı döneminde hükümetin politik istikrarsızlıkla karşı karşıya kaldığı ve çok partili sistemin parlamentoda etkili bir çoğunluk sağlayamadığı gözlemlenmiştir (Domber, 2008).

1989'dan 1991'e kadar olan süreçte, Polonya'nın Sosyalist Halk Cumhuriyeti'nden demokratik bir rejime geçiş yaptığını belirtmişlerdir. Bu dönemde, Aralık 1990'da Lech Wałęsa'nın cumhurbaşkanı olarak seçilmesi ve 1991'de gerçekleştirilen ilk parlamento seçimlerinde yüzden fazla partinin katılımıyla, politik çeşitliliğin arttığı ancak hiçbir partinin toplam oyun %13'ünden fazlasını alamadığı bir seçim sisteminin zorluklarına dikkat çekilmiştir. Bu durum, komünizmin sonrasında Polonya'da temsili demokrasinin gelişimi ve mevcut seçim sisteminin zorlukları üzerine önemli bir perspektif sunmaktadır (Dryzek ve Holmes, 2000).

Polonya'nın Avrupa Birliği'ne üyelik süreci, ülkenin insan haklarına ve demokratik standartlara yönelik yaklaşımında belirgin bir dönüşümü işaret etmektedir. 1994 yılında başlayan bu süreç, Polonya'nın yasal ve sosyal yapısında derinlemesine reformlar yapmasını gerektirmiştir, özellikle insan hakları ve temel özgürlükler alanında. 1997'de kabul edilen Ulusal Strateji ve Ulusal Program, Polonya'nın AB üyelik sürecindeki yol haritasını belirleyen temel belgelerdir. Bu programlar, azınlık hakları, cinsiyet eşitliği ve ifade özgürlüğü gibi alanlarda somut reformların yapılmasını teşvik etmiştir. Örneğin, azınlık hakları konusunda, 2001 yılında kabul edilen Azınlık Hakları Yasası, etnik ve ulusal azınlıkların korunması ve desteklenmesine yönelik önemli bir adımdır. Bu yasa, azınlık dillerinin kullanımı, eğitim ve kültürel faaliyetlerdeki haklarını genişletmiş ve azınlıkların sosyal hayatta daha etkin bir rol almasını sağlamıştır (Dryzek ve Holmes, 2000).

Cinsiyet eşitliği alanında, 2004'te yürürlüğe giren Eşit Muamele Yasası, cinsiyet, ırk ve etnik köken temelinde ayrımcılığa karşı korumaları güçlendirmiştir. Bu yasa, iş hayatında, eğitimde

ve kamu hizmetlerinde eşit muameleyi sağlama amacı taşımaktadır ve cinsiyet ayrımcılığına karşı somut adımlar atılmasını zorunlu kılmıştır. Ayrıca, Polonya'nın yargı sistemi üzerinde de önemli değişiklikler yapılmıştır. 2002 yılında gerçekleştirilen yargı reformları, yargının bağımsızlığını ve etkinliğini artırmaya yöneliktir. Bu reformlar, yargı süreçlerinde şeffaflığı ve hesap verebilirliği güçlendirerek, hukukun üstünlüğünün sağlamaştırılmasına katkıda bulunmuştur (Cwie ve Kaczynski, 2006: 40-41).

Polonya'da Ombudsman kurumunun oluşturulması, ülkenin insan hakları yolculuğunda dönüm noktası bir ilerleme olarak işaret edilmekte ve bu kurum İsveç modelinden esinlenildiği belirtilmektedir. Kurum, öncelikle politik dışı kalmak, yönetimde şeffaflık sağlamak ve toplumda medyanın kritik rolünü vurgulamakla görevlendirilmiştir. Bu vurgu, medyanın önemli ölçüde güçlenmesine ve Polonya'da bilgi yayımı için temel bir kanal olarak kurulmasına yol açmıştır (Cwie ve Kaczynski, 2006: 40-41). Bununla birlikte, Ombudsman, özellikle gazeteciler ve genel kamuoyu arasında insan hakları ve hukukun üstünlüğü ilkeleri hakkında farkındalık yaratmada eğitimsel alanda önemli bir rol oynamıştır. Bu eğitimsel yön, komünist rejimden daha açık, demokratik bir sisteme geçiş yapan bir toplumda hayati öneme sahiptir. Bu rollerin yanı sıra, Ombudsman, insan hakları ihlallerini araştırma ve bu konularda toplumsal farkındalığı artırmak için bir gözlemci olarak görev yapmıştır. Polonya'da Ombudsman'ın evrimi ve etkisi, bu nedenle, savaş sonrası Doğu Avrupa'nın özel siyasi ve sosyal bağlamı içinde Batı konseptinin benzersiz bir adaptasyonunu yansıtmaktadır (Centre, 2017).

Polonya'daki Ulusal İnsan Hakları Kurumları (National Human Rights Institutions), ulusal ve uluslararası insan hakları korumasının kesişiminde kilit bir rol oynamaktadır. Bu kurumlar, hükümet ile toplum arasında kritik bir arayüz sağlamaktadır. NHRIs için temel yönergeler, 1993 yılında BM Genel Kurulu'nda Paris İlkeleri altında belirlenmiştir. Bu kurumların temel sorumlulukları arasında bireysel insan hakları şikayetleriyle ilgilenmek, ulusal ve uluslararası insan hakları yasaları arasındaki farklılıkları belirlemek, hükümetlere insan hakları koruması konusunda tavsiyelerde bulunmak ve uluslararası insan hakları mekanizmalarını değerlendirmek yer almaktadır. Polonya Ombudsmanı, bir Ulusal İnsan Hakları Kurumu (NHRI) olarak akreditasyon almıştır, bu da uluslararası standartlara uygunluğunu ve küresel insan hakları diyalogundaki rolünü vurgulamaktadır (EUAFR, 2012).

3.3. 2004-2015 Dönemi

Polonya'nın Avrupa Birliği ile daha derin entegrasyonu sonrasında insan hakları alanındaki gelişimi, ulusal egemenlik ile uluslararası insan hakları normları arasındaki dinamik etkileşim olarak anlaşılabilir. Polonya'nın 26 Kasım 1991'de Avrupa Konseyi'ne katılımı, Polonya hukukunun

uluslararası insan hakları standartlarından etkilenmeye başlaması ve özellikle Avrupa İnsan Hakları ve Temel Özgürlükler Sözleşmesi'nde yer alan standartlarla uyum sağlaması sürecini başlatan bir dönüm noktası olarak kabul edilmektedir (Dryzek ve Holmes, 2000).

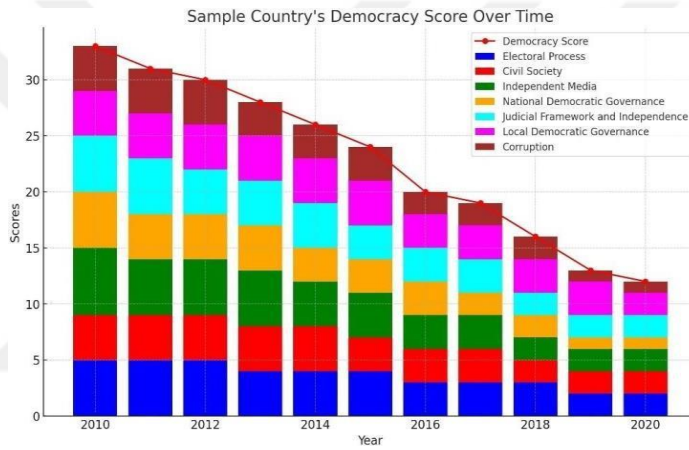
Bu uyum, Polonya'nın yasal çerçevesinin, devlet merkezli bir yaklaşımdan, insan hakları konusunda Avrupa Birliği'nin üstün yargı yetkisi olan bir yaklaşıma geçiş yapmasını gerektirmiştir. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, doğrudan ve dolaylı etkileriyle, Polonya'ya sadece devletler arası etkileşimlerin ötesine geçen ve bireyler ile devlet arasındaki ilişkiyi kapsayan objektif bir yükümlülük getirmiştir (NTR, 2004). Bu bağlamda, Avrupa Antlaşması ve Polonya'nın bu antlaşmadaki taahhütleri önemli bir rol oynamıştır. Antlaşmanın 68. Maddesi, Polonya hukukunun Avrupa Birliği'nin kazanımlarına uyum sağlamasını şart koşarak, insan hakları açısından daha entegre bir yaklaşımın zeminini hazırlamıştır. İnsan haklarının 69. maddesinde açıkça belirtilmemiş olmasına rağmen, Polonya, Avrupa normlarıyla, insan haklarına ilişkin olanlar da dahil olmak üzere, tüm yasal düzenini uyumlaştırmak zorundaydı. Bu, ulusal egemenlik anlayışının yeniden düşünülmesini gerektirmekteydi, çünkü üye devletlerin, özellikle insan hakları ve temel özgürlüklerle ilgili konularda, Avrupa standartlarıyla uyumlu ve bazen bu standartları sağlayacak bir şekilde yasal çerçevelerini ayarlamaları beklenmektedir (NTR, 2004).

Polonya'nın Avrupa Birliği'ne (AB) katılımı, ülkenin gelişimini olumlu yönde etkilemiştir, ancak bazı zorlukları da beraberinde getirmiştir. Bu süreç, Polonya'nın modernizasyonunu desteklemiş ve AB içinde etkili bir rol oynamasını sağlamıştır. Özellikle 2011 yılında AB Konseyi Başkanlığı yapması, Polonya'nın Birlik içindeki pozisyonunu pekiştirmesine yardımcı olmuştur. Ekonomik olarak, 2008 krizinden diğer Avrupa ülkelerine göre daha az etkilenen Polonya, etkileyici bir iyileşme ve güçlenme sürecine girmiştir (Case Report, 2019: 85-86). Ancak, Polonya'nın AB'ye entegrasyon süreci bazı siyasi ve sosyal zorluklarla karşılaşmıştır. Özellikle 2003'teki Hükümetler arası konferansta, AB Anayasal Antlaşması üzerindeki müzakereler sırasında, Polonya'nın bu Anayasayı reddetmesi önemli bir krize yol açmıştır. Polonya, oy verme sistemine ilişkin değişiklikler nedeniyle Anayasayı reddetmiş ve bu durum, ülkenin AB içindeki ayrıcalıklarını koruma isteğini yansıtmıştır. Bu tutum, Polonya'nın AB içindeki gelecekteki davranışlarına dair bazı ipuçları vermiştir. Bu doğrultuda Polonya'nın AB ile entegrasyon sürecinin, ekonomik başarılarına rağmen politik ve sosyal açıdan daha karmaşık ve zorlayıcı olduğunu göstermektedir (Case Report, 2019: 85-86).

Avrupa Birliği (AB), değerleri, kuralları ve politikaları aracılığıyla hem üye devletler hem de komşu ülkeler için bir norm belirleyici rol oynamıştır. Ancak, AB son zamanlarda Brexit, mülteci krizi ve ekonomik sorunlar gibi hem ekonomik hem de politik zorluklarla karşılaşmıştır. Ayrıca,

Avrupa'daki artan milliyetçilik, üye devletlerin kendi iç çıkarlarına daha fazla odaklanmasına ve AB adına hareket etmekte daha isteksiz olmalarına yol açmıştır. Bu genel durum içinde, 2015 seçimlerinden sonra Polonya'nın tutumundaki değişiklik, AB için bir endişe kaynağı olmuştur. 2015 seçimleriyle, Polonya'nın siyasi yapısı, merkezci Sivil Platform (PO) Partisinden daha milliyetçi bir parti olan Hukuk ve Adalet Partisi (PiS)'ye geçiş yapmıştır (Matthes vd., 2018). PiS hükümeti, koalisyon olmadan tek başına iktidar olan ilk Polonya hükümeti olmuş ve bu durum, ülkede demokrasi ve insan hakları açısından bir gerileme olarak nitelendirilmiştir. PiS, politikalarını diğer kurumlara alan bırakmadan uygulamaya çalışmış ve bu kurumlar üzerinde tam kontrol sağlamaya yönelmiştir yapmıştır (Matthes vd., 2018).

Grafik 1: Polonya'nın Demokrasi Skorları 2010-2020

Kaynak: (Freedom House Nations In Transit Report, 2020: 26).

Freedom House'un 2020 raporunda, Polonya hükümetinin yargı bağımsızlığına yönelik saldırılarının sistematik, hedeflenmiş ve agresif doğasına dikkat çekilmektedir. Bu rapora göre, Polonya'da iktidardaki Hukuk ve Adalet Partisi (PiS), mahkemeleri siyasi amaçlarına hizmet eden bir araç haline getirmeye çalışmaktadır (FH, 2020: 27). Freedom House raporu aynı zamanda yasama sürecinin hızla yapıldığı ve muhalefetin katılımının sınırlamalara tabi tutulduğu bir desenin de endişe verici olduğuna dikkat çekmektedir. Özellikle danışma yapılmadan ve gece geç saatlerde önemli yasal değişikliklerin kabul edilmesi, yasama sürecinin de olumsuz ilerlemesine neden olmaktadır (FH, 2020: 26). (Bkz: Grafik 1).

PiS yönetimi altında, Polonya'nın demokratik gelişim süreci olumsuz yönde etkilenmiştir. Medya, sivil hizmetler ve Anayasa Mahkemesi alanlarında yapılan değişiklikler, bu olumsuz gelişmelerin başlangıcı olmuştur. PiS hükümeti, yargı bağımsızlığını sınırlama çabalarına devam etmiş, sivil toplum kuruluşlarına baskı uygulamış ve finansal desteklerini kesmiştir. Ayrıca, azınlıklara, özellikle Müslümanlara ve LGBT bireylere karşı ayrımcı politikalar geliştirmiştir. Bu

durum, AB'nin Polonya ile ilişkilerinde karşılaştığı zorlukları artırmış ve ülkenin AB değerleriyle uyumlu politikalar izlemesini zorlaştırmıştır (Ertek, 2019:90).

3.4. 2015-2023 Dönemi

PiS (Law and Justice Party) hükümetinin yönetim döneminde Polonya'da yaşanan bazı sorunlar, insan hakları açısından önemli endişelere neden olmuştur. İlk ve en önemli sorun, Yargı bağımsızlığına yönelik tehdittir. PiS hükümetinin iktidara gelmesiyle birlikte, Polonya yargısının bağımsızlığı tartışmalı hale gelmiştir. Yeni hükümet, Anayasa Mahkemesi yargıçlarının bir kısmını değiştirmiş ve Anayasa Mahkemesi Başkanı görevden almıştır. Bu tür müdahaleler Anayasa Mahkemesi tarafından anayasaya aykırı bulunmuştur. Anayasa Mahkemesi, yasalara uyumu denetler ve Polonya'nın anayasal eylemlerinden kaynaklanan sorunları çözmeye çalışır ve bu nedenle hukukun üstünlüğü açısından büyük öneme sahiptir. Ancak PiS hükümeti, bu mekanizmaya yargıç değişiklikleri yaparak ve anayasaya aykırı şekillerde yeni atamalar yaparak müdahale etmeye başlamıştır (HRW, 2021). Diğer bir sorun ise ifade özgürlüğü ve medya özgürlüğüne yönelik müdahaledir. Medya, demokratik bir toplumda önemli bir rol oynar. Ancak PiS hükümeti, medyayı kontrol etmeye ve ifade özgürlüğünü sınırlamaya çalışmıştır. Yeni yasalar ve düzenlemeler ile medya sektöründe şeffaflık sona erdirilmiş ve bazı medya kuruluşlarının yöneticileri değiştirilerek gazeteciler işlerinden uzaklaştırılmıştır. Ayrıca, PiS hükümeti, Ulusal Yayın Konseyi gibi medya üzerinde etkili olan kurumlara kendi destekçilerini atamış ve karar alma süreçlerini etkilemiştir. Bu tür müdahaleler, basın özgürlüğünün ve ifade özgürlüğünün ihlal edilmesi anlamına gelir ve insan haklarına aykırıdır. Özellikle PiS iktidarı sonrasında birçok gazeteci siyasi nedenlerle işlerini kaybetmiştir. Bu tür müdahaleler, demokratik değerlere ve insan haklarına zarar vermektedir ve uluslararası toplum tarafından büyük endişeyle karşılanmaktadır. Bu nedenle Polonya'daki bu insan hakları ihlalleri, uluslararası toplumun yakından takip ettiği ve çözüm bulunmasını talep ettiği bir sorun haline gelmiştir (MFRR, 2020:4-5).

Grafik 2: Polonya'nın Genel Hukukun Üstünlüğü Puanları, 2015-2023

Kaynak: WJP Rule Of Law Index Poland, 2023

Grafik, Polonya'nın 2015'ten 2023'e kadar olan genel hukukun üstünlüğü puanlarını göstermektedir. Hukukun üstünlüğü, hukukun herkese adil ve tarafsız bir şekilde uygulanmasını, yargı bağımsızlığını ve insan haklarının korunmasını içermektedir. Puanlar, bu unsurların bir yansıması olarak düşünülebilir. Görülen azalma eğilimi, bu yıllar arasında Polonya'da hukukun üstünlüğü ve insan hakları alanında bazı zorlukların ortaya çıkabileceğine işaret edebilir. Bu, yasaların uygulanmasında, yargısal kararlarda bağımsızlık ve tarafsızlıkta, ya da insan hakları ihlallerinde bir düşüşü temsil ediyor olabilir. Bu tür bir puanlama sistemi, genellikle yargı reformları, yolsuzlukla mücadele, temel özgürlüklerin korunması ve hukuki süreçlerin şeffaflığı gibi konularda yapılan değişiklikleri ve bu değişikliklerin etkinliğini ölçmekte kullanılmaktadır. Azalan puanlar, bu alanlarda gerileme olduğunu ve bu gerilemenin insan haklarına olumsuz yansıyabileceğini gösterebilir (WJP,2023). (Bkz:Grafik 2).

PiS hükümetinin yönetim döneminde insan hakları açısından tartışmalı bir dizi konu gündeme gelmiştir. İlk olarak, Polonya Anayasa Mahkemesi hakimlerinin bazılarının değiştirilmesi ve Anayasa Mahkemesi Başkanının görevden alınması gibi eylemler, Polonya yargısının bağımsızlığına yönelik ciddi bir tehdit oluşturmuştur. Bu tür değişiklikler Anayasa Mahkemesi tarafından anayasaya aykırı olarak değerlendirilmiştir. Anayasa Mahkemesi, yasaların uygunluğunu denetlemekte ve Polonya'nın anayasal eylemlerinden kaynaklanan sorunları çözmeye çalışmaktadır. Hukukun üstünlüğü için, bu mekanizmanın özel bir önemi vardır. Ancak PiS hükümeti, yargıya müdahale etmeye başlayarak mahkeme üyelerini değiştirme ve anayasaya aykırı yeni atamalar yapma yoluna gitmiştir (JI,2021: 42).

Bir diğer tartışılmalı konu, hükümetin ifade özgürlüğü ve medya üzerindeki kısıtlamalarıdır. Medya, demokratik bir toplumda önemli bir araçtır. PiS hükümeti, medyayı kontrol etmeye ve ifade özgürlüğünü sınırlamaya çalışmıştır. Medya sektörü için yeni yasalar oluşturmuşlardır. Bu düzenlemeler içinde medya sektöründeki şeffaflığı sona erdirmişler ve bazı kanalların yöneticilerini değiştirerek bazı gazetecileri işten çıkarmışlardır. Ulusal Yayın Konseyi'nde (National Broadcasting Council) yer alan üst düzey yöneticilere kendi taraftarlarını atamışlardır. Ayrıca, PiS hükümetinin iktidara geldikten sonra birçok gazeteci politik nedenlerle işlerini kaybetmiştir (FH,2022). Başka bir eleştirilen konu, hükümetin sivil toplum ve örgütlenme özgürlüğüne müdahalesidir. PiS hükümeti döneminde, sivil toplum grupları için devlet finansmanı almak zorlaşmıştır. Finansmanın dağıtımı artık eşitlik ilkesine dayanmamakta, hükümetin kendi algısına bağlı hale gelmiştir. Ayrıca, yeni yasalar oluşturulurken sivil toplum örgütlerinin görüşü alınmamıştır. Finansal destek kesildiği gibi, PiS hükümeti Polonya Ulusal İnsan Hakları Kurumu'nu eleştirmiş, bu kurumun faaliyetlerini sınırlamış ve Ulusal İnsan Hakları Kurumu Komiserinin istifasını istemiştir. Bu nedenle, bu tür önlemler sivil toplum alanında artan bir hoşnutsuzluğa yol açmıştır (FH,2022).

3.5. Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komitesi (CCPR)

3.5.1. Düşünce özgürlüğü, ifade özgürlüğü, toplumsal ve siyasi katılma hakları, yaşam hakkı, işkenceye karşı koruma, adil yargılanma hakkı

Komitenin Ulusal İnsan Hakları Kurumu ile ilgili endişeleri, Polonya'da insan hakları ve özgürlüklerinin korunmasına yönelik bir devlet kurumu olarak faaliyet gösteren İnsan Hakları Komiserliği Ofisi'nin bütçesindeki kesintilere odaklanmaktadır. Bu kesintiler, ofisin yetkilerini etkin bir şekilde yerine getirme kabiliyetini tehlikeye atmaktadır. Komite, Devlet tarafının, İnsan Hakları Komiserliği Ofisi'ne, yetkilerini bağımsız ve tam anlamıyla uygulayabilmesi için gerekli kaynakların sağlanmasının önemini vurgulamaktadır (CCPR, 2016:2).

Anayasal ve hukuki çerçevede, Komite, Anayasa Mahkemesi yasasına yapılan Kasım ve Aralık 2015 ve Temmuz 2016'daki değişikliklerin, Mahkeme'nin işleyişi ve bağımsızlığı üzerindeki olumsuz etkisine dair ciddi endişelerini dile getirmiştir. Bu değişiklikler, bazı Anayasa Mahkemesi kararlarının göz ardı edilmesine ve mahkemenin etkinliğinin azalmasına yol açmıştır. Ayrıca, Başbakanın Mart ve Ağustos 2016'daki Mahkeme kararlarını Resmî Gazetede yayınlamayı reddetmesi, hükümetin Mahkeme'nin bileşimini anayasaya aykırı olarak değiştirmeye çalışması ve Mahkeme Başkanına yönelik güç kötüye kullanma iddiasıyla başlatılan hukuki süreçler, Komite'nin endişelerini daha da artırmıştır. (CCPR, 2016:2). Bu bağlamda, Komite, Devlet tarafını Anayasa Mahkemesi'nin bütünlüğüne ve bağımsızlığına saygı göstermeye, tüm kararlarının uygulanmasını sağlamaya, Mahkeme'nin etkin işleyişini engelleyen önlemlerden kaçınmaya ve üyelerin ataması ve

görev sürelerinin güvenliği için ulusal ve uluslararası hukukun gerekliliklerini karşılayan şeffaf ve tarafsız bir atama sürecini garanti altına almaya çağırılmaktadır. (CCPR, 2016:2).

Komite'nin terörle mücadele önlemlerine yönelik endişeleri, Polonya'nın Ceza Kanunu'nun 115. maddesinde yer alan "terör suçu" tanımının aşırı geniş ve endişe verici eylemlerin doğası ve sonuçlarını yeterince tanımlamayan yapısı üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bu geniş ve belirsiz tanım, Komite tarafından, bireylerin temel haklarını koruma açısından yetersiz bulunmaktadır. Bu durum, Haziran 2016 tarihli terörle mücadele yasası ve Temmuz 2016 tarihli düzenlemesiyle daha da karmaşık bir hale gelmiştir. Söz konusu yasal düzenlemeler, "terörist olaylar" için geniş ve belirsiz bir tanım içermekte ve bu da yetkililere aşırı takdir yetkisi vererek Sözleşme altındaki hakların kullanımını engelleyebilmektedir (CCPR, 2016:2).

Bu çerçevede, Komite Devlet tarafına terörle mücadele yasalarını, Sözleşme altındaki yükümlülükleriyle uyumlu hale getirmek için bir dizi öneride bulunmaktadır. Bu öneriler arasında, Ceza Kanunu'nun terör suçlarını sadece amaç açısından değil, aynı zamanda bu eylemlerin doğasını dar bir şekilde tanımlayacak şekilde revize edilmesi ve "terörist olaylar" için kesin bir tanımın eklenmesi yer almaktadır. Bu tanımın, yetkililere aşırı takdir yetkisi vermemesi ve Sözleşme altındaki hakların kullanımını engellememesi gerekmektedir (CCPR, 2016:3).

Ek olarak, Komite 2003 ve 2005 yılları arasında Devlet tarafından Stare Kiejkuty'de işlenen ve mümkün kılınan işkence ve kötü muamele eylemleri ile ilgili bildirilen adam kaçırma ve gözaltı programı hakkında soruşturmalar ve süreçlerle ilgili bilgi eksikliği konusunda endişelerini ifade etmektedir. Bu bağlamda, Komite, Devlet tarafını, Polonyalı yetkililerin gizli göz altılara, işkencelere ve adam kaçırmalara karışmalarıyla ilgili tüm soruşturmaların ve süreçlerin kapsamlı, bağımsız ve makul bir süre içinde yürütülmesini sağlamaya, sorumlu bulunanların hesap vermesini sağlamaya ve soruşturmalar ile sonrasında gerçekleşen herhangi bir süreci kamuoyuna açıklamaya çağırılmaktadır. Bu öneriler, insan haklarına saygının sağlanması ve hukukun üstünlüğünün korunması açısından hayati öneme sahiptir (CCPR, 2016:3).

3.5.2. Eşitlik ve Ayrımcılık Yasağı

İlk olarak, sığınma başvurularının tanınmaması ve sığınma başvurusu süreci boyunca ülkede kalamamaları, mülteci haklarına yönelik temel bir ihlal olarak karşımıza çıkıyor. Bu, CCPR'nin 13. maddesindeki hakları ihlal etmektedir. İkinci olarak, mülteci başvuru kayıtlarının içeriğine erişim hakkının verilmemesi ve itiraz sürecinin etkisiz olması, bireylerin adil bir değerlendirme süreci talep etme haklarını zayıflatmaktadır. Bu durum, ICCPR madde 2 ile bağlantılı olarak, etkili bir çözüm hakkının ihlal edildiğini göstermektedir. Üçüncü olarak, bireylerin tekrarlayan yazılı ve sözlü sığınma başvurularının reddedilmesi, devletin refakat etmeme

yükümlülüğünü ihlal ediyor gibi görünmektedir. CCPR'nin işkence veya kötü muameleyi yasaklayan 7. maddeye aykırıdır. Ayrıca, Belarus 'ta uluslararası koruma talep etme olanağının olmaması da refakat etmeme riskini artırmaktadır. CCPR'nin koruma altına aldığı temel insan haklarının ihlal edildiğini gösteren ciddi endişeleri yansıtmaktadır. Bireylerin sığınma taleplerinin dikkate alınması, adil bir itiraz sürecinin sağlanması ve refakat etmeme riskinin önlenmesi gerekmektedir. Bu bağlamda, insan haklarının korunması ve uluslararası taahhütlerin yerine getirilmesi önemlidir (CCPR, 2022).

Devlet tarafı, iletişimin kabul edilemez olduğunu ve bu nedenle Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nin 7. ve 13. maddeleri ile ilgili bir hak ihlali olmadığını iddia etmektedir. Bu iddia, yazarların sığınma taleplerinin kabul edilemez olduğu fikrine dayanmaktadır. Devlet tarafı, sığınma statüsüne sahip olmadıklarını savunmaktadır. Sığınma taleplerinin göz ardı edildiğini ve bu nedenle sınır koruma kararlarını sorgulama veya itiraz etme olanağı bulamadıklarını vurgulamaktadır. Mültecilerin haklarının korunması ve uluslararası koruma taleplerinin ciddiye alınması açısından önemli bir noktadır (CCPR, 2022). Ayrıca, bu metinde uluslararası düzenlemelere ve ulusal yasalara yapılan atıflar da dikkate değerdir. Schengen Sınırlar Kodu gibi uluslararası düzenlemeler ve iç hukuk, sığınma taleplerinin işlenmesi ve itiraz süreçleri konusunda önemli rol oynamaktadır (CCPR, 2022).

3.5.3. Kadın Hakları

Komite, Polonya'da kadına yönelik şiddet ve cinsiyet eşitliği konularında ciddi endişelerini dile getiriyor. Özellikle, ev içi şiddet mağduru yüksek sayıdaki kadınlar ve yetersiz koruma mekanizmaları üzerine yoğunlaşmaktadır. Komite, koruma sağlayan mekanizmaların eksikliği, az sayıda uzaklaştırma kararı verilmesi, yetersiz acil sığınak ve uzmanlaşmış yardım merkezlerinin bulunması ve düşük kovuşturma ve ceza sayısını ele almıştır. Devlet tarafına, ev içi şiddeti önleme ve ele almak için kapsamlı bir strateji benimsemesi, ev içi şiddet vakalarını kapsamlı şekilde soruşturması, suçluları yargılaması ve cezalandırması ve mağdurların etkili çözüm yollarına ve koruma araçlarına, özellikle de uzaklaştırma kararlarına, erişimini sağlaması önerilmektedir. Ayrıca, ülkenin her bölgesinde acil sığınak ve uzmanlaşmış merkezlerin sayısını artırması ve toplumu bilinçlendirme kampanyalarını sürdürmesi gerektiği vurgulanmaktadır (CCPR, 2016:11).

Kadınların kamu ve siyasi hayatta, özel sektörde sınırlı katılımı, kadın ve erkekler arasındaki ücret farkı ve cinsiyet önyargıları ve kalıp yargılarının yaygınlığı konusunda da endişelerini ifade etmektedir. Komite, Devlet tarafını, kamu ve siyasi hayatta kadınların katılımını artırmak için geçici özel önlemler alması, üst düzey ve yönetici pozisyonlarda ve özel işletmelerin yönetim kurullarında kadınların katılımını desteklemesi, ücret farkını ortadan kaldırmak ve eşit

değerdeki iş için eşit ücret sağlamak amacıyla önlemler almaya devam etmesi ve cinsiyet önyargılarını ve kalıp yargılarını ortadan kaldırmaya yönelik önlemleri güçlendirmesi yönünde çağrıda bulunmuştur (CCPR, 2016:12).

3.6. Evrensel Periyodik İnceleme (Upr) Raporları

3.6.1. Göçmen ve sığınmacılara yönelik koruma ve erişim hakkı

Polonya'nın göçmen ve sığınmacı politikaları, uluslararası insan hakları kurumları tarafından yoğun bir şekilde incelenmiş ve değerlendirilmiş durumdadır. Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılması Komitesi, Polonya'ya, göçmen ve sığınma arayan çocuklar ile çocuklu ailelere yönelik gözaltı uygulamalarını durdurma, sığınmacıların düzgün kaydedilmesini sağlama ve onlara hukuki destek erişimi sunma yönünde önerilerde bulunmuştur (UPR, 2022: 9). Komitenin önerileri arasında, mültecilere ve ikincil koruma altındaki kişilere sunulan mali desteğin artırılması ve göçmen kadınların sağlık hizmetlerine erişimini kolaylaştıran engellerin kaldırılması da yer almaktadır. Ayrıca, nefret söylemi ve nefret suçlarına karşı caydırıcı önlemler alınması ve toplumu hoşgörü ve önyargıları ortadan kaldırma konusunda bilinçlendirme kampanyaları yürütülmesi gerektiği vurgulanmıştır (UPR, 2022: 9).

BM Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR) ise, Polonya'nın uluslararası korumaya ihtiyaç duyanlara sığınma prosedürlerine erişim sağlaması, non-refoulement ilkesine tam saygı göstermesi ve UNHCR'nin sığınmacıların bulunduğu bölgelere sınırsız erişimini sağlaması gerektiğini belirtmiştir (UPR, 2022: 9). Bu tavsiyeler, Polonya'nın göçmen ve sığınmacılarla ilgili politikalarında insan haklarına dayalı bir yaklaşım benimsemesi gerektiğini göstermektedir ve bu politikaların etkin uygulanması, ülkenin uluslararası yükümlülüklerini yerine getirmesinin temel bir parçası olarak görülmektedir. Bu bağlamda, Polonya'nın yürüttüğü reform ve politika değişikliklerinin, uluslararası insan hakları normları ve standartları ile uyumlu olması ve bu alandaki uluslararası kurumların önerilerini dikkate alması önem taşımaktadır. Bu durum, hem Polonya'da yaşayan göçmen ve sığınmacıların haklarının korunması hem de ülkenin uluslararası alanda saygınlığının artırılması açısından kritik bir öneme sahiptir (UPR, 2022: 10).

3.6.2. İşkence ve kötü muamele yasağı, ırk ayrımcılığının önlenmesi, engellilerin hakları ve eşit muamele

Uluslararası insan hakları kurumlarının Polonya'nın hukuk ve adalet sistemine yönelik değerlendirmeleri ve önerileri, ülkenin insan hakları alanındaki yükümlülüklerini yerine getirme sürecinin kritik bir parçası olarak ön plana çıkmaktadır. Özellikle İşkenceye Karşı Komite, Polonya'yı işkenceyi ayrı ve spesifik bir suç olarak tanımlamaya ve Ceza Kanunu'na dahil etmeye

çağırarak, uluslararası standartlara uygun bir işkence tanımının benimsenmesini ve işkence için verilen cezaların suçun ağırlığına uygun olmasını talep etmektedir. Bu talepler, işkence eylemlerini kötü muameleden net bir şekilde ayırmayı ve bu tür eylemlere karşı daha etkili bir yasal mücadele geliştirmeyi hedeflemektedir (UPR, 2022: 2).

İrk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılması Komitesi'nin önerileri ise, Eşit Muamele Yasası'nı "milli köken", "renk" ve "soy" gibi ayrımcılık yasağı kapsamına alacak şekilde değiştirmeyi, nefret söylemi ve ırkçılığa karşı daha etkin mücadele etmeyi ve suçların ırkçı motiflerini ağırlaştırıcı bir durum olarak tanımlamayı içermektedir. Bu tavsiyeler, Polonya'nın ırkçılıkla mücadelede daha kapsamlı ve etkin bir yaklaşım benimsemesini ve bu konuda mevcut yasal çerçevenin güçlendirilmesini hedeflemektedir (UPR, 2022: 2).

Engellilerin Hakları Komitesi'nin Polonya'ya yönelik önerileri de önemlidir. Komite, engellilerin hukuki kapasitesinden yoksun bırakılmasına izin veren hükümlerin kaldırılmasını, engellilerin tam hukuki kapasitesini geri kazandırmayı amaçlayan prosedürlerin kurulmasını ve engellilerin özerkliklerine, iradelerine ve tercihlerine saygı duyan destekli karar alma mekanizmalarının geliştirilmesini önermektedir. Bu öneriler, engellilerin haklarının korunması ve toplum içinde tam katılımının sağlanması açısından büyük önem arz etmektedir (UPR, 2022: 2).

3.6.3. İfade özgürlüğü, düşünce, vicdan ve din özgürlüğü, cinsiyet eşitliği, çocuk hakları ve kamu ve siyasi hayata katılım hakları

Polonya'daki temel özgürlükler ve kamu ve siyasi hayata katılım hakkı konusunda, uluslararası insan hakları kurumları tarafından yapılan çeşitli öneriler, ülkenin insan hakları politikalarının geliştirilmesi açısından önemli bir yol gösterici niteliğindedir. Özellikle Çocuk Hakları Komitesi, Polonya'nın çocukların eğitimde düşünce, vicdan ve din özgürlüğüne saygı göstermesini, laik kamu okul sisteminin eşitlik ve kapsayıcılık kültürünü teşvik etmesini ve din derslerine alternatif olarak etik derslerinin sunulmasını önermektedir (UPR, 2022:5). UNESCO'nun iftira suçunun kaldırılması ve medya sahipliği ile devlet reklamcılığının şeffaflığını sağlayacak yasaların kabul edilmesi yönündeki önerileri, ifade özgürlüğüne yönelik uluslararası standartların Polonya'da uygulanması için bir çağrı niteliğindedir. Kadınların Hukuk ve Uygulamada Ayrımcılığa Karşı Çalışma Grubu'nun kadınların siyasi hayatta daha fazla temsil edilmesi ve desteklenmesi yönündeki önerileri, cinsiyet eşitliğinin geliştirilmesine yönelik somut adımların atılmasını gerektirmektedir. İnsan Hakları Savunucularının Durumu ve İfade Özgürlüğünün Teşviki ve Korunması Özel Raportörlerinin sınır bölgelerindeki insan hakları savunucularına yönelik tehdit ve taciz olaylarının soruşturulması ve gazetecilere sınır bölgelerine erişim izni verilmesi yönündeki önerileri, insan hakları savunucularının korunması ve ifade özgürlüğünün güvence altına alınması

açısından büyük önem taşımaktadır (UPR, 2022:5).

3.7. Avrupa Parlamentosu Raporları

Avrupa Parlamentosu'nun Polonya'ya yönelik tutumu, 2015'ten itibaren ülkede gerçekleştirilen yasal ve kurumsal değişikliklerin ardından, demokrasi, yargı bağımsızlığı, medya özgürlüğü ve temel hakların korunması konularında eleştirel bir perspektife dönüştüğü gözlemlenmiştir. Bu durum, Polonya'nın uluslararası taahhütleri ve Avrupa Birliği'nin (AB) normlarına olan uyumuyla ilgili soru işaretleri doğurmuştur. (EP, 2022).

Polonya'da 2015 sonrası yürürlüğe giren yargı reformları, ulusal demokratik yapının değiştirilmesi sürecini başlatmıştır. Anayasa Mahkemesi'nin yapısını, işleyişini ve yargıç atama süreçlerini etkileyen bu değişiklikler, Avrupa Parlamentosu ve diğer uluslararası gözlemciler tarafından yargının bağımsızlığına müdahale olarak değerlendirilmiştir. Özellikle Anayasa Mahkemesi üzerindeki hükümet kontrolünün arttırılması, yargısal kararların hükümet politikaları lehine çarpıtılabileceği endişesini doğurmuştur. (EP, 2022).

Yargı reformlarına yönelik eleştirilerin merkezinde, bu değişikliklerin AB'nin temel değerleriyle uyumsuz olduğu bulunmaktadır. Avrupa Parlamentosu, reformların, AB'nin hukukun üstünlüğü ilkesini tehdit ettiğine inanmaktadır. Bu perspektifte, Avrupa Birliği Adalet Divanı'nın (ABAD) Polonya'nın yargı reformlarıyla ilgili verdiği ihlal kararları, bu endişeleri doğrulayan somut örnekler olarak gösterilebilir. (EP, 2022).

3.7.1. Medya Özgürlüğü

Medya özgürlüğü, demokrasinin işleyişi için kritik bir öneme sahiptir; çünkü bağımsız medya, vatandaşların bilgiye erişimini sağlar, hükümetin eylemlerini denetler ve toplumsal sorunlara dikkat çeker. Ancak, Polonya'da son dönemde yaşanan gelişmeler, bu temel özgürlüğün tehdit altında olduğunu göstermektedir (ROL, 2022: 20).

Polonya'da hükümetin medya üzerindeki artan etkisi, genelde bağımsız medya kuruluşlarına yönelik olarak öne çıkmaktadır. Özellikle, hükümete eleştirel yaklaşan veya karşıt görüşleri ifade eden yayın organları, çeşitli yöntemlerle susturulma veya etkisiz hale getirilme tehlikesiyle karşı karşıya kalmıştır. Bu, yayın lisanslarının yenilenmemesi, reklam gelirlerinin kesilmesi ya da devlet desteklerinin geri çekilmesi gibi yöntemlerle gerçekleştirilmektedir (ROL, 2022: 20). Ayrıca, bazı bağımsız gazeteciler ve medya profesyonelleri, mesleki faaliyetleri nedeniyle taciz, tehdit veya yasal takip ile karşılaşmışlardır. Bu durum, gazetecilik mesleğini icra ederken otosansüre başvurmaya veya belirli konuları ele almamaya iten bir ortamın oluşmasına yol açmaktadır. Bu tür baskılar, medyanın objektif, tarafsız ve kapsamlı bir şekilde bilgi verme kapasitesini ciddi şekilde

sınırlamaktadır. Polonya'da medya özgürlüğünün erozyona uğraması, demokratik bir toplumun temel işlevlerinden biri olan bilgilendirme ve denetim görevinin aksamasına yol açmaktadır. Polonya'nın son yıllarda medya özgürlüğüne yönelik takındığı tavır, bu temel ilkelere olan bağlılığın sorgulanmasına yol açmaktadır. Özellikle, bağımsız medya organlarının susturulması, devlet destekli medya organlarında tek sesliliğin teşvik edilmesi ve gazetecilere yönelik baskıların artması, Polonya'nın AB üyeliği bağlamında üzerine düşen yükümlülükleri ihlal ettiğini gösteren unsurlardır (ROL, 2022: 2).

AB'nin kurumsal yapısı, üye ülkelerin temel haklar ve özgürlükler konusunda taahhütlerini yerine getirmelerini sağlamak amacıyla bir dizi denetim ve denge mekanizması içermektedir. Bu mekanizmalar, özellikle AB'nin Adalet Divanı ve Avrupa Parlamentosu tarafından etkin bir şekilde işletilmektedir. Polonya'nın medya özgürlüğü konusundaki tavırları, bu kurumlar tarafından dikkatlice incelenmekte ve eleştirilmektedir (ROL, 2022: 20). Uzun vadede, Polonya'nın bu konudaki tutumunun, AB ile olan ilişkilerini zorlaştırma potansiyeli bulunmaktadır. Özellikle, AB fonlarına erişim, üyelik müzakereleri ve diğer stratejik iş birlikleri bu tür değer ihlalleri nedeniyle tehlikeye girebilme ihtimalini göz ardı etmemek gerekmektedir. Ayrıca, uluslararası arenada Polonya'nın itibarı da bu tür eleştirilere maruz kalmaktadır, bu da ülkenin uluslararası iş birliği ve diplomasi alanındaki etkinliğini olumsuz etkileyen unsurlardandır (ROL, 2022: 20). Netice itibarıyla, Polonya'nın AB normlarına ve değerlerine uyum sağlaması hem ulusal çıkarlarını koruma hem de uluslararası toplumla olan ilişkilerini sürdürme açısından kritik bir öneme sahiptir. Medya özgürlüğünün korunması, bu uyumu sağlamada atılması gereken en önemli adımlardan biridir (ROL, 2022: 20).

3.7.2. Kadın Hakları

Polonya'da son yıllarda LGBT ve kadın haklarına yönelik benimsenen politikalar, Avrupa Birliği (AB) temel değerleriyle ciddi bir uyumsuzluk göstermektedir. Özellikle bazı bölgelerde ilan edilen "LGBT-özgür bölgeler", AB'nin temel değerleri ve haklarına aykırıdır ve LGBT bireylerin haklarına, özgürlüklerine ve güvenliğine doğrudan tehdit oluşturmaktadır. Aynı şekilde, bu bireyler ayrımcılığa, fiziksel ve sözlü şiddete maruz kalmaya devam etmektedir. (EP, 2021). Kadın hakları bağlamında, kürtaj hakkını ciddi şekilde kısıtlayan yeni yasalar uluslararası insan hakları standartlarıyla çelişmektedir, kadınların bedenlerine dair karar alma özgürlüğünü kısıtlamakta ve sağlık hizmetlerine erişimlerini engellemektedir. (EP, 2021). Ayrıca, İstanbul Sözleşmesi'nden çekilme girişimleri, kadına yönelik şiddetle mücadelede uluslararası normlardan sapma eğilimi göstermekte, bu durum hem ulusal hem de uluslararası düzeyde ciddi endişelere yol açmaktadır. Polonya'nın bu politikalardan vazgeçmesi, demokratik değerlerin ve hukukun üstünlüğünün temel

taşları olan eşitlik, özgürlük ve adalet ilkesiyle uyumlu olması açısından kritik bir öneme sahiptir (EP, 2021).

Parlamento Polonya'nın, AB üyeliğinin temelini oluşturan hukukun üstünlüğü ilkesine tam olarak uyması gerektiğini vurgulamaktadır. Ayrıca, ayrımcılığı teşvik eden LGBT-özgür bölgelerin kaldırılması, İstanbul Sözleşmesi'ne uyum sağlanması ve sivil toplum örgütlerinin desteklenmesi gibi spesifik önerilerde bulunulmuştur. Polonya'nın AB fonlarına erişiminde, temel haklara ve değerlere olan bağlılığının dikkate alınması gerektiği belirtilirken, diğer AB üye ülkeleri de Polonya'da yaşanan insan hakları ihlallerine karşı ortak bir tutum benimsemeye teşvik edilmektedir (EP, 2022).

3.7.3. Hukukunun Üstünlüğü

2021'de Polonya Anayasa Mahkemesi'nin, AB hukukunun Polonya anayasasına üstün olmadığına dair verdiği karar, Avrupa'nın temel değerleri ve hukukun üstünlüğü ilkesiyle ciddi bir çelişki yaratmıştır. Bu karar, Polonya'nın AB ile olan ilişkisinde önemli bir dönüm noktası olarak kabul edilmektedir. AB'nin kurumsal yapısı, hukukun üstünlüğü ilkesine dayanmaktadır ve bu ilkenin reddedilmesi, Polonya'nın AB ile olan gelecekteki ilişkisini tehlikeye atmaktadır (EC,2023:4-5). Polonya'nın son yıllarda uyguladığı iç politika stratejileri hem ulusal düzeyde hem de uluslararası alanda geniş bir analiz ve değerlendirme konusu olmuştur. Özellikle 2015 yılından itibaren Hukuk ve Adalet Partisi'nin politik önceliklerini uygulamaya koyduğu reformlar, uluslararası normlar ve değerler ışığında değerlendirildiğinde, bazı eleştirel sorunlarla karşı karşıya kalmıştır (EC,2023:4-5).

Yargısal reformlar, özellikle Anayasa Mahkemesi ve diğer yüksek yargı organları üzerindeki yapısal değişiklikleri ve yargıç atama süreçlerini hedef alarak, yargı bağımsızlığının temel prensiplerine meydan okuyor gibi görünmektedir. Bu reformların potansiyel etkileri, demokratik bir toplumun işleyişinde yargı bağımsızlığının ne kadar kritik bir role sahip olduğunu göz önünde bulundurarak ciddi bir şekilde ele alınmalıdır (COM,2017). Medya üzerindeki devlet kontrolünün artması durumu ise, basın özgürlüğünün kademeli olarak aşındığına dair birçok endişeye yol açmıştır. Avrupa'nın kalbinde yer alan bir ülkenin, medya özgürlüğünü potansiyel olarak kısıtlaması, demokratik toplumun temel değerlerine ne kadar sadık kaldığı konusunda soru işaretleri yaratmaktadır (COM,2017:4). Bunun yanı sıra, kadınların reproduktif haklarına ve LGBT topluluğunun temel haklarına getirilen kısıtlamalar, uluslararası insan hakları normlarıyla çelişen bir tutum sergilemektedir. Avrupa Parlamentosu'nun bu konudaki eleştirel yaklaşımı, Polonya'nın bu adımlarının, Avrupa Birliği'nin temel değerleri ve normlarıyla ne kadar uyumlu olduğu konusundaki endişeleri yansıtmaktadır. Özellikle, Avrupa Parlamentosu'nun bu konuda yaptığı

değerlendirmeler, Polonya'nın uluslararası taahhütlerine ve AB normlarına ne kadar bağlı kaldığını sorgulayan bir çerçevede şekillenmektedir (COM,2017:4).

3.8. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Raporları

Polonya, 1991 yılında Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ni (AİHS) kabul ederek, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin (AİHM) yargı yetkisini tanımıştır. Bu süreçten bu yana, Polonya ile ilgili çok sayıda dava AİHM önüne gelmiş ve bu davalar, insan haklarının çeşitli boyutlarını kapsamıştır. Mahkemeye bireyler tarafından yapılan başvurular, genellikle AİHS'nin farklı maddelerinin ihlal edildiği iddialarını içerir ve bu da Mahkemenin içtihat'ının zenginleşmesine yol açmaktadır (COE, 2023).

AİHM'nin Polonya hakkında verdiği kararlar, çeşitli anahtar konu başlıkları altında incelenebilir. İlk olarak, ifade özgürlüğü, Polonya'nın içinde bulunduğu davaların önemli bir kısmını oluşturduğu söylenebilir. Mahkeme, medyanın durumu, gazetecilere yönelik baskılar ve ifade özgürlüğünün sınırları konusunda dikkat çekici kararlar vermiştir (COE, 2023). İkinci olarak, adil yargılanma hakkı; bireylerin mahkemelerde adil ve tarafsız bir şekilde yargılanma hakkının ihlalleri, AİHM tarafından sıkça ele alınan bir diğer meseledir. Bu kapsamda, yargılama süreçlerinin uzunluğu ve yargı bağımsızlığına müdahaleler öne çıkan konulardır (COE, 2023).

Ayrıca, özel hayata ve aile hayatına saygı hakkı da Polonya ile ilgili önemli davalarda ele alınan bir başka anahtar konudur. AİHM, özellikle çocukların devlet müdahalesi sonucunda ailelerinden alınması ve özel hayata müdahale konularında Polonya'nın AİHS yükümlülüklerini ihlal ettiği yönünde kararlar vermiştir (COE, 2023). Mülkiyet hakkının korunması bağlamında da özellikle kamu otoritelerinin mülk konusundaki tasarrufları ve restitüsyon talepleri gibi meseleler Mahkeme tarafından incelenmiştir. Bu kararlar, Polonya'nın insan haklarına yönelik duruşu ve Avrupa insan hakları hukukunun bu ülkeye etkisi açısından incelendiğinde, AİHM'nin, Polonya iç hukuk sistemi üzerinde normatif bir etki yarattığı ve ülkenin insan hakları standartlarını yükseltme yönünde baskı oluşturduğu söylenebilir (COE, 2023).

3.8.1. Adil Yargılanma Hakkı

Polonya'nın yargılama süreçlerinin uzunluğu, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) nezdinde sıkça ele alınan bir mesele haline gelmiştir. Bu durum, birçok başvurucunun, adil yargılanma hakkının, makul süre içerisinde bir yargılama gerçekleştirilmediği gerekçesiyle ihlal edildiği iddiasıyla AİHM'ye başvurmasına yol açmıştır. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin (AİHS) 6. maddesi, her bireyin davasının makul bir süre içerisinde ve tarafsız bir mahkeme tarafından adil bir şekilde görülmesini garanti altına almaktadır. Uzun yargılama süreleri, bu

maddenin açık bir ihlali olarak kabul edilir. (ECHR, 2015). Çünkü makul bir süre zarfında bir kararın alınamaması, bireylerin adil yargılanma haklarına erişimini engeller. "Kudła v. Polonya" davası, uzun yargılama sürelerinin AİHM önündeki en bilinen örneklerinden biridir. Bu dava, başvurunun yargılama sürecinin makul bir süre içinde tamamlanmaması sebebiyle AİHS'nin 6. maddesinin ihlal edildiği iddiasını gündeme getirmiştir. Başvurucu Janusz Kudła, cezai yaptırımların uygulanmasına dair Polonya'daki yasal süreçlerin uzunluğundan şikayetçi olmuştur. Mahkeme, yargılama süreçlerinin uzunluğunun, bireyin adil yargılanma hakkını ihlal ettiği sonucuna varmıştır. Ayrıca, Polonya'nın bu tip ihlallere karşı iç hukukta etkili bir başvuru yolu sunmadığına da dikkat çekilmiştir (ECHR, 2015).

Uzun yargılama sürelerinin sebep olduğu mağduriyetler, bireylerin temel haklarının korunmasında ciddi sıkıntılara yol açmaktadır. "Kudła v. Polonya" davası, bu problemi ele alan ve Polonya'nın uluslararası yükümlülüklerini yerine getirmediğini belirleyen önemli AİHM kararlarından biridir. Bu tür kararlar, AİHS'nin etkili bir şekilde uygulanmasının hem bireylerin hakları için hem de devletlerin uluslararası arenada itibarları için ne kadar kritik olduğunu göstermektedir (ECHR, 2000).

3.8.2. İşkence ve Kötü Muameleye Karşı Koruma Hakkı

AİHS'nin 3. maddesi, her bireye işkenceye, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele veya cezaya maruz bırakılmama hakkını garanti altına almaktadır. Bu hüküm, cezaevi ve gözaltı merkezlerindeki koşulları da kapsamaktadır. Buna göre, bu tür kurumların koşulları, mahpusların bu haklarına aykırı bir duruma maruz kalmamalarını sağlamalıdır (HRHF, 2009).

"Orchowski v. Polonya" davasında, başvuru, Polonya cezaevlerindeki aşırı kalabalık koşulların ve tıbbi bakımın yetersizliğinin, AİHS'nin 3. maddesine aykırı olduğunu ileri sürmüştür. AİHM, başvurunun bu iddialarını kabul ederek, cezaevindeki koşulların aşağılayıcı muamele niteliğinde olduğuna karar vermiştir. "Norbert Sikorski v. Polonya" davasında ise, başvuru, cezaevi koşullarının, özellikle tıbbi bakımın yetersizliği ve hijyen koşullarının kötü olması nedeniyle, AİHS'nin 3. maddesini ihlal ettiğini öne sürmüştür. AİHM, başvurunun iddialarını haklı bulmuş ve Polonya'nın, mahpuslara insanlık dışı muamelede bulunduğu sonucuna varmıştır (HRHF, 2009).

3.8.3. Özgürlük ve güvenlik hakkı

Devlet otoritesinin bireylerin özgürlüğünü kısıtlama hakkı, ancak AİHS'nin 5. maddesinde sıralanan durumlarda ve usulüne uygun olarak kullanılabilir. Keyfi olarak, yani yasal bir temele dayanmaksızın ya da süreç usulsüz bir şekilde yürütülerek yapılan tutuklamalar bu maddeye

aykırıdır. Polonya'da, bazı davalarda, tutuklamanın hukuki dayanağının net olmadığı ya da hukuki sürecin tam olarak izlenmediği gözlemlenmiştir. Gözaltına alma işleminin yasal bir dayanağı ve makul bir gerekçesi olmalıdır. AİHM'nin bazı kararlarında, Polonya'nın gözaltı kararlarını yeterli hukuki dayanak olmaksızın uyguladığına dair bulgulara rastlanmıştır (COM, 2022). Bu, bireyin özgürlük ve güvenlik hakkını koruma altına alan 5. maddenin özüne aykırı bir durum oluşturmaktadır. AİHS, bir bireyin tutuklu kalma süresinin makul olmasını şart koşar. Ancak neyin "makul" olarak kabul edileceği, somut olayın koşullarına ve ilgili devletin iç hukukuna göre değişiklik gösterebilir. Polonya'nın bazı uygulamalarında, bu makul sürenin aşıldığına dair bulgular AİHM tarafından tespit edilmiştir (COM, 2022).

3.9. Uluslararası Af Örgütü Raporları

Polonya'nın insan hakları alanındaki duruşu, ülkenin demokratik normlara ve uluslararası taahhütlerine ne kadar sadık kaldığını sorgulayan bir dizi olayı beraberinde getirmiştir. Bu gelişmeler, özellikle üreme hakları, toplanma özgürlüğü, yargı bağımsızlığı, LGBTİ hakları ve mülteci hakları olmak üzere çeşitli temel haklar ve özgürlükler bağlamında gerçekleşmiştir.

Bu dönemde, insan hakları savunucuları da önemli baskılarla karşı karşıya kalmıştır. Öne çıkan aktivistlerin, yasalara aykırı hareket ettikleri iddiasıyla yargılanmaları, devletin sivil topluma olan müdahalesinin arttığına bir işareti olarak algılandı. Uluslararası Af Örgütü'nün raporlarında da vurgulandığı üzere, bu tür baskılar, bir demokrasinin temel taşlarından olan sivil toplumun işleyişini tehdit etmektedir (AIR,2022-23:48).

3.9.1. Mülteci Hakları

Sınır bölgelerinde gerçekleştirilen acil yardım çabaları, sivil toplumun gösterdiği olağanüstü cömertlik ve Polonya otoritelerinin Ukrayna'dan kaçan kişileri kabul etme isteği, Temmuz 2021'den bu yana Belarus üzerinden Polonya'ya ulaşan mülteciler ve göçmenlere karşı Polonya hükümetinin sergilediği düşmanca tavrı keskin bir şekilde gölgede bırakmaktadır. Bu kontrast durum, Polonya'nın sığınma politikalarındaki çelişkili yaklaşımı ortaya koymaktadır (AI, 2022: 1). Belarus üzerinden Polonya'ya geçen yüzlerce kişi, kabul edilemez koşullarda keyfi olarak gözaltına alınmış ve adil bir sığınma sürecine erişimden mahrum bırakılmıştır. Dahası, bazıları sedasyon altında olmak üzere, kendi ülkelerine zorla geri gönderilmiştir. Ayrıca, yüzlerce kişi Belarus içerisinde mahsur kalmış aynı zamanda giderek kötüleşen koşullarla karşı karşıya bulunmaktadır (AI, 2022: 1).

Belarus ve Polonya arasındaki sınırdaki bu dramatik durum, uluslararası hukuk ve özellikle de non- refoulement ilkesi, yani bireylerin ciddi insan hakları ihlalleri riski olan yerlere geri

gönderilmemesi ilkesi açısından önemli sonuçlar doğurmaktadır. Mahsur kalan kişiler, ister Belarus'un kasaba ve şehirlerinde, ister ormanlık alanlarda bulunsunlar, Belarus sınır muhafızları ve diğer yetkililer tarafından gerçekleştirilen darp ve diğer kötü muamelelere maruz kalmaktadırlar (AI, 2022: 1). Ukrayna'daki savaşın patlak vermesi ve Belarus'a yönelik yaptırımların uygulanması, sınırdaki bu kişilerin umutsuz olan durumunu daha da kötüleştirmiştir. Mart 2022'de, Belarus otoritelerinin Bruzgi'deki geçici kampı boşaltması, yaklaşık 700 kişiyi, aralarında genç çocukların ve ciddi hastalıkları ve engellilikleri olan kişilerin de bulunduğu bir durumda barınsız bırakmıştır. Bu durum, Polonya'ya daha küçük ölçekte bir göç dalgasını tetiklemiştir (AI, 2022: 1). Bununla birlikte, Belarus'taki mülteciler ve göçmenler, trajik durumlarına ve ciddi insan hakları ihlallerine maruz kalma risklerine rağmen, Polonya topraklarına veya temel insani yardımlara erişimden mahrum bırakılmıştır. Polonya Sınır Muhafızları, düzenli olarak uluslararası koruma taleplerini görmezden gelmekte ve birçok kişiyi Belarus'a geri itmektedir (AI, 2022: 1).

Temmuz 2021'den bu yana, Belarus'tan önemli sayılarda mülteci ve göçmen sınırı geçmeye başladığında, Polonya'nın ülke topraklarına girişi engellemek için aldığı önlemler, ülkenin uluslararası insan hakları yükümlülüklerini ve AB hukukunu ihlal eder nitelikte olmuştur. Polonya otoriteleri, bu önlemlerin Belarus'un yürüttüğü "hibrit savaşa" karşı gerekli bir yanıt olduğunu savunsa da alınan tedbirler, sınırdaki kişilere yaşamsal yardım ulaştırılmasını engelleyerek ve sığınma başvurularını reddederek, Polonya'nın uluslararası yükümlülüklerine aykırı bir durum yaratmıştır (AI, 2022: 1).

Belarus sınırındaki geri itme eylemlerinden kaçmayı başaran bireylerin, Polonya'da uluslararası koruma başvurularının değerlendirilmesi sürecinde keyfi bir biçimde ve uzun süreli olarak yabancılar için ayrılmış kapalı detansiyon merkezlerinde tutuldukları gözlemlenmiştir. Bu detansiyon merkezlerindeki yaşam koşulları incelendiğinde, bireylerin standartların çok altında şartlarda, özel yaşam alanlarına saygı gösterilmeksizin, yeterli hijyen tesislerinden mahrum bir şekilde ve doktor, psikolog ya da hukuki destekten yoksun bir şekilde barındırıldıkları tespit edilmiştir (AI, 2022: 1). Bu durum, birtakım merkezlerin adeta "Guantánamo" benzeri bir ortama dönüştüğüne işaret etmektedir. Bireyler, çevresi dikenli tellerle sarılı ve sürekli olarak zırhlı araç, helikopter sesleri ve askeri tatbikatlardan kaynaklanan silah seslerinin duyulduğu aktif askeri tesislerin ortasında bulunan binalarda yaşamaktadırlar. Bazı merkezlerde, kalabalık ve dar odalarda 24 kişiye kadar bir arada yaşayan kişilerin, günde sadece bir saat açık alana erişebildikleri ve dış dünya ile neredeyse hiç iletişim kuramadıkları gözlemlenmiştir (AI, 2022: 1).

İşkence mağduru olduklarını bildiren birçok kişi için, bu merkezlerde uzun süreli gözaltı, statülerine dair eksik bilgilendirme ve süregelen belirsizlik, var olan travmalarını arttırmış ve bu

durumun, onların fiziksel ve psikolojik sağlıkları üzerinde olumsuz uzun vadeli etkileri olacağına dair endişeleri beraberinde getirmiştir (AI, 2022: 2). Bu bağlamda, Polonya hükümetinin, uluslararası insan hakları ve mülteci hukuku çerçevesinde zorunlu olan yükümlülüklerini yerine getirerek, illegal geri itmeleri derhal durdurması, çatışma veya diğer tehlikelerden kaçarak koruma arayan kişilere sınırlarını açması, Belarus ‘tan gelen yabancı uyruklu kişilerin keyfi gözaltılarını sonlandırması, adil sığınma prosedürlerine erişimi sağlaması ve herhangi bir kişiyi işkence ve diğer kötü muamele riski taşıyan bir yere geri göndermekten kaçınması gerekmektedir (AI, 2022: 2).

Mülteci hakları konusunda, Polonya'nın sadece Ukrayna'dan değil, aynı zamanda Belarus üzerinden gelen mültecilere yönelik tutumu da eleştirilmiştir. Polonya'nın uluslararası yükümlülüklerini yerine getirmekte yetersiz kaldığı yönündeki eleştiriler, bu alandaki ciddi endişeleri yansıtmıştır (AIR,2022-23:301).

3.9.2. Özel ve Aile Hayatına Saygı Hakkı

Uluslararası Af Örgütü tarafından hazırlanan bu rapor, Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddete Karşı Eylem Uzmanları Grubu (GREVIO) için oluşturulmuş olup, GREVIO'nun Polonya'ya gerçekleştireceği izleme ziyareti öncesinde sunulmaktadır. Söz konusu ziyaret, Polonya'nın Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi, yani İstanbul Sözleşmesi'nin hükümlerini nasıl uyguladığına yönelik süregelen bir değerlendirme sürecinin bir parçasını teşkil etmektedir (AI, 2020: 3).

Polonya, İstanbul Sözleşmesi'ni 18 Aralık 2012'de imzalamış ve 1 Ağustos 2015'te onaylamıştır. GREVIO'nun planlanan izleme ziyareti 2020 sonbaharında gerçekleşmesi beklenmektedir. Bu rapor, Uluslararası Af Örgütü'nün Polonya'nın İstanbul Sözleşmesi'ne uyumu konusundaki endişelerini detaylı bir şekilde ele almaktadır. Raporda, özellikle Polonya hukukunun, şiddet ve tecavüz ile aile içi şiddet faillerine yönelik etkin uzaklaştırma emirlerini içermemesi ve bu durumun mağdurların yeterli korumadan mahrum bırakılması eleştirilmektedir (AI, 2020: 3). Ayrıca, Uluslararası Af Örgütü, geçmişte gündeme gelen İstanbul Sözleşmesi'nden çekilme tehditlerinden duyduğu kaygıyı dile getirmektedir. İstanbul Sözleşmesi, aile içi şiddeti, eş veya partnerle aynı evde yaşanıp yaşanmadığına bakılmaksızın, aile içinde veya eski ya da mevcut eşler arasında gerçekleşen fiziksel, cinsel, psikolojik veya ekonomik şiddet eylemleri olarak tanımlamaktadır (AI, 2020: 3). Uluslararası Af Örgütü, Polonya yasalarının ekonomik şiddet suçunu tanınamamasından dolayı endişe taşımaktadır. Bu durum, İstanbul Sözleşmesi'nin 5. maddesinin 2. fıkrası dahilinde, devletin şiddet mağdurlarına adalet ve korumaya erişimlerini sağlamak amacıyla gerekli yasal ve diğer tedbirleri alma yükümlülüğünü yerine getirmemesi anlamına gelmektedir. Mevcut yasal boşluk, ekonomik şiddet faillerinin cezazırlıkla sonuçlanmasına olanak tanımaktadır

(AI, 2020: 3).

3.9.3. Ekonomik Haklar

Ekonomik şiddet, cinsiyete dayalı olarak şekillenen sosyal ve kültürel rollerin bir sonucu olarak, toplumun çeşitli kesimlerinde kök salmış bir sorundur. Yapılan araştırmalar, Polonya'da erkek bireylerin kadınlara kıyasla daha yüksek ücretlerle istihdam edildiğini ve kadınların büyük ölçüde ücretsiz olarak ev işleri, çocuk bakımı ve yaşlı aile üyelerine yönelik bakım sorumlulukları gibi alanlarda çalıştıklarını ortaya koymaktadır. Sistemik olarak yerleşmiş bu cinsiyet ayrımcılığı, kadınların ekonomik anlamda genellikle erkeklere bağlı olmasına yol açmakta ve bu durum, kadınları farklı şiddet türlerine karşı savunmasız hale getirmektedir (AI, 2020: 3).

Polonya'da faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşları, özellikle aile içi şiddet ve kadına yönelik şiddet mağdurlarına destek olma amacı güden organizasyonlar, ekonomik şiddet kavramının Polonya hukuk sistemine entegre edilmesi gerekliliğini sürekli dile getirmektedirler. Polonya'nın şiddet tanımında bulunan bu eksiklik, İstanbul Sözleşmesi'nin imzalanma ve onaylanma sürecinde de gündeme gelmiş ve bu konu, sözleşmenin onaylanmasına yönelik yürütülen kampanyaların bir parçasını oluşturmuştur (AI, 2020: 3). Halkla İlişkiler Enstitüsü gibi bağımsız düşünce kuruluşları, 2015 yılında şiddetin önlenmesi konusunda uzman kişilerle iş birliği yaparak ekonomik şiddet üzerine kapsamlı araştırmalar gerçekleştirmiş ve bu konuda bir rapor yayınlamıştır. Bu raporda, ekonomik şiddetin Polonya yasalarında yer almadığı, aile üyelerinin nafaka yükümlülükleri ve eşlerin ortak malları yönetme konusundaki eşit haklara sahip olmaları gibi konular ele alınmıştır. Ancak, mevcut yasal düzenlemeler, ekonomik şiddet kavramını doğrudan tanımlamamakta veya bu konuya yönelik kapsamlı düzenlemeler getirmemektedir (AI, 2020: 4).

Halkla İlişkiler Enstitüsü tarafından gerçekleştirilen bu çalışma, ekonomik şiddete odaklanan ve hukuki değişiklikler ile şiddetin önlenmesi sistemine yönelik öneriler geliştirmeyi hedefleyen ilk kapsamlı çalışma olma özelliğini taşımaktadır (AI, 2020: 3). Proje kapsamında, kamu sektörü temsilcileri, ceza adaleti sistemi çalışanları, sivil toplum kuruluşları ve kadına yönelik şiddetin önlenmesi alanında faaliyet gösteren diğer sektörlerden katılımcılarla yuvarlak masa toplantıları düzenlenmiştir. Bu toplantılarda gerçekleştirilen tartışmalar, yasal düzenlemelerin ekonomik şiddeti de kapsayacak şekilde yeniden ele alınması ve aile içi şiddet ile kadına yönelik şiddetin tanımının genişletilmesi gibi çeşitli önerilerle sonuçlanmıştır (AI, 2020: 4).

3.9.4. Ayrımcılık Yasağı

Önemli bir yargı sürecine tanık olmak üzere, Uluslararası Af Örgütü, Üreme Hakları Merkezi ve İnsan Hakları İzleme Örgütü, Polonya Anayasa Mahkemesi'nin 22 Ekim 2020 tarihinde, "ciddi ve geri dönüşümsüz fetüs kusuru veya fetüsün yaşamını tehdit eden tedavisi mümkün

olmayan hastalık" gerekçesiyle kürtaj erişiminin anayasal olup olmadığına dair bir karar alması beklenirken, bağımsız uzman gözlemcileri duruşmayı izlemek üzere göndermişlerdir. Bu durum, kadın ve kız çocuklarının insan haklarına yönelik, uzun süredir devam eden ve kamuoyu nezdinde ifade edilen endişeler ışığında, bu kritik davaya ilişkin yargılama sürecinin dikkatle incelenmesinin esaslı olduğu bir perspektifi ortaya koymaktadır (AI, 2020: 1).

Anayasa Mahkemesi'nin yaklaşan duruşmaları, kadın hakları üzerindeki tekrar eden hükümet saldırıları ve üreme haklarını sınırlama yönündeki girişimlerin bağlamında, aynı zamanda Polonya'daki yargının bağımsızlığı ve hukukun üstünlüğü prensiplerini zayıflatan yasal ve politika değişikliklerinin gölgesinde gerçekleşmiştir. Gözlemciler, gözlem görevlerinin ardından, yargılama süreçleri ve mahkemenin alacağı herhangi bir karar hakkında kendi organizasyonlarına doğrudan bilgi vereceklerdir (AI, 2020: 1).

Söz konusu üç organizasyon, gözlemcilerinin duruşmalara katılarak süreci izleyebilmeleri amacıyla, Anayasa Mahkemesi'ne resmi başvuruda bulunarak mahkemede kendileri için yer talep etmişlerdir. Yargılama gözlemleri, insan haklarına dair kritik endişelerin bulunduğu ceza davaları ve hukuk davaları gibi çeşitli yargı süreçlerinde gerçekleştirilmektedir (AI, 2020: 1). Bu organizasyonlar, uluslararası insan hakları hukukunda deneyim ve uzmanlığa sahip saygın hukukçulardan oluşan bir ekibi, yargılama sürecini gözlemlemek üzere görevlendireceklerdir. Bu, yalnızca söz konusu davayı anlamak ve değerlendirmek için değil, aynı zamanda Polonya'da kadınların ve kız çocuklarının temel haklarının korunmasına yönelik genel çerçeveyi daha iyi anlamak adına da kritik bir öneme sahiptir (AI, 2020: 1).

Üreme hakları konusundaki kısıtlamalar, özellikle ciddi fetal bozukluklar gerekçesiyle gerçekleştirilen kürtajın yasa dışı ilan edilmesiyle belirginleşmiştir. Bu durum, uluslararası normlara aykırı bir adım olarak değerlendirilmiş ve Birleşmiş Milletler tarafından da eleştirilmiştir. Kürtajın temel bir insan hakkı olarak kabul edilmesi gerektiği argümanı, Polonya'nın bu alandaki kararlarına yönelik endişeleri artırmıştır (AIR,2022-23:47).

3.9.5. İfade ve toplanma özgürlüğü

Uluslararası Af Örgütü'nün son beş yılda gerçekleştirdiği araştırmalar, Polonya'daki yetkililerin sivil toplum alanını daraltıcı eylemlerini ve hukuk devleti ilkesini zayıflatıcı uygulamalarını sistemli bir şekilde ele almaktadır. Özellikle, kadınlar, LGBTİ bireyler ve bu grupların haklarını savunan kişilere yönelik saldırılar artmıştır. Bu eğilim, 2015 yılındaki hükümet değişikliği ile başlamış ve LGBTİ bireylerin ifade özgürlüğü, örgütlenme ve barışçıl toplantı haklarına yönelik süregelen baskılarla devam etmiştir. Yetkililerin ve polis, LGBTİ bireylerin ve onları destekleyen kişilerin sivil alandaki haklarına yönelik ihlalleri, düşmanca ve damgalayıcı

söylemin artmasıyla paralel bir şekilde, bu bireylerin maruz kaldığı şiddet ve ayrımcılığı artırmaktadır (AI,2022: 5)

Uluslararası Af Örgütü'nün Ekim 2021 ile Mayıs 2022 tarihleri arasında Polonya genelinde yürütülen detaylı araştırması, barışçıl toplantı ve ifade özgürlüğü haklarının ihlallerini ortaya koymaktadır. Bu araştırma, 51 yarı yapılandırılmış röportaj yoluyla, LGBTİ haklarına dair geniş bir perspektif sunarak, devletin uluslararası insan hakları yükümlülüklerini yerine getirme noktasındaki eksikliklerini vurgulamaktadır. Araştırmada, devletin barışçıl protestolara saygı gösterme, koruma ve kolaylaştırma yükümlülüklerinin farklı yönleri analiz edilmiş ve LGBTİ hakları savunucularının sivil alanda karşılaştıkları zorluklar derinlemesine incelenmiştir (AI,2022: 5). Polonya İnsan Hakları Komiseri Ofisi ve Parlamento üyeleri gibi resmi makamlarla yapılan görüşmeler ve belediye yetkililerinden alınan bilgiler, devletin ve kolluk kuvvetlerinin LGBTİ bireylerin ve müttefiklerinin haklarını ihlal eden eylemleri ve ihmallerini daha geniş bir bağlamda değerlendirmeye olanak tanımaktadır. Bu bulgular, Polonya'da LGBTİ bireyler ve onları destekleyenler için giderek daha tehlikeli bir ortamın oluştuğunu ve bu durumun yetkililerin kasıtlı eylemleri ve ihmalleri sonucunda gerçekleştiğini göstermektedir (AI,2022: 6).

Uluslararası Af Örgütü tarafından 2019 ve 2021 yıllarında gerçekleştirilen dört Eşitlik Yürüyüşünün gözlemlenmesi ve çeşitli şehirlerdeki duruşmaların incelenmesi sonucunda, Polonya'daki LGBTİ bireylere ve bu bireylerin haklarını savunanlara yönelik sistemsel şiddet ve ayrımcılık konusunda kapsamlı bir tablo ortaya çıkmıştır. Araştırma, hükümet yetkililerinin ve etkili kamu figürlerinin, LGBTİ bireyleri "aile değerlerine", "Katolik inancına" ve "kamu düzenine" yönelik bir "tehdit" olarak kasıtlı olarak negatif bir şekilde betimlediğini ortaya koymaktadır. 2019 sonrasında, yerel yönetimlerin homofobik kararları ve "LGBTİ-dışı bölgeler" olarak adlandırılan bölgelerdeki Onur ve Eşitlik Yürüyüşlerinin keyfi olarak yasaklanması, LGBTİ bireyler için durumun hızla kötüleşmesine yol açmıştır (AI, 2022:6). Bialystok ve Lublin'deki Eşitlik Yürüyüşlerine yönelik saldırılarda, polisin barışçıl yürüyen katılımcıları karşı göstericilerin şiddet ve ayrımcılığından yeterince koruyamaması, devletin koruma görevini yerine getirmediğini göstermektedir. Ayrıca, Polonya'da homofobi, bifobi ve transfobiye karşı çıkan ve bunlara karşı konuşan aktivistlerin, sivil toplum alanının daralması ve yıllarca süren, maliyetli yargı süreçleri nedeniyle giderek artan oranda misillemelere maruz kaldığı da araştırmanın bulguları arasındadır. Bu durum, aktivistlerin toplum içindeki seslerini kısıtlamakta ve sivil toplumun etkili bir şekilde işleyişini engellemektedir (AI, 2022:6).

3.9.6. Hukukun Üstünlüğü ve Yargı Bağımsızlığı

Polonya'nın son dönemde gerçekleştirdiği yargısal reformlar ve mülteci politikaları hem

ulusal hem de uluslararası alanda bir dizi tartışmayı beraberinde getirmiştir. 2015 yılından bu yana hükümet, yargı bağımsızlığını sarsacak çeşitli yasal düzenlemeler ve politika değişiklikleri uygulamıştır (AI,2020-2021:5). Bu reformlar, yargıç atamalarının politize edilmesi, Adalet Bakanı'na mahkeme başkanlarını ve yardımcılarını atama ve görevden alma yetkisi verilmesi, Yüksek Mahkeme yargıçlarının zorunlu emekliliği ve hükümet karşıtı görüş bildiren yargıçlara disiplin soruşturmaları açılması gibi maddeleri içermektedir. Avrupa Adalet Divanı (CJEU) ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM), Polonya'nın yargı sistemine yönelik bu müdahalelerini incelemiş ve çeşitli davalarda Polonya'nın yargı bağımsızlığını tehdit eden uygulamalarını sorgulamıştır (AI,2020-2021:5). Avrupa Parlamentosu da 2020 yılında, Polonya'daki yargı bağımsızlığına yönelik endişeleri dile getiren bir kararı benimsemiştir. Aynı zamanda, Polonya'nın mülteci politikaları da eleştirilerin odak noktasında yer almıştır. Özellikle Ukrayna ve Belarus üzerinden gelen mültecilere karşı sergilenen tutum, Polonya'nın uluslararası yükümlülüklerini yerine getirmediği yönündeki iddiaları güçlendirmiştir. Uluslararası Af Örgütü, Polonya'nın yargı reformları ve mülteci politikalarını yakından takip etmekte olup, durumun ciddiyetine vurgu yaparak Avrupa Birliği üye ülkelerinin bu konuda sorumluluk almalarını talep etmiştir. Bu bağlamda, Polonya'nın iç ve dış politikadaki bu gelişmeleri, uluslararası hukuk ve insan hakları normları çerçevesinde değerlendirildiğinde, ülkenin hem yargı bağımsızlığını hem de mülteci haklarını güvence altına almak adına daha kapsamlı ve etkili politikalar geliştirmesi gerektiği sonucunu ortaya koymaktadır (AI,2020-2021:6)

Polonya'nın insan hakları alanındaki duruşu, ülkenin demokratik değerlere ve uluslararası yükümlülüklere ne kadar bağlı olduğu konusunda ciddi soruları beraberinde getirmiştir. Bu hem ulusal hem de uluslararası düzeyde insan haklarının korunması ve geliştirilmesi için yapılması gereken çok şey olduğunu işaret etmektedir (AI, 2022). 2022 yılı, Polonya'da insan hakları alanında önemli zorlukların yaşandığı bir yıl olarak kayda değerdir. Bu yıl boyunca ülke içinde ve uluslararası düzeyde bir dizi insan hakları sorunu gündeme gelmiştir, bu da Polonya'nın uluslararası yükümlülüklerini nasıl yerine getirdiği ve insan haklarını koruma konusundaki taahhütlerini ne ölçüde sürdürdüğü konularını derinlemesine sorgulanmasına yol açmıştır (AI, 2022).

Tüm bu gelişmeler, Polonya'nın insan hakları alanında karşı karşıya olduğu karmaşıklığı ve çeşitliliği göstermektedir. Bu nedenle, uluslararası toplumun insan hakları konusundaki baskının ve endişenin devam edeceği öngörülmektedir. Polonya, uluslararası yükümlülüklerini ve demokratik değerlerini koruma konusundaki taahhütlerini gözden geçirmek ve insan haklarına saygıyı yeniden güvence altına almak için önemli adımlar atmaya ihtiyaç duymaktadır (AI, 2023).

3.10. İnsan Hakları İzleme Örgütü Raporları

3.10.1. Yargı Bağımsızlığı

Polonya'daki hükümetin yargı bağımsızlığına yönelik süregelen saldırıları, demokratik kurumların işleyişini ve hukukun üstünlüğünü tehlikeye atmaktadır. Bu kritik durum, temmuz ayında Anayasa Mahkemesi'nin, Avrupa Birliği Adalet Divanı'nın (ABAD) 2020 yılı Ekim ayında Polonya yargısının bağımsızlığını korumaya yönelik aldığı geçici tedbirleri Polonya Anayasası'na aykırı bulduğu kararla somutlaştırmıştır (HRW,2022:535). Aynı ay, ABAD'ın Polonya Yüksek Mahkemesi'nin disiplin organını, AB hukukunda tarif edilen bağımsız ve tarafsız bir yargı organı olarak kabul etmediği ve bu nedenle geçici olarak askıya aldığı kararı, ülkenin yargı sistemine duyulan güveni daha da zayıflatmıştır. Hükümetin ağustos ayında AB'ye disiplin kurulunu dağıtacağına dair yaptığı bildirimin ardından bu taahhüdü yerine getirememesi, Eylül ayında Avrupa Komisyonu'nun, mahkeme kararına uymama nedeniyle günlük para cezaları talep etmesine yol açmıştır (HRW, 2022:535).

Yargı bağımsızlığının temel bir demokratik ilke olduğu düşünüldüğünde, hakimlerin ve savcıların, hukukun üstünlüğü ve yargı reformlarına dair eleştirileri nedeniyle keyfi disiplin soruşturmaları ile karşı karşıya kalmaları endişe vericidir. Nisan ayında, Anayasa Mahkemesi'nin, insan haklarından sorumlu komiser Adam Bodnar'ın görev süresinin sona ermesine rağmen halefinin atanamaması sebebiyle görevden alınmasına karar vermesi, hükümetin yargı üzerindeki etkisinin bir göstergesi olarak değerlendirilebilir. Bodnar, görev süresi boyunca sıkça hükümetin hukukun üstünlüğüne ve insan haklarına olan taahhüdünü sorgulamıştır (HRW, 2022:536).

Ekim ayında ise, Polonya başbakanının girişimiyle, Anayasa Mahkemesi'nin AB Antlaşması'nın 1. ve 19. maddelerine dair yorumun Polonya Anayasası ile uyumlu olmadığına karar vererek AB hukukunun bağlayıcı niteliğini reddetmesi, Avrupa Komisyonu ve diğer AB üye ülkelerinin endişelerini tetiklemiştir. Bu durum, Polonya'nın demokratik değerlere ve uluslararası yükümlülüklerine olan bağlılığını sorgulayan bir dizi olayın sadece sonuncusu olarak görülebilir ve bu, ülkenin Avrupa Birliği ile ilişkilerini daha da karmaşık bir hale getirmektedir (HRW, 2022:536).

3.10.2. Medya Bağımsızlığı

Polonya'da hükümetin bağımsız medya kuruluşlarına ve gazetecilere sürekli müdahalesi, ülkenin demokratik kurumları üzerinde derinlemesine bir analiz gerektiren kritik bir durumu işaret etmektedir. Sınır Tanımayan Gazeteciler tarafından yayımlanan 2023 Dünya Basın Özgürlüğü Endeksi'nde Polonya'nın 2021 yılına kıyasla 66. sıraya gerilemesi, medya özgürlüğünün alarm verici bir şekilde erozyona uğradığına işaret etmektedir (HRW, 2023: 491). Avrupa Komisyonu'nun hukukun üstünlüğü raporu, Polonya'da gazetecilerin çalışma koşullarının sürekli olarak kötüleştiğini ve olağanüstü hâl koşulları altında kamusal bilgilere erişimin kısıtlandığını vurgulamaktadır (HRW, 2023: 491). Özellikle, Belarus ile sınır bölgesindeki olağanüstü hâl sürecinde, gazetecilerin belirlenen bölgelere girişi

engellenerek, kritik bir mülteci krizi anında dahi halkın bilgilendirilmesine yönelik adımların önü kesilmiştir (HRW, 2023: 492). Gazeteciler Wojciech Czuchnowski ve Tomasz Lis'in çocuklarına yöneltilen ölüm tehditleri, devlet tarafından taciz ve tehdidin, sadece gazetecileri değil, ailelerini de hedef alacak şekilde genişletildiğini göstermektedir. Bu durum, ifade özgürlüğünü kısıtlamanın yanı sıra, bireylerin güvenlik algısını da ciddi anlamda zedelemektedir (HRW, 2023: 492). Ayrıca, serbest gazeteci Pablo González'in casusluk suçlamasıyla tutuklanması ve hükümet karşıtı yayınlar yapan TVN24 televizyonunun politik baskı altına alınması, ülkenin medya özgürlüğü alanındaki sorunlarını daha da keskinleştirmektedir. Bu olaylar, Polonya'da basın özgürlüğünün, demokratik değerlerin ve hukukun üstünlüğünün erozyona uğradığına dair endişeleri arttırmakta ve bu durumun, toplumun genelini ilgilendiren kritik bir mesele olarak ele alınmasını gerektirmektedir (HRW, 2023: 492).

3.10.3. Göçmen Hakları

Mayıs ayından itibaren Belarus 'tan Polonya'ya düzensiz bir şekilde geçiş yapan göçmen sayısındaki artış üzerine, Polonya hükümeti Eylül ayında Belarus ile sınırında olağanüstü hâl ilan ederek gazetecilerin, aktivistlerin, insani yardım çalışanlarının ve diğerlerinin sınır bölgesine erişimini yasaklamıştır (HRW, 2022: 537). Ağustos ayı itibarıyla, Polonya sınır yetkililerinin, bazen şiddet içeren, göçmen ve sığınmacıları Belarus'a geri itmelerine dair inandırıcı raporlar artmış ve Polonya-Belarus sınırındaki ormanlık alanda beş göçmenin ölümü doğrulanmıştır. Polonya yetkilileri, kötü muamele görmekte olan göç politikalarını savunmak amacıyla, Belarus Cumhurbaşkanı Aleksandr Lukashenko'nun, AB'nin Belarus'a karşı yaptırımları misillemek için göçmenlerin Belarus içinde ve AB sınırlarına doğru serbestçe seyahat etmelerine izin verdiği kasıtlı bir politikaya tepki verdiklerini ileri sürmüşlerdir (HRW, 2022: 537). Ancak bu savunmalar, Polonya'nın eylemlerinin AB ve uluslararası hukuka aykırı olduğu, göçmenleri zarar riski altına aldığı, hatta ölüme kadar giden sonuçlara yol açtığı ve Polonya'nın göçmenleri geri itme pratiğinin Belarus üzerinden gelenlerden daha önceye dayandığı gerçeklerini göz ardı etmektedir (HRW, 2022: 537).

2023 yılı itibarıyla, Rusya'nın Ukrayna'yı işgal etmesi sonucunda, 6 milyondan fazla mülteci Polonya'ya sığınmış ve 1.391.000'den fazla kişiye AB'nin Geçici Koruma Direktifi kapsamında geçici koruma sağlanmıştır. Özellikle kadınlar ve kız çocukları, Polonya'nın karşılama süreçlerindeki güvenlik açıkları ve önlem almanın yetersizliği sebebiyle, insan kaçakçılığı, sömürü ve cinsiyet temelli şiddet riski altında kalmıştır (HRW,2023:494) Polonya'nın bu uygulamaları, sığınmacı ve göçmenlerin haklarını koruma yükümlülüğüne aykırı olarak, bir yandan Ukrayna'dan gelen sığınmacılara kucak açarken, diğer yandan Belarus'tan gelen sığınmacılara yönelik geri itme uygulamalarını sürdürmüştür (HRW,2023:494).

Polonya'nın sığınmacı ve göçmen politikalarında tutarsızlık ve çifte standart uygulamaya devam ettiği görülmektedir. Polonya'nın hem uluslararası hukuka hem de insan haklarına aykırı olan bu uygulamaları, ülkenin göç ve sığınma konularında daha kapsayıcı ve insancıl bir politika izlemesi

gerektiği gereksinimini ortaya koymaktadır (HRW,2023:494).

3.11. Özgürlük Evi Raporları

3.11.1. Siyasal Haklar

Polonya'nın anayasal düzeninde, cumhurbaşkanının doğrudan halk tarafından seçildiği ve bu görevin maksimum iki dönem sürdüğü belirtilmektedir. Ancak, yürütme yetkisi, temel olarak başbakanın kontrolünde olup, cumhurbaşkanı savunma ve dış politika konularında belirli yetkilere sahip bulunmaktadır. 2020 seçimlerinde, PiS'nin adayı Andrzej Duda'nın yeniden seçilmesi, Polonya'nın post-komünist döneminde görülen en yüksek ikinci seçim katılımıyla gerçekleşmiştir (FH, 2022).

Bu seçim, aslen Mayıs ayında gerçekleştirilmesi planlanmışken, COVID-19 pandemisi sırasında yaşanan siyasi anlaşmazlıklar sonucu ertelenmiştir. Nisan 2020'de, oylamanın posta yoluyla yapılması konusundaki tartışmalı kararın ardından, seçim idaresinin yasal olarak yetkilendirilmiş olan Ulusal Meclis'ten Seçim Komisyonu'na (PKW) devredildiği görülmüştür. Anayasal yükümlülüklerin bu şekilde değiştirilmesi, hükümetin demokratik prosedürleri uygulamada gösterdiği tutarsızlıkların bir yansıması olarak değerlendirilebilir (FH, 2022). Bu karar, Eylül 2020'de bir idare mahkemesi tarafından yasaya aykırı olarak değerlendirilmiştir. Bununla birlikte, 2021'de Yüksek Denetim Ofisi'nin, posta yoluyla oylama planının yasal bir dayanak olmaksızın ve ekonomik yük getirerek hazırlandığına dair eleştirisi, hükümetin anayasal sorumluluklarını nasıl yerine getirdiği konusundaki endişeleri artırmıştır (FH, 2021).

Avrupa Güvenlik ve İş Birliği Teşkilatı'nın (AGİT) değerlendirmelerine göre, seçimlerin genel organizasyonu rekabetçi ve etkili olmasına rağmen, kamu yayıncısının taraflı yayınlarının seçim sürecini gölgelediği belirtilmiştir (FH, 2021). Ayrıca, üst düzey yetkililerin kampanya faaliyetlerine olan katılımları ve bu faaliyetlerin düzenlenme şekli, seçim sürecinin adaletini sorgulamaktadır. Özellikle, kampanya sürecinde homofobik söylemin kullanılması, demokratik değerler ve insan haklarına duyulan saygı açısından önemli endişeleri gündeme getirmiştir (FH, 2021).

Polonya'nın iki meclisli parlamento yapısında, Sejm olarak adlandırılan alt meclis 460 üye ile temsil edilir. Bu üyeler orantılı temsil esasına göre seçilir ve yasama yetkisinin esasını oluştururlar. Öte yandan, üst meclis olan Senato 100 üyeye sahiptir ve bu üyeler tek üyeli seçim bölgelerinden doğrudan seçilirler. Senato'nun, yasa yapım sürecine yönelik erteleyici ve düzeltici yetkileri bulunmaktadır, ancak genel olarak etkisi sınırlıdır (FH, 2021).

2019 parlamento seçimlerinin sonucunda, PiS partisi yüzde 43,6 oy oranıyla alt meclisteki çoğunluğunu korumuştur. Bu çoğunluk, PiS'nin resmi koalisyon ortağı olmaksızın hükümeti sürdürebilmesini sağlamış, fakat sonrasında iki küçük partiyle birleşme yaşanmıştır. 2021'de bu koalisyonun içindeki birtakım değişiklikler, yasa yapım sürecinde dengeleri etkilemiştir. Merkezci bir

parti olan Sivil Platform (PO), seçimlerde 134 sandalye kazanarak ana muhalefet partisi konumunu korumuştur. Ek olarak, Senato'daki çoğunluk değişikliği, muhalefetin Senato üzerinde daha fazla etkiye sahip olmasına neden olmuştur (FH, 2020).

Avrupa Güvenlik ve İş birliği Teşkilatı (AGİT) tarafından yapılan değerlendirmelere göre, 2019 seçimleri genel olarak şeffaf ve profesyonel bir şekilde gerçekleşmiştir. Bununla birlikte, yürütülen yargı reformlarının, seçimle ilgili şikayetlerin bağımsızlıkla ele alınmasına dair güven eksikliği yarattığına dikkat çekilmiştir. Ayrıca, milliyetçi ve homofobik söylemin, demokratik seçim sürecini ve bireylerin temel hak ve özgürlüklerini tehlikeye atabileceği belirtilmiştir (FH, 2021).

2021'de, Toronto Üniversitesi'nin yaptığı bir çalışmada, Polonyalı bir muhalif politikacının cep telefonunun Pegasus casus yazılımıyla hacklendiği ve bu bilgilerin kampanya sürecinde kamu yayınlarında kullanıldığı ortaya konmuştur. Bu durum, demokratik süreçlerin ve bireylerin özel yaşamlarının korunmasına yönelik ciddi endişeleri gündeme getirmiştir (FH, 2022). Avrupa Parlamentosu'nun 2022 tarihli raporunda da bu tür teknolojik müdahalelerin, ulusal seçimlerin yanı sıra uluslararası seçim süreçlerini de etkileyebileceği ifade edilmiştir. Bu tespitler, temel insan hakları ve demokratik süreçlerin korunması bağlamında ciddi bir refleksiyon gerektirmektedir (FH, 2022).

Polonya'nın seçim altyapısının evrimi, demokratik süreçlerin ve birey haklarının korunmasının merkezinde yer almaktadır. 2017-18 yılları arasında gerçekleştirilen yasal düzenlemeler, Polonya Seçim Kurulu (PKW) üzerinde potansiyel siyasi etkinin artırıldığını göstermektedir (FH, 2022). Daha önce yargısal organlarca belirlenen dokuz üyenin tamamı, bu reformlar neticesinde yedi tanesi Parlamento tarafından atanır hale gelmiştir. Bu, özellikle mevcut parlamento döneminin başında en büyük meclis grubunu oluşturan Hukuk ve Adalet Partisi'nin (PiS) seçim sürecine olan etkisini artırabileceği anlamına gelmektedir (FH, 2022).

PiS'in Anayasa Mahkemesi (TK) üzerinde de belirgin bir etkisi bulunmaktadır, özellikle bu mahkeme PiS tarafından atanmış yargıçlarla dolu olduğunda. PKW'nin PiS'e posta yoluyla oylama sürecini yönetme yetkisi vermesi, demokratik süreçlere potansiyel olarak zarar veren bir diğer faktördür. Ulusal Yargı Konseyi'nin (KRS) siyasallaşması, seçim sonuçlarının doğrulanmasında bir tehdit oluşturmaktadır. KRS tarafından atanmış bir Yüksek Mahkeme odası olan Olağanüstü Denetim ve Kamu İşleri Odası, seçim ve referandum sonuçlarının doğrulanmasında kritik bir role sahiptir (FH, 2023). 2022'de kabul edilen ve Başkan Duda tarafından onaylanan yerel yönetimlerin görev süresinin Nisan 2024'e kadar uzatılmasına dair yasa, demokratik süreçler üzerindeki etkisine dair bir analiz gerektirmektedir. Bu kararın, 2023 genel seçimlerini etkilemese de yerel yönetim yapılarına etkisi konusunda ciddi endişelere neden olmuştur (FH, 2023).

3.11.2. Yargı Bağımsızlığı

Polonya'da yargı bağımsızlığının ve demokratik denge mekanizmalarının korunması üzerine

son yıllarda yaşanan tartışmalar, ulusal ve uluslararası düzeyde endişelere neden olmuştur. Özellikle 2015 yılında Hukuk ve Adalet Partisi'nin (PiS) iktidara gelmesi sonrası yürürlüğe koyduğu yargı reformları, bu endişelerin odak noktasını oluşturmuştur. Anayasa Mahkemesi'nin (TK) yapısal yetkilerinde ve yüksek yargıç atamalarında meydana gelen değişiklikler, yargı bağımsızlığını ve kuvvetler ayrılığı ilkesini potansiyel olarak zayıflatmıştır (FH, 2022).

2018'de hayata geçirilen emeklilik yaşları reformu, Yüksek Mahkeme yargıçlarının istifaya zorlanmasına yol açarken, bu durum, Avrupa Komisyonu (AK) ve Avrupa Adalet Divanı (ECJ) tarafından dikkatle izlenmiştir. ECJ'nin bu reformların Avrupa yasalarını ihlal ettiği yönündeki kararı, uluslararası hukuk ve ulusal hukuk arasındaki gerilimi artırmıştır. Aynı yıl, Yüksek Yargı Konseyi'nin (KRS) üye atamalarında parlamentonun artan rolü, yargı bağımsızlığını koruma misyonunun sorgulanmasına neden olmuştur (FH, 2018).

Yüksek Mahkeme'ye eklenen Disiplin Dairesi gibi yeni yapılanmalar da AK'nin yargı bağımsızlığına potansiyel tehdit olarak gördüğü unsurlardan biridir. 2021'de ECJ'nin bu Daire'nin faaliyetlerini askıya alma kararı, uluslararası hukuk kurumlarıyla Polonya arasındaki anlaşmazlığın boyutlarını gözler önüne sermiştir. Ancak, bu tür kararlara rağmen, Polonya'nın bu yönergeleri uygulamama eğilimi, AB ve üye ülkeleri arasındaki hukuki uyumun zorluklarını vurgulamaktadır (FH, 2021). Bununla birlikte, bireysel hakimlerin deneyimleri de uluslararası camianın dikkatini çekmiştir. 2022'de Varşova ceza hâkimi Marzanna Piekarska-Drażek gibi bazı yargıçların, hükümetin adli politikalarını eleştirdikten sonra görevlerinden alınmaları veya görev yerlerinin değiştirilmesi, yargı bağımsızlığına yönelik devam eden tehditleri işaret etmektedir (FH, 2021). 2022'nin sonlarında, Sejm'in postane seçmen listeleri ile ilgili cezai işlemleri durdurma ve önceki mahkeme kararlarını geçersiz kılma kararı, kuvvetler ayrılığı ilkesinin korunması noktasında ciddi soru işaretleri yaratmıştır. Bu tür girişimler, demokratik hukuk devleti ilkesinin ve insan haklarının korunması konusunda ulusal ve uluslararası düzeyde devam eden endişelere işaret etmektedir (FH, 2021).

3.11.3. Toplanma Özgürlüğü

Polonya'da, anayasal bir hak olan toplantı ve gösteri yapma özgürlüğü hem yasal düzenlemeler hem de pratik uygulamalar açısından genellikle saygı görse de, yer yer bazı sınırlamalarla karşılaşmaktadır. 2020 yılı, bu bağlamda önemli bir dönemeç olarak öne çıkmaktadır; zira COVID-19 salgını, bu özgürlüklerin kullanımını etkileyen kısıtlamaların uygulanmasına sebep olmuştur (FH, 2020). Salgın önlemleri, toplu gösterileri ve protesto hareketlerini sınırlamış, bu durum ise protestocuların yaratıcı ve alternatif ifade biçimlerine yönelmesini beraberinde getirmiştir. Örneğin, Mayıs 2020'de Varşova'da işletme sahiplerinin düzenlediği ve devletten ekonomik destek talep eden gösteriler, polisin kısıtlamaları ve güvenlik önlemlerini gerekçe göstererek müdahalede bulunması ve gözaltı işlemleri gerçekleştirmesi ile sonuçlanmıştır (FH, 2020).

LGBT+ haklarına yönelik aktivizmin arttığına ve özellikle bir aktivistin tutuklanması üzerine gerçekleşen protestoların büyük bir kitleyi harekete geçirdiğine şahit olunmuştur. Ayrıca, Polonya İnsan Hakları Komiseri'nin yürüttüğü bir soruşturma, polisin gözetimine alınan kişilere karşı uyguladığı muamelelerin eleştirilmesine neden olmuştur. (FH,2021). Ekim 2020'de, Anayasa Mahkemesi'nin kürtaj hakkını ciddi şekilde sınırlayan kararına karşı düzenlenen ve 1989 yılındaki komünizmin çöküşünden bu yana gerçekleşen en geniş çaplı protesto hareketi olarak kayıtlara geçen gösteriler, toplantı ve gösteri özgürlüğünün kullanılmasındaki artışı ve bu kullanımın geniş kitleler tarafından benimsendiğini göstermektedir (FH, 2022). Son olarak, LGBT+ onur yürüyüşlerinin sayısındaki artış ve bu yürüyüşlerin küçük şehirlerde de düzenlenmeye başlaması, toplumsal hareketlerin çeşitlendiğine ve toplumda daha geniş bir yankı bulduğuna işaret etmektedir. Ancak bu etkinliklere karşı çıkan muhalefet gruplarının zaman zaman şiddet eylemlerine başvurduğu, bu durumların güvenlik güçlerinin müdahalesiyle sonuçlandığı ve bu süreçlerde gözetililerin gerçekleştiği gözlemlenmektedir (FH, 2022).

3.11.4. İfade Özgürlüğü

Anayasanın temin ettiği ifade özgürlüğünün Polonya'da yaşanan son olaylarla sınındığı gözlemlenmektedir. Avrupa'nın çeşitli ülkelerinde gözlemlenen halkın katılımını engellemeye yönelik stratejik davaların (SLAPP) Polonya'da yüksek oranda gerçekleştiği, 2022 tarihli raporlarla belgelenmiştir (FH, 2022). Bu durum, demokratik normların uygulamada nasıl sınındığını ve hukukun üstünlüğü ilkesinin nasıl tehdit altında olduğunu göstermektedir. Özellikle 2015'ten itibaren, Hukuk ve Adalet Partisi'nin (PiS) iktidara gelmesiyle birlikte kamusal yayın organlarında ciddi dönüşümler yaşandığına şahit olunmuştur (FH, 2022).

Kamusal yayın organları, bağımsız ve çoğulcu seslerden giderek daha fazla arındırılmış ve bu kurumlar, hükümetin politik mesajlarını teşvik eden bir araca dönüşmüştür. Buna paralel olarak, devletin sahip olduğu veya kontrolündeki şirketlerin medya sektöründe artan bir etkinliği bulunmaktadır. Örneğin, devletin önemli bir hissedarı olduğu PKN Orlen'in 2020'de Polska Press'i satın alması, bu yönelişin en belirgin örneklerindendir. Bu süreçte, reklam gelirlerinin ve hükümet bakanlıklarının aboneliklerinin, hükümeti destekleyen yayın organlarına kaydırıldığı gözlemlenmiştir. Medya özgürlüğü ve ifade özgürlüğü gibi temel demokratik hakların, bu tür devlet müdahaleleriyle nasıl sınırlandırabileceği üzerine yapılan bu inceleme, demokratik değerlerin korunması adına önemli dersler içermektedir (FH, 2023).

3.11.5. Medya Bağımsızlığı

2015 yılından bu yana Polonya'da iktidarda olan Adalet ve Kalkınma Partisi (PiS), medya üzerindeki kontrolünü artırarak, kamu yayın kuruluşlarını ve medya organlarını sistematik bir şekilde hükümet yanlısı bir çizgiye çekmiştir. Bu süreçte, devlet televizyonu TVP'nin bağımsız ve çoğulcu yayıncılık ilkelerinden saparak, hükümetin politikalarını destekleyen bir yayın anlayışına evrildiği

gözlemlenmiştir (FH, 2021). TVP'nin, muhalif sesleri itibarsızlaştırmaya yönelik tutumu ve hükümeti eleştiren sivil toplum kuruluşları ile yargıçları "dış güçlerin ajanları" olarak tasvir etmesi, demokratik medya anlayışı ile çelişen bir durum olarak değerlendirilmektedir (FH, 2022).

Ayrıca, PiS hükümeti, devlete ait şirketleri kullanarak yerel medya üzerinde de etkin bir kontrol sağlamaya çalışmıştır. Örneğin, devletin önemli bir hissedarı olduğu petrol şirketi PKN Orlen'in, bölgesel gazete ve çevrimiçi portalları işleten Polska Press'i satın alması, bu yöndeki çabaların bir göstergesi olarak görülmektedir. Bu satın almanın ardından, editoryal bağımsızlık taahhütlerine rağmen, Polska Press bünyesindeki günlük gazetelerin baş editörlerinin büyük bir kısmının değiştirilmiş olması, endişeleri daha da artırmıştır (FH, 2022).

Devlet kontrolündeki şirketlerin, reklam bütçelerini PiS yanlısı yayın organlarına kaydırması ve muhalif medyanın reklam gelirlerinin düşürüldüğü gözlemlenmiştir. Özellikle 2021 yılında gazetecilerin Belarus sınırını ziyaret etmelerinin yasaklanması ve 2022 yılında Rusya'nın Ukrayna'yı işgalini haber yapan gazeteci Pablo González'in tutuklanması gibi olaylar, Polonya'da basın özgürlüğüne yönelik ciddi sorunların olduğunu göstermektedir. Bu tür uygulamalar, demokratik değerler ve ifade özgürlüğü açısından eleştirilere maruz kalmış ve Polonya'nın uluslararası alandaki imajını olumsuz etkilemiştir (FH, 2022).

3.12. Helsinki İnsan Hakları Vakfı Raporları

3.12.1. Yargı Bağımsızlığı

Helsinki İnsan Hakları Vakfı (HFHR), Anayasa Mahkemesi'nin bağımsızlığının tekrar tesis edilmesi sürecinin, hukuki belirliliğe olan saygıyı esas alması gerektiğini vurgulamaktadır. Hukuki belirlilik, yasaların önceden bilinebilir ve anlaşılır olması ve geriye dönük olarak değiştirilmemesi ilkesine dayanmaktadır. Bu ilke, bireylerin yasaları bilmelerini ve buna göre hareket etmelerini sağlar. Dolayısıyla, Anayasa Mahkemesi'nin işleyişindeki hukuki belirliliği tekrar sağlamak, bireylerin bu kuruma olan güvenini artırabilir (HFHR, 2023: 61). Ayrıca, hukukun üstünlüğü ilkesi, bir devletin yönetiminde hukukun en üstte olması gerektiğini ifade eder. Bu ilke, bütün bireylerin ve devlet organlarının, ulusal ve uluslararası hukuka uygun hareket etmeleri gerektiğini belirtir. Ancak, bu ilkenin uygulanmaması, bireylerin temel hak ve özgürlüklerinin ihlal edilmesine neden olabilir. Örneğin, bir ülkede ifade özgürlüğüne getirilen kısıtlamalar veya adil yargılanma hakkının ihlali, hukukun üstünlüğü ilkesiyle çelişmektedir (HFHR, 2023: 61).

HFHR'nin vurguladığı bir diğer önemli nokta ise, hukukun üstünlüğünün yeniden tesis edilmesi sürecinin, insan hakları ihlallerini meşru kılmamalıdır. Bir ülkede hukukun üstünlüğünün sağlanmaya çalışılması, bu süreçte bireylerin haklarının ihlal edilmemesi gerektiği anlamına gelir. Örneğin, bir ülkenin terörle mücadele yasalarını sıkılaştırarak bu yasaları insan haklarına aykırı bir şekilde

uygulanması, hukukun üstünlüğü ilkesiyle bağdaşmamaktadır (HFHR, 2023: 61).

HFHR, hukukun üstünlüğünü sağlama amacıyla atılan adımların, bireylerin güvenini ve iyi niyetini koruyacak şekilde, detaylı bir hukuki etki analiziyle planlanması gerektiğini belirtmektedir. Bu, atılacak adımların sonuçlarının önceden değerlendirilerek, olası olumsuz etkilerin önüne geçilmesi anlamına gelir. Örneğin, bir ülkenin yeni bir ceza yasası çıkarırken, bu yasanın bireylerin haklarına nasıl etki edeceğinin önceden analiz edilmesi ve bu analiz sonuçlarına göre yasanın şekillendirilmesi, hukuki etki analizinin bir örneğidir (HFHR, 2023: 61).

2018'den bu yana Polonya'da kabul edilen yasal değişikliklerin kapsamlı bir analizi yapılmıştır. Bu analiz, Polonya Cumhurbaşkanı'nın Temmuz 2022'de başlattığı ve sonrasında gelen yasal değişiklik teklifleri ışığında gerçekleştirilmiştir. Özellikle vurgulanan bir konu, disiplin mahkemesi sisteminin tasarımıdır. Bu sistem, Ulusal Yargı Konseyi tarafından kusurlu bir şekilde atanan yargıçların da karar verme süreçlerine dahil edilmesi sebebiyle eleştirilmektedir. Bu eleştirinin temelinde, davaların bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından adil bir şekilde görülmesinin garanti edilmemesi yer almaktadır (HFHR, 2023: 62). Bu sorun, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) ve Avrupa Birliği Adalet Divanı (ABAD) tarafından da dile getirilmiştir. İki mahkeme de disiplin mahkemesi sistemi içerisinde yapılan yargılama süreçlerinin, bireylerin adil yargılanma hakkını ihlal ettiğini belirtmiştir. Bu bağlamda, Polonya'da yapılan yasal değişikliklerin ve Polonya Cumhurbaşkanı'nın Anayasa Mahkemesi'ne sunduğu değişiklik tekliflerinin, bu iki mahkemenin kararlarına uygun olarak tam anlamıyla hayata geçirilmemiş olduğu belirtiliyor (HFHR, 2023: 62).

3.12.2. Sığınma Hakkı ve Hukuk Yolu Hakkı

2021'de, Belarus sınırındaki göçmen krizi, Polonya'nın sığınmacı politikalarını ve uygulamalarını ön plana çıkarmıştır. Polonya'nın bu krize tepkisi, Lukaşenko rejiminin "hibrit saldırısı" olarak adlandırdığı bu harekete karşı kendi sınırlarını koruma çabalarıydı. Ancak bu sınırda göçmenlerin maruz kaldığı zor koşullar, uluslararası topluluğun da dikkatini çekmiştir. Polonya'nın Belarus sınırında göçmenlere karşı aldığı tepki, özellikle düzensiz göçmenlerin sınırlarını geçmelerini önlemek için özel yasal değişiklikler getirerek ortaya çıkmıştır. Ancak Ukrayna'da yaşanan savaşın patlak vermesi, Polonya'nın göç politikasında farklı bir yaklaşımı gündeme getirmiştir: Ukraynalı mültecilere daha olumlu bir karşılama sağlanmıştır (HFHR, 2023: 29).

ECRE (Avrupa Konseyi'nin Mülteci Hakları Komisyonu), Polonya'daki sığınmacı koşullarını değerlendirmek ve bu koşulların uluslararası standartlara uygun olup olmadığını belirlemek amacıyla bir araştırma gerçekleştirmiştir. Bu inceleme sırasında, ECRE, sivil toplum kuruluşları, devlet daireleri ve hukuki kuruluşlarla bir dizi toplantı gerçekleştirmiştir (HFHR, 2023: 29). ECRE'nin bulgularına göre, sığınmacılar için Polonya'da yaşanan en büyük zorluk, Belarus sınırında erişim engelleri ile alakalıdır. Sığınmacılar sık sık geri itilmiş ve bu, uluslararası hukukla uyumsuz bir durum yaratmıştır. Ayrıca,

sığınmacıların kabul edildiği tesislerde yaşadıkları koşullar da ciddi endişe kaynağı olmuştur. Özellikle gözetli koşulları, sığınmacıların usuli garantilere erişimindeki eksiklikler ve hukuki ve psikolojik yardıma erişim konusundaki zorluklar dikkat çekmektedir (HFHR, 2023: 29).

Polonya, uluslararası hukuk ve normlara uygun olarak sığınmacıları kabul etmeli ve korumalıdır. ECRE, sığınmacıların Polonya'ya erişimlerini güvence altına almak, geri itmeleri engellemek ve kabul ve gözetli koşullarını iyileştirmek için özel önerilerde bulunmuştur. Polonya'da meydana gelen sığınmacı krizi, uluslararası ilişkiler ve göç politikalarının temel dinamiklerine dair derinlemesine bir incelemeyi gerekli kılmaktadır (HFHR, 2023: 30). Bu durum, devletlerin kendi egemenlik haklarıyla uluslararası yükümlülüklerini nasıl dengede tuttuklarına dair bir soru işareti oluşturmaktadır. Özellikle Cenevre Sözleşmesi'nde belirtilen sığınmacıların geri itilmemesi ilkesi, Polonya'nın Belarus sınırında aldığı kararlarla doğrudan çelişki içerisinde görünmektedir. Diğer yandan, bir devletin kendi sınırlarını koruma hakkı, uluslararası hukuk ve normlarla nasıl dengelendiği sorununun gündeme getirmektedir. Ayrıca, Polonya'nın bu krize tepkisi, Avrupa'nın ortak bir göç politikasını nasıl oluşturduğu ve bu politikanın sınırlarını nasıl belirlediği konusundaki geniş çaplı tartışmanın bir parçasıdır (HFHR, 2023: 30). Dublin Düzenlemesi'nin sınır devletlerine getirdiği potansiyel yük, bu zorlukların bir örneği olarak ele alınabilir. Son olarak, sığınmacıların karşılaştığı gözetli koşulları ve erişim engelleri, uluslararası standartların ve etik yükümlülüklerin devlet pratiği içerisinde nasıl yer bulduğuna dair kritik bir perspektif sunmaktadır. Bu bağlamda, Polonya'daki sığınmacı krizinin analizi, uluslararası normlar, devlet egemenliği ve insan hakları arasındaki karmaşık etkileşimi anlama konusunda kritik bir öneme sahiptir (HFHR, 2023: 30).

3.12.3. Medya Bağımsızlığı

Polonya'da medya düzenleyici organların işleyişi, Avrupa Birliği'nin Görsel-İşitsel Medya Hizmetleri Direktifi 2018/1808'in etkin bir şekilde uygulanamadığına dair somut göstergeler sunmaktadır. Bu bağlamda, Ulusal Yayın Konseyi'nin (KRRiT) kamu hizmeti medyası (Public Service Media, PSM) ve özel yayıncılar üzerindeki denetim yetkilerini farklı şekillerde kullanmasına dikkat çekmek önemlidir. KRRiT, PSM'nin yasal yükümlülükleriyle çelişen ve açıkça hükümet yanlısı bir tutum sergilemesine karşın, bu tür düzensizliklere tepki göstermemektedir (HR, 2023: 17).

Öte yandan, KRRiT'in özel medya organlarına olan tutumu, bu kurumların nesnellikten sapmasına yönelik dikkate değer bir örnek teşkil etmektedir. Aralık 2022'de KRRiT Başkanı, TVN24 tarafından yayımlanan bir belgeselin, Polonya'nın devlet menfaatlerine ve kamusal güvenliğe aykırı olarak nitelendirilen faaliyetleri ve bilgileri yayan bir içerik olup olmadığını incelemeye almıştır. Bu süreçte yayıncının, 986.010 PLN'ye kadar bir para cezası riski ile karşı karşıya bırakılması, yasal belirsizlik yaratma çabası olarak değerlendirilmektedir (HR, 2023: 17).

Hukuki çerçevede, KRRiT Başkanı'nın kararlarına karşı başvurulabilecek etkili ve bağımsız bir

temyiz mekanizması olup olmadığına dair şüpheler de bulunmaktadır. Bu tip bir temyiz, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne göre 'kanunla kurulmuş bir mahkeme' olmayan Olağanüstü Kontrol ve Kamu İşleri Odası tarafından incelenecektir (HR, 2023: 17). Ayrıca, karasal televizyon için yeni bir yayın sisteminin uygulanma biçimi de medya otoritelerinin tarafsızlığı konusunda endişeleri gündeme getirmektedir. Yayın standardının değiştirilmesi, uyumlu olmayan eski model TV'lerin ve alıcıların televizyon erişimini kaybetmelerine yol açmıştır. Mart 2022'de, İçişleri Bakanı, kamu televizyonunun eski alıcılara 2023 sonuna kadar ulaşması için bir istisna talep etmiştir. Bu talep, kamu televizyonuna sürekli erişimin, halkın moralini yükseltmek ve yanlış bilgilendirmeye karşı koymak gibi amaçlarla gerekliliğine dayandırılmıştır (HR, 2023: 18).

KRRiT'ten alınan onayın ardından, UAE bu istisnayı kabul etmiş ve frekans rezervasyon kararını değiştirmiştir. 25 Ekim 2022 tarihli verilere göre, yaklaşık bir milyon hane hala eski alıcılarını değiştirmemiş ve bu nedenle yalnızca kamu televizyonunu izleyebilmektedir. Bu durum, medya düzenleyici kurumların işleyişinin ve kararlarının, ulusal ve uluslararası düzenlemeler çerçevesinde tarafsızlık ve etkinlik açısından sorgulanmasını gerektiren bir konu olarak ön plana çıkmaktadır (HR, 2023: 18).

BÖLÜM 4: PİS İKTİDARI SONRASI DEĞİŞEN İNSAN HAKLARI STANDARDININ NEDENLERİ

Bu bölüm, Hukuk ve Adalet Partisi (PiS) hükümetinin iktidara gelmesiyle Polonya'daki insan hakları standartlarının nasıl evrildiğini detaylı bir şekilde inceliyor. Analiz, Polonya'da insan hakları durumunun değişimini anlamak için dört temel faktör üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bunlar; göçmen krizi, ekonomik kriz, Covid-19 pandemisi sürecindeki uygulamalar ve terörle mücadele politikalarıdır. Bu faktörler, hükümetin politikaları ve uygulamalarının insan hakları üzerindeki etkilerini kapsamlı bir şekilde değerlendirmeyi amaçlamaktadır. İncelenen bu alanlar, PiS hükümetinin yönetim sürecindeki insan haklarına yaklaşımını ve bu yaklaşımın ülkenin genel insan hakları durumunu nasıl etkilediğini ortaya koymaktadır. Göçmen krizi, sığınma ve göçmen hakları bağlamında ulusal politikaların insan hakları üzerindeki etkilerini incelerken, ekonomik kriz, ekonomik durgunluk ve sosyal politikaların temel insan haklarına etkilerini ele almaktadır. Covid-19 pandemisi sürecindeki sağlık politikaları, bireysel özgürlükler ve temel haklar üzerindeki kısıtlamalar açısından analiz edilmiştir. Terörle mücadele politikaları ise, güvenlik ve özgürlük arasındaki denge ve insan hakları normlarına uygunluk perspektifinden değerlendirilmiştir. Bu dört faktörün derinlemesine analizi, PiS iktidarı sonrasında Polonya'daki insan hakları standardının değişimini anlamak için kritik bir perspektif sunarken, bu değişimlerin ulusal ve uluslararası bağlamda etkilerini aydınlatmayı hedeflemektedir.

4.1. Göçmen Krizi

2015 yılı, Avrupa'nın modern tarihi boyunca karşılaştığı en yoğun göçmen ve mülteci hareketlerinden

birine tanıklık etti. Bu dönemde, Suriye'deki iç savaş, Irak ve Afganistan'daki devam eden çatışmalar ve Sahra Altı Afrika'dan kaynaklanan ekonomik sıkıntılar gibi çeşitli etkenler, insanları güvenliğin ve daha elverişli yaşam şartlarının arayışında riskli ve çoğu zaman trajedi ile sonuçlanan yolculuklara yönlendirmiştir. Bu süreçte, Avrupa Birliği (AB) üye devletleri, ani ve büyük ölçekli göç dalgası karşısında hazırlıksız yakalanmış ve farklı politik tepkiler sergilemiştir (Özkurt, 2019: 61).

Göçmen akınına yol açan temel faktörler arasında savaş ve çatışma ortamları, siyasi baskı, ekonomik zorluklar ve iklim değişikliğinin neden olduğu yaşam alanlarının bozulması bulunmaktadır. Bu çok yönlü sebepler, bireyleri ve aileleri anavatanlarından uzaklaşmaya ve Avrupa'ya göç etmeye itmiştir. AB'nin bu duruma verdiği tepkiler, üye ülkeler arasında önemli farklılıklar göstermiş, bazıları sınırlarını açarken diğerleri daha sınırlayıcı politikalar benimsemiştir. Bu göç dalgası, AB'nin göç politikaları ve sınır yönetimi konusunda ciddi bir sınav olmuş ve Avrupa'nın bu alandaki politikalarında dönüşüme yol açmıştır (BBC, 2023).

Polonya'nın göçmen krizine ilk tepkileri, genel olarak temkinli ve sınırlayıcıydı. AB'nin kota sistemi önerisi, Polonya tarafından başlangıçta eleştiriyle karşılanmıştır. Polonya hükümeti, güvenlik kaygılarını ve sosyal uyum sorunlarını gerekçe göstererek, sınırlı sayıda mülteci kabul etmeye karar vermiştir. Bu tutum, Polonya'nın iç politikasında ve AB içindeki konumunda belirgin bir rol oynamış, Polonya hükümeti, ulusal egemenliği vurgulayan bir yaklaşım benimseyerek, AB'nin göçmen politikalarına yönelik daha geniş bir muhalefetin parçası haline gelmiştir.

2015 ile 2018 yılları arasında Polonya'ya yönelik sığınma taleplerinde gözlemlenen keskin düşüş, çok katmanlı faktörlerle açıklanabilir. Okólski ve Wach'ın (2020) belirttiği üzere, sığınma başvuruları bu dönemde 12,000'den yaklaşık 4,000'e gerilemiştir. Bu düşüşün bir kısmı, 2015 yılında iktidara gelen Hukuk ve Adalet Partisi'nin (PiS) uygulamaya koyduğu sınırlayıcı sığınma politikalarına atfedilebilir. Göç rotalarındaki evrimsel değişiklikler ve Polonya'nın, özellikle Batı Avrupa ülkeleriyle kıyaslandığında, mülteci gelişleri için göreceli olarak daha az cazip bir destinasyon olması da göçmen sayısındaki azalmada rol oynamıştır (Klaus, 2020).

2015 yazında Avrupa kıtasını sarsan göçmen krizi, Polonya'nın Avrupa Birliği'ne (AB) yönelik şimdiye kadar nispeten olumlu olan algısına beklenmedik ve önceden görülmemiş bir zorluk getirmiştir. Polonya'nın AB üyeliğinin ilk on yılında, zaman zaman politik dalgalanmalar yaşansa da bu dönem yerel kamuoyu açısından görece sakin geçmişti. Bu durum, Avrupa entegrasyonu için zorlu dönemler olmasına (Habermas 2012; Touraine 2014) ve Avrupa'nın sosyo-ekonomik modelinin kendine has zorluklarına (Baranowski 2017; Götz 2012) rağmen böyleydi. Avrupa için bir Anayasa oluşturan Antlaşma hakkında ve özellikle Polonyalıların AB vatandaşları olarak statüsü- örneğin, Almanya'daki Polonyalı azınlık haklarına ilişkin bazı tartışmalar yaşansa da (Czachur 2010; Wilga 2008; Wyrozumska 2007), Polonya'da AB projesini ciddi şekilde sorgulatacak herhangi bir kapsamlı veya kalıcı kriz

yaşanmamıştır (Czachór 2017: 15-17). Ancak, 2015'teki göçmen krizi bu istikrarlı durumu bozmuştur.

AB, 2015 yazında Balkan rotasında yaşanan göçmen yoğunlaşmasını hafifletme çabalarına karşılık olarak, her bir AB ülkesinin belirlenen bir sayıda mülteci almasını zorunlu kılan bir yeniden yerleştirme düzenlemesi getirmiştir. Polonya toplumunda gözlemlenen güçlü göçmen ve mülteci karşıtı duygular göz önüne alındığında, bu AB baskısı hem Polonya hükümeti hem de Polonya halkı tarafından olumsuz karşılanmış ve Polonya'nın ulusal çıkarlarına ve değerlerine yönelik bir tehdit olarak değerlendirilmiştir (Szczerbiak 2017). Bu durum, göç konularında Polonya kamuoyunun AB'ye yönelik tutumunu olumsuz yönde etkilemiş ve ülkede AB politikalarına karşı genel bir tepki oluşmasına neden olmuştur. Bu tepki, AB'nin göç politikalarına karşı Polonya'da oluşan genel kamuoyu algısında önemli bir dönüm noktası olarak kabul edilebilir ve Polonya'nın AB ile ilişkilerinde yeni bir dinamik yarattığı söylenilebilir (Szczerbiak 2017).

2014 yılındaki Rusya'nın Ukrayna işgalinin ardından hız kazanan göç hareketleri, son yıllarda artışını sürdürmüştür. Bu artış, Ukrayna'daki süregelen zorluklar ve Polonya'da işsizlik oranının önemli ölçüde düşmesiyle ilişkilendirilmiştir (Wysieńska-Di Carlo and Klaus, 2018; Klaus, 2020). İşgücü piyasasındaki bu değişiklikler, Polonyalı işçiler arasında artan işe alım zorluklarına ve yabancı işçilere olan talebin artmasına yol açmıştır. COVID-19 pandemisinden hemen önce, 2020'nin başlarında Polonya'da yaklaşık 2,2 milyon göçmenin bulunduğu tahmin edilmektedir. (GUS, 2020). Yabancı işçilerin yoğun olarak istihdam edildiği sektörler arasında inşaat, endüstriyel işleme, idari hizmetler, taşımacılık ve depo yönetimi sayılabilir (PARP, 2021).

Göçmen artışı, özellikle AB dışı vatandaşlara verilen ilk ikamet izinlerinde belirgindir. Polonya 2017 yılında neredeyse 700,000 ilk ikamet izni vererek çoğunluğu Ukraynalılara bu alanda AB üye devletleri arasında lider konuma ulaşmıştır (Eurostat, 2022b). COVID-19 pandemisinin sebep olduğu sınır kısıtlamaları ve genel seyahat kesintileriyle 2020'de bu sayıda bir azalma görülse de 2021'de tekrar yükselerek neredeyse bir milyona ulaşmıştır. Bu, tüm AB genelinde verilen bu tür izinlerin üçte birini temsil etmektedir. AB dışından Polonya'ya giren bireylerin büyük çoğunluğu geçici olarak bunu yapmaktadır (Dražanová, vd.,2023:6).

Son zamanlarda Polonya'da göçmen krizi ve demografik yapı üzerinde gözlemlenen değişimler, özellikle 2022'nin başlarında Rusya'nın Ukrayna'ya yönelik son saldırısının ardından sığınma arayan büyük ölçekli mülteci akınıyla daha da karmaşık bir hal almıştır. Bu yeni dalga, Polonya'nın doğu sınırlarından gelen ve özellikle Belarus'taki Lukaşenko rejimi altında yaşanan baskılardan kaçan insanlardan oluşan, önceki mülteci gruplarının izini takip eder niteliktedir. 2021 yılında Belarus'tan kaçan bu bireyler, Polonya'daki en büyük mülteci ve sığınmacı grubunu temsil etmektedirler ve bu durum, ülkenin göçmen politikalarında ciddi bir dönüm noktasını işaret etmektedir (UNCHR, 2022).

2022'nin şubat ayından Mayıs ortasına kadar Polonya'ya yönelik mülteci akını, özellikle

Ukrayna'dan gelenlerle ilgili olarak, kayda değer bir artış göstermiştir. Duszczyk ve Kaczmarczyk'ın (2022) araştırmalarına göre, bu süreçte tahmini 3,5 milyon insan Ukrayna'dan Polonya'ya sınır geçişi yapmıştır. Aralık 2022 itibarıyla Polonya'da kalmayı tercih eden ve koruma için kayıt yaptıran kişi sayısı neredeyse 1,5 milyona ulaşmıştır. Bu rakam, Avrupa kıtasındaki diğer ülkelerle karşılaştırıldığında açık ara en yüksek sayı olup, bu durum Polonya'yı Avrupa'da en fazla mülteciye ev sahipliği yapan ülke konumuna taşımıştır (UNCHR, 2022). Ayrıca, UNHCR'nin raporlarına göre, 2022 ortalarında bu mülteci nüfusu, dünya çapında altıncı en büyük mülteci popülasyonunu temsil etmektedir. Bu, özellikle 2022 öncesinde Polonya'da kayıtlı mülteci ve sığınmacı sayısının zirvede 19,000'in altında olduğu düşünüldüğünde, ülkenin göçmen kriziyle ilgili tarihinde önemli bir değişimi ifade etmektedir (UNCHR, 2022).

Artan mülteci sayısının etkileri, Polonya'nın nüfus yapısında ve şehirlerinin demografik özelliklerinde belirgin bir şekilde görülmektedir. 2022 yılı itibarıyla, Polonya'daki kayıtlı Ukraynalı mülteci sayısı, ülkenin toplam nüfusunun yaklaşık %3'üne denk gelmektedir. Bu mültecilerin büyük bir kısmı, özellikle başkent Varşova ve Polonya-Ukrayna sınırına yakın şehirler olan Lublin ve Rzeszów gibi büyük şehirlere yerleşmiştir (MEDAM, 2022). Bu şehirlerdeki mülteci nüfusu, yerel topluluklar ve şehir yapıları üzerinde önemli etkilere sahip olmuştur. Şubat 2022'den bu yana Ukraynalı mültecilerin varışı, Polonya'nın göçmen politikaları ve demografik yapısı üzerinde yeni bir evre başlatmış, ülkenin demokratik geçiş sürecinden bu yana üç on yılı aşkın sürede yaşanan dönüşümlere yeni bir boyut kazandırmıştır (Dražanová, vd.,2023:6).

Polonya'da iç politikaya ve kamuoyuna göçmen krizi, bölünmüş bir toplumsal tepkiye yol açmıştır. Bir yandan, bazı kesimler mültecilere karşı daha hoşgörülü ve açık fikirli bir yaklaşım sergilerken, diğer yandan milliyetçi ve muhafazakâr gruplar, göçmenleri güvenlik tehdidi olarak görmüş ve sıkı sınırlamalar talep etmiştir. Hükümetin göçmen politikası, popülist retorik ve milli kimlik vurgusuyla iç içe geçmiştir. Medya, kamuoyunu etkileyen önemli bir faktör olarak, bu süreçte hem olumlu hem de olumsuz etkiler yaratmıştır (Dražanová, vd.,2023:6).

Polonya'da göçmenlik konusunda hükümetin sağ kanat pozisyonuna genel bir uyum gösterilmesine karşın, kamuoyu çoğunlukla ve kararlı bir şekilde Avrupa Birliği'ne (AB) yönelik olumlu bir tutum sergilemeye devam etti. Bu durum, Polonya hükümetinin AB'ye karşı tutumundaki değişikliğin, Polonya kamuoyunun AB üyeliğine yönelik destek seviyelerini ölçen standart anket göstergeleri üzerinde önemli bir etki yaratmadığını gösteriyor. Örneğin, Eurobarometer (EB) anketleri, 2014-2017 dönemi boyunca, Polonya'nın AB üyeliği ile ilgili memnuniyet ve bağlılık boyutlarında AB ortalamasının oldukça üstünde yer aldığını tutarlı bir şekilde belgelemiştir. Özellikle, Centrum Badania Opinii Społecznej (CBOS) tarafından sorulan, Polonya'nın AB üyeliğine desteği ile ilgili özel bir soruda, AB yanlısı cevapların oranı bu dönemde %80'in üzerinde kalmıştır (Cichoński ve Jabkowski, 2017: 24).

Bu süregiden hem destekleyici hem de karşıt duruş, belirgin bir paradoks oluşturmaktadır. Göçmenlik, yüksek kamuoyu endişesi olarak ortaya çıkmasına ve AB'nin yönlendirdiği bir sorun olarak güçlü bir şekilde algılanmasına rağmen, kamuoyu geniş ölçüde ulusal çıkarlar ve egemenlik gerekçeleriyle AB politikalarına karşı çıkan ulusal hükümeti desteklemiştir. Buna rağmen, AB lehine ana eğilim göstergeleri toplu düzeyde sabit kalmıştır. Bu durum, göçmenlik ve AB üyeliği arasındaki ilişkinin karmaşıklığını ve Polonya iç politikasında bu konuların yarattığı çeşitliliği vurgulamaktadır (Cichocki ve Jabkowski, 2017: 25). Göçmenlik konusunun hem bireysel hem de toplumsal düzeyde, Polonya'nın AB ile ilişkilerini nasıl etkilediği ve bu etkileşimin güvenlik, ulusal çıkarlar ve kamuoyu duyarlılığı gibi çeşitli faktörlerle nasıl iç içe geçtiği üzerinde daha fazla araştırma yapılması gerekmektedir (Cichocki ve Jabkowski, 2017: 25).

Polonya-Belarus sınırındaki kriz, AB'ye yönelik göçmen ve mülteci akınları ile belirginleşmiştir. Bu durum, özellikle Belarus lideri Alexander Lukashenko'nun politikaları ve Avrupa Birliği (AB) ile olan gergin ilişkilerinin bir yansıması olarak değerlendirilebilir. AB'nin Belarus'a yönelik yaptırımlarının bir sonucu olarak, Lukashenko rejimi, AB ülkelerine geçiş yapmak isteyen göçmen ve mülteciler için sınırlarını açarak bu bireyleri politik bir baskı aracı olarak kullanmaya başladı. Bu hamle, AB'nin doğu sınırında hem güvenlik hem de insani açıdan ciddi bir krize yol açmıştır (EP, 2021).

Lukashenko'nun bu stratejisi, göçmen ve mültecileri uluslararası politikada bir araç olarak kullanarak, AB'ye karşı bir tür hibrid savaş taktiği uygulamak anlamına geliyor. Bu durum, sadece göçmenlerin ve mültecilerin karşılaştığı tehlikeleri ve zorlukları artırmakla kalmayıp, aynı zamanda AB'nin sınır güvenliği politikalarını ve mülteci politikalarını da ciddi bir şekilde sınava tabi tutmuştur. AB ve uluslararası toplum, bu krize karşı çeşitli tepkiler göstermiştir. Bazı üye devletler, sınırlarını daha da sıkılaştırarak ve mülteci kabulünü kısıtlayarak cevap verirken, diğerleri diplomatik çözümler aramaya ve insani yardım sağlamaya odaklanmıştır (EP, 2021).

Göçmen krizi, uluslararası hukukun, insan haklarının ve mülteci haklarının korunması gibi temel ilkeleri de sorgulanmasına neden olmuştur. Mültecilerin güvenliği ve refahı, uluslararası siyasetteki güç mücadeleleri ve stratejik çıkarlar karşısında riske atılmış gibi görünmektedir. Bu durum, AB'nin sınır politikaları ve mülteci kabul süreçlerinin, uluslararası ilişkilerde devletler arası çatışmalar ve çıkar çatışmalarının etkisi altında nasıl şekillenebileceğine dair önemli bir örnek teşkil etmektedir. Ayrıca, bu kriz, göçmen ve mülteci akınlarının, sadece hedef ülkelerin iç politikalarını değil, aynı zamanda uluslararası ilişkileri ve bölgesel güvenlik dinamiklerini de nasıl etkileyebileceğinin altını çizmektedir (FH, 2022).

Polonya'nın Belarus sınırındaki krize verdiği tepki, sıkı sınır güvenlik tedbirlerinin uygulanmasını kapsadı. Polonya hükümeti, sınır bölgesinde olağanüstü hâl ilan etti, ek askeri güçler

konuşlandırdı ve sınır güvenlik duvarının inşasını hızlandırdı. Bu politika, uluslararası alanda tartışmalı bir mesele haline geldi. Bir yandan, Polonya'nın kendi sınır güvenliğini sağlama ve ulusal egemenliğini koruma hakkı ön plana çıkarıldı. Öte yandan, sığınmacı ve mültecilere yönelik insan haklarına ve uluslararası hukuk normlarına uygun davranılması gerektiği yönünde ciddi kaygılar ifade edilmiştir (FH, 2022).

Polonya'nın bu sert politikası, AB içindeki ve dışındaki çeşitli aktörler tarafından farklı şekillerde algılanmış ve yorumlanmıştır. Bazıları, Polonya'nın sınır güvenliğini güçlendirme çabalarını desteklerken, diğerleri bu yaklaşımın, özellikle sığınmacı ve mültecilerin hakları açısından, uluslararası yükümlülükler ve insan hakları standartlarıyla çatıştığını savunmuştur. Bu durum, AB'nin sınır politikaları ve mülteci yönetimi konusundaki zorlukları açığa çıkarmış ve bölgesel güvenlik, uluslararası ilişkiler ve insan hakları bağlamında geniş çaplı bir tartışma başlatmıştır (HRW, 2021).

PiS hükümeti, sert ve göçmen karşıtı bir politika benimseyerek, göçmen ve mülteci akınını ulusal güvenlik ve Polonya'nın kültürel bütünlüğü için bir tehdit olarak değerlendirmiştir. Bu politika, ulusal egemenliği öncelikli tutan bir yaklaşım çerçevesinde şekillenmiştir. PiS hükümeti, göçmen krizine karşı alınan önlemleri, ülkenin sınırlarını koruma ve toplumsal yapısını muhafaza etme ihtiyacıyla gerekçelendirmiştir. Bu çerçevede, sınır güvenliği önlemlerini artırmak, sınırdaki denetimleri sıkılaştırmak ve ulusal güvenlik politikalarını güçlendirmek gibi adımlar atılmıştır. Ayrıca, göçmen ve mültecilere yönelik sınırlayıcı politikalar uygulanmış, bu politikalar çoğunlukla ulusal güvenlik kaygılarıyla temellendirilmiştir (HRW, 2021). Bu yaklaşım, uluslararası hukuk ve insan hakları normlarına uygun bir göç politikası geliştirme zorunluluğu ile çatışma potansiyeli taşımaktadır. PiS hükümetinin bu politikaları, ulusal egemenlik ve güvenlik endişeleri ile insan hakları ve mültecilerin korunması arasında denge kurma ihtiyacını ortaya koymuştur (HRW, 2021).

4.2. Ekonomik Kriz

Komünizmden çıkış sonrası Polonya'nın ekonomik başarısına karşın, Avrupalılaşma sürecine yönelik ekonomik temelli eleştiriler bulunmaktadır. Polonya'nın son çeyrek yüzyıldaki ekonomik evrimi, Batı Avrupa pazarlarına entegrasyon, AB fonlarından faydalanma ve Alman değer zincirine dahil olma gibi unsurlarla şekillenmiştir. Bu unsurlar, düşük ücretlere, yabancı sermayenin yoğun kullanımına ve AB sübvansiyonlarına bağımlı bir ekonomik modelin oluşumuna katkıda bulunmuştur (Buras, 2017:3-4).

PiS hükümetinin 'Morawiecki Planı' ise, özellikle finans sektöründe ılımlı bir 'yeniden ulusallaştırma' ve devletin ileri teknolojilere (örneğin elektrikli araçlar gibi) artan yatırımları üzerine kuruludur. Bu plan, Polonya'nın AB fonlarından yararlanma kapasitesine dayanmakta, ancak PiS aynı zamanda AB'nin Polonya ekonomisi üzerindeki etkisinin ülkeyi Alman ekonomisinin bir uzantısı olarak sınırladığını iddia etmektedir (Buras, 2017:3-4). AB'nin iklim ve savunma politikaları, özellikle kömüre

dayalı enerji sektörü ve savunma endüstrisi üzerinde baskı oluşturmakta, bu da Polonya'nın bu alanlardaki özerk gelişim hedeflerini tehdit etmektedir. Bu durum, Polonya'nın AB'den bağımsız bir ekonomik kalkınma sağlama ve aynı zamanda AB'nin sınırlayıcı etkisini dengeleme çabası olarak değerlendirilebilir (Grosse ve Hardt, 2014).

Polonya'da 2015 yılında iktidara gelen Hukuk ve Adalet Partisi (PiS) yönetiminin, ülke genelindeki insan hakları standartlarında belirgin değişikliklere yol açtığı gözlemlenmektedir. Bu değişikliklerin altında yatan nedenler hem siyasi hem de ekonomik faktörlerle ilişkilendirilebilir. Özellikle, PiS hükümetinin ekonomik politikalarının, insan haklarına yaklaşımı üzerinde önemli etkileri bulunmaktadır. PiS iktidarı, ekonomik krizle mücadele kapsamında bir dizi politika uygulamaya başlamıştır. Bu politikalar arasında vergi indirimleri, sosyal yardım programlarının genişletilmesi ve kamu harcamalarının artırılması yer almıştır. Ancak, bu politikaların uzun vadeli ekonomik sürdürülebilirliği ve devlet bütçesi üzerindeki etkileri, çeşitli ekonomik çevreler tarafından sorgulanmıştır. Ekonomik zorluklarla başa çıkmak için alınan bu önlemler, hükümetin insan hakları ve hukukun üstünlüğüne yönelik yaklaşımını da etkilemiştir.

Polonya, Avrupa'nın kalbinde, ekonomik ve politik açıdan önemli bir konumda yer almaktadır. Özellikle Hukuk ve Adalet Partisi'nin (PiS) iktidara gelmesiyle birlikte, ülke ekonomik olarak önemli bir dönüşüm sürecine girdiği gözlemlenmiştir. PiS yönetimi altında, Polonya ekonomisi dikkate değer bir büyüme sergilemiştir. Resmi istatistikler, gayri safi yurt içi hasılda (GSYİH) sürekli bir artış, işsizlik oranlarında gözle görülür bir düşüş ve kamu hizmetlerinde iyileştirmeler olduğunu göstermektedir. Bu veriler, ekonominin istikrarlı bir şekilde büyüdüğünü ve bazı alanlarda önemli ilerlemeler kaydedildiğini ortaya koymaktadır (TİC, 2023). Ancak, bu ekonomik gelişmelerin yanı sıra, nüfusun önemli bir bölümünün bu ilerlemeden yeterince faydalanamadığına dair eleştiriler de mevcut. Düşük ücretler, katı iş yasaları ve servetin eşitsiz dağılımı gibi sorunlar, halk arasında yaygın bir memnuniyetsizlik yaratıyor. Özellikle düşük ve orta gelir grupları arasında bu durumun etkileri daha belirgin şekilde hissediliyor. Bu eşitsizlikler, ekonomik büyümenin sadece belli bir kesime fayda sağladığı ve genel nüfusun büyük bir bölümünün bu büyümeden dışlandığı yönünde eleştirilere neden olmaktadır (TİC, 2023).

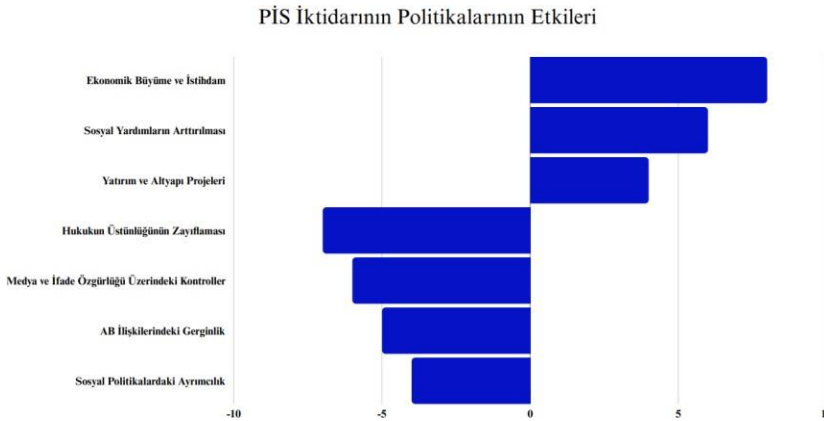
Ekonomik büyüme, PiS yönetiminin sert eleştirmenleri arasında bile bazı olumlu değerlendirmelere yol açmış durumda. Muhalefet liderleri, hükümetin bazı ekonomik politikalarının olumlu sonuçlar doğurduğunu kabul ediyor. Bu, Polonya ekonomisinin bazı alanlarda gerçekten önemli adımlar attığının bir göstergesi olarak yorumlanabilir (SGR, 2022). Ancak, bu başarıların yanı sıra, sosyo-ekonomik eşitsizlikler ve büyümenin adil olmayan dağılımı gibi sorunlar da göz ardı edilemez. Bu paradoksal durum, dünya çapında gözlemlenen benzer sosyo-ekonomik trendlerle paralellik göstermektedir. Genel olarak ekonomilerin büyümesine rağmen, zenginlik ve refahın dağılımında ciddi eşitsizlikler yaşanmaktadır. Bu bağlamda hem hükümetin hem de muhalefetin önündeki temel zorluk,

ekonomik performans ile sosyal adalet ve eşitlik arasındaki uçurumu kapatmak olarak ifade edilmektedir (SGR, 2022).

PiS hükümeti, Polonya ekonomisindeki çeşitli sorunları ele almak için kapsamlı bir dizi politika uygulamaya başlamıştır. Bu politikaların odak noktasında, artan kamu harcamaları, vergi reformları ve sosyal yardım programlarının genişletilmesi gibi önlemler bulunmaktadır. PiS hükümetinin iktidara geldiği dönemde Polonya, yüksek işsizlik oranları ve artan sosyal eşitsizlik gibi sorunlarla karşı karşıya kalmıştı. Özellikle genç işsizlik oranının yüksek olması ve kırsal kesimdeki ekonomik gerileme, hükümetin ekonomik politikalarını şekillendiren temel faktörler arasında yer almıştır (European Comission, 2023).

PiS hükümetinin ekonomik politikaları, genel olarak kamu harcamalarını artırmaya ve sosyal refahı iyileştirmeye yöneliktir. Bu çerçevede, ailelere yönelik yardım programları, emeklilik yaşı düzenlemeleri ve asgari ücrette artış gibi sosyal politikalar ön plana çıkmıştır. Ayrıca, hükümet vergi sistemini değiştirmek ve yolsuzluğa karşı önlemler almak için adımlar atmıştır. PiS hükümetinin uyguladığı politikalar, kısa vadede bazı olumlu sonuçlar doğurmuş olsa da uzun vadeli sürdürülebilirlik açısından soru işaretleri yaratmıştır. Özellikle, artan kamu harcamaları ve vergi indirimleri, devlet bütçesi üzerinde baskı oluşturmuş ve gelecekteki ekonomik istikrarı tehlikeye atabilecek unsurlar olarak değerlendirilmiştir (European Comission, 2023).

Grafik 3: PiS İktidarının Politikalarının Etkileri

Kaynak: (US Poland Report, 2023)

Polonya'daki Hukuk ve Adalet Partisi (PiS) iktidarının politikalarının toplumsal ve ekonomik etkileri, kapsamlı bir analitik çerçevede incelenmiştir. Ekonomik Büyüme ve İstihdam gibi politikalar PiS hükümetinin pozitif katkılarını yansıtırken, Hukukun Üstünlüğünün Zayıflaması ve Medya üzerindeki Kontroller gibi alanlarda görülen politikalar olumsuz sonuçları temsil etmektedir. Bu analiz, politikaların topluma ve ekonomiye olan karmaşık ve çeşitli etkilerini ortaya koymakta ve PiS

hükümetinin politikalarının toplumsal dengeler ve kamuoyu üzerindeki etkilerini detaylı bir şekilde değerlendirmektedir. (Bkz Grafik 3).

Polonya'nın ekonomik gelişiminin devam ettirilmesi ve bu süreçte ortaya çıkan sosyo-ekonomik eşitsizliklerin ele alınması, ülkenin gelecekteki sosyo-politik manzarası için büyük önem taşıyor. Ekonomik büyüme ve sosyal adalet arasında sağlıklı bir denge kurulması, Polonya'nın sürdürülebilir bir geleceğe doğru ilerlemesi için kritik bir zorluk olarak öne çıkmaktadır. Bu dengeyi sağlamak, hükümet ve muhalefetin ortak sorumluluğu olmalı ve politikaların bu yönde şekillendirilmesi gerekmektedir (SGR, 2022).

4.3. Covid-19 Uygulamaları

COVID-19 pandemisi, Polonya'da Hukuk ve Adalet Partisi (PiS) iktidarı altında, hükümet politikalarının insan hakları üzerindeki etkilerinin yeniden değerlendirilmesine neden olmuştur. Pandemi sürecinde PiS hükümeti tarafından alınan önlemler, kamu sağlığını koruma adına önemli adımlar içermesine rağmen, ifade özgürlüğü, özgürlük ve güvenlik hakkı, gizlilik ve kişisel verilerin korunması gibi temel insan hakları üzerinde çeşitli etkiler yaratmıştır (Jonski ve Rogowski, 2022: 65-66).

PiS hükümeti, pandemiyle mücadele amacıyla bir dizi acil durum yasası çıkarmıştır. Bu yasalar, toplantı özgürlüğü, seyahat özgürlüğü ve diğer temel haklar üzerinde kısıtlamalar getirmiştir. Örneğin, karantina kuralları, halkın toplanma ve seyahat etme özgürlüğüne önemli sınırlamalar getirirken, kamu alanlarında maske takma zorunluluğu ve sosyal mesafe kuralları, bireysel özgürlüklerle halk sağlığı arasındaki hassas dengenin bir göstergesi olmuştur (USDS, 2021).

Pandemi sürecinde, hükümetin medya üzerindeki kontrolünü artırması, basın özgürlüğü ve ifade özgürlüğüne yönelik endişeleri artırmıştır. Özellikle, hükümetin pandemiyle ilgili eleştirel haberlere karşı aldığı sert tutum, medya özgürlüğünü sınırlandıran bir faktör olarak değerlendirilmiştir. Bunun yanı sıra, hükümetin, pandemi izleme ve takip uygulamaları, bireylerin gizlilik haklarını tehlikeye atmıştır. COVID- 19 test sonuçlarının ve kişisel sağlık verilerinin devlet tarafından toplanması ve işlenmesi, veri gizliliği ve kişisel verilerin korunması ile ilgili ciddi soruları gündeme getirmiştir (FH, 2022).

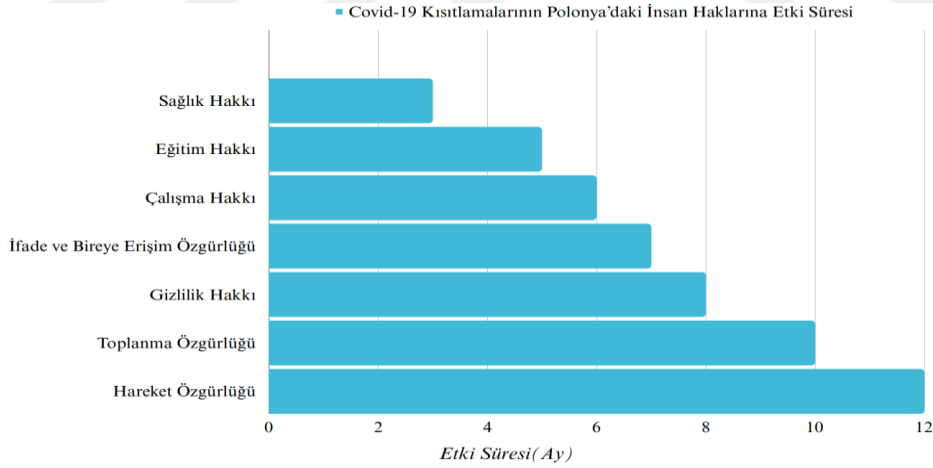
Pandemi sürecinde uygulanan toplu etkinlik ve protesto kısıtlamaları, ifade özgürlüğü ve barışçıl toplanma haklarının kısıtlanması bağlamında değerlendirilmiştir. Ayrıca, bu dönemde yürürlüğe giren yasal düzenlemeler ve bu düzenlemelerin yargı bağımsızlığı üzerindeki potansiyel etkileri ele alınmıştır. Özellikle, hakimlerin ifade ve dernek özgürlüklerine getirilen kısıtlamalar ve yargı mensuplarına yönelik disiplin işlemleri, bu analizin odağında yer almaktadır. Uluslararası alanda, Polonya'nın yargı bağımsızlığını tehdit eden uygulamaları ve insan haklarına yönelik artan endişeler dikkate alınmalıdır. Bu bağlamda, Avrupa Parlamentosu'nun, yargı bağımsızlığı ve insan hakları ile ilgili

kaygılarını dile getiren bir karar tasarısını kabul ettiği vurgulanmıştır (AI, 2020-2021: 294).

Polonya'daki son gelişmeler, yargı bağımsızlığı ve ifade özgürlüğü gibi temel insan haklarının korunması konusunda ciddi endişeleri gündeme getirmektedir. Avrupa Birliği Adalet Divanı'nın (ABAD) Polonya hükümetine yönelik geçici önlemler kararına rağmen, bu kararın uygulanmaması, uluslararası hukuk ve yargı bağımsızlığı ilkeleriyle çatışma oluşturuyor. Ayrıca, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin (AİHM) hâkim Igor Tuleya'nın davası, yargıçların ifade özgürlüğüne yönelik kısıtlamaların insan haklarına etkisini göstermektedir (AI, 2020-2021: 294). COVID-19 pandemisi sırasında toplanma özgürlüğü üzerindeki kısıtlamalar ve barışçıl protestolara karşı alınan ağır önlemler, ifade özgürlüğü ve toplanma hakkının korunması açısından ciddi sorunlar teşkil etmektedir. Bu bağlamda, Polonya'daki insan hakları durumu, uluslararası hukuk normları ve insan haklarına saygı çerçevesinde detaylı bir incelemeye tabi tutulmalıdır (AI, 2020-2021: 294).

Pandemi sürecinde bazı toplumsal gruplara yönelik artan ayrımcılık ve damgalama eğilimleri gözlenmiştir. Örneğin, Asya kökenli bireylere ve COVID-19 tanısı konmuş kişilere yönelik ayrımcı davranışlar, toplum içindeki çatlakları derinleştirmiş ve sosyal uyumu tehdit etmiştir. Ayrıca, pandemi sürecinde hükümetin sığınmacı ve göçmenlere yönelik aldığı sert tedbirler ve bu grupların karantina merkezlerindeki yaşam koşulları, insan hakları açısından ciddi kaygılara yol açmıştır (FH, 2022).

Grafik 4: Covid-19 Kısıtlamalarının Polonya'daki İnsan Haklarına Etki Süresi

Kaynak: (AI Report, 2020)

Bu grafik, COVID-19 pandemisi sırasında Polonya'da uygulanan kısıtlamaların insan hakları üzerindeki hipotetik etkilerini görselleştirmektedir. Grafikte, "Hareket Özgürlüğü" ve "Toplanma Özgürlüğü" gibi hakların, seyahat kısıtlamaları ve toplu etkinlik yasakları gibi önlemler nedeniyle en yüksek ihlal düzeylerine sahip olduğu gösterilmektedir. Öte yandan, "Sağlık Hakkı", sağlık hizmetlerine erişimde yaşanan zorluklarla ilişkilendirilmiş en düşük ihlal düzeyine sahiptir. Bu görselleştirme, pandemi yönetiminde alınan önlemlerin, insan hakları üzerinde nasıl farklı etkiler yaratabileceğini

vurgulamakta ve bu hakların ihlal risklerinin göreceli ağırlığını ortaya koymaktadır. (Bkz: Grafik 2).

PiS hükümetinin COVID-19 pandemisi sürecindeki uygulamaları, pandemiyle mücadele adına alınan önemli adımlar olmasına rağmen, temel insan hakları üzerinde olumsuz etkiler yaratmıştır. Bu durum, insan haklarına olan bağlılığın, olağanüstü durumlar ve hükümet politikalarının merkezinde yer alması gerektiğini vurgulamaktadır. Pandemi, hükümetlerin bu tür durumlar karşısında insan haklarına saygıyı nasıl korumaları gerektiği konusunda önemli bir örnek teşkil etmektedir. Bu, uluslararası toplumun, hükümet politikalarının insan haklarına etkilerini sürekli olarak gözlemlemesi ve değerlendirmesi gerektiğini göstermektedir (HRW, 2021).

4.1. Terörle Mücadele Uygulamaları

Polonya'nın insan hakları sicili, özellikle Soğuk Savaş döneminde ve sonrasında incelendiğinde, siyasi ve sosyal tarihini anlamak için önemli bir perspektif sunmaktadır. Soğuk Savaş dönemi, Polonya'da komünist rejimin politikaları ile tanınır ve bu dönemde yaşanan olaylar, ülkenin insan haklarına olan yaklaşımını yansıtmaktadır. İfade özgürlüğü, toplanma özgürlüğü ve siyasi muhalefete karşı tolerans gibi temel insan hakları, bu dönemde sıkça ihlal edilmiştir (Gasztold, 2014:137).

Soğuk Savaş dönemi ayrıca, uluslararası terör örgütleriyle ilişkiler ve bu örgütlere verilen destek açısından da dikkat çekicidir. Polonya'nın, Abu Nidal Örgütü ve Filistin Halk Kurtuluş Cephesi gibi gruplarla gizli bağlantıları, dönemin siyasi dinamiklerini ve Varşova Paktı ülkelerinin genel yaklaşımını yansıtmaktadır. Bu dönemde yaşanan iç terörizm vakaları, hükümetin terörle mücadele adı altında aldığı önlemlerin, insan hakları üzerindeki etkilerini de göstermektedir. Uçak kaçırımlar ve bombalama girişimleri, sivil toplum üzerindeki etkisi ve bireylerin güvenlik hakları açısından ele alınması gereken konulardır (Kozłowski, 2018).

Komünizmin çöküşüyle birlikte, Polonya'da insan hakları alanında önemli gelişmeler yaşanmıştır. Demokratikleşme süreci ve Batı ile entegrasyon, insan haklarına daha fazla saygı gösterilmesini teşvik etmiştir. NATO ve Avrupa Birliği'ne katılım, bu alanda büyük bir ilerleme sağlamıştır. Ancak, Soğuk Savaş döneminin bazı etkileri, özellikle istihbarat teşkilatlarının geçmişteki faaliyetleri açısından, hâlâ tartışmalı bir konu olmaya devam etmektedir (Gasztold, 2020:6).

Polonya'nın terörle mücadele sistemi, 1990'ların başından itibaren hem iç hem de dış faktörlerin etkisi altında şekillenmiştir (Kozłowski, 2015). Yerel terörizm tehdidinin göreceli olarak düşük olmasına rağmen, özellikle Brunon Kwiecień gibi bireysel vakalar, hukukun üstünlüğü ve insan hakları açısından önemli soru işaretleri yaratmıştır. Kwiecień, parlamentoya yönelik patlayıcı yüklü bir araçla saldırı planladığı için hapis cezasına çarptırılmış ve daha sonra bu ceza indirilmiştir. Onun 2019'da hapis hanesinde gizemli koşullar altında ölümü, bu tür vakaların hukuki ve insan hakları boyutlarına dikkat çekmiştir (Kozłowski, 2015).

Polonya'nın terörle mücadele stratejilerinin şekillenmesinde ABD ile olan yakın iş birliği önemli

bir rol oynamıştır. Bu durum, Polonya'nın uluslararası terörizmin hedefi olabileceği endişelerini artırmıştır. Özellikle 11 Eylül 2001'deki El Kaide saldırıları sonrasında, Polonya'nın terör hedefi olabileceği bilinci, ülkenin ana güvenlik ajansının ve İç Güvenlik Ajansı'nın yasal çerçevesinin şekillenmesinde etkili olmuştur (Minkina, 2011: 632-633).

2004 yılında Avrupa Birliği'ne ve Schengen Bölgesi'ne katılım, sınır kontrollerinin kaldırılmasıyla beraber, güvenlik kurumları için yeni zorluklar doğurmuştur. Bu değişiklik, terörle mücadele stratejilerinin ve insan hakları üzerindeki etkilerinin yeniden değerlendirilmesini gerektirmiştir. 2014 sonrasında, Polonyalı yabancı savaşçıların Ortadoğu'daki çeşitli militan ve terör örgütlerine katılması, ulusal güvenlik açısından önemli bir konu haline gelmiştir. Bu bireylerin savaş alanlarından edindikleri deneyimler, hibrit savaş bağlamında devlet veya devlet dışı aktörler tarafından yıkıcı veya terörist eylemlerde kullanılma potansiyeline sahiptir (Legieć, 2019).

COVID-19 pandemisi ve Ukrayna'daki savaş gibi hızlı cereyan eden olayların tahmin edilemez bir boyut alması, Polonya'nın iç ve dış güvenlik durumunu etkileyen faktörleri anlamak ve ele almak için zorlu bir ortam oluşturmıştır. Ancak net bir şekilde ifade etmek gerekirse, bu süre zarfında Polonya'nın güvenlik durumunun genel olarak iyileşmediği görülmektedir. Daha önceki raporda belirtilen güvenlik tehditleri devam etmekte ve ayrıca ülkenin iç işleyişini olumsuz etkileyen ideolojik ve siyasi kutuplaşma sorunu da sürmektedir. Özellikle "ithal" terör tehdidi (özellikle cihatçı terör) medya gündemindeki yerini kaybetmiş olabilir, ancak bu tür tehditlerin varlığı ve uzun vadeli potansiyeli hala endişe kaynağıdır. Bu tehditlerin yanı sıra, COVID-19 pandemisi ekonomiyi etkilemenin ötesinde, toplumun ruh sağlığını olumsuz etkileyerek kısıtlamalara karşı hoşnutsuzluğu artırmış ve aşırılık eğilimlerini güçlendirmiştir (Gajda, 2020: 26-27).

Polonya'nın Ulusal Kritik Altyapı Koruma Programı'nın revizyonu, bilgi güvenliği kesintileri ve bu kesintilerin kamuoyu üzerindeki etkileri, karar alma süreçleri ve pazar ortamı üzerindeki yansımaları açısından kritik öneme sahiptir. Özellikle COVID-19 pandemisi ve Ukrayna'daki savaş gibi küresel olaylar, bu kesintilerin etkilerini daha da derinleştirmiş ve Polonya'nın iç ve dış güvenlik durumunu önemli ölçüde etkilemiştir. Bu durum, özellikle ifade özgürlüğü, erişim hakkı ve kişisel verilerin korunması gibi temel hakların korunmasını zorunlu kılmaktadır. Kritik altyapı operatörlerinin sektörel yeteneklerini geliştirerek bilgi güvenliği kesintilerini izlemesi ve raporlaması, bu hakların korunması açısından hayati önem taşımaktadır (PTBN, 2022: 50). Bilgi güvenliği kesintilerinin, hükümet ve özel sektör arasında etkili bir iş birliği ve iletişimle ele alınması, temel insan haklarına saygı gösterilmesi ve demokratik değerlerin korunması açısından kritik öneme sahiptir. Ayrıca, bilgi güvenliğiyle ilgili olayların, hükümetin ilgili bakanlık ve kurumları tarafından düzenli olarak tartışılması ve değerlendirilmesi, bu konuda şeffaflık ve hesap verebilirlik ilkelerinin benimsenmesine katkıda bulunacaktır. Bu tür bir yaklaşım, Polonya'nın kritik altyapılarını olası siber tehditlerden korurken, aynı

zamanda insan haklarının korunmasını ve güçlendirilmesini de destekleyecektir (PTBN, 2022: 50).

Pandemi dönemi, uluslararası düzeni sarsmayı amaçlayan, uluslararası kurumların etkinliğini sorgulayan ve kaos oluşturmaya çalışan rakipler için bir fırsat sunmuştur. Bu dönemde, hibrid faaliyetler, siber uzayda ve bilgi manipülasyonunda da dahil olmak üzere bir dizi alanda yaşanmıştır. Ayrıca pandemi, birçok devlet, ekonomi ve sosyal aktivitenin uluslararası boyutlarından kaynaklanan iç ve dış güvenlik arasındaki bağlantıyı güçlendirmiştir. Artan jeopolitik gerilimler, Polonya'nın göçü nasıl ele aldığını da etkilemiştir. 24 Şubat 2022'den itibaren, sabotaj ve müdahale eylemlerine yönelik potansiyel tehditler önem kazanmıştır. Bu yeni ve karmaşık durum, analiz alanını özellikle siber alan ve hibrid savaşın kullanımı da dahil olmak üzere genişletmeyi gerektirmektedir. Siber uzay, propaganda, psikolojik operasyonlar, istihbarat ve sabotaj gibi çeşitli operasyonları destekleyen hızla değişen bir ortam sunmaktadır (PTBN,2021-2022: 59-60).

Kıyı bölgeleri ve kıyı suları, düşmanın bu bölgelere nüfuz etme olasılığının yüksek olduğu bölgelerdir ve aynı zamanda enerji ithalatı veya Ukrayna'ya yardım gibi ekonomik açıdan önemli işlevlere sahiptir. Bu nedenle, bu bölgelerdeki altyapının korunması ve güvenliği, özellikle de enerji taşımacılığı ve Polonya'nın enerji güvenliği açısından endişe kaynağıdır. Nord Stream II boru hattının patlaması, Baltık Boru veya petrol transfer terminali etrafındaki keşif faaliyetleri, bu bölgelerdeki güvenlik endişelerini ön plana çıkarmaktadır (PTBN,2021-2022: 59-60).

Europol'ün 2022 TE-SAT raporu, Avrupa'da gerçekleşen terör eylemlerinin sayısında önemli bir azalma olduğunu gösteriyor. Bu azalmanın ana nedenleri, COVID-19 pandemisi ve hareketliliği sınırlamak amacıyla alınan kısıtlamalar olarak öne çıkmaktadır, aynı zamanda İslam radikalizminin gerilemesi de etkili olmuş gibi görünmektedir (TE-SAT, 2022: 51). Ancak, terörizmin azalması olumlu bir gelişme olsa da bu konuda insan hakları açısından dikkat edilmesi gereken bazı önemli noktalar vardır. Öncelikle, terörle mücadele önlemleri sık sık insan haklarına saygı konusunda hassasiyet gerektirmektedir. Bu nedenle, terörle mücadelede kullanılan yöntemlerin ve politikaların insan haklarına uygun olması büyük önem taşımaktadır. Pandemi nedeniyle alınan kısıtlamaların bazı durumlarda aşırı güç kullanılmasına yol açtığı ve bireylerin temel özgürlüklerini kısıtladığı göz önüne alınmalıdır. Ayrıca, radikal grupların yayılmasının önlenmesi ve üyelerinin etkisiz hale getirilmesi çabaları, insan haklarına saygı gözetilmelidir. Terörle mücadelede yapılan gözaltılar ve tutuklamaların hukuki süreçlere tabi tutulması ve insan haklarına uygun şekilde gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Ayrıca, radikal grupların ideolojilerinin önlenmesi ve insan hakları eğitimi gibi önleyici tedbirlerin alınması da önemlidir (TE-SAT, 2022: 51).

Pandemi döneminde radikal grupların çevrimiçi faaliyetlerinin arttığına dikkat çekilmektedir. Bu, çevrimiçi ifade özgürlüğü ile terörle mücadele arasındaki dengeyi zorlaştırabilir. Özgürlüklerin sınırlandırılması, aşırıcı grupların daha fazla takipçi çekmesine neden olabilir. Bu nedenle, çevrimiçi ifade

özgürlüğünün sınırlanmasıyla ilgili politikaların ve uygulamaların insan hakları standartlarına uygun olması gereklidir. Terörle mücadelede kullanılan yöntemlerin etkili olması önemlidir, ancak bu yöntemlerin aşırıcı gruplara karşı adaletli ve orantılı olması gerekmektedir. İnsan haklarına saygı gözetilmeden yapılan gözaltılar veya müdahaleler, adaletin ve hukukun üstünlüğünün zayıflatılmasına yol açabilir (PTBN,2021-2022: 59-60).

Polonya'nın terörizmle mücadele stratejileri, insan hakları bağlamında ele alındığında, bu stratejilerin nasıl etkili ve adil bir şekilde uygulanabileceğine dair kritik değerlendirmeleri ortaya koymaktadır. Terörizmle mücadelede, özellikle ifade özgürlüğü, özel hayatın gizliliği, adil yargılanma hakkı ve dini özgürlükler gibi temel insan haklarının korunması büyük önem taşımaktadır. Polonya'da bu mücadelenin, radikalleşmeyi önleme, terörizmle ilişkili materyallerin sahiplenilmesinin suç sayılması ve kamuoyunun terör tehditlerine karşı bilinçlendirilmesi gibi önlemlerle sürdürülmesi, bu hakların korunması açısından hayati öneme sahiptir (PTBN, 2023:59).

Radikalleşme süreçlerini anlamak ve potansiyel terör tehditlerini erken aşamada tespit etmek için siyasi aşırılık ve dini azınlıkların radikalleşmesi üzerine araştırmalar yapılması gereklidir. Ancak bu araştırmaların, ifade özgürlüğüne ve dini inanç özgürlüğüne saygı gösterilerek yürütülmesi önemlidir. Ayrıca, terörizmle ilişkilendirilen materyallerin sahiplenilmesinin cezalandırılmasına yönelik yasal düzenlemeler, bilimsel ve eğitimsel faaliyetleri koruma altına alarak yanlışlıkla masum bireylerin cezalandırılmasının önlenmesini sağlamalıdır (PTBN,2023:60).

Ulusal Karşı Terörizm Eğitim Programının kabul edilmesi, terör tehditlerine yanıt mekanizmalarının geliştirilmesi ve toplumun bu tehditlere karşı farkındalığının artırılması yönünde atılacak önemli bir adımdır. Bu programın, özel hayatın gizliliği ve kişisel verilerin korunması ilkelerine uygun bir şekilde yürütülmesi gerekmektedir. Anti-terörist güvenlik denetimlerinin geliştirilmesi, anayasal devlet organlarının ve stratejik öneme sahip tesislerin korunmasında önemli bir rol oynamaktadır, ancak bu denetimlerin orantılı ve ayrımcılık yapmayan bir şekilde yürütülmesi, temel hak ve özgürlüklerin ihlal edilmemesi açısından hayati önem taşımaktadır (PTBN, 2023:61).

SONUÇ

İnsan haklarının tarihsel evrimi, zaman içinde artan bir öneme işaret etmektedir. Bu kavram, sürekli bir değişim ve gelişim içerisinde olup, çeşitli uluslararası ve yerel düzeylerde düzenlemelere konu olmuştur. Avrupa Konseyi, bu bağlamda, uluslararası alanda insan haklarına özel bir önem atfeden başlıca kurumlardan biri olarak öne çıkmaktadır. İkinci Dünya Savaşı'nın ardından yükselen ve dünya siyasetine önemli ölçüde etki eden AB, kuruluşu ve evrimi süresince benzersiz ekonomik, kültürel ve sosyal değişimlere tanıklık etmiş, aynı zamanda tarihi bir süreç ve önemli gelişmelerin merkezinde yer almıştır. Bu süreç, AB'nin insan hakları konusundaki rolünü ve küresel siyasetteki etkisini şekillendiren kritik bir dönüm noktası olarak kabul edilmektedir.

Polonya'nın Avrupa Birliği'ne (AB) üyeliği, 2004 yılında tamamlanmış olup, bu süreç, Kopenhag Kriterleri olarak adlandırılan bir dizi siyasi, ekonomik ve hukuki standartların yerine getirilmesi ile karakterize edilmiştir. Bu kriterler, AB'ye üyelik için zorunlu olan demokratik yönetim, hukukun üstünlüğü, insan haklarına saygı ve piyasa ekonomisine geçiş gibi temel ilkeleri içermektedir. Polonya, AB üyeliği öncesinde bu gereklilikleri başarıyla karşılayarak, bütünleşme sürecini tamamlamıştır. Ancak, 2015 yılında iktidara gelen Hukuk ve Adalet Partisi (PiS) döneminde, Polonya'nın bazı politikaları, özellikle yargı reformları ve medya üzerindeki kontroller, AB'nin temel değerleri ve standartlarıyla uyumsuzluk teşkil eden unsurlar içermiştir. Bu gelişmeler, AB kurumları ve çeşitli uluslararası gözlemciler tarafından endişeyle karşılanmış, hukukun üstünlüğü ve ifade özgürlüğü gibi alanlarda gerileme kaydedildiği yönünde yorumlar yapılmıştır.

Polonya'daki insan hakları durumunun anlaşılması ve değerlendirilmesinde, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Avrupa Parlamentosu, Birleşmiş Milletler gibi uluslararası kuruluşlarının raporlarından yararlanılmıştır. Bu uluslararası kamu kuruluşları, insan hakları ihlallerini belirlemek, raporlamak ve gerekli düzenlemeleri teşvik etmek açısından hayati bir rol oynamaktadır. Araştırma, bu kuruluşların insan haklarına saygı gösterilmesini sağlamak ve ihlallerin önlenmesi için oluşturdukları uluslararası normları ve bu normların uygulanmasını denetleme süreçlerini detaylı bir şekilde incelemektedir. Özellikle, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin kararları, Avrupa Parlamentosu'nun tavsiyeleri ve Birleşmiş Milletler 'in raporları, Polonya'daki insan hakları durumunu objektif bir perspektifle değerlendirmekte ve uluslararası hukuk çerçevesindeki yükümlülüklerine ışık tutmaktadır. Bu kuruluşlar tarafından yayınlanan raporlar, Polonya'da yargı bağımsızlığı, medya özgürlüğü, göçmen hakları ve diğer temel insan hakları alanlarında yaşanan gelişmeleri ve sorunları kapsamlı bir şekilde ele almakta, bu alanlardaki gerilemelerin altında yatan nedenleri ve etkilerini detaylı bir şekilde ortaya koymaktadır. Ayrıca, Freedom House, Helsinki İnsan Hakları Vakfı, İnsan Hakları İzleme Örgütü ve Uluslararası Af Örgütü gibi uluslararası sivil toplum kuruluşlarının raporları da, Polonya'da ifade özgürlüğü, yargı bağımsızlığı, azınlık hakları ve diğer insan hakları alanlarında yaşanan gelişmeleri ve

sorunları derinlemesine incelemekte, bu raporlar, özellikle 2015 yılında Hukuk ve Adalet Partisi'nin (PiS) iktidara gelmesinden sonraki dönemdeki insan hakları durumunu analiz etmekte ve bu dönemde yaşanan gerilemeleri aydınlatmaktadır.

PiS hükümetinin yargı üzerindeki kontrolünü artıran yasal düzenlemeleri, yargı bağımsızlığını tehlikeye atmakta ve yargının siyasi baskı altında kalmasına yol açmaktadır. Bu durum, hukukun üstünlüğü ilkesinin erozyonuna ve adil yargılanma hakkının zedelenmesine neden olmaktadır. İfade özgürlüğü ve medya üzerindeki kısıtlamalar da bu araştırmanın odak noktalarından biridir. PiS hükümetinin medya üzerindeki kontrol girişimleri ve sansür uygulamaları, eleştirel seslerin susturulmasına ve kamuoyunun objektif bilgiye erişiminin engellenmesine neden olmaktadır. Özellikle, hükümetin medya kuruluşları üzerinde uyguladığı baskılar ve muhalif görüşleri ifade eden gazetecilere yönelik tutumlar, ifade özgürlüğünün temel bir unsuru olan özgür basın işlevselliğini sınırlamaktadır. Bu durum, demokratik bir toplumun temelini oluşturan şeffaf ve çoğulcu medya yapısına zarar vermektedir. Azınlık haklarına yönelik politikaların incelenmesi ise, araştırmanın bir diğer önemli boyutunu oluşturmaktadır. PiS hükümetinin azınlık gruplara yönelik politikaları, bu grupların korunması ve temsil edilmesindeki yetersizlikleri ortaya koymaktadır. Etnik, dini ve cinsiyet azınlıklarının haklarına yönelik ihlaller, toplumsal çeşitliliğe ve eşitliğe yönelik ciddi sorunları beraberinde getirmektedir. Özellikle, azınlık grupların temel haklarının ihlali, ayrımcılık ve eşit olmayan muamele, Polonya'da toplumsal çatışmaları ve gerginlikleri artırmaktadır. Bu politikalar, azınlık grupların sosyal, ekonomik ve kültürel haklarına erişimini kısıtlayarak, bu grupların toplumda eşit ve aktif bireyler olarak yer almasını engellemektedir.

Polonya'daki insan hakları standartlarının gerilemesine yol açan temel faktörler, göçmen krizi, ekonomik kriz, Covid-19 pandemisi ve terörle mücadele politikaları olarak belirlenmiştir. Göçmen krizi sırasında uygulanan sert politikalar ve sınırların kapatılması, uluslararası koruma ve insani değerlerin ihlaline yol açmıştır, bu durum mülteci haklarının göz ardı edilmesi ve uluslararası hukuk normlarının ihlal edilmesi şeklinde kendini göstermiştir. Ekonomik kriz ve pandemi sürecinde alınan tedbirler, sosyal ve ekonomik haklara yönelik etkileri açısından değerlendirildiğinde, bu önlemlerin sosyal adalet ve eşitlik ilkeleriyle uyumlu olup olmadığı sorgulanmıştır. Özellikle, bu süreçte ekonomik ve sosyal politikaların insan haklarına olan doğrudan ve dolaylı etkileri, temel sosyal hakların erişilebilirliğini ve toplumun genel refahını negatif yönde etkilemiştir. Terörle mücadele politikalarının güvenlik ve özgürlük arasındaki hassas dengenin korunması açısından incelemesi ise, bu politikaların temel insan hakları ve özgürlüklerini kısıtlayıcı etkilerine ve demokratik değerlere olan tehditlerine dikkat çekmiştir. Bu faktörlerin bir araya gelmesi, Polonya'da insan hakları standartlarının gerilemesine ve demokratik değerlerin zayıflamasına neden olmuş, bu durum uluslararası toplumun ve insan hakları kuruluşlarının dikkatini çekmiştir. Bu gerileme, Polonya'nın uluslararası yükümlülüklerine ve insan haklarına olan

bağıllığını sorgulatmış ve demokratik kurumların işleyişinde önemli sorunlara yol açmıştır.

Sonuç olarak, bu çalışma, Polonya'daki insan hakları durumunun, yerel siyasi dinamiklerin yanı sıra, geniş kapsamlı sosyo-ekonomik ve global faktörlerle de şekillendiğini ortaya koymaktadır. Polonya hükümetinin insan haklarına saygılı ve demokratik değerlere bağlı politikalar geliştirmesi, ulusal ve uluslararası düzeydeki yükümlülüklerine uygun hareket etmesi gerekmektedir. Bu çalışma, Polonya'nın insan hakları alanındaki mevcut durumunu ve gelecekteki politika yapım süreçlerinde rehberlik etmek üzere atılması gereken adımları detaylı bir şekilde analiz etmekte ve bu alanlarda ilerleme kaydetmek için stratejik öneriler sunmaktadır. Polonya'nın insan hakları ihlalleri konusundaki durumu, Avrupa Birliği (AB) üyeliği bağlamında karmaşık bir tablo çizmektedir. Polonya, AB'nin temel değerlerini ve insan hakları standartlarını benimseme yükümlülüğü altında olmasına rağmen, bazı alanlarda bu standartlara tam olarak uymamaktadır. Özellikle hukukun üstünlüğü, yargı bağımsızlığı ve ifade özgürlüğü gibi konularda yaşanan bazı sorunlar, AB ile Polonya arasında gerilimlere yol açmaktadır. Bununla birlikte, Polonya'nın insan hakları ihlallerinin AB üyeliği için yeterli olacak düzeyde ağır olduğunu söylemek güçtür. Ülkenin AB üyeliği, bir dizi politik, ekonomik ve hukuki kriterin yanı sıra, insan haklarına saygı durumuna da bağlıdır. Ancak, bu ihlallerin AB üyeliğini tehlikeye atacak kadar ciddi olduğuna dair kesin bir kanıt bulunmamaktadır. Dolayısıyla, Polonya'nın insan hakları ihlalleri, AB ile olan ilişkisini zorlayıcı bir unsur olarak kalmakta, ancak bu durumun ülkenin tam anlamıyla AB üyesi olmasını engelleyecek kadar ileri bir boyuta ulaştığına dair açık bir sonuç bulunmamaktadır. Bu bağlamda, Polonya ve AB arasındaki ilişkilerin, karşılıklı diyalog ve iş birliği içinde ele alınması gereken süregelen bir mesele olduğu anlaşılmaktadır. Polonya'nın insan hakları alanında uluslararası yükümlülüklerini yerine getirmek için bir dizi kapsamlı önlem alması gerekmektedir. İlk olarak, hükümetin insan haklarına saygılı politikalar geliştirmesi, özellikle göçmen krizi ve terörle mücadele gibi hassas konularda, uluslararası normlar ve standartlarla uyumlu yaklaşımlar benimsemesi önem arz etmektedir. Ekonomik politikaların revizyonu, sosyal eşitlik ve adaleti gözeterek, daha kapsayıcı ve sürdürülebilir bir ekonomik modelin oluşturulması yönünde gerçekleştirilmelidir. Hükümet politikalarında şeffaflık ve hesap verebilirlik ilkelerinin benimsenmesi, insan hakları ihlallerine karşı açık ve tarafsız araştırmalar yapılmasını sağlayacaktır.

Bu çalışma, akademik alanda Polonya'daki insan hakları konusunda yeni ve önemli katkılarda bulunacaktır. İlk olarak, Polonya'da Hukuk ve Adalet Partisi (PiS) iktidarı altında insan hakları standartlarının nasıl değiştiğine dair kapsamlı bir analiz sunarak, bu konudaki mevcut literatüre derinlemesine bir perspektif eklemektedir. PiS hükümetinin yargı bağımsızlığı, medya özgürlüğü, azınlık hakları ve diğer temel insan hakları alanlarında uyguladığı politikaların detaylı bir değerlendirmesi, bu alandaki akademik tartışmalara zengin bir içerik sağlayacaktır. Ayrıca, çalışma, Polonya'nın insan hakları durumunun, ulusal politik dinamiklerin yanı sıra, geniş kapsamlı sosyo-

ekonomik ve küresel faktörlerle nasıl şekillendiğini gösteren çok yönlü bir analiz sunmaktadır. Bu analiz, insan hakları konusunda yapılan araştırmalara, politika yapım süreçlerine ve uluslararası ilişkiler alanına katkıda bulunarak, bu konuların daha iyi anlaşılmasını sağlayacaktır. Çalışma, Polonya'daki insan hakları ihlallerinin, Avrupa Birliği ve uluslararası toplumla olan ilişkileri bağlamında değerlendirilmesine de önemli bir katkı yapmaktadır. Polonya'nın AB üyeliği ve uluslararası yükümlülükleri çerçevesinde, insan haklarına yönelik yaklaşımının analizi, AB politikaları ve uluslararası insan hakları hukuku alanlarındaki araştırmalara yeni boyutlar kazandıracaktır. Ek olarak, bu çalışma, insan hakları savunucuları, politika yapıcılar ve uluslararası toplum için, insan haklarına yönelik mevcut zorluklara ve fırsatlara dair kapsamlı bir rehber sunmaktadır. Bu rehber, insan hakları ve demokratik değerlere yönelik politika geliştirme süreçlerine, stratejik ve pratik öneriler sağlayarak, bu alanlarda ilerleme kaydetmek için yol gösterici olacaktır. Son olarak, çalışma, benzer siyasi ve sosyal değişimler yaşayan diğer ülkeler için de önemli dersler ve içgörüler sunmaktadır. Polonya'nın insan hakları durumunun kapsamlı bir değerlendirmesi, demokrasi ve hukukun üstünlüğüne yönelik küresel savunuculuğun ve bu alanlarda politika geliştirme süreçlerinin güçlendirilmesine önemli katkılar sağlamaktadır. Bu bağlamda, çalışma, uluslararası insan hakları hukuku ve demokratik yönetim alanlarında yapılan yeni araştırmalara temel bir referans kaynağı olarak hizmet edebilir.

KAYNAKLAR

Acaray, D. (T.Y). İnsan Haklarının Korunması Amaçıyla Devlet İktidarının Sınırlanması ve Siyasal Katılmanın Buna Etkisi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1358739>

Adalet Bakanlığı (2019). AIHM'nin Yapısı ve İşleyişi. Retrieved from <https://inhak.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/aihm-ninyapisi-ve-isleyisi28112019012457>

Adalet Bakanlığı İnsan Hakları Eğitim Dergisi. (2023). *İnsan Hakları Eğitim Dergisi, Sayı 3*. Retrieved from https://inhak.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/1004202316203956_inhakdergi3_inhakdergi3.pdf

Amnesty International. (2020). Shadow Report. Retrieved from <https://www.amnesty.org/en/documents/eur37/2739/2020/en/>

Amnesty International. (2021). [Title of the document/report]. Retrieved from <https://www.amnesty.org/en/documents/pol10/3202/2021/en/>

Amnesty International. (2020). Joint Statement Issued By Amnesty International, The Center For Reproductive Rights And Human Rights Watch On Upcoming Session Of The Constitutional Tribunal In Poland. Retrieved from <https://www.amnesty.org/en/documents/eur37/3241/2020/en/>

Amnesty International. (2021). Briefing On The Rule Of Law And Independence Of The Judiciary In Poland In 2020-2021. Retrieved from <https://www.amnesty.org/en/documents/eur37/4304/2021/en/>

Amnesty International. (2022). POLAND: Cruelty Not Compassion, At Europe's Other Borders. Retrieved from <https://www.amnesty.org/en/documents/eur37/5460/2022/en/>

Amnesty International. (2022). From Shrinking Space To Harassment Of Lgbt Activists. Retrieved from <https://www.amnesty.org/en/documents/eur37/5882/2022/en/>

Amnesty International. (n.d.). Poland Report. Retrieved from <https://www.amnesty.org/en/location/europe-and-central-asia/poland/report-poland/>

BBC. (2015). Migrant Crisis: Rallies in Europe as 9,000 Arrive in Munich. Retrieved April 13, 2023, from <https://www.bbc.com/news/world-europe-34235673>

BNN Network. (n.d.). The Dichotomy Between Poland's Rising Economy and Socio-Economic Disparities. Retrieved from <https://bnn.network/politics/the-dichotomy-between-polands-rising-economy-and-socio-economic-disparities/>

Budapest Centre. (2017). Capabilities of The Visegrad Group In Preventing Extremism. Foundation for the International Prevention of Genocide and Mass Atrocities. Retrieved from http://www.genocideprevention.eu/wp-content/uploads/2016/05/Report_V4_2017_A4_web.pdf

Canşen, F. (2005). Varşova'nın Gökdelenleri. NTV-MSNBC.

<http://ntvmsnbc.com/news/268130.asp>

Carrera, S., & Guild, E. (2016). EU-Turkey plan for handling refugees is fraught with legal and procedural challenges. CEPS Commentary. <https://www.ceps.eu/publications/eu-turkey-plan-handling-refugees-fraught-legal-and-procedural-challenges>

Center for Reproductive Rights. (2022). NGO Letter to EU MS on Poland for 22 Feb GAC. Retrieved from https://reproductiverights.org/wp-content/uploads/2022/02/NGO-Letter-to-EU-MS-on-Poland-for-22-Feb-GAC_updated-2102.pdf

Center for Social and Economic Research. (2009). *Our Europe: 15 Years of Poland in the European Union*. Retrieved from https://www.case-research.eu/files/?id_plik=6336

Civil Liberties Union for Europe. (n.d.). Polish Helsinki Foundation for Human Rights. Retrieved from <https://www.liberties.eu/en/about/our-network/polish-helsinki-foundation-for-human-rights>

Commission of the European Communities. (2002). 2002 Regular Report on Poland's Progress Towards Accession. http://europa.eu.int/comm/enlargement/report2002/pl_en.pdf

Commission of the European Communities. (2004). Regular Report on Turkey's progress towards accession. http://ec.europa.eu/enlargement/archives/pdf/key_documents/2004/rr_tr_2004_en.pdf

Committee for the Defence of Justice (KOS). (2021). Report of 18 November 2021. Retrieved from <https://komitetobronysprawiedliwosci.pl/raport-kos-2021/>

Committee for the Defence of Justice (KOS). (2022). Petition of 13 March 2022 signed by a number of legal professions' organisations and largest associations of judges and prosecutors. Retrieved from https://www.iustitia.pl/images/1/petycja_PL.pdf#xd_cof=NzQyNTdjYjYtNjUzZC00YjUwLWE3MGUzMjZjMjg3MmY2ZjQ1~

Constitutional Monitor. (2022). Written statement of 1 February 2022. Retrieved from <https://monitor Konstytucyjny.eu/archiwa/20910>

Constitutional Tribunal. (2016). Judgment of 13 December 2016, K 13/16.
Council of Bars and Law Societies of Europe (CCBE). (2022). Contribution for the 2022 Rule of Law Report. Retrieved from <https://oeil.secure.europarl.europa.eu/oeil/popups/printsummary.pdf?id=1654706&l=en&t=D>

Council of Europe. (2023). Secretary General Report 2023. Retrieved from <https://rm.coe.int/secretary-general-report-2023/1680ab2226>

Council of Europe. (n.d.). Poland's Implementation of the European Convention on Human Rights - Secretary General's Report. Retrieved from <https://www.coe.int/en/web/portal/-/poland-s->

[implementation-of-the-european-convention-on-human-rights-secretary-general-s-report](#)

Duncan, A., & Macy, J. (2020). The Collapse of Judicial Independence in Poland: A Cautionary Tale. *Judicature*. Duke University. Retrieved from <https://judicature.duke.edu/wp-content/uploads/2020/12/DUNCANv2-compressed.pdf>

Effects of government policies on the spread of COVID-19 worldwide. (2021). *Scientific Reports*. <https://doi.org/10.1038/s41598-021-99368-9>

Europol. (2023). *European Union Terrorism Situation and Trend Report 2023*. Retrieved from <https://www.europol.europa.eu/cms/sites/default/files/documents/European%20Union%20Terrorism%20Situation%20and%20Trend%20report%202023.pdf>

Eurostat. (2022). First residence permits reached pre-pandemic levels. Retrieved from <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/ddn-20220809-2>

European Commission. (2023, July). Country Chapter - Poland. Retrieved from https://commission.europa.eu/system/files/2023-07/48_1_52627_coun_chap_poland_en.pdf

European Commission. (2023, July). Rule of Law Methodology. Retrieved from https://commission.europa.eu/system/files/2023-07/63_1_52674_rol_methodology_en.pdf

European Commission. (2023). Economic Forecast- Poland. https://economy-finance.ec.europa.eu/economic-surveillance-eu-economies/poland/economic-forecast-poland_en

European Union. (Erişim tarihi: 2 Ekim2023) https://european-union.europa.eu/institutions-law-budget/institutions-and-bodies/search-all-eu-institutions-and-bodies/european-parliament_en

European Union. (2017). Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council on the establishment of the European Travel Information and Authorisation System (ETIAS) and amending Regulations (EU) No 515/2014, (EU) 2016/399, (EU) 2016/1624 and (EU) 2017/2226. Retrieved from <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52017PC0835>

European Union Agency for Fundamental Rights. (2012). Handbook on The Establishment and Accreditation of National Human Rights Institutions in The European Union. Publications Office of the European Union. Retrieved from https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra2012_nhri-handbook_en.pdf

European Court of Human Rights. (n.d.). Factsheet – Pilot Judgments. Retrieved from https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/fs_pilot_judgments_tur

European Union Agency for Fundamental Rights. (2016). Introducing FRA. <http://fra.europa.eu/en/about-fra/introducing-fra>

European Union External Action. (2016). Human Rights and Democracy. https://eeas.europa.eu/topics/human-rights-democratisation/414/human-rights--democracy_en

European Union. (2016). Human Rights. https://europa.eu/european-union/topics/human-rights_en

- European Parliament Briefing. (2016). Understanding the EU rule of law mechanism. [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2016/573922/EPRS_BRI\(2016\)573922_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2016/573922/EPRS_BRI(2016)573922_EN.pdf)
- European Parliament. (2016). Human Rights Fact Sheet. http://www.europarl.europa.eu/ftu/pdf/en/FTU_6.4.1.pdf
- European Parliament. (2016). Joint Motion For a Resolution. <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=MOTION&reference=P8-RC-2016-1276&language=EN>
- Freedom House. (2023). Nations in Transit 2023. Retrieved from https://freedomhouse.org/sites/default/files/2023-05/NIT_2023_Digital.pdf
- Freedom House. (2022). Nations in Transit 2022: Poland. Retrieved from <https://freedomhouse.org/country/poland/nations-transit/2022>
- Freedom House. (2011). Freedom on the Net 2011. Retrieved from <https://freedomhouse.org/sites/default/files/FOTN2011.pdf>
- Freedom House. (2022). Poland: Freedom in the World 2022. Retrieved from <https://freedomhouse.org/country/poland/freedom-world/2022>
- Freedom House. (2023). Nations in Transit 2023: Digital Edition. Retrieved from https://freedomhouse.org/sites/default/files/2023-05/NIT_2023_Digital.pdf
- Freedom House. (T.Y.). Advancing Fundamental Freedoms in Turkey. Freedom House. <https://freedomhouse.org/programs/regional-programs/europe-programs/advancing-fundamental-freedoms-turkey>
- Gasztold-Señ, P. (2014). Between Geopolitics and National Security. Polish Intelligence and International Terrorism during the Cold War. In W. Bułhak & T. W. Friis (Eds.), *Need to know. Western and Eastern Perspectives* (pp. 137-162). University Press of Southern Denmark.
- Government of Poland. (n.d.). Temporary limitations [COVID-19 restrictions]. Retrieved from <https://www.gov.pl/web/coronavirus/temporary-limitations>
- Hampshire Record Office, Archive Education Service. (Tarih yok). <http://www.hants.gov.uk/rh/archives/slavery.pdf>
- Harvard Law School Human Rights Program. (2022). [Title of the document]. Retrieved from https://hrp.law.harvard.edu/wp-content/uploads/2022/10/Gerald-L-Neuman_HRP-16_002.pdf
- Hargrave, K., Homel, K., & Dražanová, L. (2023). History of migration in Poland. In Public narratives and attitudes towards refugees and other migrants: Poland country profile. ODI. Retrieved from <https://www.jstor.org/stable/resrep51405.7>
- Helsinki Foundation for Human Rights. (n.d.). Judgments Delivered by Irregular Judicial Formations. Retrieved from <https://hfhr.pl/en/publications-7798/judgments-delivered-by-irregular->

judicial-formations

Helsinki Foundation for Human Rights. (n.d.). About Us: Who We Are. Retrieved from <https://hfhr.pl/en/about-us/who-we-are>

Helsinki Foundation for Human Rights. (n.d.). About Us: Who We Are. Retrieved from <https://hfhr.pl/en/about-us/who-we-are>

Helsinki Foundation for Human Rights. (2023). Seeking Refuge in Poland. Retrieved from https://hfhr.pl/upload/2023/04/seeking_refuge_in_poland.pdf

Helsinki Foundation for Human Rights. (2023). Constitutional Court Report. Retrieved from <https://hfhr.pl/upload/2023/07/constitutional-court-report-hfhr.pdf>

Human Rights Careers. (n.d.). What role do NGOs play in protecting human rights? Retrieved from <https://www.humanrightscareers.com/issues/what-role-do-ngos-play-in-protecting-human-rights/>

Human Rights Theories, Classical Perspective: Aristotle. (Tarih yok). [Web sayfası]. <https://www.mtholyoke.edu/~gerla22f/classweb/Human%20Rights%20Theories%20-%20Classic%20Perspectives.html>

Human Rights Without Frontiers. (n.d.). About Us. Retrieved from <https://hrwf.eu/about/>

Human Rights and Freedoms. (n.d.). About Us. Retrieved from <https://hrwf.eu/about/> Human Rights House Foundation. (n.d.). About Us. Retrieved from <https://humanrightshouse.org/who-we-are/hrhf/#Aboutus>

Human Rights House Foundation. (2009). Structural problem of overcrowding in Polish prisons. Retrieved from <https://humanrightshouse.org/articles/structural-problem-of-overcrowding-in-polish-prisons/>

Human Rights Watch. (2021). World Report 2021. Retrieved from https://www.hrw.org/sites/default/files/media_2021/01/2021_hrw_world_report.pdf

Human Rights Watch. (2021). World Report 2021: Poland. Retrieved from <https://www.hrw.org/world-report/2021/country-chapters/poland>

Human Rights Watch. (2022). World Report 2022. Retrieved from https://www.hrw.org/sites/default/files/media_2022/01/World%20Report%202022%20web%20pdf_0.pdf

Human Rights Watch. (2022). Poland: Events of 2021. Retrieved from <https://www.hrw.org/world-report/2022/country-chapters/poland>

Kinowska-Mazaraki, Z. (2021). The Polish Paradox: From a Fight for Democracy to the Political Radicalization and Social Exclusion. *Social Sciences*, 10, 112. <https://doi.org/10.3390/socsci10030112>

Kolodziejczyk, K. (2016). Poland in the European Union: Ten Years of Membership. *UNISCI*

Journal, (40), 17. Retrieved from <https://www.ucm.es/data/cont/media/www/pag-78913/UNISCIDP40-1Katarzyna%20K.pdf>

Kozłowski, T. (2018, February 28). Nie tylko Brunon K. – Terroryści z PRL. *Newsweek*.

Retrieved November 11, 2019, from <https://www.newsweek.pl/polska/brunon-kwiecien-terrorysci-z-prl-florian-kruszyk/hsnqc92>

Langlois, A. (Tarih yok). Normative and Theoretical Foundations of Human Rights.

https://www.researchgate.net/publication/263224112_Normative_and_Theoretical_Foundations_of_Human_Rights

Magna Carta. (Erişim tarihi: 1 Ocak 2023). <https://www.example.com/magna-carta> Markowski,

R. (2017). Transformation Experiences in Central and Eastern Europe: The Case of

Poland in Comparative Perspective. International Policy Analysis, Friedrich-Ebert-Stiftung.

<http://library.fes.de/pdf-files/id-moe/13169.pdf>

Marks, P. S. (2016). Human Rights: A Brief Introduction. [PDF dosyası]. Harvard University.

<https://cdn1.sph.harvard.edu/wp-content/uploads/sites/134/2016/07/Human-Rights-A-brief-intro-2016.pdf>

Matthes, C., Markowski, R., & Bönker, F. (2018). Poland Report. Sustainable Governance Indicators. Retrieved from http://www.sginetwork.org/docs/2018/country/SGI2018_Poland.pdf

MEDAM – Mercator Dialogue on Asylum and Migration. (2022). *Assessment Report on Asylum and Migration Policies in Europe*. Institute for the World Economy (IfW). Retrieved from

https://www.medam-migration.eu/fileadmin/Dateiverwaltung/MEDAM-Webseite/Publications/Assessment_Reports/2022_MEDAM_Assessment_Report/MEDAM_assessment_Report_2022.pdf

Media Freedom Rapid Response (MFRR). (2021). Democracy Declining: Erosion of Media Freedom in Poland. Press Freedom Mission to Poland. Retrieved from https://www.article19.org/wp-content/uploads/2021/02/20210211_Poland_PF_Mission_Report_ENG_final.pdf

MFA. (2021). <http://www.mfa.gov.tr/avrupa-konseyi.tr.mfa>

National Archive of US. (2020).

<https://www.archives.gov/files/legislative/resources/education/bill-of-rights-2016.pdf>

Office of the High Commissioner for Human Rights. (n.d.). About Us. Retrieved from

<https://www.ohchr.org/en/about-us>

Office of the High Commissioner for Human Rights. (n.d.). Basic Facts about the UPR.

Retrieved from <https://www.ohchr.org/en/hr-bodies/upr/basic-facts>

Office of the High Commissioner for Human Rights. (n.d.). OHCHR Homepage. Retrieved from

https://www.ohchr.org/en/ohchr_homepage

Office of the High Commissioner for Human Rights. (n.d.). Universal Declaration of Human Rights. Retrieved from https://www.ohchr.org/sites/default/files/UDHR/Documents/UDHR_Translations/eng.pdf

Office of the High Commissioner for Human Rights. (n.d.). HRC Home. Retrieved from <https://www.ohchr.org/en/hr-bodies/hrc>

Office of the High Commissioner for Human Rights. (n.d.). UN Treaty Body Database. Retrieved from https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/TreatyBodyExternal/SessionsList.aspx?Treaty=CCPR

Office of the High Commissioner for Human Rights. (n.d.). Universal Human Rights Index. Retrieved from <https://uhri.ohchr.org/>

Office of the High Commissioner for Human Rights. (n.d.). Universal Declaration of Human Rights. Retrieved from https://www.ohchr.org/sites/default/files/UDHR/Documents/UDHR_Translations/eng.pdf

Office of the High Commissioner for Human Rights. (n.d.). About Us. Retrieved from <https://www.ohchr.org/en/about-us>

Office of the High Commissioner for Human Rights. (n.d.). Basic Facts about the UPR. Retrieved from <https://www.ohchr.org/en/hr-bodies/upr/basic-facts>

Office of the High Commissioner for Human Rights. (n.d.). Report of the Special Rapporteur on the human rights of migrants on his visit to Poland. Retrieved from <https://www.ohchr.org/en/documents/country-reports/ahrc5326add1-visit-poland-report-special-rapporteur-human-rights-migrants>

Państwo Prawa Foundation. (2015). Poland and the European Court of Human Rights. Retrieved from <https://panstwoprawa.org/wp-content/uploads/2015/11/POLAND-AND-THE-EUROPEAN-COURT-OF-HUMAN-RIGHTS.pdf>

PARP – Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości. (2021). *Zagraniczni pracownicy na polskim rynku pracy*. Retrieved from https://www.parp.gov.pl/storage/publications/pdf/Zagranicznipracownicy-na-polskim-ryнку-pracy_last.pdf

Płoszka, A. (2023). It never rains but it pours: The Polish Constitutional Tribunal declares the European Convention on Human Rights unconstitutional. *Hague Journal on the Rule of Law*, 15, 51-74. <https://doi.org/10.1007/s40803-022-00174-w>

Polish Association for National Security. (2022). *5G Technology and Information Threats to Critical Infrastructure*. Raport PTBN. Retrieved from <https://sites.google.com/view/ptbnonline/raport-ptbn#h.5zujl4pi7vsh>

Roosevelt, F. (Tarih yok). The Four Freedoms Speech. <https://www.fdrfourfreedomspark.org/fdr-the-four-freedoms>

Rule of Law Report. (2023). Poland: Rule of Law Report 2023. Retrieved from https://dq4n3btxm8c9.cloudfront.net/files/cxcuhl/RuleOfLaw_Report_2023_Poland_EU.pdf

Tosun, M. (Tarih yok). Hammurabi'nin Toprak Kanunları. Ankara University. <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/26/1045/12626.pdf>

Tögel, A. (2018). İnsan Haklarının Korunmasında Sivil Odaklı Yaklaşımın Rolü. Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu. https://www.tihek.gov.tr/upload/file_editor/2019/03/1551793394.pdf

Turkish Human Rights and Equality Institution. (2019). İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Faaliyet Raporu 2018 [Human Rights and Equality Institution Activity Report 2018]. Retrieved from https://www.tihek.gov.tr/upload/file_editor/2019/03/1551793394.pdf

Türkiye Cumhuriyeti Adalet Bakanlığı. (2019, November 28). AIHM'nin Yapısı ve İşleyişi. Retrieved from <https://inhak.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/aihm-ninyapisi-ve-isleyisi28112019012457> Türkiye İhracatçılar Meclisi. (2023). Polonya ve Çekya, Avrupa Birliği ortalamasının üzerinde büyüdü. Kolay İhracat. <https://www.kolayihracat.gov.tr/haberler/polonya-ve-cekya-avrupa-birligi-ortal-amasinin-uzerinde-buyudu>

United Nations General Assembly. (2006). Resolution 60/251. Human Rights Council. A/RES/60/251. Retrieved from <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N05/502/66/PDF/N0550266.pdf?OpenElement>

United Nations. (2016). Official Documents System of the United Nations. Retrieved from <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G16/019/80/PDF/G1601980.pdf?OpenElement>

United Nations. (2016). Retrieved from <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G16/260/78/PDF/G1626078.pdf?OpenElement>

United Nations. (2017). Retrieved from <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G17/041/49/PDF/G1704149.pdf?OpenElement>

United Nations. (2018). Retrieved from <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G18/170/42/PDF/G1817042.pdf?OpenElement>

United Nations. (2019). Retrieved from <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G19/190/52/PDF/G1919052.pdf?OpenElement>

United Nations. (2020). Retrieved from <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G20/112/02/PDF/G2011202.pdf?OpenElement>

United Nations. (2022). Retrieved from <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G22/470/10/PDF/G2247010.pdf?OpenElement>

United Nations Office of the High Commissioner for Human Rights. (n.d.). Treaty Body

- Database. Retrieved from https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/TreatyBodyExternal/TBSearch.aspx?Lang=en
- United Nations Children's Fund. (n.d.). Engagement Toolkit for the Universal Periodic Review (UPR). Retrieved from <https://www.unicef.org/media/75361/file/Engagement-Toolkit-UPR.pdf>
- UNHCR. (2007). Poland: The Role of Civil Society in Supporting Human Rights. Refworld. <https://www.refworld.org/docid/473aff1e50.html>
- United States Department of State. (2022). 2022 Country Reports on Human Rights Practices: Poland. Retrieved from <https://www.state.gov/reports/2022-country-reports-on-human-rights-practices/poland/>
- U.S. Department of State. (2022). 2022 Investment Climate Statements - Poland. Retrieved from <https://www.state.gov/reports/2022-investment-climate-statements/poland/>
- United States Department of State. (2023). 2022 Human Rights Report: Poland. Retrieved from https://www.state.gov/wp-content/uploads/2023/03/415610_POLAND-2022-HUMAN-RIGHTS-REPORT.pdf
- United Nations Children's Fund. (n.d.). Engagement Toolkit for the Universal Periodic Review (UPR). Retrieved from <https://www.unicef.org/media/75361/file/Engagement-Toolkit-UPR.pdf>
- Zgut, E. (2021, November). Avrupa şüpheciliğinde uzlaş: Macaristan ve Polonya'nın popülist dış politikası [Policy Report: Foreign Policy Program- 008]. Retrieved from <https://istanpol.org/Uploads/ContentManagementFile/2021-008-avrupa-supheciliginde-uzlasi--macaristan-ve-polonyanın-populist-dis-politikasi-1.pdf>
- World Justice Project. (2023). Rule of Law Index- Poland. <https://worldjusticeproject.org/rule-of-law-index/country/2023/Poland>
- Akillioğlu, T. (1995). İnsan Hakları. İmaj Yayınları.
- Alston, P., & Weiler, J. H. H. (1998). An Ever Closer Union in Need of a Human Rights Policy. *European Journal of International Law*, 9, 658-723.
- Arat, T. (2001). Türk Ekonomi Hukukunun Avrupa Birliği Hukukuna Uyumu Sorunu. İstanbul: Friedrich Ebert Stiftung.
- Arı, T. (2004). Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika. İstanbul.
- Ataman, M., & Shkurti, G. (2016). Batının Darbe Sicili ve 15 Temmuz Darbe Girişimine Tepkisi. *Adam Akademi*, 6(2), 51-73.
- Baumann, R., & Stengel, A. F. (2014). Foreign policy analysis, globalization and non-state actors: State-centric after all? *Journal of International Relations and Development*, 17.
- Bernstorff, J. (2007). Non-State Actors in Law-Making and in the Shaping of Policy on the Legality and Legitimacy of NGO Participation in International Law. *The Konrad-Adenauer-*

Foundation's Conference on International Law, 18-19.

Bıçak, V. (2000). Yeni Yapısıyla Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi. *Liberal Düşünce Dergisi*, S.17.

Bilgin, A. A. (2011). Avrupa Birliği Hukukunun Önceliği İlkesi Kapsamında Avrupa Birliği'nde Temel Hak Koruması (Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Birinci, G. (2017). İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin Kısa Tarihi I: Milletler Cemiyeti'nden Birleşmiş Milletler'e. Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi.

Bodnar, A. (2018). Protection of Human Rights after the Constitutional Crisis in Poland.

Jahrbuch des öffentlichen Rechts der Gegenwart, 66, 639-662. Retrieved from <https://ssrn.com/abstract=3310196>

Bozkurt, E. (2003). İnsan Haklarının Korunmasında Uluslararası Hukukun Rolü. Ankara.

Brandtner, B., & Rosas, A. (1998). Human Rights and the External Relations of the European Community: An Analysis of Doctrine and Practice. *European Journal of International Law*, 9, 468-490.

Buras, P. (2017). Europe and Its Discontents: Poland's Collision Course with the European Union. *European Council on Foreign Relations*. Retrieved from <http://www.jstor.com/stable/resrep21565>

Canbolat, İ. S. (2002). Avrupa Birliği: Uluslar Üstü Bir Sistemin Tarihsel Teorik Kurumsal Jeopolitik Analizi ve Genişleme Sürecinde Türkiye İlişkileri. Alfa Yayıncılık.

CİCİOĞLU, F., & BOSTANCI, B. (2017). Uluslararası Sistemde Hükümetdışı Örgütlenmelerin Etkinliği: Uluslararası Af Örgütü Örneği. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi (ASEAD)*, 4(11), 47-61.

Cwiek-Karpowicz, J., & Kaczynski, P. M. (2006). Assisting Negotiated Transition to Democracy: Lessons from Poland 1980-1999. Institute of Public Affairs, 40-41.

Çalık, E. (2017). Development of Human Rights Issue and Its Relation with Social and Political Factors. *Spring*, 6(16).

Çavuşoğlu, N. (1997). *İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi ve Avrupa Topluluk Hukuku'nda Temel Hak ve Hürriyetler Üzerine*. Ankara: İmaj.

Daban, C. (2019). Küresel İlişkiler Çağında İnsan Haklarının Önemi ve Tarihsel Gelişimi.

Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi (ASEAD), 6(3), 164-186.

Dabanlıoğlu, N. (2011). Birleşmiş Milletler Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi ve Öngördüğü Denetim Sistemi, Yüksek Lisans Tezi, Erzincan Üniversitesi.

Demirel, D. (2014). Avrupa Parlamentosu: Yapısal Bir Analiz. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 16(26), 143-148.

- Dinan, D. (1994). *Ever Closer Union: An Introduction to European Integration*. Palgrave.
- Domber, G. F. (2008). Supporting the revolution: America, democracy, and the end of the Cold War in Poland, 1981–1989. The George Washington University.
- Döner, A. (2003). *İnsan Haklarının Uluslararası Alanda Korunması ve Avrupa Sistemi*. Ankara.
- Dryzek, J. S., & Holmes, L. (2000). The real world of civic republicanism: Making democracy work in Poland and the Czech Republic. *Europe-Asia Studies*, 52(6), 1043-1068.
- Erdem, K. T. (2008). The European Union's Human Rights Conditionality: Normative or Instrumental? (Yüksek Lisans Tezi, İzmir Ekonomi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Erdoğan, M., et al. (2006). *İnsan Hakları: Temel Bilgiler, Koruma Mekanizmaları, İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulları*. Ankara: Matus.
- Erdoğan Z. ve Karakoç Dora. Z., (2022). Belarus-Poland migration crisis and supranational political concerns of the extended actors. *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, 11(2), ss 417- 440. doi:10.28956/gbd.1119842
- Gajda, A. (2020). Restrictions on Human Rights and Freedoms During the Time of Epidemic in Poland. *Przegląd Prawa Konstytucyjnego*, 5(57), DOI: 10.15804/ppk.2020.05.01.
- Ganaie, M. (2016). Globalization and Human Rights. *The Journal of Infection in Developing Countries*, 6(12).
- Gasztold, A., ve Gasztold, P. (2020). The Polish Counterterrorism System and Hybrid Warfare Threats. *Terrorism and Political Violence*, 1-18. <https://doi.org/10.1080/09546553.2020.1777110>
- Gemalmaz, M.S. (2003). *İnsan Hakları Belgeleri*, İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi.
- Güldoğan, A. (2009). *İnsan Haklarının Korunması ve Geliştirilmesinde İl ve İlçe İnsan Hakları Kurullarının İşlevleri*. Yüksek Lisans Tezi. Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gülmez, R. (2018). İnsan Hakları İzleme Örgütü Raporlarında 2002- 2017 Yılları Arası Türkiye'de İnsan Hakları. *Alınları Sosyal Bilimler Dergisi (ASOBİD)*, 2(3). 23-44.
- Güneş, M. (2020). Devletin Bir Güvenlik Sorunu Olarak İnsan Haklarını Koruma ve Sürdürebilme Kapasitesi. *Ufuk Üniversitesi*. 1-12.
- Güran, N., & Aktürk, İ. (1999). *Uluslararası İktisadi Kuruluşlar*. Isparta.
- Grosse, T. G., & Hardt, L. (2014, February 14). Unijna Pułapka. *Rzeczpospolita*. Retrieved from <http://www.rp.pl/artukul/1086800-Unijna-pulapka>
- Hale, W. (2003). Human Rights, the European Union and the Turkish Accession Process. *Turkish Studies*, 4(1), 107-126.
- Häusler, K., & Timmer, A. (2015). Human Rights, Democracy and Rule of Law in EU External Action: Conceptualization and Practice. *European Yearbook on Human Rights*, 231-246.
- Ishay, M. (2004). *The History of Human Rights, From Ancient Times to the Globalization Era*.

University of California Press.

Ishay, R. M. (2008). *The History of Human Rights from Ancient Times to Globalization Era*. University of California Press.

İçener, E. (2016). Turkey-EU Relations after the Failed July 15 Coup Attempt. *Bilig*, 79, 69-87.
James, S. (2007). *Universal Human Rights: Origins and Development*. Michigan.

Judge, D., ve Earnshaw, D. (2008). *The European Parliament* (2nd ed.). Palgrave Macmillan.
Jonski, K., ve Rogowski, W. (n.d.). Evidence-Based Policymaking during the COVID-19 Crisis: Regulatory Impact Assessments and the Polish COVID-19 Restrictions.

Karakaş, C. (2006). Gradual Integration: An Attractive Alternative Integration Process for Turkey and the EU. *European Foreign Affairs Review*, 11, 311-331.

Kaya, B. (2019). İlk Anayasa Olarak Amerikan Anayasasının Tarihi, Sosyolojik ve Felsefi Arka planı. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.

Kocemba, K., & Stambulski, M. (2023). Populism and the Politics of Human Rights: The Case of Poland. In R. Mańko, A. Sulikowski, P. Tacik, & C. Cercel (Eds.), *Law, Populism and the Political in Central and Eastern Europe* (s. 1-22). Routledge.

Krzyżanowska, N., & Krzyżanowski, M. (2018). 'Crisis' and Migration in Poland: Discursive Shifts, Anti-Pluralism and the Politicisation of Exclusion. *Sociology*, 52(3), 612–618. DOI: 10.1177/0038038518757952.

Lebret, A. (2020). COVID-19 pandemic and derogation to human rights. *Journal of Law and the Biosciences*, 1-15. <https://doi.org/10.1093/jlb/ljaa015>

Legieć, A. (2019, October 25). The Risks of Foreign Fighters in the Ukraine-Russia Conflict. *PISM Bulletin*, (150).

Leszczyński, L. (1995). International Standards of Human Rights in Polish Constitutional Regulations and Practice. *The International Lawyer*, 29(3), 685–695. <https://doi.org/10.2307/40707237>

Miller, A. E., & Yetiv, A. S. (2001). The New World Order in Theory and Practice: The Bush Administration's Worldview in Transition. *Presidential Studies Quarterly*, 31(1).

Minkina, M. (2011, November 16). Evolution of the Perception of Threats to the Security of the Republic of Poland in Polish Strategic Documents. *The Journal of Slavic Military Studies*, 24(4), 632-633.

Mishtal, J. (2018). Reproductive Governance and the (Re)definition of Human Rights in Poland. *Medical Anthropology*, 1-13. <https://doi.org/10.1080/01459740.2018.1472090>

Muratoğlu, T. (2016). Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin Kuruluşu, Görevleri ve Yargılama Usulü. *TAAD*, 7(27).

- Müftüler Bac, M. (2005). Turkey's Political Reforms and the Impact of the European Union. *South European Society & Politics*, 10(1), 16–30.
- Öniş, Z. (2003). Domestic Politics, International Norms and Challenges to the State: Turkey-EU Relations in the post-Helsinki Era. *Turkish Studies*, 4(1), 9-34.
- Özkurt, F. Z. (2019). Understanding the Continuity and Change in the European Union's Policies on the Mediterranean and the MENA Region After the Arab Spring Uprisings. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 15(29), 61.
- Pala, F. (2013). *Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin Kuruluşu, Yapısı ve Yetkileri*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi.
- PTBN Report. (2023). Terrorist threats In the Republic of Poland In 2021-2022. Vol. IV. Rae, G. (2013). Avoiding the Economic Crisis: Pragmatic Liberalism and Divisions over Economic Policy in Poland. *Europe-Asia Studies*, 65(3), 411-425. <https://doi.org/10.1080/09668136.2013.779461>
- Reçber, K. (2018). *Avrupa Birliği Hukuku ve Temel Metinleri*. İstanbul: Dora.
- Rittberger, V., ve Zangl, B. (2006). *International Organization: Polity, Politics and Policies*. Palgrave Macmillan.
- Roloff, R. (2020). Connections QJ, 19(2), 25-36. <https://doi.org/10.11610/Connections.19.2.02>
- Rumford, C. (2001). Human Rights and Democratization in Turkey in the Context of EU Candidature. *Journal of European Area Studies*, 9(1), 93-105.
- Sanioğlu, H. (2008). Avrupa Birliği Hukukunun Temel Çerçevesi ve İnsan Haklarının Normatif Kaynakları. *TBB Dergisi*, S.74.
- Sariaslan, O. (2007). *Avrupa Birliği'nde Demokrasi Açığı ve Avrupa Parlamentosu (Yüksek Lisans Tezi)*. İstanbul.
- Schneider, L. (2014). *Media Freedom Indices- What They Tell Us- And What They Don't*. Deutsche Welle Akademie.
- Soyaltın Colella, D. (2020). Avrupa Birliği'nde Hukukun Üstünlüğü Krizi Üye ve Aday Ülkelere Yönelik Önleyici Politikaların Siyaseti. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, sayı 38, s. 69-85
- Steves, F. (2001). Poland and the International System: External Influences on Democratic Consolidation. *Communist and Post-Communist Studies*, 34, 342-349.
- Sus, A., Organa, M., & Hołub-Iwan, J. (2023). Effectiveness of Network Relations in Poland during the Economic Crisis Caused by COVID-19: Interorganizational Network Viewpoints. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 20, 1178. <https://doi.org/10.3390/ijerph20021178>
- Tawakuli, H. (2020). *Birleşmiş Milletler Kapsamında İnsan*

Haklarını Koruma Mekanizmaları. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi.

Tocci, N. (2005). Europeanization in Turkey: Trigger or Anchor for Reform? *South European Society & Politics*, 10(1), 73–83.

Uğur, Ö., & Doğan, K. C. (2017). Avrupa Birliği Uyum Sürecinde Polonya Kamu Yönetimi: Avrupalılaştırmanın Etkisi. *ASSAM Uluslararası Hakemli Dergi (ASSAM - UHAD)*, 4(8), 30-50.

Ultan, Ö. (2017). Avrupa Birliği Yasama Prosedüründe Karar Alma Mekanizması ve Geçiş Dönemi Analizi. *AİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17(3), 199-228.

Uslu Van Hove, B., ve Akgüngör, S. (2022). Sivil Toplum Kuruluşları ve İnsan Hakları: Bir Literatür İncelemesi. *International Journal of Management and Social Researches*, 9(17), 11-30.

Ünal, Ş. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarının Türk İç Hukukuna Etkileri. *Anayasa Yargısı-17*, AYM, 42, 63-85.

Yalaz, A. (2023). *Avrupa Birliği'nin Afganistan Kaynaklı Düzensiz Göçlere İlişkin Politikalarının Analizi* Yüksek Lisans Tezi. Bursa Uludağ Üniversitesi.

Yılmaz, G. (2016). From Europeanization to De-Europeanization: The Europeanization Process of Turkey in 1999–2014. *Journal of Contemporary European Studies*, 24(1), 86-100.

Zdanowicz, M. (2023). The Migration Crisis on the Polish–Belarusian Border. *Bialystok Legal Studies*, 28(1). DOI: 10.15290/bsp.2023.28.01.06

Zhou, Y., Rahman, M. M., & Khanam, R. (2022). The impact of the government response on pandemic control in the long run—A dynamic empirical analysis based on COVID-19. *PLoS ONE*, 17(5), e0267232. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0267232>

Zyguła, A. (2022). Poland in the Face of the 2015 Migration Crisis. *Rocznik Instytutu Europy Środkowo-Wschodniej*, 20(2), 155-166. DOI: <https://doi.org/10.36874/RIESW.2022.2.9>

Watson, A. M. S. (2004). Global monitor: Human Rights Watch. *New Political Economy*, 9(3), 441-453.

Will, J. E. (1984). Polonya'da İnsan Hakları Mücadelesinde Kilise ve Devlet. *Hukuk ve Din Dergisi*, 2(1), 153-176. <https://doi.org/10.2307/1051038>

BENZERLİK RAPORU ÖZET SAYFASI

POLONYA'DA HUKUK VE ADALET PARTİSİ İKTİDARININ ÜLKEDEKİ İNSAN HAKLARI STANDARDINA ETKİSİ			
ORJİNALLIK RAPORU			
% 11	% 10	% 3	% 3
BENZERLİK ENDEKSİ	İNTERNET KAYNAKLARI	YAYINLAR	ÖĞRENCİ ÖDEVLERİ
BİRİNCİL KAYNAKLAR			
1	studylibtr.com İnternet Kaynağı	% 1	
2	dergipark.org.tr İnternet Kaynağı	% 1	
3	www.tuicakademi.org İnternet Kaynağı	% 1	
4	www.tihek.gov.tr İnternet Kaynağı	% 1	
5	tr.wikipedia.org İnternet Kaynağı	% 1	
6	acikbilim.yok.gov.tr İnternet Kaynağı	% 1	
7	acikerisim.karabuk.edu.tr:8080 İnternet Kaynağı	% 1	
8	hdl.handle.net İnternet Kaynağı	<% 1	
9	Submitted to Beykent Universitesi Öğrenci Ödevi	<% 1	

ÖZGEÇMİŞ

Adı ve Soyadı : Eda KURT

Doğum Tarihi :

E-mail :

Öğrenim Durumu :

Derece	Anabilim Dalı/ Bölüm/Program	Üniversite	Yıl
Lisans	Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı/Uluslararası İlişkiler	Eskişehir Osmangazi Üniversitesi	2012-2018
Yüksek Lisans	Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı/Uluslararası İlişkiler	Mersin Üniversitesi	2021-2023
Doktora			

Görevler :

Görev Unvanı	Görev Yeri	Yıl

ESERLER